

BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

A.

AACKMARYP, volgens den gewoonen tongval *Ekmaryp*, thans een gering Dorp in Friesland, doch van ouds vermaard om eenige gebeurtenissen, welke hier verdienen vermeld te worden. Even als in de meeste Friesche Dorpen, ontmoette men hier, van ouds, verscheiden steenen gebouwen, bij den naam van *Stinzen* bekend. Een derzelven, zeer sterk en zwaar van muuren, behoorde aan **JOUKE GALEMA**. **AGGEDONIA**, zijn vijand, geholpen van **JOUKE DOUWMA**, ontwedigde hem die Sterkte, in den Jaare 1459. Thans vestigde **DONIA** hier zijn vast verblijf, en viel, van daar, als een woeste roover, van tijd tot tijd, de bezittingen zijner nabuuren aan, van het Dorp *Boxum* af tot heel aan de Stad *Bolsward* toe. Niet slegts roofde hij het vee uit de velden,

DEEL I.

A

113

maar felde geheele Dorpen onder brandfchatting. Het kon niet misfen, of deeze moedwil moest de algemeene opmerking wekken. De openbaare veiligheid was 'er mede gemeoid. In den Jaare 1461 besloot men, op eenen algemeenen Landsdag, het Roofnest, met de gemeene magt van 't Land, uit te rooien: te meer, alzo de baldaadige eigenaar, strijdig met 's Lands wetten, vreemde knegten in soldij hieldt. Welhaast wierdt de Sterkte van eene aanzienlijke magt, naar men wil, van wel vierduizend man, omfingeld. Doch, in weerwil van dit aanzienlijk getal, vonden de belegeraars zich genoodzaakt, onverrigter zaake, af te trekken, naadat RIENK KAMSTRA, SJOERD AYLVA en nog zeven voornaame lieden, nevens veele gemeenen, 'er het leeven hadden geloot. De reden deezes voorspoeds der belegerden was, omdat zij zich van Musketten bedienden, een, tot nog toe, in *Friesland*, onbekend Wapentuig. Opgeblazen op deeze zege, steeg, allengskens, tot nog hooger top de euvelmoed en plonderzucht van DONIA met de zijnen; welken hierom, en van wegen hun gevreesd en doodlijk Schietgeweer, de naam van *Droezen*, of Duivelen, wierdt gegeven. Met dit alles stelde men het ontwerp, omtrent een herhaalden aanval, niet ter zijde. GALE GALEMA, van *Koudum*, bloedverwant des voorgaanden eigenaars, geholpen van den bovengenoemden JOUKE DOUWMA, in het volgende jaar, van nieuws, het beleg om de Stins geslagen hebbende, veroverde dezelve binnen veertien dagen, en deed haar tot den grond toe slegten. 't Is te denken, dat de belegeraars, ter bevorderinge hunner onderneeminge, zich ook van Musket en Buspoeder zullen bediend hebben. DONIA was het gelukt, de handen zijner vijanden door de vlugt te ontsnappen. De bezetting bedong vrijen uittocht, met behoud van lijf en goed. Men ziet nog, in dit Dorp, eenige overblijfszels van een oud Kerkhof der Pastorije van *St. Jansga*.

Zie Tegenwoordige Staat van *Friesland*.

AALBERICUS; zie ADELBERICUS.

ABBAGAR; lees hier voor ABBEGA. Als iets, ten platten lande, in *Friesland*, niet zeer algemeen, pronkt de Kerk van dit Dorp met een fraai Orgel. Een zeer aanmerkelijk getal Stinzen of Sterkten versierde, van ouds, dit Dorp. Onder andere lag hier de Stins van HARING DOUWES; aangaande welken wij verhaald vinden, dat deszelfs Moeder, in den Jaare 1500, zich in de droevige noodzaaklijkheid bevondt, om dezelve te moeten overgeeven aan Jonkheere MARTENA, alzo deeze haar dreigde, in gevalle van weigeringe, haaren Zoon, welken hij gevangen hadt, in haare tegenwoordigheid te zullen onthoofden. Tien jaaren vroeger was de Stins van FOPPE SJAARDA, gelegen een weinig ten Noorden van het Dorp, door DOUWE TRETES HETTINGA en zijnen broeder EPE, ingenomen en verbrand.

Zie Tegenwoordige Staat van Friesland.

ACADEMIE. (*Leidensche*) Volgens het algemeen aangenomen gevoelen, zou dit doorluchtig Kweekschool van Geleerdheid en Weetenschappen zijnen oorsprong zijn verschuldigd aan de keuze der *Leidenaaren* uit twee Voorregten, tot loon van betoonde dapperheid en taai geduld, in het vermaard beleg hunner Stad, door Prins WILLEM en 's Lands Edelen en Steden hun aangeboden: te weeten, „Vrijheid „ van tollen voor eenige jaaren, of een Lands Hooge „ School binnen hunne Stad.” Gedurende onzen arbeid aan ons *Woordenboek* vielen ons in handen de onschatbaare *Bijvoegzels* en *Aanmerkingen* des Heeren VAN WYN en anderen op het Onsterflijk Werk van onzen Vaderlandschen Historiefchrijver, 't welk ons zo menigmaalen tot gids en Vraagbaak diende. Bij het doorleezen dier *Bijvoegzelen* ontdekten wij menig eene dwaaling of verzuim, door ons begaan, door ons volgen van den doorluchtigen WAGENAAR; welken niemand eenen misflag of overzigt ten kwaade zal duiden, als zijnde, naadat hij zijn Werk voltooid hadt, nog vercheiden hem onbekende stukken uitgekoomen, en zeer weele gedeelten der Vaderlandsche Geschiedenissen, door den

arbeid van voornaame Mannen, bekend gemaakt of opgehelderd. Gelijk wij nu, voor al het door ons verkeerd gesteldde of verzwegene, in zo verre het ter onzer kennis is gekoomen, aan onze Landgenooten gaarne vergoeding doen willen, zullen wij van den arbeid des Heeren VAN WYN, en der anderen, die aan de verbetering van het Werk van den Heere WAGENAAR gearbeid hebben, gaarne en met dankbaarheid ons bedienen; zullende dezelve ons niet ten kwaade duiden, dat wij meestal hunne eigen woorden overnemen, voor zo veel wij ons naauwlyks in staat bevinden, om hunne welgespiede beknoptheid in eger bestek zamen te drukken. Met het Artikel ACADEMIE van *Leiden* zullen wij eenen aanvang maaken.

De Steller van deezer Aanmerkingen, gezegd hebbende, hoe hem, aangaande de aanbieding van een Hoogeschool, *naa het overgaan der Stad* gedaan, niets zekers was gebleken, behalven het zeggen van P. C. HOOFT, waarop WAGENAAR zich beroept, maar alleenlijk, dat, *geduurende de twee Belegeringen*, de Staaten den *Leidenaaren* beloofd hadden, hen van veele Lasten, indien zij 't Beleg uithielden, te zullen ontslaan, waarop de Ingezetenen, nog in den Jaare 1577, aandrongen, en alstoen eene vrije Jaarmarkt verkreegen, gaat hij dus voort

„ Wat, bijzonderlijk, het aanbod eener Hoogeschool betrefte, men heeft, reeds voor mij, aangemerkt, dat, in de Resolutien van Holland, hier voor geen' grond te vinden is. De Staaten verklaarden, op den vierden Januarij des Jaars 1575, aan den Prince, dat zij, „ nopens het oprechten van „ een publique Schole ende Univerfiteyt *binnen den lande „ van Hollandt*, wel *eerlyds*, goede wille gehad, ende „ ook *eenigh concept hadden gemaect*, maar dat hetzelfde „ *tot noch toe*, te rugge gesteld was geweest door de dagelyksche zwarigheden der kryghsberoerten; dan dat zy, *als „ nu*, ter voldoening van zyner Excell: schryven en salutare „ *vermaninge, eintelyk*, beslooten hadden deselve Univerfiteit „ te doen vorderen, en de Stad *Leiden*, tot de plaats van „ dien, verkopen.”

„ In de Vroedschaps Resolutien der Stad *Gouda*, van den tweeëntwintigsten December des Jaars 1574, leest men deeze woorden: „ Up hyuden js ter Vroetschap by de Bur- „ gemren geproponeert, hoe dat zy verstaen dat men jn „ *Hollandt van meeninge es een Uniuersiteyt op te stellen*, „ Ende soe dese stede jegenwoordelick van sobere weluaerte, „ ende neringe es, js tzelue jn cojcatie (*communicatie*) ge- „ leyt ende omme gevraecht, off men *In geualle als bouen* „ *van Stats wegen solliciteren zal, om dvoorsz. Uniuers-* „ *zeit alhyer te hebben, Waerop geresolveert Js sulcx te* „ *doen versoucken.*” *Gouda*, schoon één der Hoofdsteden, hadt dan, ten deezen tijde, denkkelijk, aan *Leiden* nog geen aanbod gedaan.

„ Ik zoude den loop der zaaken, omtrend de oprigting van *Leidens* Hoogeschool, voor mij, op grond der bovengemelde en andere redenen, tot nog toe, dus opvatten. Dat men, reeds een geruimen poos voor de Belegering van *Leiden*, ernstig gedacht heeft een Hoogeschool, in *Holland* of *Zeeland*, op te rigten, waar toe men zelfs, bij de Staaten van *Holland*, met betrekking tot hun Gewest, een scherze gemaakt hadt, doch 't geen egter de tijdsomstandigheden verhinderden werkfellig te maaken; dat men, na 't ontzet van *Leiden*, meer lugt krijgende, toen ook dat denkbeeld weder wakker is geworden, waarop Burgemeesteren van *Gouda* (uit welker Regeering Mr. JAN JACOBSS. één der Raaden was nevens zijne Excellentie) 'er aan de Vroedschap kennis van gaven, op den tweeëntwintigsten December, boven gemeld; dat, ondertusfchen, de Staaten van *Holland* zich toen nog niet bepaald hebbende nopens de juiste Stad of Plaats, *Goudenaaren*, hier op, begrepen aan hunne eigene Stad te mogen en te moeten denken; dat de last van *Gouda*, ('t geen eenige dagen gedraald hadt ter dagvaard te komen) aan den Prinse, nu in *Zeeland* zijnde, denkkelijk niet tot op den achtentwintigsten derzelve maand, zal zijn verborgen gebleven, te minder, daar de Vergadering van *Holland* bij een was, en ter zaake van een voorgeslagen Verdrag door REQUESENS, de Heeren VAN WYNGAARDEN en KAMERLING, op den vijfentwintigsten, naar hem gezonden wierden, die spoedig reis-

den en hem ook van dit werk, gelijk men, met grond, vermoeden mag, zullen gesproken hebben. Dat de Vorst, op dien achtëntwintigsten December, een brief afzende aan de Staaten van *Holland*, daar in, wel de noodzaaklijkheid der oprigting eener Hooge School, binnen *Holland* of *Zee-land*, aanprees en zijne keus op *Holland* liet vallen, maar zich egter, nopens geene bepaalde Stad of Plaats, uitliet, vermijdende, langs deezen weg, één, of, misfchien, meer Hoofdsteden, in haare verzoeken, opentlijk, voor het hoofd te stooten, en teffens, zich zelve bloot te stellen, indien men eens 't oor, meer naar een andere plaats dan *Leiden*, liet hangen; dat hij, des niet te min, voor zich zelve, en als beloofd hebbende der *Leidenaaren* dapperheid, aan hunne Kinderen en Kindskinderen, te zullen gedenken, tot die Stad neigende, en deeze zijne bijzondere meening, door Mr. AQUES TAYAERT, (dien hij, voorzigtiglijk, ten dien einde, met zijnen Brief herwaarts gezonden hadt) aan eenige Leden van Staat hebbende doen open leggen, hier op de zaak een gunstiger keer voor *Leiden* nam en 't geheele werk, reeds op den vierden Januarij des Jaars 1575, naar 's Prinzen wensch, ter Vergadering van *Holland*, wierdt beslooten; welke spoed, voor 't overige, van daar kwam, dat men, ten zelve tijde, (gelijk ik reeds aanroerde,) handelde over een Verdrag met REQUESENS, en bij 't sluiten van dien, naar meening van zijne Doorlugtigheid, een' stilstand van wapenen zou geboden, en de hoop afgesneeden worden tot oprigting der Hooge Schoole. In de *Goudsche* Resolutien, vinde ik niet, (en 't verdient eenige opmerking) dat van de bovengem. Stads last, en 't geen 'er op gevolgd was, eenig Rapport is gedaan."

Zie Mr. H. VAN WYN en anderen, *Bijvoegzels en Aanmerkingen op J. WAGENAAR.*

ACHLUM. Als eene bijzonderheid, dit thans gering *Friesche* Dorp betreffende, oordeelen wij der opteekeninge niet onwaardig, dat men in den Tuin der Wooninge van den Predikant

dikant deezes Dorps, 't eenigen tijde; eenen Koperen Penning heeft gevonden, waarop men den naam las van DIRK VAN BRONKHORST; die aldaar genoemd wierdt *Stadhouder van Friesland*. De Penning, die de grootte van eenen Schelling hadt, schijnt bij VAN LOON niet bekend geweest te zijn.

Zie J. W. TE WATER.

ADDING, was, eertijds, een aanzienlijk en vermogend Geslagt in Groningerland. De Stambvader, immers de eerste, welken wij aan het hoofd eener geregelde Opvolginge, vermeld vinden, was

EGGE ADDING *van Westerwolde*; hij wordt vermeld in eenen Brief van den Jaare 1391. Bij zijne huisvrouw FOKKE (of FOKJE) KENEMA verwekte hij twee Zoonen:

1. HAJO ADDING, die volgt.

2. *Bolo Adding*, vermeld in eene Brief van den Jaare 1400.

HAJO ADDING nam ter vrouwe N. N. REINSTE, Kleindogter van *Luibard*, wiens Vader Lubbert Hoofdling te Embden was. HAJO verwekte eene Zoon,

EGGE ADDING, vermeld in eenen Brief van den Jaare 1447. In den Jaare 1475 wierdt hij gewelddadig omgebracht, nalaatende eenen Zoon,

HAJO ADDING, die, bij zijne Echtgenootte N. N. verwekte twee Zoonen:

1. JURGEN ADDING, die volgt.

2. *Lieve Adding*, in den Jaare 1442 gestorven.

JURGEN, vermeld in eenen Brief van den Jaare 1521, hadt ter Vrouwe eene Dogter uit het Geslagt van TEEMA, bij welke hij Vader wierdt van

HAJO ADDING, die, naa zijns Vaders dood, in den Jaare 1525, door de Abdij Corvey met Westerwolde beleend wierdt. Zijne Echtgenootte was ANNA THEDEMA, en hij bij dezelve Vader van

1. *Hajo Adding*, in den Jaare 1580 of 1581, kinderloos overleeden.

2. *Margaretha Adding*, gehuwd aan *Eilco Clant* welken zij eenen Zoon baarde, *Egbert Clant* genaamd. Haar leeven was van korten duur, zijnde, zo wel als haar Man, reeds vóór haaren broeder *Hajo* overleden.

3. *Elizabeth Adding*, in den echt verbonden met *Joost Leeve*, die zich, terstond naa den dood van zijnen behuwdbroeder *Hajo*, door de Abtdij Corvey met de leengoederen van Westerwolde deedt beleenen. Zijn neef, *Egbert Clant*, boven genoemd, kwam hier tegen op, beweerende dat hij als *mascula proles ex sorore majori natu* (het manlijk oir uit eene onder Zuster) moest worden voorgetrokken. Onder de papieren, berustende ten Hove Provinciaal binnen Groningen, zijn nog eenige Stukken voorhanden, dit geschil betreffende. Hoewel de afloop deezes geschils niet duideljk vermeld wordt, is het, egter, waarschijnlijk, dat het ten voordeele van *Leeve* wierdt uitgesproken, alzo, in zekere Resolutie der Staaten Generaal van den Jaare 1612, *Johan Leeve*, Zoon van *Joost*, en niemand van den naam van *Clant*, in de Westerwoldsche zaaken vermeld wordt.

Zie *Tegenwoordige Staat van Stad en Lande*.

ADELEN. Bij deeze naam was, reeds vóór het midden der achtste Eeuwe, in *Friesland* bekend een aanzienlijk Geslagt, 't welk, nog honderden van jaaren daarna, in dat Gewest met roem bekend geweest is. Naar de meening van zommigen, zou het, van Moeders zijde, uit Koninklijken bloede zijn voortgesproten. De Stamvader van dat Geslagt, *ADELBRIK* genaamd, woonde op zijn Slot, *Adelburg* genaamd, te *Sixbierum*, een Dorp, ongeveer een uur gaans ten Noorden van *Harlingen* gelegen. Deeze tradt in het huwelijk met *KONVELLE*, dogter van *ADGILLUS DEN II*, Opvolger van *RADBOUD*, Koning der *Friezen*. De vrugt deezer echtverbintnisse was *FREDRIK VAN ADELEN*. Zijne Moeder, eene verstandige en godvrugtige Vrouw, droeg de tederste zorg voor zijne Opvoeding in de beginzels van den Christelijken Gode-

Godsdienst, volgens de begrippen van dien tijd. Ook deelde zij haaren Zoon haare kundigheden mede omtrent deeze en geene takken van geleerdheid en weetenschap. Naa gerulmen tijd dien post met alle getrouwheid en ijver te hebben waargenomen, beval KONOVELLE haaren lieveling aan het opzigt van RIXFRID, haaren Landgenoot, die thans op den Bischoplijken Stoel van *Utrecht* zat. Meer dan gemeene vorderingen maakte hier FREDERIK VAN ADELEN in de kennis van Wijsbegeerte, Godgeleerdheid en andere nutte kundigheden. Zijn zedelijk karakter, zijne godsvrucht, bescheidenheid, goedhartigheid en andere fraaie hoedanigheden, verworven hem, daarenboven, de algemeene hoogagting en liefde. Zelf won FREDERIK in die maate de hoogagting en gunst van Keizer LODEWYK, dat deeze, van het overlijden van Bisshop RIXFRID de maare hebbende ontvangen, met zijne Gemaalinne zich na *Utrecht* begaf, met oogmerk om te bewerken, dat zijnen gunsteling de Bischoplijke Mijter op het hoofd gezet wierdt. Weinige moeite koste het den Keizer, om de keuze der stemgeregtigden ten voordeele van VAN ADELEN te doen uitvallen. Meer moeite hadt het in, den verkozenen in de uitgebragte verkiezing te doen berusten. Uit alle zijne magt verzette zich FREDERIK daar tegen, zich beroepende op zijne onmagt, om eene zo gewigtige waardigheid te kunnen draagen. Voor het geroep des Volks en den wille des Keizers moest hij, ten langen laaste, kamp geeven. Toen liet hij, onder zwaare verzuchtingen, en niet zonder het storren van traanen, zich het Bischoplijk gewaantantrekken. Met groote plegtigheid, en met algemeene toetjuiching, geschiedde de inhuldiging. Dezelve was niet volbragt, of Bisshop FREDERIK deedt eenen keer na *Zeeland*, om, in gevolge des Keizers raad en vermaaninge, de bloedschendende huwelijken, vooral onder de Opgezetenen van het Eiland *Walcheren* in gebruik, te keer te gaan. In zijne maatregels, wijs beleid en kloekmoedigheid zamenpaarende, slaagde de Bisshop niet ongelukkig in deeze onderneeming. Hoewel in 't eerst gewapenderhand zich daartegen verzettende, namen de schuldigen, ziende dat men 't ernstig meende, voor zwaarder straffen bedugt, de toevlugt tot 's Bischops

bermhartigheid, zich onderwerpende aan de Kerkelijke boetedoeningen, welke hun, naa het verlaaten van het onwettig bed, wierden opgeleid.

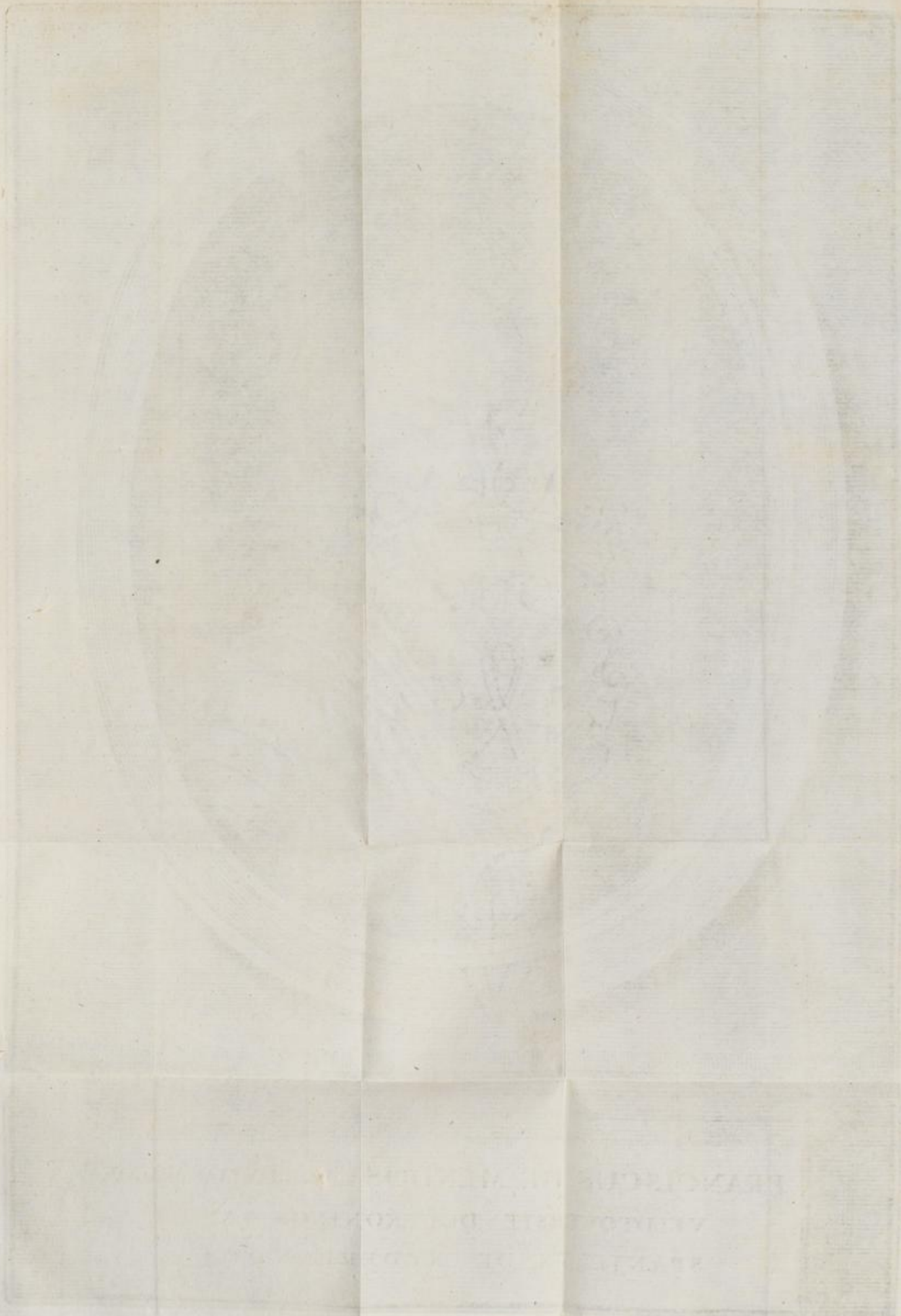
Naa het gelukkig volvoeren van dit loflijk werk, vertrok Bischof FREDERIK na *Friesland*, om zich aldaar te verzetten tegen eenige vreemde gevoelens, raakende het leerstuk der Drieëenheid, naar *Arianerij* en *Sabellianerij* zweemende, welke aldaar gedreven wierden. Daar toe bediende hij zich van zekeren ODULFUS; welken vervolgens het opzigt over de Kerk van *Stavoren* wierdt toevertrouwd, en die bekend staat als de stigter van het eertijds vermaarde *St. Odulfsklooster*. Zo groot was de ijver van Bischof FREDERIK voor de zuiverheid der leere en der Kerkelijke tucht, dat hij niet slegts *Zeeland* en *Holland*, maar ook *Friesland*, *Groningen*, *Overijsel* en *Twent* doorreisde, allerwege de noodige schikkingen beraamende, welke hij, ter handhaavinge en bevorderinge der Christlijke Leere, nuttig en dienstig oordeelde. Aan zo veel arbeidens en ijverens, in de waarneming van zijn ampt, beantwoordde des Bischofs uiteinde niet. Op zekeren dag, in den Jaare 838, in de *St. Jans Kapelle* te *Utrecht*, den plegtigen Eerdienst verrigtende, wierdt hij, door opgemaakte moordenaars, op eene wreedaartige wijze, van het leeven beroofd. Zommigen meenen, dat dit feit gepleegd wierdt door bewerking van JUDITH VAN BEYEREN, 's Keizers Echtgenootte, doch, uit hoofde van bloedverwantschap, op 's Bischofs aanraaden, verstootten. Doch de Keizer, zedert, haar wederom tot zich genomen hebbende, zou de wraakzuchtige Keizerin haaren Gemaal tot dit afschuwelijk bedrijf hebben aangespoord. Anderen, evenwel, dit verhaal wantrouwende, geeven daar van andere redenen; en, naar onze meening, niet zonder grond, wanneer men in aanmerking neemt, dat FREDERIK door zijnen broeder ALFRIK of ADELBRIC in den Bischofliken Zetel wierdt opgevolgd; en 't welk zonder 's Keizers toestemming niet konde geschieden. ALFRIK, daarenboven, was de Man niet, van wien LODEWYK eenige oogluiking omtrent een misdaadig gedrag kon verwagten. Volgens getuigenis der Schrijvers van deezen tijd, blonk ALFRIK uit in alle Christelijke deugden.

boe-
ventig
rtrok
rre-
stuk
wee-
ende
zigt
be-
lfi-
RIK
dat
nd,
de
nge
or-
e-
de
ns'
,
d.
n,
N
in
J.
a
t
-
v
.

ijke bo
onw
vertr
ver
leer
zwe
edien
opzi
die be
Dijf
DERIX
, dat
land,
e de
vinge
oor
nee
inde
lans
de,
ed.
en,
AN
van
en.
en
ot
r
r

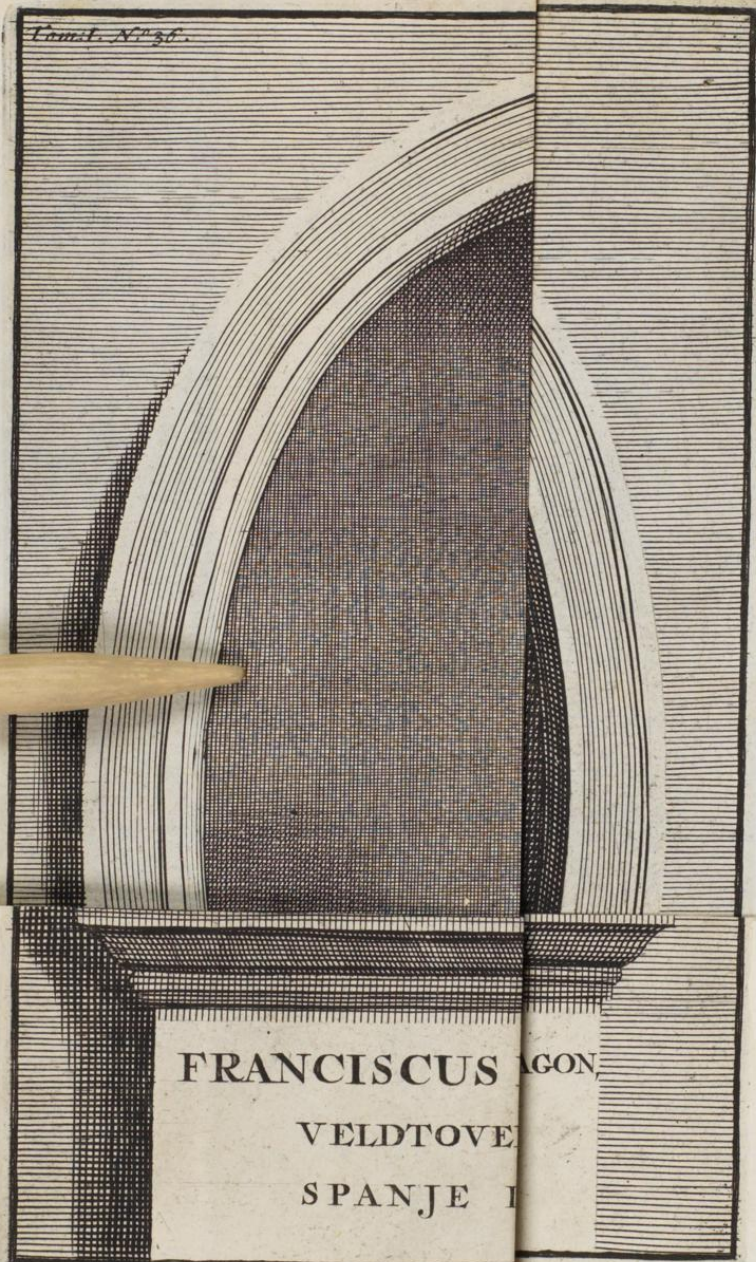
Canal. N° 56.

FRANCISCUS DE MENDOSA, ADMIRANT VAN ARAGON,
VELDTOVERSTE DES KONINGS VAN
SPANJE IN DE NEDERLANDEN.

Compt. N° 36.

FRANCISCUS AGON

VELDTOVE

SPANJE I

den. Yverig was hij omtrent alle deelen van den Godsdienst, en een geslagen vijand van alle ketterijen, en zocht daartegen het wankelende volk te versterken. Met dit alles was hij zo weinig verkleefd aan aardfche goederen, dat hij, wel verre van zich met de inkomsten van zijn Bisdom te verrijken, alles aan de Kerk van *Utrecht* ten geschenke gaf, wat hij, in verscheiden Dorpen van het Sticht, in eigendom bezat. Het eigenlijk jaar van Bischof ALFRIKS overlijden vinden wij niet aangeteekend.

Zie *Vita* FREDRICI Episcopi Traject.

ADMIRANT VAN ARRAGON, (*Don FRANCISCO DE MENDOZA*) een Spanjaard van veel aanzien en groot vermogen, nevens den Kardinaal Aardshertog, ALBERTUS VAN OOSTENRYK, in den Jaare 1596, herwaarts gekoomen, toen deeze, door Koning PHILIPS van *Spanje*, tot Landvoogd der Nederlanden was benoemd. Zeer tegen den zin der Nederlanderen, die zich gevleid hadden, dat, met de overkomst des nieuwen Landvoogds, de Spanjaarden hun gezag kwijt zouden zijn, wierdt den Admirant het Opperbeleid des Oorlogs opgedraagen. Het vertrouwen, welk in hem gesteld wierdt, bedroog hij niet. In den Jaare 1598, een Leger van twintigduizend Knegten en tweeduizend Paerden hebbende bijeenverzameld, vervulde hij den Rhijkant met den schrik voor zijnen togt. Zijn toeleeg was, over den Rhijn te trekken, en voorts, door de *Betuwe*, na *Holland*. In het begin van September des gemelden jaars voerde de Admirant, aan verscheiden oorden, zijn Leger over de Maas, en trok vervolgens, door de onzijdige Landert van *Gulik*, *Keulen* en *Kleeve*, na den Rhijkant, zonder zich te kreunen aan de schennis van den Rijksbodem. Tusschen *Bon* en *Keulen*, doet hij zijne Benden, op gepreste Vaartuigen, over den Rhijn trekken, verzekert zich van den overzijdschen oever, en jaagt, met behulp van twee Veldstukjes, de Staatsche Uitleggers den froom af tot aan *Rhijnberk*. Hij zelve, met het gros des Legers, den flinker oever des Rhijns langs trekkende, verovert *Orfoi*, welks

welks Vestingwerken, aan welke men bezig was te werken, hij voorts deedt voltooiën. Een gedeelte van zijn Leger, 't welk tegenover die Stad zich hadt nedergeslagen, viel van daar in het Graaffschap *Zutfen* en het Land van *Overyssel*, bedrijven- de alomme, zo op onzijdigen als op vijandlijken bodem, on- beschrijflijken moedwil. Doch de Dorpen der *Veluwe*, over welke de Admirant belastingen hadt uitgeschreven, weigerden hem dezelve, door Prins MAURITS daartegen gewaarschtwd zijnde. ULRICH VAN VALKENSTEIN, *Graaf van Broek*, zijn zwak Kasteel, naa eenige verweering, bij verdrag hebbende overgegeeven, wierdt daarnaa, in koelen bloede, op last, meent men, van den Admirant, vermoord. *Wezel*, omtrent deezen tijd, aan MENDOZA afgevaardigden hebbende toege- schikt, om hem, door onderwerping en geschenken, te ver- murven, wierdt gedwongen den Roomschen Godsdienst te herstellen, en eene sterke Spaansche Bezetting in te neemen. Daarenboven moest de Stad het Léger van Koorn voorzien, en den Veldheere honderdduizend Daalders opbrengen. Naa *Rees* en *Emmerik* bezet te hebben, bemagtigde hij *Ysselburg*, alwaar verscheiden burgers wierden omgebracht. Allengskens naderden nu elkander het Staatfche en Spaansche Leger; zo- dat zij geduurige schutgevegten hielden, waarin de Spaan- schen, afgemat door koude en honger, veelal te kort schoo- ten. De Admirant, de kloekheid zijner Troepen mistrou- wende, durfde MAURITS, hoewel zwakker van volk, niet aantasten, maar trok na den *Yssel*, slaande zich voor *Deuti- chem* neder, 't welk hij beschoot, zonder het op te eischen. Hieruit besloot men, dat hij het Stadtje stormenderhand ver- overen, en aan den Soldaat ter plonderinge wilde ten beste geeven. Dit, evenwel, geschiedde niet. In het begin van November nam hij het bij Verdrag in.

Intusfchen was de hongersnood in het Leger van den Ad- mirant zo groot geworden, dat overloopers en gevangenen verklaarden, in vijf dagen geen brood geproefd te hebben; 't welk den Kardinaal ANDREAS zijnde ter ooren gekoomen, aan MENDOZA last deedt geeven, met het Leger te rug te trekken, en op den Duitschen bodem te overwinteren. Hij deedt het te *Rees*. Zijn Leger trok, grootendeels door

Munsterland en 't Graaffchap *Reklinghuizen*, voorts door 't Hertogdom *Berg* en 't Graaffchap *Mark*, alwaar verscheiden Steden ingenomen, geplonderd en met moord en vrouwenkracht vervuld wierden. *Kalkar*, *Goch* en *Zante* wierden in de maand December ingenomen, terwijl de Admirant, de herhaalde klagten over deeze schennis en moedwil, trozzelijk beantwoordde.

MENDOZA, midlerwijl, bespeurende, dat de Duitfche Vorften toefel maakten om zich te wreeken, over het fchenden van hunnen bodem, fpaarde giften noch andere kunftenarijen, om hen onderling te verdeelen, terwijl hij, in eene Bijeenkomst der Rijksvorften, te *Keulen* gehouden, zijn gehouden gedrag breedfpraakig deedt verfchoonen en ophemelen. Met den aanvang van de maand April des volgenden Jaars 1599, befloot hij, evenwel, het Leger, thans vijftienduizend man fterk, de Winterkwartieren te doen verlaaten, en langs de beide oevers des *Rhijns* na den Staatschen bodem af te zakken. Omtrent eene maand daarna floeg hij zich, ter wederzijde van den *Stroom*, voor *Schenkschans* neder. Maar de Overfte *RICHARDOT*, zich herinnerende dat de Hertog *VAN PARMA* hier weleer het hoofd hadt geflooten, raadde tot het onderneemen van eenen inval in de *Bommelerwaard*. Ook zag hij zich, eerlang, genoodzaakt, van daar op te breeken, flaande zich, omtrent het midden van *Maij*, met zijn Leger, voor *Bommel* neder. Terftond deedt hij zijn volk arbeiden om de *Stad* te naderen. Een aanval op de *Buitenwerken* wierdt met groot verlies afgeflagen. 't Beleg wierdt flauweelijik vervolgd, tot op omtrent het midden van *Junij*, wanneer de Admirant met stillen trom oprak, en tot bij *Rosfum* te rug week; boven welke *Plaats* hij, eenen inval in de *Thierwaard* vrugeloos beproefd hebbende, den *Schans St. Andries* deedt ftigen. Met deezen arbeid verliep de *Zomer*; waarna hij *Bezetting* in den *Schans* gelegd hebbende, het Leger deedt aftrekken na *Brabant*, daar de *Soldaaten*, zich wijd en zijd verfpreadende, tot de gewoone ongebondenheden wederkeerden.

In den Jaare 1600 was de Admirant tegenwoordig in den vermaarden *Slag van Nieuwpoort*, daar hij, in 't heetfte van het

het gevegt, en terwijl de kans noch hachelijk stondt, van zijn paerd geworpen zijnde, den onzen in handen viel. Men voerde hem na *Oostende*, werwaarts zich ook Prins MAURITS, daags naa het gevegt, begeeven hadt. Hier hielt men eenen staatlijken Maaltijd, tot welken ook de gevangene Veldheer genodige wierdt. Aan tafel beet hem Prins MAURITS tamelijk vinnig toe, „ dat hij nu gelegenheid zoude, de hebben om *Holland* te zien, waarna hij reeds meer „ dan vier jaaren hadt verlangd.” Van *Oostende* wierdt de Admirant op 't Huis *te Woerden*, en van daar na 's *Hage* gevoerd. Hier hielt men hem gevangen tot in de maand Maij des Jaars 1602, wanneer hij, ten blijke van het vertrouwen, 't welk men, ten Spaanschen Hove, in hem stelde, tegen alle de gevangenen van den Staat der Vereenigde Nederlanden, in de *Indiën*, in *Spanje*, in *Portugal* en in de *Nederlanden*, nitgewisfeld en losgelaaten wierdt; volgens een schriftelijk verding, door Koning PHILIPS van *Spanje* eigenhandig onderteeekend. Terwijl de Admirant in *den Haage* gevangen zat, hadt hij de gemoederen der aanzienlijkste Regenten zoeken te polzen, nopens derzelve geneigdheid tot vrede. Zelf hadt hij, ten dien einde, eenige voorslagen gedaan aan 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD en den Griffier KORNELIS VAN AERSSENS, die hem, te gelijk, op bevel der Staaten, waren koomen spreken. MENDOZA vorderde, in die zamenkomst, erkenenis en hulde aan de Aardshertogen ALBERTUS en IZABELLA, die, in de Vereenigde Gewesten, vrijheid van Godsdienst toestaan, en al het voorledene vergeeten zouden, en ook bezorgen dat Koning PHILIPS den Vrede bekragtigde. Doch deeze voorstellen vonden geen ingang. De Staaten meenden, dat een Vrede, op zulke voorwaarden, eerlijk, zeker noch Christelijk zijn zoude.

Terstond naa zijne slaaking bekwam de Admirant het bevel over het Spaansche Leger. Doch zedert zijne nederlaage bij *Nieuwpoort* schijnt hem de moed een weinig te zijn ontzonken. Want als Prins MAURITS, in den Jaare 1602, tegen hem over lag bij *Thienen*, zocht deeze hem vergeefs tot genen veldslag uit te lokken. Ook vinden wij, zints deezen tijd,

tijd, aangaande den Admirant niets merkwaardigs aangetekend.

Zie BOR en VAN METEREN.

ADRIAAN WILLEMSZOOM, bijgenaamd *Boizet*, was, ten tijde van het beleg van *Leiden*, Admiraal van *Zeeland*. Te gelijk met *Lodywyk Boisot*, kwam hij, in den aanvang der maand September des Jaars 1574, te *Rotterdam*, met eenige welbemande Vaartuigen, nevens mond- en oorlogsbehoefsten, in *Zeeland* verzameld. Hun ontwerp hieldt in, zich met de *Hollandfche Vloot* te vereenigen, en gezamenlijk *Leiden* te ontzetten. Schrikwekkend zag 'er ADRIAAN WILLEMSZOONS bootsvolk uit. Zommigen hadden maar éenen arm; anderen gingen op één voet of been, en op een stelt. De meesten droegen vervaarlijke lidteekens. Op de hoeden droegen zij halve Maanen, met het Opschrift: *liever Turksch dan Pausch*. De welgelukte onderneming bewoog ons, hier 's Mans naam voor de vergeetelnis te bewaaren.

Zie B O R.

ADRICHIOMIUS, (CHRISTIANUS) een Geestlijke en Geleerde van de Zestiende Eeuwe, wierdt geboren te *Delft*, in den Jaare 1533. Zich op de beoeffening der Godgeleerdheid, en daar mede verwante weetenschappen hebbende toegelegd, maakte hij in dezelve meer dan gemeene vorderingen, en was tevens zeer ijverig in zijne Godsdienstige begrippen. Gedurende eenigen tijd bekleedde hij den post van Kloostervoorzitter der Geestelijke Zusters van *St. BARBA*, in zijne geboortestad. De opkoomende burgerlijke en godsdienstige oneenigheden deden hem dien post nederleggen. Hij verliet zijn *Vaderland*, eerst de wijk neemende na *Brabant*, en vervolgens na *Keulen*. Hij arbeidde aan een geleerd Werk, 't welk eerst naa zijnen dood is in 't licht gekoomen. Het hehetst eene beschrijving van het Heilige Land in 't algemeen, en van de Stad *Jerusalem* in 't bijzonder. Onder den titel van

van *Theatrum Terræ Sanctæ*, met Landkaarten verrijkt, wierdt dit Werk gedrukt te *Keulen*, in folio, in den Jaare 1593. Behalven het aangekondigde, bevat dit Werk een Kronijk van het Oude en van het Nieuwe Testament. Hooger zou dit Werk verdienen geschat te worden, indien de Schrijver zich minder hadt verlaaten op MĀNETHO, BEROSUS en andere verdagte getuigenissen. Zomtijds verbergde ADRICHIOMIUS zijnen waaren naam onder dien van CHRISTIANUS CRUCIUS, en gaf, onder denzelven, te *Antwerpen*, in den Jaare 1578, in het licht het *Leven van JESUS CHRISTUS*, nevens eene Redevoering *de Christiana beatitudine*, over de Christelijke Gelukzaligheid, welke hij, in de maand Julij des Jaars 1570, in een Algemeen Kapittel, hadt uitgesproken. ADRICHIOMIUS overleedt te *Keulen*, in de maand Junij des Jaars 1585, het dertiende jaar zijner ballingschap, en wierdt begraven in het Klooster der Kanunnikesfen van *Nazareth*, waar van hij, zints eenigen tijd, het Opperhoofd geweest was.

Zie BAYLE, *Dictionaire Historique et Critique*.

ADUWART. De niet voldaane belofte, omtrent meerdere bijzonderheden, dit Dorp en de Abdij betreffende, zullen wij hier vervullen. Naar men wil, zou de oorspronkelijke benaaming geweest zijn *Adewerth*, zo veel als *Oude Wierde*, of *Wier*, zijnde eene hoogte, welke van ouds, toen de Zeedijken minder versterkt waren, tegen hooge watervloeden wierden opgeworpen. Eene Heerlijkheid voert den zelfden naam, behoorende onder dezelve de Dorpen *Garnwert*, *Oostum*, *Franfum*, *de Ham*, *Wierum* en de *Hoogen Meden*. In de Roomsche tijden was dit alles de eigendom van de rijke Abdije van *Aduwart*, doch verviel naderhand aan de Staaten, die vervolgens het zo genaamde *Redgerregt* verkogt hebben in vierëntwintig aandeelen, voor de somme van zesénveertigduizend vijfhonderd achténnegentig Guldens.

Zeer vermaard was, in vroegere dagen, dit Dorp door de rijke Abdij en het Klooster der *Bernardijnen*, in den Jaare

1192 hier gestigt. Dermaate vermenigvuldigde, binnen korten tijd, het vermogen der Abtdije, dat men, reeds in den Jaar 1240, zich genoodzaakt vondt, in de plaats der eerstgebouwde Kerke, als die te klein was geworden, eene nieuwe en pragtiger Kerk te stigten, volgens het model der Abtdije van *Clairvaux*, in *Champagne*. Schoon dagelijks tweehonderd werklieden aan het gebouw arbeidden, hieldt het, egter, aan tot in den Jaare 1263, eer het ten godsdienstigen gebruike kon worden toegeheiligd. Het was een deftig Kruisgebouw, van vijftig schreden in de lengte, en vijfëntwintig in de breedte. Achttien pilaaren onderschraagden de lange, en acht de korte zijde. Behalven het groot Altaar, telde men 'er elf Kapellen. Voorts was de geheele Abtdij, met haare menigvuldige gebouwen en ruime beplantingen, van eene breede graft en steenen muur omringd, van vier zwaare en sterke torens voorzien. Onder de meest versterkte Plaatzten van het Gewest mogt, derhalven, dit Gestigt, ten zijnen tijde, geteld worden. Door de milde geschenken der Godvrugigen groeide, allengskens, het vermogen der Abtdije, tot die hoogte, dat zij niet slegts het waereldlijk regtsgebied over *Aduwart* en vijf nabuurige Dorpen zich toeëigende, maar ook haare bezittingen, elders, wijd en zijd uitbreidde. Zij was genoegzaam meester van de *Aduwarter Zyloort*; bezat binnen de Stad *Groningen* een aanzienlijk huis, hebbende een vrijen toegang langs eenen brug over de Stads graft; was in *Hunzingo* eigenaar van het zogenoemde *Roode School*, welks Hofmeester den post van Voorzitter in de *Winzumer Zyloort* bekleedde; en stigte, daarenboven, in den Jaare 1345, in *Fivelgo*, een Nonnenklooster, eerst, naar de Heilige, aan welke het was toegewijd, *Annenklooster*, en vervolgens ook *Klein Aedwerth* of *Aduwert*, genoemd. Intusfchen liep deeze aanwas van vermogen bij veelen in het oog: zodat, reeds in den Jaare 1342, op eene gemeene Landsvergadering bepaald wierdt, dat de Abtdij voortaan geene landgoederen zou mogen aankopen. Een besluit, nogthans, 't welk geene uitwerking schijnt gehad te hebben.

Bij dit alles kwam nog, dat de Abtdij, vermaard om haaren rijkdom, het niet minder was als een Zetel en Kweek-school van Geleerdheid. Mannen, beroemd om hunne ervarenheid in Taalkennis, Wijsbegeerte en andere takken van Geleerdheid, deelden 'er hunne kundigheden mede aan Jongelingen, welke, van heinde en verre, herwaarts kwamen toevloeien. GOSWINUS VAN HALEN, Overste van het Fraterhuis te *Groningen*, plagt 'er het loflijkst getuigenis van te geeven. Hier bij kwam eene ruime verzameling van boeken en geschriften, over bijkans alle takken van menschelijke Weetenschappen. Doch, gelijk niets bestendig is op aarde, het gewijde gestigt onderging het gewoone lot. Het Krijgsvolk der Staaten, welk, in den Jaare 1580, de Abtdij hadt ver-rast, op de aannadering van den Graave VAN RENNENBERG zich aldaar niet veilig oordeelende, stak 'er den brand in; welke de kostbaare Boekerij verslondt, en voorts aan het Gestigt merkelijke schade toebragt. Volgende Oorlogsrampen bevorderden de verwoesting, en deden de Monniken, den eenen naa den anderen, geheel verloopen. Bij de verandering der Regeeringe namen de Staaten van het Gewest de Abtdij, met de daar onder behoorende goederen, in beslag. Thans wierdt het oud en trotsch gebouw gesloopt. De zwaare Hardsteenen verarbeide men tot de Poorten en andere gedeelten der nieuwe Vestingwerken der Stad *Groningen*, in de Jaaren 1608 en 1624.

Zie Tegenwoordige Staat van Stad en Lande.

AGGEMA. Tot dit weleer in *Friesland* zeer aanzienlijk Geslagt, behoorde Jonkheer PIETER VAN AGGEMA OF AGGAMA, die gewoon was zich te noemen *Heer van Kampen tot Wijtmaarsum, Alma* en *Rensfema*, drie Stinzen of Staten van dien naam. Hij was Jonker en Hoveling op de *Meden*, den naam van het Dorp, waarin *Rensfema-State* gelegen is. Zijne Echtgenootte was TECLA MARIA OCKINGA, insgelijks uit een der oudste Friesche Geslagten gesproten.

Naa

Naa het overlijden van haare Man verkogt zij, in den Jaare 1695, aan Jonkheere MELLE ALBERDA, Overgrootvader van Jonkheere O. TAMMINGA VAN ALBERDA, het Huis *Rensfema*, met de aanhoorige Heerlijk- en Geregtigheden.

Zie J. W. TE WATER.

ALBERT HOTTENUS, liever HUTTENUS, was een der voorwerpen der Kerkelijke, of liever Staatkundig-Kerkelijke vervolginge, in den tweestrijd tusschen de Contra-Remonstrantsche en Remonstrantsche Leeraaren. Geboren in den Jaare 1587, wierdt hij door zijne Ouders tot het Leeraarampt opgeleid, en bekleedde dien post te *Buren*. Zijne gemaatigheid bragt hem, eerlang, in verdenking: zodat de Afgevaardigden van het Delftsche Sijnode, in hunne reize door het Gewest, in den aanvang des Jaar 1609, tot deeze Plaats gevorderd zijnde, hem in zijnen Dienst schorsten, tot op den afloop der Dordrechtsche Kerkvergaderinge; behoudende, egter, de helft zijner Jaarwedde, en, mids zich aan het Sijnode onderwerpende, op eene andere Plaats beroepelijk zijnde. Zedert was hij een der Remonstrantsche Leeraaren, die moeds genoeg bezaten, om, ondanks de dreigende gevaaren, de zulken, die met hun in gevoelens zamenstemden, door heimelijke Predikationen te stigten. In eene Vergadering te *Krooswijk*, in *Schieland*, liep hij daar door groot gevaar zijns levens. Want terwyl eenigen zijner toehoorderen hem met eene Schuit over de *Rotte* wilden zetten, om alzo de handen der *Engelschen* en *Schotten* te ontkoomen, welke de Schout op hem hadt afgezonden, wierden op de Schuit eenige Musketschooten, hoewel vrugteloos, gedaan. Nog in het zelfde jaar velden de Algemeene Staaten tegen hem en verscheiden andere Remonstrantsche Leeraars, het vonnis van ballingschap. HUTTENUS beleefde, naderhand, de vreedzame dagen, in welke zijne Gezinte ongestoord haaren Godsdienst kondt uitoeffenen. Toen zich van alle twistgedingen met de Contra-Remonstranten onthoudende, versneedt hij zijne pen tegen de Pausgezinden, welke hij, in

20 ALDEGONDE. (PHILIPS v. MARNIX, *Heer v. St.*)

verscheiden bondige geschriften, te keer ging. Te *Amsterdam* onder de Remonstranten zijnde beroepen, naa het overlijden van SIMON EPISCOPIUS, gaf hij, nevens zijne medebroeders KAREL NIELLIUS en BARTHOLOMEUS PREVOSTIUS, lesfen aan de Jeugd, die zich tot den predikdienst bekwaam maakte. In hoogen ouderdom overleedt HUTTENUS, namelijk dien van ruim zesenzeventig jaaren, in de maand Oëtober des Jaars 1663.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

ALDEGONDE. (PHILIPS VAN MARNIX, *Heer van St.*) Bij 't geen wij, raakende de uitmuntende begaafdheden van deezzen voortreffelijken Man, reeds hebben aangeteekend, voegen wij nog, uit VAN WYN, dat hij in de kunst om onderschepte Brieven te ontcijfferen zulk eene ongehoorde geslpenheid bezat, dat men hem Geschriften zag ontwikkelen, in welke niet slegts zo veele teekenen (*Nooten*) waren, als letteren in het ABC, maar tot wel driehonderd verschillende teekenen toe; die, deels geheele Naamen van Perfoonen, Steden en Gewesten, deels niets met al beduidden, en, voor 't oog, volkomen de zelfde gedaante scheenen te hebben. — Der opteekeninge niet onwaardig oordeelen wij, bij deeze gelegenheid, dat zekere KAREL DE BEAULIEU, voornaam Koopman te *Antwerpen*, van welken Prins WILLEM DE I dikmaals zich bediende, bekend staat als de eerste, die, hier te Lande, de vijandlijke Brieven wist te ontcijfferen; en, 't geen vreemd is, dat hij zulks deedt, zelf wanneer hij de taal, in welke de Brieven waren geschreven, niet verstondt.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels en Aanmerkingen op J. WAGENAAR.*

ALKMAAR. Ten oogmerke hebbende, om, bij wijze van Aanhangzel, de *Geschiedenissen* der voornaamste Steden van ons Vaderland tot op de Omwenteling van den Jaare 1787 of nog verder, te vervolgen, zullen wij, met de niet onvoegzaame vermeerdering, van deeze Stad eenen aanvang maaken.
Voor-

Vooraf, egter, zullen wij, uit de *Bijvoegzels* op WAGENAAR, het volgende berigt mededeelen, aangaande eene merkelijke opschudding, in den Jaare 1714, alhier voorgevallen.

„ 't Gemeen, (dus luidt dat Verhaal) „ zeer gebeeten op „ twee Pagters van 's Lands middelen, met name DANIEL „ SANGNE en ADOLPH CROMHOUT, viel, den zevenden Octo- „ ber, op hunne huizen aan en plunderde dezelve, met „ voornemen, om, straks daar aan, de woning van Mr. „ NIKOLAAS KIEN, Voorzittend Schepen der Stad; die het „ Schoutsambt, bij 't openstaan dier bediening, waarneemende, den Pagteren, in 't invorderen van 's Lands penningen, hulpe hadt beweezen; op gelijke wijze te behandelen.

„ Dit laatste, egter, wierdt nog voorgekomen, door het, „ tijdiglijk, op de been brengen van een gedeelte der Burgerij, die, geholpen van Stads bedienden, de plunderaars uit den anderen dreeven. De Staaten van *Holland*, dit „ werk zeer euvel neemende, schreeven, terstond, na *Alk- „ maar*, met last aan den Officier der Stad, om de hand- „ dadigen te vatten, lijfstraffelijk in regten te betrekken, „ en van veertien tot veertien dagen, aan hunne Edele „ Grootmogendheden kennisse van den stand der zaaken te „ geeven. Doch KIEN antwoordde, dat de voortgang des „ oproers, zijns meenings, best door zagte middelen zou „ kunnen geweerd worden, en dat hij ten uitersten bekommerd was, van het zelve weder te zullen zien herleeven „ en 'er den eersten aanstoot van te lijden, indien aan her, „ op zich zelve, heilzaam, maar, in de uitvoering, zeer „ gevaarlijk, oogmerk der Vergadering van *Holland* moest „ voldaan worden. Zelf verzogt hij, dat men hem, als „ geen Schout der Stad zijnde, van deeze beveelen geliefde „ te ontslaan. Eenige dagen daar aan, wierdt Mr. WILLEM „ BYL, tot Schout aangesteld, maar de Staaten waren, dien „ onverminderd, bij hun besluit gebleeven, den Officier in „ der tijd gelastende, op bovengemelden voet, met de zaaken voort te gaan, en, indien hij, bij onverhoopten tegenstand of andere toevallen, eenig Krijgsvolk ter zijner „ hulpe mogt noodig hebben, daar van kennis te geeven aan „ hun, of, bij hun afweezen, aan Gekommitteerde Raaden,

„ om de noodige voorziening, ter handhaving van regt, te
 „ erlangen. BYL deedt, kort hierop, de misdaadigen vatten
 „ en de noodige getuigenisfen tegen hen inwinnen; ook lie-
 „ ten de Staaten zich zijnen ijver welgevallen, met aan-
 „ schrijvinge, zo aan hem, ala aan Schepensbank van *Alk-*
 „ *maar*, om onverwijld en streng regt, tegens de Plunde-
 „ raars, uit te oefenen, overeenkomstig de Wetten en Pla-
 „ kaaten deezer Landen, en te zorgen, dat de voorschreven
 „ zaak, voor 't veranderen van Schepensbank; welke ver-
 „ anderinge invalt op Kersavond; wierdt afgedaan. Dit laat-
 „ ste, egter, gebeurde niet. In 't begin van Julij des vol-
 „ genden Jaars, liep bij *Holland* een brief in van een deel
 „ der oude; waar onder KIEN; en een deel der nieuwe
 „ Schepenen van *Alkmaar*, nopens den toenmaligen staat
 „ van dit regtsgeding, „ en aan wie, en waar aan, het ge-
 „ hapert hadde, dat de zake, — voor de verandering der
 „ Schepensbank niet *finalyk* was afgedaan.” Men maakte
 „ dien Brief commissoriaal aan het groote Befeigne tot de
 „ regtszaaken, en besloot, eerlang, overeenkomstig het Rap-
 „ port van dien, dat de dienende Schepenen van *Alkmaar*
 „ de aargevangen regtsplegingen, ten spoedigste en kragtig-
 „ ste, zouden hebben door te zetten: ook wierdt; „ ten
 „ „ einde haar Edele Groot Mog. verzekert mogten wezen,
 „ „ dat aan derzelver goede *intentie*, dienaangaande, zou
 „ „ worden voldaan;” het Hof aangefchreeven, den Proku-
 „ reur Generaal te gelasten, van, te *Alkmaar*, naar de reeds
 „ gehouden en nog te houden' regtsgedingen, onderzoek te
 „ doen, en den Staaten zijne bevindinge, omstandiglijk, en
 „ in geschrifte, te berigten: zo als hij, na ruim vier wee-
 „ ken, deedt. Hunne Edele Grootmogendheden stelden dit
 „ Berigt in handen van 't groot Befeigne tot de regtszaaken,
 „ om „ nader en aandachtig, te *examineeren*, en te dienen
 „ „ van *confideration* en *Advis*.” Hoe het wijders, met
 „ deeze zaake affliep, is niet duidlijk, ter mijner kennisfe
 „ gekoomen. De Resolutien van *Holland* houden daar om-
 „ trend, voor zoo verre ik zie, een volkoomen stilzwij-
 „ gen.” Tot hier toe VAN WYN.

Bekend, uit de Vaderlandsche Geschiedenissen, is de Voorslag, door de Afgevaardigden van *Leiden*, in de maand Julij des Jaars 1782, ter Staatsvergaderinge van *Holland* gedaan, raakende de schandelijke Werkeloosheid ter Zee, gedurende den naastvoorgaanden Oorlog met *Engeland*. De Regeering van *Alkmaar*, in de maand Junij des voorleeden jaars, over dit zelfde Onderwerp van Werkeloosheid, waar over toen reeds geklaagd wierdt, raadpleegende, was van oordeel geweest, dat men, ter bewaaringe van de inwendige rust, allen onderzoek omtrent het Bestuur in het voorleedene daar te laten, en zich alleen hadt te bepalen om eene spoedige Werkzaamheid voor *het vervolg* uit te werken: in de vaste hoop, dat deeze zagtheid een nuttig, en aan hun oogmerk voldoende gevolg zou gehad hebben. Doch zich in deeze verwagting tot nog toe te leur gesteld vindende, verklaarden nu de Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge, dat men nu niet langer onverschillig of bedaard behoorde te zijn, maar dat de waare Oorzaak der Werkeloosheid moest worden naagespoord, in gevolge van en in volkomene samenstemming met den *Leydenschen* voorslag. Die onbegrijpelijke Traagheid, voegden zij 'er nevens, kon niet, zo als zommigen die noemden, als *gepretendeerd*, of als *Insimulatiën van kwalijk geintentioneerden* worden aangemerkt, daar dezelve niet alleen bij de geheele wereld in het oog liep, maar ook door verscheiden Staatsleden, uit meer dan ééne Provincie, met naame die van *Zeeland*, met onderscheidene benamingen, als die van *zichtbaare onverschoonelijke Werkeloosheid*, van *schandelijke Werkeloosheid*, van *sunneuse slaapende Traagheid*, van *onbegrijpelijke Directie*, van *zo lang aangehouden hebbende Werkeloosheid der Navale Magt*, en verscheiden andere betuigingen van ongenoeven, bestempeld wierdt.

Den Vaderlandlievenden Geest van de meerderheid der *Alkmaarsche* Vroedschap ademde deeze ondersteuning van den Voordragt van die van *Leyden*. In geene vergelijking, intusschen, kwam dit bedrijf, bij 't geen men zedert uit deeze Stad ontwaarde. Het gantsche Land gewaagde 'er, eerlang, van, en baarde hetzelfde merkellijke bekommring ten

Stadhouderlijken Hove. Het beloop der zaake, in den aanvang des Jaars 1783 ontgonnen, verdient hier eene omftandige vermelding.

Eene groote meerderheid, naamelijk, van Burgemeesteren en Vroedschappen der Stad *Alkmaar*, nam, naadat op 't Voorftel van den Voorzittenden Burgemeester DE DIEU, het ftuk, volgens last, door eenige Heeren van den Raad onderzocht was, op den achtentwintigften November, een Besluit in deeze bewoordingen vervat; „ dat voortaan niet meer eenige Nominatien tot de Begeeving van de Ampten, van Burgemeesteren, Schepenen, Thefauriers of Vroedschappen dier Stad, zouden worden gemaakt, om daar op de Electie van den Heer Stadhouder deezer Provincie, of van iemand anders, te verwagten, noch dat men eenige Recommadatien tot vervulling van Ampten en Commissien, staande ter begeevinge of dispectie der Stadsregeeringe, zou verzoeken of ontvangen; maar dat de gemelde Ampten, overeenkomstig de Handvesten, Privilegien, en Octroijen der Stad en derzelve Burgerij, door de Regeeringsvergadering zelve, als representeerende de Burgerij, bij directe aanstelling, zouden worden begeeven: en dat ook, ter vervulling van de Commissien, de begeevingen of dispectien, ingevolge het onbetwistbaar Regt der Regeeringe, direct door de Regeerings Vergadering zouden geschieden.”

Bij eenen Brief, door Afgevaardigden overgegeeven, deden zij den Erftadhouder de weete van dit Stadsbesluit. Die terftond den Overleveraaren mondeling, op 't plegtigste betuigde, geenzins in die kennisgeving te berusten, maar zich daar tegen ten sterkften te verklaaren. Vijf Leden der *Alkmaarsche* Regeering weigerden deel te neemen in deezen stap, en toonden zulks in eene aantekening op 't Besluit d.r Meerderheid. Zijne Hoogheid was van begrip, dat zijn betoond ongenoegen aan de Afgevaardigden, en die Tegenverklaring, de kracht zouden gehad hebben om de Meerderheid deeze zaak in nadere overweevinge te doen neemen, en verandering van maatregelen te wege te brengen: dan hiervan was tot in November niets gekomen.

Inmiddels overleedt de Heer JACOB VAN FOREEST, Hoofd-Officier van *Alkmaar*, en viel 'er, door diens dood, een Vroedschapsplaats open. Dit zette den Stadhouder aan om Burgemeesteren en Regeerders van *Alkmaar* eenen Brief te zenden, waar in hij het Besluit der Meerderheid beschreef, „ als een alzins illegale, onbestaanbaare en wederregtlijke daad, waar door de Meerderheid eigener autoriteit en *via facti*, getragt hadt de Constitutie der Regeeringsvorm dezer Provincie, conform de Handvesten, Privilegien en oude Gebruiken, aldaar steeds plaats gehad hebbende, te veranderen, en daarenboven aan hem, in zijne kwaliteit van Erfstadhouder, te ontnemen de Electie van Burgemeesteren, Schepenen, Thesauriers en Vroedschappen, uit de Nominatien daar toe, volgens de Handvesten, Privilegien en oude Gebruiken, geformeerd: waar toe hij, als Stadhouder, een onwederspreekelijk en door den Souverain van den Lande opgedraagen Regt hadt; een Regt, 't welk niet alleen bij de vorige Stadhouders was genooten, en door hem, en door wijlen zijn Vader, als mede door zijne Vrouw Moeder, als Gouvernante, altoos, en zonder eenige de minste wederspraake, was geoefend; maar ook, geduurende zijne Minderjaarijheid, door hun Ed. Groot Mogenden, als Voogden, was te werk gelegd.” — Bij gelegenheid der thans opengevallene Vroedschapsplaatze, betuigde hij niet te kunnen nalaaten dit alles hun nader onder 't oog te brengen, ten vriendlijksten en ten ernstigsten aan te maanen, „ om als nog dit Besluit in te trekken en van de daar bij ondernomene nieuwigheid en inbreuk op de vastgestelde Regeeringsvorm, en op zijne Regten, af te zien. En geliefden zij, onverhoopt en tegen alle verwagting, daar toe niet te komen, dan verzogt hij dat zij, bij de tegenwoordig opengevallene Vroedschapsplaats, zich zouden onthouden van eenig gebruik te maaken van 't bewuste Besluit, en niet voort te gaan tot eenigerlei aanstelling van een anderen Vroedschap, zonder eene voorafgaande aan hem overgeleverde Nominatie, en daar uit door hem gedaane wettige Electie, op den tot hier toe gebruikelijken voet: maar deeze zaak, als dan te laaten in haar geheel, tot hij dezelve, ter eerst aanstaande Vergadering van hun Ed.

Groot Mogenden, zou hebben gebragt." — Vonden zij goed om ook aan dit laatste verzoek niet te voldoen, gingen zij over tot de daadlijke aanstelling van een nieuwen Vroedschap, „ dan vondt hij zich genoodzaakt, als Erffradhouder deezer Provincie, en uit hoofde van zijn plicht, om als zodanig voor te staan, te vorderen en te bewaaren, de Hoogheid, Geregtheid, Privilegien en welvaaren van den Lande, Steden en Ingezetenen van dien, (vermits het overlijden des Hoofd-Officers,) aan den Eersten Burgemeester, of oudsten Vroedschap, of wie anders daar toe zou meenen bevoegd en gerechtigd te weezen, aan te schrijven, om, ofschoon hij daar toe verzogt en gemagtigd mogt worden, zodanig een tot Vroedschap aangesteld persoon niet te neemen in den Eed, noch te stellen in het bezit van eene Bediening, die hij niet anders dan geheel informeel zou kunnen en moeten aanmerken."

Hadt zijne Hoogheid zeven maanden laten verloopen, eer hij over dit Stadsbesluit deezen Brief schreef, zeven dagen verlieden 'er naauwlijks of hij ontving een antwoord, waar in de Meerderheid der *Alkmaarsche* Regeeringe schreef, wel te kunnen begrijpen, dat haar besluit bij zijne Hoogheid verwondering, ja zelfs eenige bevreemding, veroorzaakte; doch dat zij, op haar beurt, verbaasd stonden, op 't verneemen hoe 't zijne Hoogheid hadt kunnen goed dunken, de Wettigheid der wijze, op welke dat besluit genomen was, tegen te spreken; waar op zij, zich bevlijtigd hebbende om de volstreckte Wettigheid daar van te toonen, regt meenden te hebben om de uitdrukkingen ten hunnen opzichte gebezigd hard te vinden, woordlijk deeze betuiging laten volgen. „ Neen, Vorst! geene *eigene Authoriteit* en *via facti* zijn onze oogmerken geweest; maar wel een wettig herstel van onze door trouwe diensten, ja door het goed en bloed onzer Voorouderen, verkreegene Voorregten, tot welker genot wij, volgens derzelve inhoud, bevoegd, en tot welker voorstand en bevestiging wij door onzen Eed verbonden zijn; geen oogmerk tot verandering van de Constitutie der Regeering, maar wel om dezelve Constitutie, zo als ze reeds in voorige Eeuwen is geoefend, en in de tegenwoordige weder is hersteld

ge-

geweest, doch van welke men was afgegaan, te handhaven. — En wat de door uwe Hoogheid aangehaalde Regeeringsvorm deezer Provincie betreft, wij kunnen niet nagaan, welke betrekking ons besluit op dezelve Provinciaale Regeeringsvorm kan hebben, dan dat de Constitutioneele onafhangelijke Volksregeering daar door, ten opzichte van deeze Stad, versterkt wordt. — En hoe gaarne wij, wel verre van aan uwe Hoogheid eenige Regten, aan dezelve wettig toekomende, te willen ontnemen, in tegendeel, ter bewaaring en handhaving daar van, ingevolge onzer verpligting, het onze ook willen toebrengen, moeten wij nochtans betuigen, dat wij, ter goeder trouwe, tot nog in geen ander denkbeeld zijn, dan dat het Regt van Electie tot Burgemeesteren, Schepenen, Thesauriers en Vroedschappen deezer Stad, volgens de Handvesten en andere Geregtigheden daar van, aan uwe Doorlugtige Hoogheid, onder reverentie, niet kan worden toegekend." — Het voorgenomen vervoegen zijner Hoogheid bij hun Ed. Groot Mogenden zouden zij afwachten; en dewijl, volgens een Stadsbesluit, in de voorgaande Eeuwe reeds genomen, en nog niet ingetrokken, de opengevallene Vroedschapsplaats nog eenigen tijd onvervuld behoorde te blijven, konden zij zich, als nog, onthouden om over des Stadhouders aanschrijving in eenig verslag te treden.

Staaten van *Holland* ontvingen, ter naaste Vergadering, een Brief des Stadhouders, waar in hij zich over de *zeer groote Meerderheid* der *Akmaarsche* Regeeringe beklaagde, zijn Regt beweerde, en boven al zich stiet, aan deeze, gelijk hij het noemt, *opmerkenswaardige woorden*, dat zij het genomen besluit voordroegen, als iets *het welk geene andere betrekking op deeze Provinciaale Regeeringsvorm zou kunnen hebben, dan dat daar door de Constitutioneele onafhangelijke Volks Regeering, ten opzichte van haare Stad, zou worden versterkt.* „Wij hebben,” laat zijne Hoogheid hier op volgen, „niet mogen nalaten ons over eene zaak van dat gewigt en veruitzigt, aan U Ed. Groot Mogenden te vervoegen, ten einde ons alzo te kwijten van den speciaalen last, welke door Hoogstdezelfen aan ons, bij het aan-

vaar-

vaarden van onze Waardigheid als Erftadhouder deezer Provincie, is gegeven, om naamlijk voor te staan, te vorderen en te bewaaren de Hoogheid, Geregtigheid, Privilegien en Welvaaren van den Lande, Leden, Steden en Ingezetenen van dien, mitsgaders tot conservatie van onze en onzer Nakomelingen Regten en Preëminentien, als Erftadhouder, tegen eene Onderneeming, zo direct tegen dat alles inloopende; terwijl wij egter van het notoir onregt, 't welk ons door die Resolutie wordt aangedaan, en van de hooggaande Lesie, welke door dezelve aan onze gemelde Digniteit wordt toegebracht, zodanig zijn geconvinceerd, dat, bij al dien U Ed. Groot Mogenden dien aangaande, eenigen den minsten twijfel zouden mogen hebben, 't geen wij nogthans niet kunnen veronderstellen, Wij, voor zo verre ons betreft, gaarne zouden mogen zien en lijden, dat de Cognitie daar over aan een der beide Hoven van Justitie deezer Provincie wierde gerenvojjeerd, en 't zelve point aldaar langs de ordinaire wegen van Justitie onderzocht, hoe zeer wij ook hebben gedifficulteerd denzelven weg van Regten in te staan, daar wij hebben begreepen, dat deeze zaak niet slegts een Object van Justitie, maar ook wel voornamelijk als eene materie van Politie behoord te worden geconfideereerd, en daar bij eerst de Regten en Hoogheden van U Ed. Groot Mogenden zelve ten alleruitersten zijn geintresseerd."

Deeze Brief ging vergezeld van een Afschrift van het besluit der Meerderheid, als mede van de Tegenverklaring der Minderheid, van de gewisfelde Brieven tusschen zijne Hoogheid en de *Alkmaarsche* Regeering, en eindelijk van een nader Vertoog des Erftadhouders zelve, tot verdediging zijner grieven tegen het bekende besluit; en eindigde met een verzoek, op deeze gronden rustende, dat hun Ed. Groot Mogenden dat besluit geliefden te niet te doen en buiten alle kragt te stellen, en hem te handhaaven bij het Regt, om, naar ouder gewoonte, uit eene Benoeming, de Verkiezing te doen. En dewijl 't zou kunnen gebeuren, dat, voor hun Ed. Groot Mogenden tot een eindelijk besluit gekomen waren, de vervulling der opengevallene Vroedschaps-

schapsplaatze zou behooren te geschieden, en de tijd der vernieuwinge van de Wet te *Alkmaar* naderde, kon zijne Hoogheid niet afzijn op 't nadruklijkst aan te dringen op eene *Provisoneele Voorziening*, om de zaaken op den ouden voet te laten; ten einde dit stuk, door het daadlijk te werk stellen des Stadsbesluits, hangende de overleggingen, niet buiten zijn geheel gebragt mogt worden.

Wanneer deeze Stukken ter Tafel van Staaten van *Holland* kwamen, drong de Ridderfchap sterk op de *Provisoneele Voorziening*; doch stelden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Leyden*, *Amsterdam*, *Gornichem* en *Purmerende* voor, om, hangende de Raadpleegingen der Staaten, de Regeering van *Alkmaar* te overreden, om de Naamlijsten der Verkiezinge aan de Staaten toe te zenden, zonder dat daar door eenig agterdeel aan het beweerde Regt van den Heer Erfstadhouders, noch van de Stad *Alkmaar* zou worden toegebragt. Tot welk gevoelen ook *Gouda*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Schoonhoven*, *Alkmaar* en *Monnikendam* overhielden. — *Delft* deedt vervolgens een Voorstel, „om den Brief des Stadhouders met de Bijlagen aan de Regeeringe van *Alkmaar* in handen te geven, om hun Ed. Groot Mogenden te dienen van berigt; en dat inmiddels de opengevallene Vroedschapsplaats niet zou vervuld worden; maar dat hun Ed. Groot Mogenden, *ex plenitudine potestatis*, de tegenwoordige Burgemeesters, Schepenen, en Thesauriers, zouden doen aanblijven, en voorts te besluiten om de Onderhandelingen over de groote zaak, zo spoedig doenlijk, voort te zetten.” — Op aandrang der Ridderfchappe wierdt deeze Voorflag van *Delft* overgenomen; doch den volgenden dag verklaarden de Afgezondenen van *Haarlem*, *Leyden*, *Amsterdam*, *Gouda*, *Gornichem*, *Schoonhoven*, *Alkmaar* en *Purmerende*, hunne uiterste verwondering, dat men den voorigen dag die zaak buiten besluit hadt gelaaten, en dat zij nog ten sterksten moesten aandringen, dat 'er, ingevolge van de uitgebragte Raadslagen eener groote Meerderheid, eene afkomst van deeze zaak mogt gemaakt worden. De Steden *Rotterdam*, *Schiedam* en *Monnikendam* oordeelden nogthans den bemiddelenden Voorflag van *Delft* tot kennis hunner Lastigeren te moeten brengen.

De

De zaak ter afdoeninge weder op 't tapijt gebragt zijnde, wierdt, met afwijzing van den *Delftschen* Voorflag, met twaalf stemmen beflooten, „ dat Copie van de Misfivè van zijne Hoogheid; met de Bijlaagen daar toe specteerende, bij Misfivè zou gezonden worden aan Burgemeesteren en Regeerders der Stad *Alkmaar*, met verzoek, om daar op ten spoedigsten derzelver Consideratien en Berigt aan hun Ed. Groot Mogenden te laten toekomen; en dat inmiddels, en hangende hunner Ed. Groot Mogenden Deliberatien, de op handen zijnde Electien van Burgemeesteren, Schepenen, en Thesauriers dier Stad, onverminderd het wederzijdsch gefustineerde, zo wel van zijne Hoogheid als van de Stad *Alkmaar*, en zonder daar aan de minste atteinte te geeven, door hun Ed. Groot Mogenden, zouden worden gedaan.” De Ridderfchap met de Steden *Delft*, *Brielle*, *Enkhuizen*, *Edam* en *Medemblik* verklaarden zich tegen dit Staatsbesluit; *Hoorn* zag het aan.

Korten tijd daar naa leverde de Ridderfchap eenè uitvoerige Tegenverklaring in, beweerende, dat zijne Hoogheid, gedurende de Raadpleegingen over dit Onderwerp, niet, dan met het grootste onregt, kon beroofd worden van het doen der Verkiezinge op den ouden voet. Zij geloofde niet, dat in de Registers van hun Ed. Groot Mogenden eenig voorbeeld van dusdanig een besluit, als men onlangs ten opzichte van zijne Hoogheid genomen hadt, zou worden gevonden. Niettegenstaande het voorbehoedzel, oordeelden zij, dat in de daadlijke ontneming der uitoefening van het hem opgedraagen Regt, reeds een *momentlijk grief* lag opgeslooten, 't welk, in 't vervolg gantsch onherstelbaar zou kunnen zijn, en boven dien, door eenè ontijdige navolging van meer andere Steden zou kunnen strekken, om de hooge Waardigheden des Erftadhouders merkkelijk te verkleinen, en ten minsten zijne Hoogheid van het Regt der Verkiezinge te ontzetten. De twaalf Steden behielden 't aan zich deeze Tegenaanteekening te beantwoorden.

De Stadhouder, weinig te vrede over de maatregelen door de Meerderheid der Leden van *Hollands* Staatsvergadering genomen, zondt aan alle derzelver Leden een rondgaanden

Brief;

Brief; waar in hij de voorheen bijgebragte redenen tegen de handelwijze der *Alkmaarsche* Regeering aandringt, en, onder andere, verklaart: „ Wij hebben het ongenoegen, dat onze bewijzen bij de Meerderheid der Leden van de Vergadering niet zijn gejustificeerd, en vinden ons dus op ééns, zonder eene plenaire kennisneeming van zaaken, ontzet van de daadlijke Executie van een Regt, niet alleen, zedert twee en een halve Eeuw, in alle de Stadhoudelijke Epoques erkend en geoeffend; maar ook wel speciaal, zedert de Herstelling van het Stadhouderschap daar aan standvastig en ongestoord verknogt, zonder dat wij ons kunnen verbeelden, dat het grief, het welk ons, in ons voorzeide Regt zal blijken te weezen angebragt, wanneer onze klagen, bij een volledig onderzoek, zo als wij vertrouwen, zullen weezen gewettigd, naderhand ooit of ooit zal weezen reparabel. — En wat zekerheid zal 'er, naa deeze Provisioenele Ontzetting van het genot van een der aanzienlijkste gedeelten onzer Stadhoudelijke Preëminentien, ten opzigte van *Alkmaar*, voor ons overblijven, dat wij niet, op gelijke wijze, van de Regeeringsbestellingen der overige groote en kleine Steden, zullen kunnen worden gedeposfedeerd? indien het genoeg is, onder allegatie en onder pretext van oude Privilegien, zonder in aanmerking te neemen den aart van de tegenwoordige Regeeringsvorm, en zonder aanzien van de bestendigste en volledige posesfie, eene Resolutie te neemen, om geene Nominatie aan de Stadhouder te presentereen, maar alle aanstelling van Regenten *via facti* zich zelve aan te maatigen; en wanneer op het Adres en de klagen deswegen aan hun Ed. Groot Mogenden, provisonneel de Executie van het Regt van Electie van den Stadhouder zoude moeten worden overgebragt tot Hoogstderzelver Vergadering, zonder zeker te zijn, of niet de decisie der zaake zelve, door verscheide beletzelen en gebeurtenissen, nog zeer lange zoude kunnen worden opgehouden. Waar in blijft dan provisonneel de Stadhoudelijke Waardigheid resideeren? Wat zal 'er dan worden van de werking van haare Preëminentien en Geregigheden, en van die aanzienlijke en gewigtige Relatie, welke wij tot deeze Provincie bekomen hebben? Eene Re-

Relatie, die de aangenome Originaire Regeeringsform characteriseert, en zonder welke de Staaten van den Lande, door de ondervinding overtuigd geworden, begreepen en op de allerfolemneste wijze gedeclareerd hebben, dat noch de Republiek, noch deeze Provinciën bestaan konden; zonder te gewaagen van de kleinagting, welke hier uit natuurlijk moet worden gebragt op die Waardigheid, waar in de hooge Regten van hun Ed. Groot Mogenden zelve door ons worden waargenomen, en de *Majestas Publica*, in hunne plaats, op eene Erflijke overgifte bekleed."

„ Moeten wij niet met reden bedugt zijn, dat deeze zaaken, op die wijze voortgaande, en zommige Leden elkanders stedelijke en bijzondere intresfen, door onderlinge ondersteuning en vereeniging, boven alles verheffende, welhaast niets anders dan de Naam van Stadhouder deezer Provincie aan ons zal worden overgelaaten, en dat de effectieve werking, invloed en gezag, zo onontbeerlijk ter bevordering van de algemeene belangen, en zo plegtig voor ons en onze Naakomelingen aan deeze onze Waardigheid vastgemaakt, daar aan zal worden omtrokken; terwijl de gevolgen, welke hier uit moeten gebooren worden, niets anders dan hoogstgevaarlijk voor den Lande kunnen weezen? Verbreeking van alle banden van vereeniging, eene geheele ophouding van alle hoogstnoodige Communicatie en Verstandhouding tusschen de Leden der Hooge Regeering en Ons, en vernietiging van de Eer en Luister van die zelfde Waardigheid, die wij voor den Lande, voor Ons en onze Kinderen, onder zo duure verpligting, en zorge moeten custodieren en beschermen, moeten de eerste vrugten zijn van de Werkloosheid onzer voorz. Geregtheden en Pligten, welke wederom zullen zamengaan met allerlei toeneemende Factiën en Cabalen in de respectieve Steden; zo dat, in plaatze van eene goede orde te observeeren, en de Eer der Magistrature, zo veel mogelijk, in alle derzelve Leden te doen respecteeren, eene groote of mindere Meerderheid het bestuur van alles, naar haar welbehaagen, en ter uitbreiding van haar gezag en autoriteit, zal na zich trekken, hunne overige wettige Medeleden, van allen invloed,

nanzien en voordeelen ontzetten, en door eigendunklijke besluiten zich eindelijk aan alle erkenning en werking der Stadhouderlijke Regten, hoe welgefundeerd en onwederfprekelijk ook, onttrekken. Al het welk niet duister doet zien, dat het Erfstadhouderschap zelve gevaar loopt om even daar door van eene veel nadeeliger Conditie en Natuur te worden, dan de staat van eenig Amptenaar, Burger of Ingezetten van de Republiek, die zich, tot hier toe, op die Hoofdzuil onzer Vrijheid en Veiligheid beroepen en verlaaten hebben, dat niemand, hij zij wie hij zij, hangende het Onderzoek en de Deliberatiën of van de Politieke Hooge Overheid, of van de Regter, over eenige Sustenu, bevoegdheid of regt en daar aan toegebragten hinder en turbatie, kan worden ontzet van zijne Posfessie, en zulks zo wel in zaken van Regten en Geregtigheden, als in andere, voor en al eer ten definitive zal weezen gedeceideerd dat een ander een beter en sterker Regt competeert."

Burgemeesters en Vroedschappen der Stad *Alkmaar* ontvingen mede een Affchrift van deezen rondgaanden Briefe, verzeld van eenen bijzonderen des Erfstadhouders, waar in hij hun Besluit, 't welk aanleiding tot denzelven gegeven hadt, gantsch wederregtelijk en eigendunklijk noemt. 't Gevolg hier van was, een rondgaande Brief van de Regeering dier Stad aan de Leden der Vergadering van hun Ed. Groot Mogenden. Zij geeven 'er hunne verwondering en bevreemding in te kennen, over den zonderlingen stap van zijne Hoogheid, in het afvaardigen van eenen rondgaanden Brief, „ dien zij niet anders konden aanmerken, dan als een directe doleantie over het Besluit van den Souverain; waar in zijne Hoogheid, nógthans, zo wel als zij verplicht was te berusten." Zij konden de verbaasdheid niet verbergen, welke hun getroffen hadt, op het zien, dat zijne Hoogheid zijn beklag voornaamlijk grondde op het zogenaamde langduurige bezit en gebruik, van welke in de Commissie aan den Erfstadhouder niet gesproken wordt, maar wel van het in agtneemen en handhaaven der Privilegien, „ 't geen door het voorwenden van langduurige *Posfessien* en *Gebruiken*, tegen die Geregtigheden regelregt aanloopende, niet kon te wege

gebracht worden; weshalven zij vermeenden, dat zodanige *Possesfien* en *Gebruiken* geenen anderen naam verdienden dan van *Usurpatien* van Regten en Preëminentien, door hunne Voorzaaten nimmer aan het Stadhouderschap gehegt of gedefereerd."

Tot het bijzonder agtteslaan op den Brief van zijne Hoogheid, en tot het schrijven van deezen waren zij bewoogen, „om dat de Brief des Erftadhouders, onder andere, zichtbaarlijk aan de Leden der Hooge Vergaderinge geschreeven was, om hun Stadsbesluit in zulk een haatlijk daglicht te doen voorkomen, als ware 't zelve eene enorme Lesie van de Hooge Regten van den Souverain zelve, mitsgaders van de wettige Regten en Preëminentien van het Stadhouderschap; ja welke onvermijdelijk naa zich zou sleepen alle die gevolgen, welke in dien Brief van zijne Hoogheid in 't breede worden gevanteerd, en hoofdzaaklijk nederkomen op eene door zijne Hoogheid gevreesde vermindering en kleinagting van eene zogenaamde *Majestas Publica*, welke zijne Hoogheid zegt dat door dezelve, in plaats van den Souverain, op eene Erfsijke wijze bekleed wordt, en om, zo doende, ware het mogelijk, tegen ons voor in te neemen de Raadpleegingen over deezee zaak te houden. — Hier door hadden zij zich onvermijdelijk verplicht gevonden om de Leden der Hooge Vergadering op 't ernstigst aan te maanen en te verzoeken, om, met ter zijde stelling van alle onverhooptlijk reeds verwekte vooroordeelen, mitsgaders van al dien ophof, waar mede, in meer gemelden Brieven, van de Sustenu van zijne Hoogheid wordt gesproken, met toegeeflijkheid af te wagen, een stuk 't geen zij vervaardigden, tot wederlegging van alles wat tegen de wettigheid van hun Stadsbesluit was aangevoerd."

Zij beantwoordden den afzonderlijken Brief van zijne Hoogheid, en slooten in dit Antwoord hunnen rondgaanden Brief in; gelijk zij ook aan de Heeren van de Ridderfchap, bij den Brief voor de andere Staatsleden geschikt, een afzonderlijken Brief lieten toekomen, slaande op de Tegenaanteekening door de Ridderfchap ingeleverd, en, huns bedunkens, van zodanig een aart, dat het nauwlijks der moeite
 waar-

waardig schein Heeren, reeds vervuld met zulke beslissende denkbeelden, over het Geschilpunt, nader te schrijven; doch dat zij van een Collegie, 't welk de eerste stem hadt in de Souveraine Vergaderinge des Lands, niet wilden, of konden veronderstellen, dat het reeds, wegens het Geschilpunt, eene bepaaling gemaakt hadt, zonder te hooren wat zij van hunnen kant konden en zouden inbrengen.

Eenige Steden gaven wedereschrijvens op den *Alkmaarschen* Brief, andere niet; en zijn de Brieven aan den Stadhouder en de Heeren van de Ridderfchap, voor zo verre wij wecten, onbeantwoord gebleeven. Hadt de Regeering van *Alkmaar* tijd begeerd om het gevorderd Berigt, op het Vertoog van zijne Hoogheid, in gereedheid te brengen, 't liep aan tot den derden December des Jaars 1784, eer zij 't zelve, met eenige Bijlaagen, ter Staatsvergaderinge inleverden. Ten zelfden tijde vertoonden zij de Origineele Handvest van Vrouwe *JACOBA VAN BEYEREN*, van den Jaare 1426, en de Afte van Approbatie en Confirmatie, van *PHILIPS VAN BOURGONDIE*, van den Jaare 1450, op welke zij zich beroepen hadden, en wier bestaan, in 't Vertoog van zijne Hoogheid, in twijffel wierdt getrokken; die vervolgens den Heere Raadpensionaris en Groot Zegelbewaarder van *Holland*, in bewaaringe gegeven wierden. — In 't slot des uitgewerkten Berigts, tot wederlegging van 't gevoelen des Erffstadhouders, door *R. PALUDANUS* opgefeld, zegt de Regeering, „ Dat hun Ed. Groot Mogenden, overeenkomstig met de Aloude Handvesten, Privilegien en Octroijen aan de Stad *Alkmaar* en de Burgerij, zo door de Graven en Gravinnen van *Holland* als door hun Ed. Groot Mogenden zelve gegeven, zich ten eenmaal onbezwaard zouden vinden, om het Verzoek van zijne Hoogheid, omtrent hun Stadsbesluit, als volkomen ongegrond en strijdig met de Handvesten, Privilegien en Octroijen van de hand te wijzen; en ook op te heffen het Staatsbesluit, dat, hangende de raadpleegingen op dit stuk, de Verkiezing door hun Ed. Groot Mogenden zou geschieden. — Met dus eenen uitslag vleiden zij zich des te meer, om dat, aan den eenen kant, volgens de eigene verklaring van hun Ed. Groot Mogenden,

den, de oorspronkelijke en waarlijke en waargtige Constitutie van Regeering der Steden van *Holland* en *Westfriesland* mede bragt; dat het Collegie van *Vroedschappen* in de Steden deezer Provincie het Regt en de Bevoegdheid hadt, om, in plaatze van de geenen, die sterven, of hunne Poortersschappen verlaaten, ten hunnen believen, anderen te kiezen uit het midden der Burgerije; en dat bij deeze Collegien 'sjaarlijks wierden gekoozen de gewoone Magistraaten, te weten, vier, drie of twee Burgemeesters, en zeven of meer Schepenen, om te dienen voor één jaar, geschiedende deeze Electien, in zommige Steden absolutelijk, en in zommigen, (die daar toe geene Handvesten of Privilegien hadden,) bij Nominatie van een dubbel getal, waar uit dan bij den Stadhouder de verkiezing van het gewoonlijk getal wierdt gedaan. — Dat op dit Fundament van Regeeringe de Staat deezer Landen den tijd van vijf, zes en zevenhonderd jaaren, ja zo lang de oudste Monumenten verstrekten, hadt berust; dat de Staat zich hier door, naast de hulpe van God Almagtig, in den gevaarlijken Oorlog tegen eenen zo magtigen Vijand hadt gehouden in goede kloekmoedigheid en eendragt, zodanig, dat, gedurende den toenmaalign Oorlog, nooit eenig Lid van deeze Landen, anders dan met geweld was afgescheurd, nooit Burgerijen oproerig, en nooit muitineerende Soldaaten in *Holland* en *Zeeland* waren gezien." — Aan den anderen kant stelden zij zich zulk eene afkomst van zaaken voor: „ om dat eene tegenovergestelde Verklaaring niet wel anders scheen te kunnen geschieden dan met bijzondere en uitdruklijke vernietiging van de aloude en wettig verkreegene Handvesten en Privilegien van *Vrouw JACOBA* en van *PHILIPS VAN BOURGONDIE*, welke *Alkmaar*, *ex titulo oneroso*, uit hoofde van getrouwe diensten, hadt verworven; hoedanig eene daad hun Ed. Groot Agtbaaren met fiducia vertrouwden, dat hun Ed. Groot Mogenden niet zullen toestaan, dat, tegen wil en dank der Stad en Burgerij, door de Graaven en Graavinnen deezer Landen, te regt zou hebben kunnen geschieden, en welke zij zich daarom eerbiedigst verzekerd hielden dat bij hun Ed. Groot Mogenden nooit in eenig bedenken zou worden genomen."

Over

Overeenkomstig met het Besluit van hun Ed. Groot Mogenden deden zij, uit eene overgeleverde Naamlijst, in Februarij des Jaars 1784, eene Verkiezing van Regeeringsleden der Stad *Alkmaar*.

Daar dus de groote Meerderheid van *Alkmaars* Vroedschap voor de Vrijheden en Voorregten haarer Stad ijverde en waakte, mogt men reeds van vooren vaststellen, dat zij onder de Burgerij veelen aantrof, die met haar in gevoelens zamenstemden. Zo wel hier als elders bevondt zich, zints geruimen tijd, de Schutterij in een deerlijk verval. Vrijheidsliefde, bezefte men intusfchen, hadt weinig klems, zo niet dezelve door magt geschraagd wierdt. Van tijd tot tijd deedt dit bezef de zucht tot den Wapenhandel wakkeren, en gaf men daar van, hier ter Stede, in *Noordholland* het eerste voorbeeld. Meer en meer wakkerde die zucht, met het zeer gewenscht gevolg, dat, eerlang, het aanzienlijk getal van vijfhonderddrieënzevenig Burgers zich, door een Verzoekschrift, tot de Regeering wendden, om gelijke en beproefde Geweeren, ten einde, gelijk zij zich uitdrukten, den *Burger tot een waar Schutter te maaken*. Om dien lust nog meer te ontsteeken, en den Krijgsgeest aan te vuuren, wierdt men te raade, den Raad in de Vroedschap en regeerend' Schepen, JAN WAARDS, Kapitein van een der Burgervandelen, onder geleide van een gedeelte der Schutterije, met Krijgseere ter aarde te bestellen. Niet onverhoord bleef het verzoek; op eene loflijke wijze wierdt daar aan voldaan, overeenkomstig den wensch van verre het grootste gedeelte der Burgerije, waar van het volgende jaar de trefsendste proeven opleverde. Om de gewapende Schutterij in eene houding en tooizel, haarer bestemminge waardig, te doen ten voorschijn koomen, geschiedden 'er verscheiden schenkaadjn. De huisvrouwen van de meeste Leden der Regeeringe bekostigden, gezamentlijk, vier nieuwe sierlijke Vaandels. Het *Collegium Medico-Pharmaceuticum* deedt een geschenk van Koperen Trommels en Koperen Busfchen met Pijpen, benevens den verderen toefstel tot dit alles. Het Goud- en Zilverfmidsgilde nam de toerusting van den

Tambout Majoor voor zijne rekening. Met toepasselijke Aanspraaken wierden alle deeze giften overhandigd.

Niet slegts bij de Wethouderschap blaakte thans de zucht, om van allen vreemden, vooral Stadhouderlijken invloed, in het aanstellen van Regeeringsleden, ontheven te worden. Volmaakt den zelfden lijn trok met haar het weldenkend gedeelte der Burgerije. Alleenlijk was men het niet volkomen eens aangaande de wijze, waarop, en de perfoonen, door welke deeze Verkiezing moest geschieden. Tot wegneeminge van deezen twijfel, wierdt een Genootschap van Weetenschapminnende Burgeren te raade, op den voorafgelegden grond, dat de Souvereine magt in den boezem des Volks berust, en dat de Vrijheid en Veiligheid van Regent en Burger in Nederland volstrekt vordert, dat het Volk zijne Ver-tegenwoordigers benoemt en aanstelt, de volgende Prijsvraag uit te schrijven: „ Of de gewapende Burgers, bij welke de „ beschermende en verdeedigende magt berust, niet de naast- „ geregtigden zijn, om, zonder in agtneeming van Gilden, „ of van eenige andere vroegere of latere Bevoorregten, „ uit alle de belanghebbende Burgeren de bevoegdsten en „ waardigsten te verkiezen tot de aanstellers hunner Regen- „ ten? — dan of deeze Verkiezing ook door anderen, of „ door eenige mogelijke inrigting beter, veiliger, duurzamer „ en allezins gelukkiger voor Regent, Burger en 't geheele „ Volk, plaats zou kunnen hebben? zo ja, door wie? of „ hoedanig?” Op het best gekeurde Antwoord was een Eereprijs gesteld van dertig Dukaaten, of van eene Gouden Medailje van die waarde. Ons is niet gebleken, dat die Eereprijs immer is uitgedeeld, maar wel dat de Vraag in het volgende jaar herhaald wierdt.

Het uitlooven van deezen Eereprijs doet ons aan een anderen gedenken, door een Genootschap Burgers, ter deezer zelfde Stede, opgehangen. Tien gouden Dukaaten zouden, volgens openbaare aankondiging, het loon zijn van den eersten perfoon, die, als Bevelhebber of Kommandant, met niet minder dan achtënveertig door hem bekwaam gemaakte Mannen, alle buiten het Regtsgebied van *Alkmaar*, en ten
plat-

platten Lande van *Noordholland* woonende, naa verloop van een half jaar, zints de Uitschrijving, zich aldaar verwoegde, en zekere bepaalde Wapenoeffeningen tot genoeg verrijgde. — Tot eere der Regeeringe deezer Stad moeten wij hier aanmerken, dat dezelve, zich boven het heerschende vooroordeel, of liever de drukkende ongerechtigheid van het voorgaand Bestuur verheffende, in den Jaare 1784 het besluit nam, dat voortaan tot Officiers, Onder-Officiers en Rotmeesters der Schutterije, tot Dekens en Raaden van Gilden en Ambagten, en tot Stads-Officianten, tot de laagere foort behoorende, en die tot de Regeering of op de Gereformeerde Kerk geene de minste betrekking hadden, ook Burgers van den Roomschen Godsdienst belijdenis doende zouden mogen aangesteld worden.

Bij het doen van enkele voorlagen of onvrugtbare redeneeringen, over den invloed des Volks op de Regeering, bleef het werk hier niet berusten. Op het voetspoor van *Haarlem*, 't welk meer onmiddellijk den toon hadt gegeven, wierden van de zijde der Regeeringe en der Burgerije Gelastigden benoemd, om over het gewigtig stuk in onderhandeling te treden. Deeze wierdt begonnen, en eenigen tijd voortgezet; doch het ontbrak aan eenstemmigheid, en verscheiden omstandigheden rekten de onderhandelingen tot langwijligheid; die, eerlang, geheel te niet liepen, doch door de Regeering vernieuwd wierden, bij eene Bekendmaking, door haar afgekondigd, ten einde zes Burgers te kiezen, om met de Regeering over den Volksinvloed in onderhandeling te treden. Op den achtëntwintigsten Augustus des Jaars 1787 geschiedde deeze Afkondiging. Doch deeze maatregel deedt geene uitwerking. De inrukking der Pruisische Troepen, kort daarop voorgevallen, leide de zwaare hand op alle Vrijheidgezinde ontwerpen, met minder opschudding, egter, te *Alkmaar*, dan op de meeste andere plaatzen. — Ligt valt, uit al het bovenstaande, af te leiden, dat eene verandering van zaaken, zedert, in deeze Stad met reikhalzend verlangen te gemoet gezien, in den aanvang des Jaars 1795 gretig wierdt aangenomen.

AKADEMIE, te Franeker. Bij het door ons vermelde aangaande dit Hoogeschool, kunnen wij niet nalaten hier verslag te doen van een geschil, hetzelfde betreffende, en hoedanig de oneenigheid, door de tusschenkomst des Stadhouders WILLEM DEN V, een einde nam.

Reeds in den Jaare 1761 hadden verregaande goedwilligheden eeniger Jongelingen, Leden van het Hooge School te Franeker, aanleiding gegeven, dat het Hof den Procureur Generaal gelastte, tegen drie der schuldigten in Regten te handelen, en dus de zaak der Akademische Vierschaar te onttrekken. De Senaat zijn Regtsdwang verkort agtende, beklagde zich, over het gedrag van den Hove, zo in dit als in andere gevallen, ten zijnen opzigte gehouden, bij de Curatoren; die dit Beklag, vergezeld van een Vertoog, bij Gedeputeerde Staaten inleverden, met bede dat de Voorregten des Hoogen Schools mogten gehandhaafd worden; 't welk aanleiding gaf tot onderhandelingen tusschen Gelastigten uit Gedeputeerde Staaten en uit den Hove; waar in zij het niet eens konden worden. Het Hof seldde den Staaten een Betoogschrift ter hand. Gedeputeerde Staaten bleeven niet in gebreke om 'er op te antwoorden, en te verstaan te geeven, dat het Hof, zints een geruimen tijd, getragt hebbende zijn Regtsgebied verder uit te strekken, en voornaamlijk zich in te mengen in zaaken tot het Collegie behoorende, schoon 't zelve daar over het ongenoegen van den Souverain te meermaalen hadt moeten ondervinden, nu ook den Akademischen Senaat besprongen hadt, en aan 't Kollegie het weutig Regt omtrent de zorg en 't bestuur, aan 't zelve toevertrouwd, zocht te ontwringen. De gevoelens der Staaten verdeeld zijnde, bleef deeze zaak sleepende en onbelist tot de Meerderjaargigheid van den Erftadhouder, wien men, als *Curator Magnificientissimus*, dezelve ter beslissing opdroeg. Deeze deedt uitspraak, dat de zaak zou gelaaten worden aan den Akademischen Senaat, en gelastte het Hof zich daar in niet verder te mengen; die ook ieder der Studenten in eene Geldboote verwees. Zijne Hoogheid gaf wijders te kennen, dat, indien 'er, in 't vervolg, nieuwe verschillen van diez aart mogten ontstaan, hij, als hun Ed. Mogenden zulks goed.

goedvonden, zich der beslissinge in zulke onverhoopte gevallen niet zou onttrekken.

Schoon de Staaten dit Besluit goedkeurden, oordeelde het Hof geponde reden te hebben om zich daar over te beklagen, en de bezwaaren deswegen zijne Hoogheid onder 't oog te brengen, gelijk zij deeden bij eenen breedvoerigen Brief. Het Antwoord behelsde de bevreemding van zijne Hoogheid over dit schrijven; en dat hij, volgens verzoek, de zaak beslist hebbende, zo als hij ten meesten nutte van den Lande meende te behooren, zich gaarne buiten de noodzaaklijkheid gezien hadt om den Hove te moeten voorhouden „ dat, zo lang als Onderwerping aan de Uitspraak der Heeren Stadhouders in den tijd, het bekwaamste en toereikendste middel tot Vereeniging der verschillende gevoelens, en tot wegneeming van Verschillen en Oneenigheden zijn zou, en zo lang het Reglement Reformatoir op de Regeering van eenëntwintig December 1748, de onwrikbaare grondslagen van zijn erflijk Regt en Gezag in *Friesland* zou uitleveren; het zo lang eene ontegenzeggelijke waarheid zou zijn en blijven, dat de *verbindende* kragt en *legislative* uitwerking van zijne Decisien en Uitspraaken bij niemand minder dan bij de Raaden van een Hof van Justitie, aan welters Hoofd hij geplaatst was, in twijfel moest getrokken worden.” — Te minder betuigde hij verwagt te hebben een aandrang van het Hof op eene intrekking van zijne Uitspraak: dewijl 'er in dien Brief geen nieuwe redenen daar tegen waren aangevoerd; waarom hij zich aan de ééns gegeevene Uitspraak hieldt, ter overboodige opheldering het Hof verwittigende „ dat aan den Akademischen Senaat van 's Lands Universteit, ook in het Crimineele, eenige meerdere Jurisdicte, dan wel aan de Nederregters in de Steden en Landen, moest worden toegekend.”

Het Hof, in aanmerking neemende, dat het Staatsbesluit, bij 't welk de Uitspraak van den Stadhouder bevestigd was, niet alleen eene Beslissing van de zaak in geschil; maar ook een Reglement voor het toekomstige inhielt, waar door het Regtsgebied van 't Hof voor altoos verminderd, en dat van den Senaat boven de aloude vast-

stellingen uitgebreid wierdt, oordeelde zich verplicht, deswege een nader Vertoog bij de Staaten te moeten doen, gelijk zij dit in Februarij des Jaars 1767 overleverden. De Staaten meenden een middelweg in te slaan, met het geval, waar over zij in gevolge der Uitspraake van zijne Hoogheid, beslooten hadden, alleszins te laten als zijnde dit vonnis op eene wettige wijze geveld, — doch verklaarden van gevoelen te weezen, dat, voor het toekomende, het Besluit in den Jaare 1717 omtrent de Akademische Jurisdicție genomen, in volkomen kragt diende te blijven, en de grondslag, op welchen de voorkomende gevallen moesten worden beslist.

Welhaast wierdt zijne Hoogheid van ter zijde onderregt, dat de Staaten, bij het ontvangen zijner Uitspraak, zich daar mede wel vereenigd, maar op een Vertoog, door het Hof ingeleverd, ook van zich verkreegen hadden, om de Voorziening voor het toekomende in een gewigtig gedeelte te vernietigen, en door het inroepen van een door hem in dit geval, gewraakt Staatsbesluit, de Uitspraak, zo niet voor 't geheel, althans met betrekking tot een voornaam gedeelte, buiten kragt te stellen. Dit wekte 's Vorsten misnoegen, die bij eenen Brief antwoord verzogt op twee vraagen, den Staaten van *Friesland* voorgehouden „ of zij van gevoelen waren, dat het Besluit van den Jaare 1717, tot een Regel en Rigtsnoer, in de behandeling van zaaken en geschillen tusschen het Hof en den Senaat zou moeten strekken? — Maar vooral, of het hun ernst ware, om een Besluit, in 't gemelde jaar genomen, en dat dus den oorsprong verschuldigd was aan de omstandigheden van die tijden, waar in de Stadhoudelijke waardigheid over *Friesland* beroofd en ontbloot was van de genoegzaame Authoriteit om de Regeering in haare wettige Constitutie te bewaaren; — een Besluit, waar bij aan den Hove Provinciaal, met opzichte tot twijfelagtige gevallen, de volkomene beschikking op de uitlevering en de regtstelling der overtreederen wordt toegelend, tegen zijn regt van *Cognitie* en *Decise* te doen gelden?” — Het antwoord op die vraagen was, gelijk men ligt kon denken, de Intrekking van het Besluit op 't Vertoog des

des Hofs genomen, en het volharden bij het Staatsbesluit des voorgaanden Jaars. — Zijne Hoogheid kreeg hier van kennis, en betuigde zijn genoegen over den uitslag der zaake, die aan zijne hoop en verwagting voldeed.

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*.

AMELAND. Zints de uitgave van het Derde Deel onzes *Woordenboeks*, een naauwkeuriger berigt en verscheiden bijzonderheden, dit Eiland betreffende, ons zijnde ter hand gekoomen, oordeelen wij, bij manier van *Bijvoegzels* en *Verbeteringen*, dit Artikel met dezelve te moeten aanvullen.

Het Eiland *Ameland* ligt tegenover het Noordoostelijke deel van *Friesland*, aan de Noordzee, op ruim drieënvijftig graaden Noorderbreedte en vierëntwintig graaden lengte. Hetzelve strekt zich uit van 't Zuidwesten naar 't Noordoosten, ongeveer ter lengte van vijf en ter breedte van eene Zee-mijl, schoon het aan den Oostkant merkelijk smaller is. Ten Noorden heeft dit Eiland de Noordzee; ten Zuiden het vaarwater *de Wadden*; ten Westen een zeer ruim en diep Zeegat, waardoor *Ameland* van *Terschelling*, omtrent ter lengte van twee uren gaans, wordt afgescheiden; en eindelijk ten Oosten het *Pinkegat*, een zeer diep doch eng vaarwater, 't welk door eene plaat, de *Paardemarkt* genoemd, wordt afgescheiden van het zogenoemde *Friesche Gat*, door 't welk men uit de Noordzee na *Dokkum* en *Croningen* vaart: liggende ten Oosten *Schiermonnikoog*, ten naasten bij drie uren gaans van *Ameland*. Het Westelijke Zeegat wordt op zich zelve gehouden voor het ruimste en beste aan de Noordzee; doch is van weinig gebruik, dewijl 't binnenwaards tegen de banken stuit, en geene schepen, die boven de acht voeten diep gaan, kan door laten. Ondertusfchen koomen 'er wel eens groote schepen, die wegens kwaad weder geen Zee kunnen bouwen, voor eenigen tijd, ten anker.

De *Wadden*, die eene Zee van ongeveer drie uren gaans breed tusfchen *Ameland* en *Friesland* maaken, zijn over 't
alge-

algemeen ondiepe zandplaten, tusfchen welke meer of minder diepe killen doorloopen. Gedurende den Zomer heeft *Ameland*, over dezelve, tegen den groenen *Friefchen* Zee-dijk en de menigvuldige Dorpen van *Oostergo*, niet verre van daar liggende, een zeer vermaaklijk gezigt; te meer wijt dit vaarwater door eene menigte allerhande platboomde vaartuigen van *Hamburg*, *Breemen*, *Groningen* enz. bevaaren wordt. Thans koomen deeze fchepen aan den Oostkant van *Ameland* aan den wal, zijnde het vaarwater, dat wel eer veel nader aan *Friesland* langs liep, derwaards verloopende, tot onherfelbaare fchade voor 't Eiland, wegens de daar door veroorzaakte affpoeling van eene groote uitgebreidheid beste klei- en weilanden, welke men, denklijk, in voorige tijden, zeer gemaklijk zou hebben kunnen behouden door 't aanleggen van geringe dijkwerken; doch 't geen thans, wegens den geweldigen froom en de diepte des vaarwaters, zeer bezwaarlijk zou vallen, ten zij de Provincie *Friesland*, voor wiens dijken en zeeweeringen dit thans zigbaar afneemend Eiland van veel waarde is, 't zelve, zo niet geheel, althans ten deele, wilde bekostigen. Ondertusfchen wordt de fchade der affpoeling een weinig vergoed door de voordeelen, welke de Herbergiers en Winkeliers van 't Eiland *Nes* genieten, uit de verteeringen der voorbijvaarende en dikwerf aanleggende fchepen.

Aan den Noordkant wordt *Ameland*, tegen het geweld der Noordzee, meerendeels beveiligd door eene reeks van hooge en breede Zandduinen. Ongelukkiglijk, echter, is in dezelve, omtrent het midden, eene opening, waar door het water, ten tijde van hooge vloed, dwars door het Eiland uit de Noordzee in de Zuiderzee of *Wadden* loopt, langs eene flenk van genoegzaame diepte, om den doortogt te beletten; gelijk nog voor eenige jaaren bleek, toen twee jongelingen, van *Nes* na *Ballum* willende gaan, hier ongelukkig het leeven verloor. Zo derhalven de froom voortgaat, aan den binnenkant den wal te naderen, is het te vreezen dat *Ameland* in tweeën gefcheurd, en een nieuw zee-gat, tusfchen de dorpen *Nes* en *Ballum*, geopend zal worden. Ondertusfchen kunnen de *Amelander* duinen nog lang

tot eenen voormuur van den *Frieschen* wal verstreken, dewijl dezelve ruim een vierde uur gaans breed zijn. Zij bestaan met dit alles uit bar zand, en geeven geen voedsel dan aan eenige duizenden van Konijnen, wier jagt alleen aan den Landsheer is afgestaan, en welke 'er jaarlijks ongeveer tweeduizend Karolie Guldens inkomen van trekt.

Tegenwoordig bestaat *Ameland* uit drie groote Kerkbuuren of Dorpen, met naame *Hollum*, *Ballum* en *Nes*; behoorende onder het laatste Dorp nog eene Uitbuurt van bij de zestig Huizen groot.

Het eerste en aanzienlijkste Dorp is *Hollum*, waarschijnlijk voor deezzen nog aanzienlijker dan tegenwoordig, dewijl 't zelve lag aan den mond der toenmalige Middellzee, welke, bij het Westeinde van *Ameland*, daar *Hollum* gebouwd is, tusschen dit Eiland en *Terschelling* in de Noordzee uitliep. Waarschijnlijk stondt hier weleer een zwaare steenen toren, of ander gebouw, tot een baak in zee, dewijl hier nog veele zwaare gehouwen steenen in de wegstuivende duizen gevonden worden. Ook vindt men in dit Dorp de overblijfsels van een oud Kasteel, door Koning *RADBOUD* in den Jaare 690, ter eere van zijnen Afgod *FOSTO* gebouwd, en bestaande uit zeer zwaare gebakken Friesche steenen, die nog heden 's *Konings Haag* worden genoemd.

Hollum is nog tegenwoordig een aanzienlijk Dorp, zich van het Noorden na het Zuiden uitstreckende, met twee schoone ruime straten, waar van de huizen meerendeels in eene rechte lijn zijn gebouwd, met een' breedten rijdweg tusschen beiden, welke aan weerskanten met schoone schaduwrijke boomen is beplant. De eene straat heet de *Oosterlaan*, en de andere de *Buuren*: deezze beide straten eindigen in eene dwarsstraat, die zich van het Oosten na het Westen uitstrekt, en gelijk de overige ten grooten deele met schoone burgerhuizen is bebouwd. Aan het einde der laatstgenoemd straat, volgt, als 't ware, een Dorp van een geheel ander maakzel, uit eene menigte van min aanzienlijke en als door elkanderen gebouwde huizen zamengesteld, alwaar men teffens eene schoone Herberg vindt, aldaar

aldaar voor eenige jaaren gebouwd, door eenen Burger, met naame JOHANNES ZWART, tot gerijf der Kooplieden, die hier, bij gelegenheid van aanzienlijke verkoopingingen van gefirande goederen, van alle kanten zamenvloeden.

Hollum is voorzien van eene zeer groote Kerk en Toren, gebouwd in den Jaare 1678, waarschijnlijk uit de ruïnen van het oude Klooster *Foswerd*, alhier door de Familie van KAMMINGA, in den Jaare 1109, gesticht. De Kerk is voorzien van drie zwaare Koperen Kroonen, tot den avonddienst. Ook is de zwaare vierkante Toren, die tot een baak in zee dient, voorzien van eene zwaare Klok en een Uurwerk.

Nog pronkt dit Dorp met twee schoone en ruime Godshuizen of Vermaaningen der Mennoniten, in wier eene om de veertien dagen, doch in de andere om de drie weeken, door Mennonite Leeraaren, die alle ongestudeerde perfoonen zijn, de Godsdienst wordt verricht. Voorts vindt men hier eene schoone Marktplaats, alwaar alle jaaren, op den tweeden Dingsdag in September, eene groote Paardemarkt wordt gehouden; benevens eene schoone met steenen geplaveide Vischmarkt, en daar bij twee goede Brouwerijen, verscheiden Winkels en eenige Bakkerijen. 't Geheele getal der Huizen te *Hollum* beloopt meer dan vierhonderd, bewoond door meer dan duizend inwooners. Met dit alles mag dit Dorp niet meer dan één Leeraar in gemeenschap met het naastgeleegen Dorp *Ballum* hebben, welke, te *Ballum* woonende, den dienst in deeze beide Dorpen, voor de geringe bezolding van vierhonderdenvijftig Guldens, moet waarnemen.

Het tweede Dorp van *Ameland*, *Ballum* geheeten, is het middenste, doch kleinste van drieën, en bevat tachtig goede burger Huizen, bewoond door driehonderd perfoonen. Hetzelve bestaat uit eene dubbele welbestrade en met boomen beplante buurt, die van 't Zuiden na 't Noorden loopt, en nog twee dwarsstraaten heeft.

Schoon *Ballum* in rang het tweede Dorp en ver het kleinste is, heeft het echter verscheiden aanzienlijke voorrechten boven de andere, naardien hier het Huis of Kasteel van den Lands-

Landsheer gebouwd is, en dus teffens de hooge en laage Justitie geoeffend wordt. Ten dien einde wordt hier alle veertien dagen des Woensdags, buiten de vakantien, in de ruime en aanzienlijke Rechtskamer, welke op 't Heerenhuis is, Rechtdag gehouden, door de Burgemeesters der drie Dorpen.

Het Kasteel zelf is een zwaar onderwetsch, hoewel meerendeels van kleine steen gemaakt, gebouw, bestaande in een dwarshuis, welk Noordoost en Zuidwest loopt, met nog een' achtervleugel in 't Zuidoosten; staande op dien hoek een Toren van eene groote zwaarte en hoogte, welke van boven met een' pijnappel voorzien is, en verre in de Noordzee tot een baak dient. Noch strekt zich in 't Noordwesten een vleugel uit, in welken de groote poort van 't Kasteel is, boven welke het Wapen van den Heer SICKÉ VAN KAMMINGA, den toenmaeligen Landsheer, en zijne Gemaalinne KATHARINA, in hardsteen is uitgehouwen, met het Bijschrift, *Nemo sine cruce*. Het gantsche Kasteel is omringd met een' hoogen wal, en een aangenaam boschje, waar in men schoone wandelwegen heeft, en waar aan een ruime Keukentuin is. Voor het Huis heeft men een ruim Plein, met eenige stukken Geschut voorzien, en daar nevens een ruime Boerderij en Hoornleger. Het Huis is gestigt op zwaare gewelfde Keiders, die deels tot gevangenisfen, deels tot gerief dienen; terwijl in hetzelfde veele schoone Vertrekken zijn, die een fraai uitzigt over het veld hebben. Het groote Dwarshuis is gebouwd in den Jaare 1604, doch de overige gedeelten zijn van vroeger tijd.

Het Dorp *Ballum* heeft een kleine doch nette Kerk zonder Toren, staande in 't bosch bij het Kasteel: dit gebouw is gesticht van oude Friesche steen, en heeft, waarschijnlijk, tot eene Kapel van den Landsheer gediend. In deeze Kapel, die voor weinige jaaren zeer fraai is verbouwd, vindt men den Grafkelder der oude Heeren VAN AMELAND: ook zag men 'er, voor de verbouwing, eenige oude Vaandels en een groot Zwaard, dat thans op 't Kasteel te zien is, en gemeenlijk voor een Zwaard van GROOTEN PIER wordt gehouden.

De

De Pastorie, gebouwd in den Jaare 1694, diende toen-
maals voor den Predikant der drie Dorpen; doch in laater
tijd verkreeg *Nes* een' eigen Predikant. Dezelve is in 't
Zuiden van het Dorp gebouwd, en bestaat uit eene ruime
Wooninge en Keukentuin; wordende op kosten van den
Landsheer en der Kerke-Voogdijschappen van *Hollum* en
Ballum onderhouden, en uit deeze drie beurzen ook de
Predikant betaald. Midden in 't Dorp, in de Hoofdstraat,
staat een Klokhuys of Toren, weleer van hout, doch in den
Jaare 1755 van steen opgebouwd; waar bij men teffens ziet
het schavot en den geesfelpaal, met de zinspreuk:

Oderunt peccare bont virtutis amore;
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Nog heeft men in dit Dorp eene goede Herberg, eene
geoktrojeerde Korenmolen, twee Mennonite Godshuizen, en
even buiten 't zelve ten Westen de Galg. De weinige Lu-
terschen, die hier gevonden worden, zijn niet in staat om
eenen Leeraar te onderhouden: doch de Clasfis van *Am-
sterdam* geeft jaarlijks vijftig Karolie Guldens aan den Pre-
dikant te *Leeuwarden*, mids dat hij drie reizen in 't jaar
op *Ameland* koome, om aan zijne geloofsgenooten het
Heilig Avondmaal uit te deelen.

Anderhalfuur gaans ten Oosten van *Ballum* ligt het aan-
zienlijk Dorp *Nes*, dat over de driehonderd Huizen en ruim
achthonderd Inwooners bevat. Dit Dorp is zeer onregel-
matig gebouwd; zo dat men 'er, behalven eene dubbele
Hoofdstraat, geene geregelde straten kan vinden. Dit Dorp
is, gelijk wij reeds gezegd hebben, het bloeiendste van al-
len, wegens den daar voor bij loopenden stroom, en de
menigvuldige schepen, die aanleggen, om zich van eenige
behoefsten te voorzien. Waar bij noch komt, dat hetzelfde
het naast aan *Friesland* ligt, en dagelijks menschen van en
na *Holwerd*, *Blije* en *Ferwerd* overvaaren. Midden in het
Dorp staat een hooge vierkante Toren zonder Kerk, met
een klok en slagwerk, welke tot een baak in Zee dient.
De Gereformeerde Kerk is een laag en gering gebouw, niet
bij

bij den Torën, maar op eene andere plaats gesticht. Niet verre van dezelve staat de Pastorie, die wel gebouwd en met een bekwaamen Keukentuin voorzien is. De Predikant van dit Dorp heeft geene kombinarie, doch geniet weinig boven de vierhonderd Guldens traktement. Men vindt in dit Dorp wel drie Mennonite Godshuizen; ook is 'er eene talrijke Roomsche Gemeente, die eene kerk en waereldlijken Priester heeft, die zo wel als de andere beamp-ten uit de openbaare kasfe wordt betaald, en jaarlijks tweehonderd Guldens uit dezelve geniet. Verder is dit Dorp voorzien met een goede Vischmarkt, Herberg, Stookerij, eenige Brouwers, Wijnkoopers, Bakkers en aanzienlijke Winkeliers. 't Kerkhof eindelijk is een half kwartier uur gaans van 't Dorp ten Oosten gelegen, alwaar, voor deezen, waarschijnlijk, de Hoofdkerk des gantschen Eilands stond.

Even verre ten Oosten van het Kerkhof is eene groote buurt van meer dan zeventig Huizen, onder *Nes* behoorende, en meest door Roomschegezinden bewoond, die te *Nes* der Kerke koomen. Deeze buurt ligt in eene zeer aangename vruchtbaare landouwe, en is omringd van vruchtbaare akkers en bouwlanden: zijnde het alleen te beklagen, dat dezelve niet met eenen dijk zijn omringd, naardien zij dikwerf door de hooge vloedden, tot groot nadeel der be-wooners, overstroombd worden.

Nog een half uur gaans Oostelijker vindt men eene schoone Vogelkooi, bestaande uit twee Huizen, Boschagie, en ruime Weiderijen vol Schaapen, benevens Duinen vol Konijnen. Deeze plaats was voorheen een vrijheerlijk goed van WILLEM DEN V, en onder dezelve behoort, onder anderen, 't zogenoemde *Oedemer Huisje*, 't welk op 't Oosteinde des geheelen Eilands staat, doch door niemand bewoond wordt; dienende 't zelve alleen tot een herberg voor lieden, welke in den Zomer vermaakshalve na 't strand rijden; gelijk ook voor schipbreukelingen, welke in deezen oord aan land koomen.

De oude Geschiedenissen van *Ameland* zijn, even als die der geheele Provincie van *Friesland*, van welke het, denklijk, voor deezen, door 't geweld der vloedden, gescheiden

is, zeer duister. Men vindt, intusfchen, bij de beste Hiftoriefchrijvers, op het Jaar 876, reeds gewag gemaakt van eenen HAJO VAN KAMMINGA, Heere van *Ameland*; waar uit men kan opmaaken, hoe lang de heerschappij over dit Eiland in handen dier aloude familie geweest zij. Zeer waarschijnlijk was *Ameland* mede begrepen onder den Privilegiebrief van Keizer SIGISMUNDUS, volgens welken de Friezen volkomen vrij wierden verklaard, mids betaalende aan den Keizer, jaarlijks, van ieder haardsteed, een' Rhijngulden. Zodanige inkomsten hebben door de Vorsten, als een beneficie, aan bijzondere perfoonen kunnen worden overgedaan; en waarschijnlijk is, uit dien hoofde, door de *Amelanders* aan eene familie uit *Kennemerland* jaarlijks een Gulden voor ieder schoorsteen betaald, zonder dat men weer, hoe die familie aan dat recht gekomen zij; waarom ook de Eilanders, na 't Jaar 1768, geweigerd hebben dit geld te betaalen.

Weleer was de uitgebreidheid der Landerijen zeer aanzienlijk; doch thans zijn dezelve, door het verslindend zeewater, ten grooten deele vernield; en veele andere, dewijl zij niet door behoorlijke dijken bewaard worden, loopen dagelijks onder, en kunnen dus tot niets dan tot eene zeer geringe weiderij van Schaapen dienen. Ook zijn de Landerijen dezes Eilands niet door slooten van elkanderen gefcheiden. Om de twaalf jaaren worden evenwel in *Hollum* de Landen op nieuws, door zekere merken, verdeeld, welke zij Deelen noemen, door welke het gemeene land van dit Dorp wordt gefcheiden in zes hoofddeelen of Eggen, met naame *Foppe-ma*, *Hillema*, *Harmana*, *Denega*, *Weerts* en *Sents Eg*; wordende dezelve wederom verdeeld in vijfhonderdzesënzeventig zogenoemde achtendeelen; doch hoe groot zulk een achtendeel in der daad zij, kan zonder eene algemeene meeting der Landerijen niet geweeten worden. Voorts bepaalt zich het recht der achtendeelen voornaamlijk tot de zogenoemde *Miede*; en die de meeste achtendeelen in de *Miede* heeft, heeft ook naar evenredigheid recht om vee daar buiten en in de Duinen te doen weiden; doch die niets in de *Miede* heeft, kan ook geen vee in de *Miede* jaagen, of hij moet voor ieder beest betaalen. Wat nu de *Miede* aan-

gaat,

gaat, dezelve is een groot veld, dat aan alle kanten met een zoden dijk, ruim vier voeten hoog, omringd en dus genoegzaam voorzien is om 't zeewater af te keeren. Voorts is deeze Ringdijk aan den buitenkant zeer steil, op dat 'er geen vee uit de Buitenweiden in de *Miede* zou kunnen koomen; ook wordt dezelve zeer zorgvuldiglijk bewaard, om dat in dezelve al het Hooi van 't geheele Dorp gewonnen wordt. Voorts wordt hier, binnen zekere afschuttingen, Rogge, Gerst, Haver enz. geteeld: ook worden 'er Erweten, Boonen en andere groenten aangekweekt, die alle van een' uitneemenden smaak zijn. Wanneer alles is ingeooogst, worden de schuttingen opengedaan, en dan wordt de geheele *Miede* wederom eene algemeene weide. Ondertusfchen zijn de dijken der *Miede* ook in achtendeelen verdeeld, en een ieder moet dezelve naar maate zijner gedeelten onderhouden.

Te *Ballum* is de gantsche *Miede* verdeeld in drie Eggen, genoemd *de Foppe Eg*, *Monniken Eg* en *Felmera Eg*. Deeze drie Eggen bevatten vijfhonderdzesënzeventig achtendeelen, gelijk te *Hollum*, en daar van behoorden, voorheen, tweehonderdzesënveertig aan WILLEM DEN V, als Vrijheer, en de overige aan welgestelde Burgers, van welke de boeren dezelve doorgaans kunnen huuren, voor drie Guldens ieder achtendeel.

Ieder Eg heeft een' bijzonderen Rechter, welke alle jaaren verandert, en wiens post het is, op de dijken, sluizen, wegen, hekken en stekken toe te zien, en zorge te draagen, dat alles behoorlijk onderhouden worde door de boeren, die het land gebruiken. Omtrent deeze zaaken oefenen zij eene souvereine magt, en zo iemand nalaatig is in 't zijne te maaken, of te betaalen, vervolgen zij hem in alle zijne goederen met paraate executie.

Weleer bestond de voornaame handteering der *Amelanders* in de vischvangst, gelijk nog heden blijkbaar is uit de groote menigte van vischbeenhoopen, die dikwerf in 't zand gevonden worden. In 't bijzonder waren zij bedreeven in 't vangen en droogen van Schol, waarom noch heden de beste Schol te *Amsterdam* uitgevent wordt, onder den naam van *Amelander Schol*, schoon hier geen Schol meer gevangen

noch gedroogd wordt. De reden daar van is, eensdeels het klein aantal van vischers, en anderdeels, om dat de vischers in den Scholtijd veel voordeeliger met hoeken kunnen uitgaan, om Schelvisch en Kabeljaauw te vangen, dewijl deeze vischen thans nader onder den wal koomen dan voorheen, en tot derzelve vangst geene kostbaare netten noodig zijn.

Ondertusfchen hebben de meeste *Amelanders*, reeds in 't begin der voorige Eeuw, hunne netten verlaaten, en zich op de zeevaart met Koffen en Smakken toegelegd, met welke zij wijd en zijd, zo na de Oostzee, als op *Frankrijk* en *Spanjen* voeren; hebbende hier, van deeze schepen, bij 't geheugen van oude lieden, meer dan honderd thuis behoord, die het Eiland in bloei en vermogen ongemeen deden toeneemen. Doch deeze scheepvaart is thans weder bijna te niete geloopen, zo dat 'er maar drie of vier *Amelander* Koffchippers meer overig zijn. De meeste Inwooners hebben zich, in plaats daar van, tot de groote scheepvaart begeeven, en wel meerendeels voor rekening van *Amsterdamsche* Kooplieden; zo dat men hier thans meer dan honderd *Amelander* Grootchippers of Kapiteins vindt, wier Reeders of Boekhouders te *Amsterdam* woonen. Bij deeze Kapiteins vaaren wederom andere *Amelanders* voor Stuurlieden enz. Dus behoeft een gemeen *Amelander*, zo hij wel wil oppassen, niet lang voor Matroos te vaaren; te meer wijl de *Amelanders* alomme voor zeer goede Zeelieden bekenid staan, en door de *Amsterdammers* zeer gaarne in dienst genomen worden: zelfs rekt men, dat thans niet een der Eilanden aan de *Wadden* zo veele Scheeps-Kapiteinen nitlevert als *Ameland*.

Het *Amelander* zeevolk vaart op alle deelen der bekende waereld, behalven op de *Oost-Indiën*, eenige weinigen uitgezonderd. Dit laatste is bij hen eene schande, en een gevolg van een losbandig leeven, waar toe zij zelden vervallen. De jeugd wordt hier ook van jongs af in 't leezen, schrijven en rekenen onderweezen; wordende, aan het oefenen van eenige weinige onschuldige vermaakken, inzonderheid drie avonden in de week besteed, te weten, die van Zondag,

dag, Dingsdag en Vrijdag, bij hen Meidenavonden genoemd: de jonge lieden kloppen als dan aan de vensters der huizen, waar jonge dogters wonen, tot dat zij bij de eene of andere gehoor krijgen, wanneer de vrijer daar eenige uren blijft, en, ten zijnen kosten, op Koffy met een stuk koek onthaald wordt. Voorts leeven zij zeer Godsdienstig, koomen in geene herbergen, schuwen de dronkenschap, als eene zeer groote schande, en deelen gaarne mede aan den armen, die 't hier dus nog al wel kunnen reddden, en thans beter dan voor deezzen, toen 'er minder scheepsvaardenden en meer vischchers waren, welke thans tot op tien of twaalf Familien te *Hollum* zijn uitgestorven: tot merkelyk voordeel van 't Eiland, dewijl 't bereiden van haaken, 't wormzoeken enz. meer handen vereischt dan 'er behoorlyk van kunnen bestaan.

De schoone sexe, die hier zeer blank van vel is, houdt zich voornaamlyk op met naaijen, en is zeer zindelyk in haare huishouding; zijnde alles met matjens belegd, zo dat niemand met schoenen in de vertrekken mag koomen. Voorts zijn de vrouwen hier meerendeels van een goed en godsdienstig leeven, uitgezonderd eenige, die zich in sterken drank te buiten gaan. Doch zij zijn over het algemeen wat heerschzugtig, en de meeste mannen mogen, wegens haare dwaaze zindelykheid, in den winter naauwelijks vuur op den haard hebben. De reden van dit heerschzugtig bestaan der *Amelander* vrouwen valt niet moeyelyk te ontdekken: dewijl de mannen alleen des Winters thuis zijn, zo regeeren de vrouwen geduurende 't meerendeel van 't jaar, en kunnen dus niet besluiten haar gezag in den wintertijd af te staan; waarom de meeste mannen hier als bij de vrouwen thuis liggen, en, zo zij vrede willen houden, zich maar zoetjes moeten laten regeeren.

Ondcrtusfchen zijn de vrouwen, de genegenheid van eenigen tot de heete wateren uitgezonderd, zeer goede huishoudsters en geneeren zich zeer zuinig. Haar kost is zeer eenvoudig: want dewijl hier in den Zomer geen versch vleesch te bekomen, en de voorraad van groenten ook zeer gering is, zo behelpen zij zich met visch en alderhande

meelspijzen, aan welke zij zo gehecht zijn, dat de meeste zelfs in andere spijsen geen' smaak vinden: waar aan men, mogelijk, eenigzins heeft toe te schrijven, dat men hier zelden van vrouwen hoort, die zich, niettegenstaande de langduurige afwezigheid haarer mannen, met anderen te buiten gaan.

De kleding is hier zeer eenvoudig en nederig. De meeste mansperfoonen, niettegenstaande zij voor Kapiteinen vaaren, draagen bruine rokken zonder vouwen en zonder naad op den rug. Hier bij koomen wijde broeken, drie of vier over elkanderen, doch thans veel enger, dan voor deezen. Hun meeste pronk bestaat in twee of drie kostelijke hemdrokken met eenige regels zilveren knopen, een gouden slot in de frop en gouden kniegespen.

Bij de vrouwen is de kleding ook meest donkerbruin, zijnde jakjens en rokken van dezelfde stoffe. Ondertusfchen komt hier in allens eene groote verandering, dewijl vermogende meisjes nu al meer een meer sitfen jakjens, en, in plaats van *Amelander* zwarte kappen, Engelsche stroojen hoedjens, die hier zeer duur zijn, beginnen te draagen; voorts pronken zij zich veelal op met kostbaare bloedkorallen, en twee of drie gouden hairnaalden. Ook worden bij de vermogenden de gouden oorijzers vrij algemeen, met gouden hairspelden, waar mede zij de naauw aan het hoofd sluitende mutsen aan 't oorijzer vast maaken. Hier bij voegen eenige zelfs spelden met juweelen, brazeletten met gouden gespen enz. De vrouwenpakjens zijn hier van een wonderbaar fatsoen, en op den rug laag uitgesneeden, om de fraaie ondersten ten toon te stellen; ook zijn 'er mouwen aan, die bijna de helft te wijd zijn. Dus verschillen zij, in 't stuk van kleding, veel van de Friezen, haare nabuuren: te meer, om dat zij eene ronde krul om 't hoofd draagen, van bijzonderlijk daar toe bereid hair gemaakt.

De rouw der vrouwen bestaat, buiten een zwart kleed, in het afleggen haarer zwarte kapers, waar voor zij dan in plaats neemen een dun stuk zwarte stoffe, dat haar naauw om het hoofd sluit, en bijna geheel het aangezigt bedekt. De begraaffenisfen geschieden naa den middag te één uur,

volgende de mannen en vrouwen beide achter 't lijk, even als ten platten lande in *Friesland*; doch de eersten zonder mantels en de laatste zonder regenkleeden, maar met twee zwarte schorten, waar van zij 't bovenste over het hoofd trekken. Na dat men van de begraaffenis is te rug gekomen, wordt 'er eerst een glas bier, daar na een kopje thee geschonken, en vervolgens een tafel met wittebrood, boter en kaas aangerecht.

De plechtigheden hunner huwelijken zijn ook zeer eenvoudig: staande de Geboden onthaalen de ouders de jonge lieden op koffy en brandewijn, waar na de nacht in vermaak gesleeten wordt, terwijl de goede vrienden en bekenden, op een morgentijd, op brandewijn worden onthaald. Op den avond na de inzegening des huwelijks koomen bij vermogende jonge lieden doorgaans de wederzijdsche ouders met den Predikant ten eeten, of bij de Mennoniten een hunner Leeraars, welke op dit Eiland de gewoonte hebben om de trouwplegtigheden te verrichten. De meeste zeevaarende personen trouwen doorgaans in *Holland*: want naa dat de jonge lieden wettig aan malkanderen verbonden zijn, moet de Braidegom nog altoos eene reis doen; doch daar van in *Holland* te rug gekomen zijnde, maakt hij zulks zijne Bruid bekend; dan beginnen de Geboden te loopen, en de Bruid vertrekt na *Holland* om aldaar getrouwd te worden.

Het Wapen van de Heerlijkheid *Ameland* bestaat uit drie balken, met eene halve Maan daar onder; de oorsprong hier van is zeer duister, ten zij men 't sprookje wil gelooven, volgens 't welk de *Amelanders* dit Wapen aangenomen hebben, om daar mede het geheugen te vereeuwigen van een diefstal, door hen bij lichte maan op *Terschelling* gepleegd, en bestaande in 't wegrooven van drie balken, om 'er eene galg van te bouwen, en daar aan de dieven, die uit *Friesland* en van elders hun vee kwamen steelen, op te hangen.

Toen weleer *Ameland* aan *Friesland* gehecht was door de *Wadden*, op welke zeeëngte men schoone Dorpen en Landereien had, behoorde hetzelfde, als een Allodiaal goed,

aan de Friefche Koningen, *RADBOUD den Eerften*, *GONDEBALD* en *RADBOUD den Tweeden*, die hier een' Tempel hadt voor zijnen Afgod *FOSTO*, en naar welken 't geheele Land *Fosteland* geheeten wierdt. Naa dat deeze laafte Afgodifche Koning, door *KAREL DEN GROOTEN*, verdreeven was, kwamen de Allodiaale goederen aan de naafte erfgenaamen, de kinderen van *GONDEBALD*, en dus aan zijne Dogter *TEKLA*, van welker beminnelijke hoedanigheden zo breed in de oude Kronijken wordt opgegeeven. Deeze trouwde aan *TÆKE KAMMINGA*, den eerften Vrij- en Erfheer van *Ameland*, welke, in 't Jaar 806, den afgod *FOSTO* met alle zijne fieraaden deedt om verre werpen, en zijnen Tempel in eene Christen Kerk veranderen.

Naa dien tijd is de geheele Erfheerlijkheid van *Ameland* in vrede aan 't Huis van *KAMMINGA* gebleven, tot aan 't Jaar 1405, wanneer de toenmaalige Grietman van *Ferwerderadeel* 't anders begreep, en *Ameland* wilde aangezien hebben, als ftaande onder zijn beftier: dan de Staaten van *Friesland* felden hem in 't ongelijk, zo als blijkt uit de volgende uifpraak of Staatswijze verklaaringe der Staaten van *Friesland*.

„ Allen den geenen, die deezen brief zullen zien ofte
 „ hooren leezen: zo doen wij Recht en Raaden der Lan-
 „ den en der Steden, fampt Deelen van *Oostergo* en *Wes-
 „ tergo*, thans tot *Hartwert* vergaderd, kond en openbaar.
 „ Dat wij hebben gevonden, geweezen en begreepen, in
 „ het eeuwig stede en vast te houden, dat die van *Ame-
 „ land* zullen vrij en kwijt en onbelast zijn van alle rech-
 „ ten en alle Jurisdicte in *Ferwerderadeel* of in eenige
 „ Deelen van onze Landen van *Oostergo* en *Westergo*, en
 „ dat zij bij hen zelve zullen rechten en hun recht bij
 „ hen zelve voeren, gelijk die van *Terschelling* doen, alle
 „ ding zonder arglist. In teeken der waarheid voor alle
 „ de geene, die deezen brief zullen zien, of te hooren
 „ leezen, hebben wij Steden en Dorpen van *Oostergo* en
 „ *Westergo* voorfchreeven onze naamen bij onze Zegelen of
 „ Secreten gefchreeven. Deeze brief is bezegeld in 't Jaar

„ 1405.

„1405, op *St. Jans* onthoofddingsdag.” Welk stuk, origineel in 't boere Friesch geschreeven, met het meerendeel zijner Zegelen, in 't Jaar 1676 nog in weezen was.

Indien *Ameland* toen nog zo naauw met *Friesland* was vereenigd geweest, als in de negende en volgende Eeuw, zouden de Staaten van *Friesland*, waarschijnlijk, de zaak anders begrepen hebben. Doch de geweldige stormen van de Jaaren 1181 tot 1222 hebben eerst de sterke Stinzen en de Landerijen op de *Wadden* verwoest, en daar naa alles in eene opene Zee veranderd; zijnde dit onheil voltooid in den Jaare 1284, wanneer de grond des Lands drie of vier voeten schijnt verzonken te zijn: want nog heden, drie of vier voeten in 't zand graavende, vindt men eenen kleigrond, en daar in allerhande gereedschappen, beenen, steenen, enz. Evenwel is 'er ook nog veel best land weggescheurd in de zwaare vloedten van den Jaare 1313, en die, welke eenige jaaren naa elkanderen ontfondten, van 1421 tot 1428.

In den Jaare 1494, begaf zich PIETER KAMMINGA tot den Keizer MAXIMILIAAN, zich toen ter tijd binnen *Antwerpen* bevindende, en verkreeg van hem eene ruime bevestiging dier voorrechten, welke door de Staaten van *Friesland*, te *Hartwert*, aan de Heerlijkheid van *Ameland* waren verleend.

In den Jaare 1510, verhoorde men eenige oude Grijzaarts, die eenpaarig getuigden, dat zij en hunne ouderen nooit van eenen Heer van *Ameland* hadden hooren spreken, dan uit den huize van KAMMINGA, en dat het land, zo veel zij wisten, aan niemand anders onderworpen was. Hier mede komt volkomen overeen het getuigenis der Heeren Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, aan de Admiraliteit te *Enkhuizen* gegeven, in den Jaare 1588.

In den Jaare 1654, zonden die van *Ameland* twee Ambassadeurs na *Londen* aan den toenmaligen Protector OLIVIER KROMWEL, om hem te overtuigen, dat *Ameland* volkomen onafhankelijk van *Friesland* was, en dat bijgevolg de *Amelanders* als volkomen onzijdig moesten worden aangemerkt. Niet weinig wierden deeze Ambassadeurs met hunne wijde broeken en korte rokjens, door de Hovelingen, bes-

spot; doch KROMWEL behandelde hen zeer vriendelijk, en verklaarde die van *Ameland* voor volkomen vrij en onzijdig. Dit zelfde geluk viel hun ook te beurt in den oorlog van den Jaare 1672, doch op verzoek des Keizers, die *Ameland*, bij deeze gelegenheid, beschreef als een Leen des Keizerrijks, dat zekerlijk een misflag was.

Omtrent het Jaar 1635, ontstond 'er een hevig geschil over het Leenrecht deezes Eilands, het welk toen bestierd wierdt door den Heere PIETER VAN KAMMINGA. Deeze was van den Hervormden Godsdienst; maar zijne Zuster KATHARINA trouwde met ERNST ZUHM uit *Pommeren*, Kapitein Majoor der Infanterij van den Staat. Deeze hadt hier door gelegenheid om alle oorspronkelijke papieren, raakende de Heerlijkheid van *Ameland*, in te zien en af te schrijven; doch raakte niet lang daar naa met zijn' Schoonbroeder, wegens huislijke zaaken, in verschil; 't geen hem, die van de Roomsche Kerk was, aanspoorde om eene proef te nemen, of hij de Heerlijkheid van *Ameland* niet voor zich zou kunnen verkrijgen. Hij bedankte hier om voor zijnen Militairen post, en reisde na *Weenen*, alwaar hij zich begaf bij de Heeren FOPPIUS VAN AITSEMA, ANTHONY VAN WAVEREN en SIMON DE BEAUMONT, toen ter tijd Hollandsche Residenten te *Weenen*; welken hij voorhield, dat *Ameland* eene vrije Heerlijkheid was, leenroerig aan den Keizer, welke dus dezelve naar zijn welgevallen kon beleenen. Deeze drie Heeren vonden zijn voorstel niet ongegrond, en wisten 't met elkanderen zo verre bij de Staatsdienaars van den Keizer te brengen, dat die den Heer KAMMINGA na *Weenen* ontbood, om zich te verantwoorden; en wanneer deeze, als niet aan zijne Majesteit onderworpen, zulks weigerde, verkreegen de vier voornoemde Heeren van Keizer FERDINAND een Diploma, waar bij *Ameland* hun wierdt opgedragen. PIETER KAMMINGA, midlerwijl, omtrent deezem tijd, stervende, liet de Heerlijkheid naa aan zijnen Broeder WYTSSE, die zich over deeze zaak bij de Hooge Regeering deezzer Landen vervoegde, en aldaar alle mogelijke bescherming vondt; 't geen ten gevolge hadt, dat de drie Hollandsche Heeren te *Weenen*, bespeurende, dat de zaak,

zo zij verder gingen, voor hun van zeer kwaade gevolgen zou kunnen worden, voor de beleening bedankten, die toen aan ZUHM alleen wierdt opgedraagen, hoewel zonder eenige vrucht: want, hoewel 'er een soort van Afgezant des Keizers na *Ameland* vertrok, om den nieuwen Heer aldaar te huldigen, was 'er bijna niemand die WYTSE VAN KAMMINGA verlaaten wilde. Dus wierdt dan ook eindelijk ZUHM genoodzaakt, vooreerst van zijne eischen af te zien; te meer, wijf de Staaten Generaal den handel, in deezen gehouden, onwettig keurden, bij het volgende Manifest, gegeven op den zestienden Maart 1637.

„ Is ter Vergadering van H. Hoog Mogende voorgedraagen en in bedenken gesteld, of men ongemerkt zou behooren te laaten pasfeeren de Investituure van het Eiland *Ameland*, onlangs door den Keizer gegeven, dan of men niet veel eer, tot conservatie van de Gerechtigheden van deezen Staat en voorkominge van veele kwaade Consequentien, niet behoort bij Publijk Manifest bekend te maaken, dat men deeze proceduuren niet stilzwijgend kan laten pasfeeren, veel min voor goed aanzien. Waar op gedelibereerd zijnde, hebben H. Hoog Mogende gearresteerd ende verstaan, dat zij zodanige Proceduuren en Investituure niet kunnen goed vinden, als zijnde van practiciabele sequelen, en strijdig met den dienst van het Land. Verklaarende diensvolgens, zodanige proceduuren en Investituuren, albereids geimpetreert, ofte noch te impetreeeren, nul, geene ende van onwaarde. En zal hier van Notificatie gedaan worden zulks en daar het behoort enz.”

Men hoorde toen vooreerst weinig van deeze zaak; doch in den Jaare 1654 wist ZUHM, door een boekje, genoemd *Genuinus Amelandiae Status*, bij Keizer FERDINAND den Derden, eene Ordonnantie te verkrijgen, bij welke allen inwooneren van *Ameland* geboden wierdt, aan ZUHM, als hunnen wettigen Heere, trouwe te zweeren; terwijl Z. Kr. Majesteit teffens Graave WILLEM FREDERIK VAN NASSAU verzocht, om denzelven bijstand te willen bieden, tot verkrijging van voornoemde Eiland. Doch ook dit werkte even weinig uit,

als

als toen, wat laater, de Overste KAREL VAN DYK en de Notaris JOHAN SCHOL op *Ameland* verscheenen, om den Ingezetenen, en den Heere VAN KAMMINGA in 't bijzonder, eene afvraagting te doen, of zij de bevelen des Keizers al of niet wilden gehoorzaamen? Want toen vervoegde zich de toenmaalige bezitter wederom tot de Staaten van *Friesland*, met dien gevolge, dat deeze hier op eenen brief na *Weenen* schreeven, van eenen nadrukkelijken inhoud. ZUHM, alle zijne voorgaande poogingen tot hier toe verijdeld zierende, zag egter van dezelve noch niet af; maar kwam bij nacht, met een Keizerlijke Diploma, en vergezeld van eenige Soldaaten, op het Eiland, om den Heer VAN KAMMINGA gevangen te neemen, en 't Eiland te vermeesteren. Dan, door eenig volk, tijdig uit *Friesland* overgekomen, wierdt ook deeze aanslag verhinderd; terwijl, tot meerder geruststelling voor het toekomende, een Friesch Oorlogschip in 't Noordwestelijke Zeegat van *Ameland* wierdt gelegd.

ZUHM, inmiddels te *Weenen* geen meerdere hulpe kunvende bekoomen, en door zijne gedaane poogingen geweldig verarmd zijnde, bewoog een voornaam' Kasfier van *Amsterdam*, MARTINUS DOEGEN genoemd, hem met eene aanzienlijke somme gelds bij te staan; doch waar van dezelve naderhand nooit eenen penning heeft weder gezien, dewijl ZUHM eindelijk, zonder Heer van zijn Hijpotheek geworden te zijn, is verdweenen.

Ondertusfchen wilden de Erfgenaamen van DOEGEN gaarne hun geld te rug hebben: waarom zij, met verlof der Heeren Burgemeesteren van *Amsterdam*, in den Jaare 1675, hun recht op *Ameland*, wegens de aan den Heere ZUHM opgeschooten penningen, overdroegen aan den Heere Graaf VAN KONINGSEK, voor eene bepaalde somme. Deeze Graaf, insgelijks, door Keizer LEOPOLDUS, met een Diploma voorzien zijnde, wierf ten dien einde ruim honderdvijftig Soldaaten te *Breemen*, welke hij in vijf schepen inscheepte, terwijl eenige lieden, onder verzierde naamen, den toestand van het Eiland zouden bespieden. Dan, terwijl deeze het Eiland omtrokken, en de schepen door

tegeu-

tegenwind opgehouden wierden, ontdekte men iets van de zaak; dus raakten de bespieders te *Leeuwarden* in hechtenis, en de Soldaaten wierden zo wel ontvangen, dat hun en den Heere KONINGSEK de onderneeming zeer kwalijk bekwam, en geheel in rook verdween.

De geweldige storm en watervloed van den vijfden November 1675, was voor *Ameland* zeer nadeelig, dewijl de meeste dijken verwoest wierden en veele landerijen afspoelden. Onder anderen wierden die van *Hollum* hier door in de noodzaaklijkheid gebragt, om hunne Miede merkelyk te verkleinen. Bij den vloed van den Jaare 1686 leed *Ameland* insgelyks niet weinig: want het water rees toen zo hoog, dat 'er een schip, door de Slenk, uit de Noordzee in de *Wadden* wierdt gedreeven.

In den Jaare 1680, overleedt WATSE VAN KAMMINGA, en kort daar naa FRANS, zijn eenige Zoon, zonder dat 'er wettige afgenaamen uit dien tak van het huis VAN KAMMINGA overig waren: waarom de Weduwe VAN WATSE, RIXTE VAN DONIA, de eenige erfgenaame van haaren overleeden Zoon, zich als Vrouwe van *Ameland* gedroeg. Na haaren dood kwam de Heerlijkheid aan haaren Neef, den Heere WILKO VAN HOLDINGA, Baron *Thoe Schwartzzenbergh*, Grietman van *Baarderadeel*, en zijne beide Zusters ANNA DODONELA THOE SCHWARTZENBERGH, Gemaalinne van den Heere EDZARD VAN BURMANIA, Grietman van *Ferwerderadeel*, en JANETTA IZABELLA SCHWARTZENBERGH, Gemaalinne van den beroemden Jr. SIKKO VAN GOSLINGA, Grietman van *Franekeradeel* enz.

In den Jaare 1703, beslooten deeze aanzienlijke Eigenaars der Heerlijkheid van *Ameland*, dezelve met alle haare inkomsten, praëëmentien enz. te verkoopen; zijnde daar toe, volgens berichten in de *Amsterdamsche* en *Haarlemsche* Couranten, bepaald den achtëntwintigsten Julij van dat jaar. Doch hier kwamen ondertusfchen tegen in, met eene bekendmaking in de *Leidsche* Courant, de Aftammelingen van den Heer SIKKO RENGHERS tot *Godlinzen*, welke oordeelden, dat de voornoemde Vrouwen geen het minste recht hadden om deeze Heerlijkheid te verkoopen. Hier op volgde

de van hunnen kant, onder andere schriften, een Manifest of Remonstrantie van den Heere JAN REMPERTUS RENGHERS, door welke de verkooping, op den bepaalden dag, in de Hopzak te *Leeuwarden*, wierdt gestremd. Doch kort hier naa wierdt de Heerlijkheid van *Ameland* uit de hand verkocht, voor de somme van honderdēnzeventigduizend Kar. Guldens, en tienduizend Guldens wegens de onkosten daarenboven, aan zijne Hoogheid, JOHAN WILLEM FRISO, Prinsfe van *Oranje en Nassau*, Erffstadhouder van *Friesland*, onder bestiering van zijne Moeder, Prinsesfe AMELIA VAN ANHALT DESSAU. Bij 't vertekenen van den Koopbrief moesten betaald worden zeventigduizend Guldens, en voorts de eene helft in klinkenden munte, en de andere helft in Landschaps Obligatiën, op de termijn dagen van den eersten Maj der Jaaren 1705 en 1706.

De Eigenaarsfen der Heerlijkheid hadden, tot het overdraagen van dezelve, last en volmagt gegeven aan de Heeren ALEXANDER WYDENBRUG en BAVIUS NAUTA. De plegtigheid der overdragt geschiedde op den zevenēntwintigsten Maj des Jaars 1704, wanneer de Heer NAUTA de Ingezetenen ontfloeg van hunnen eed, aan de voorige Landsheeren gedaan, terwijl daar en tegen de Heer VAN GEMNICH TOE KINGMA, van wegens zijne Hoogheid, de Volmagten en Burgemeesters van den Lande op nieuws in eed nam. Daar op wierdt de geheele *Amelandsche* Regeering, op het Kasteel, deftig ter maaltijd onthaald, en de geheele Burgerij met een wijn beschonken.

De geweldige storm en watervloed van Kersnacht des Jaars 1717, was voor *Ameland* niet minder nadeelig, dan voor veele andere plaatsen. Alle dijken wierden daar door weggespoeld, en het water klom eenige voeten hoog in de meeste huizen, voornaamlijk te *Nes*, alwaar men den ondergang van 't geheele Eiland verwachtte: ondertusfchen kwamen 'er geen menschen bij om, en de dijken wierden eerlang wederom hersteld; doch spoelden andermaal ten grooten deele weg, in den hoogen vloed van den Jaare 1719.

In den Jaare 1723 zegt zeker Bisfchop der Janfenisten hier eene Kweekfchool op te rechten; doch 't bekwam hem
zeer

zeer slegt, wyl de rechtzinnige Katholijken dit zo euvel namen, dat zij, zelfs met schietgeweer, door de glazen der Kerk schooten, om dien Ketter 't leeven te beneemen. Haare Hoogheid, Prinsesse MARIA LOUISA, zondt wel een detachement Soldaaten ter zijner bescherminge; doch de Janfenist, ziende dat hij 'er toch niets kon vorderen, verliet wijsfelijk het Eiland.

Op den zesëntwintigsten October van 't reeds gemelde jaargingen de Vischers, volgens gewoonte, 's morgens met hunne booten in Zee; doch wierden door een' zo hevigen storm belooopen, dat de meeste in de branding van het strand wierden omgeslagen, en daar bij eenendertig personen van *Ballum* het leven inschooten, meest alle ongelukkige weduwen en weezen nalatende; doch die, door de liefdadigheid eeniger Hollandsche Kooplieden, eene merkelijke ondersteuning genooten.

De ligging van *Ameland* wordt in 't algemeen voor zeer gezond gehouden, dewijl de hooge grond alomme een vast zandig strand heeft, uit het welk geene ongezonde uitwaasfemingen kunnen oprijzen. Alleen heeft het met alle Eilanden en Kusten in deezen oord gemeen, de koude waterachtige dampen, die dikwerf uit de Noordzee over 't zelve worden gevoerd. Men hoort hier zelden van zwaare onweeren, dewijl de donderbuien hier meesten tijds na een der zeegaten trekken.

Het water, dat hier in de kommen, putten en slooten wordt gevonden, is geheel vrij van ziltigheid, en veel beter dan op veele plaatsen het regenwater; 't is aanmerklijk, dat, daar 't water, nabij de Zee, op 't strand in een put opkomende, zouter is dan veele zoutbronnen in *Duitschland*, uit welke keukenzout wordt gemaakt, 't zelve daar en tegen, maar een steenworp verder binnenlands gegraven, volkomen zoet wordt bevonden. Dus heeft men hier, bij drooge jaargetijden, die egter, wegens den hoo-gen en barren zandgrond, op welken niets zonder overvloed van water wasfen wil, zeer nadeelig zijn, zelden gebrek aan schoon drinkbaar water. Om zulk water, bij drooge Zomers, in eene genoegzaame hoeveelheid bij de hand

hand te hebben, zijn op bevel der Regeeringe, eenige met steen opgemetfelde putten gegraven, welke men hier blanke putten noemt: dan de ondervinding heeft geleerd, dat dit putwater veel minder van deugd is, dan dat in ruime kuilen, hier *Dalen* genoemd, verzameld wordt. Zo egter de droogte niet te aanhoudend is, verzamelt zich steeds het water in groote plasfen tusschen de duinen; ja de overvloed van hetzelfde is zo groot, dat daar uit verscheidene, zich in de *Wadden* ontlastende, beekjens ontspruiten, wier voornaamste zijn de *Monnikesloot*, tusschen *Nes* en de *Buuren*, en de *Balk* en *Dammerloot*, welke laatste van de *Spieringen*, die daar in zwemmen, ook wel de *Spieringersloot* wordt genoemd: zijnde deeze beekjens in den wintertijd zo aanzienlijk, dat 'er dan, door derzelver water, verscheiden voornaame Fabrieken aan den gang gehouden zouden kunnen worden.

De gemelde *Spieringersloot* loopt door 't zogenoemde *Schattepad* na 't Westelijke Zeegat van *Ameland*, door 't welke schepen, van bij de twintig voeten diep gaande, kunnen binnen koomen. De Wel Eerw. en zeer Geleerde Heer J. W. BURGER is van meening, dat men, met de uitgave van honderdduizend Guldens of daaromtrent, hier eene schoone haven zou kunnen maaken, bekwaam om veele zwaare schepen te bergen, en vooral dezulke, die door storm mogten verhinderd worden, in *Texel* of het *Vlie* binnen te loopen. Eene zaak, die voorzeker veel aandacht verdient, en, op meer dan ééne wijze, voor den Koophandel en Zeevaart der Vereenigde Gewesten, zeer heilzaam zou kunnen zijn, onder anderen door eene menigte van schipbreuken voor te koomen.

De gronden van *Ameland* kunnen in zes bijzondere foorten onderscheiden worden. Om met den Zuidkant te beginnen, zo verdient vooreerst in aanmerking genomen te worden het buitenstrand, hier *de Oere* genoemd, welke, door den vloed en ebbe, tweemaal in de vierëntwintig uren, zes voeten diep onder water gezet wordt, en wederom droog loopt; zijnde deeze grond eene zandige vlakke, begroeid met zeeëik, die kenbaar is aan zijne geele knoppen en
buis-

buisjens, op welk kruid de Roganzen aazen, die hier, in den Herfst, in eene groote menigte, met slagnetten gevangen worden:

Naast deezen grond volgt de groene wal, die uit een goeden schierachtigen kleigrond bestaat, doch door de daar tegen aan botzende golven meer en meer wordt weggeslagen. Deze grond, die *de Grie* genoemd wordt, was voor deezen zeer uitgebreid; doch thans is 'er alleen een ellendig overfchor overgebleven, dat nog alomme door zeeftenken is ingefcheurd: zo dat men hier, door middel eener bekwaame bedijkinge, veele duizenden morgens kostelijk bouwland zbu hebben kunnen bewaaren, daar derzelve overblijfsel thans maar eene zeer geringe weide voor het vee verschafft.

De derde foort van Landerijen bevat de nog heden bruikbaare bouw- hooi- en weidlanden, *de Mieden* en *Terpen* genoemd; deeze zijn over 't geheel van een zandigen aart, doch door langduurige bebouwing en bemesting vruchtbaar gemaakt. In deeze Landerijen liggen ook de dorpen, en dezelve worden, tegen de daar buiten weidende beesten, gelijk ook tegen de vloedden, door ringdijken, van zooden gemaakt, verdedigd. Ondertusfchen worden deeze dijken doorgaans te zwak bevonden om een hevigen storm af te keeren.

De vierde foort van gronden bestaat uit kleine duinen en heuvels, die met helm, heester, en eene foort van zeer laagte en over den grond verspreide wilgen begroeid zijn. Deeze duinen behooren aan den Landsheer, ten minsten in zo verre zij voornaamlijk dienen tot eene woonplaats voor eenige duizenden Konijnen, welker jagt een der voornaamste opkomsten deezzer Heerlijkheid is. 't Ware niet te min te wenschen, dat deeze dieren hier verdelgd wierden, dewijl deeze woestijnen dan in zeer goed bouwland en bosfchadien zouden kunnen worden veranderd.

De vijfde foort van grond bestaat uit hooge en zwaare zandduinen, welke gedeeltelijk met fcherpsteekenden helm bewasfen zijn, en tusfchen welke de reeds bovengemelde waterplasfen gevonden worden. In deeze duinen is niets,

dat tot eenig nut kan dienen, te vinden, dan eene menigte van allerhande krachtige en welriekende kruiden, als Leverkruid, Lepelblad, Carveij, Duizendblad, Eerenprijs, Honderdguldenkruid, Kruizemunt enz. Ook zou de zwaare helm gevoegelijk tot het maaken van matten kunnen worden gebruikt.

Eindelijk volgt, in de zesde en laatste plaats, het dorre en onvruchtbaare Zeestrand, waar tegen de golven der Noordzee dagelijks aanbruischen, en 't welk zo hard is, dat alle schepen, die 'er op stooten, oogenblikkelijk verbrijzeld worden. Men vindt op hetzelfde veelerhande schelpen, en daar onder somwijlen eenige zeldzaame; zo dat men hier, zo wel als te *Scheveningen* en op andere plaatzen, allerlei schelp- en grotwerken uit de stoffen, die aan strand gevonden worden, zou kunnen maaken.

In de hooge duinen houden allerhande foorten van Zeevogels huis, vooral Meeuwen, die hier onder den naam van Koppen bekend zijn, en veele schoone groote eijeren op de duinen leggen, welke door de *Amelanders* naarstig worden opgezocht. Hier aan volgen de Stennen, die ook goede eijeren leveren. Dan Bergëenden, die hunne eijeren bij hoopen in de gaten der Konijnen leggen, en dezelve aldaar uitbroeden. In de waterplasfen, die tusfchen de hooge duinen gevonden worden, houden zich veele wilde Eenden, Teelingen en andere watervogels op. Ook vindt men, in den Herfst, op de hooge duinen somwijlen Arenden. De kleine duinen zijn daarentegen vol Konijnen, die in kouleur zeer verschillen: zijnde de meesten aschverwig, sommigen rood, anderen wit, en eenigen pikzwart. De bonten zijn voor de Duinmeiers de aangenaamste, dewijl men meent waargenomen te hebben, dat de jagt jaarlijks zo veel overvloediger is, als 'er meer bonte Konijnen gevonden worden. Op die zelfde plaatzen vindt men veele Kievitten, die 'er hunne eijeren leggen. Patrijzen, Snippen en Lijsters zijn hier zeer overvloedig, en mogen door een ieder gefchooten worden; maar Ojevaars ziet men hier niet, waar van men deeze reden geeft, dat 'er op 't geheele Eiland geene Kikvorchsen worden gevonden, terwijl 'er daarentegen veele

Pach.

Padden huishouden. Haazen heeft men hier wel getracht aan te kweeken, doch te vergeefs, dewijl deeze dieren niet kunnen bestaan op plaatzen, daar de Konijnen de overhand hebben.

Groote wateren vindt men op dit Eiland niet, maar wel eenige wijde poelen, waar in goede Aal en Bot gevangen wordt. Ook vangt men Bot en Garnaalen in de slooten van *de Grie*, gelijk ook op het Zeestrand, hoewel deeze visch minder van smaak is. Aan den binnenkant des Eilands en op *de Grie* houden zich insgelijks veele vogelen op, en daar onder de zogenoemde bonte Leeuwerikken, die schoone groote eijeren leggen.

De hier te lande meest heerschende ziekten zijn Waterzucht, Naarborstigheid en Jigtpijnen, waar door eenige verlammen, en anderen vroegtijdig ten grave daalen, daar anderszins de meeste inwoners taamelijk oud worden, vooral de mannen: want wat de vrouwen betreft, dezelve sterven doorgaans vroeger; waarschijnlijk om dat zij, altoos aan de naald zittende, genoegzaam geene beweging hebben, terwijl ze bijna niets eten dan visch en meespijken, en zich in 't Theedrinken grootelijks te buiten gaan; waar uit ook teffens de reden kan worden afgeleid, waarom hier zo veele aan de maandelijksche ontlasting zukkelen, gebugcheld zijn, en weinig kinderen ter waereld brengen; daar mannen integendeel, als bevaaren perfoonen, meer allerhanden kost eten, en wijn enz. gebruiken.

De natuurlijke Inboorlingen van dit Eiland zijn over 't algemeen middelmatig groot van gestalte; doch zeer groote en zwaare perfoonen worden zeldzaam onder de eigenlijke *Amelanders* gevonden. De vrouwen zijn in 't algemeen schoon van aangezigt, en hebben inzonderheid zeer witte tanden. Ongemeen groot is haare zindelijkheid, zo dat de vermogende twee of drie pronkkamers hebben, in welke men niet, dan met daar toe geschikte Kamermuilen mag koomen, terwijl de mannen, zo zij vuur willen zien, zich in een rookgat moeten behelpen. Voor het overige zijn de inwoners, dewijl de meesten in *Holland* verkeerden of verkeerd hebben, beschaafde en vrijmoedige menschen; de

Hollandsche taal wordt dus ook over 't geheele Eiland gesproken, uitgezonderd alleen op 't Oostelijke deel van *Nes*, alwaar nog de oude Friesche Landtaal is overgebleeven.

De boeren, die hun brood met den landbouw winnen, zijn ook zeer zindelijk: want nauwelijks is het vee in 't veld, of de stallen worden met allerlei sieraaden opgepronkt. De graanen worden, om de zelfde reden, zo ras zij in huis gebragt zijn, gezuiverd, en wel op eene bijzondere wijze: zij worden naamelijk in zeer kleine schooven gebonden, welke men in de hand kan houden, en op een groot haardijzer, 't welk over een vat ligt, uitgeslagen: daar naa wordt het dus gedorschte koorn op een zeil geworpen, om het kaf door den wind te doen verstuiven, en voorts aansonds na den Bakker of Stooker gebragt, of in kisten opgeslooten. 't Gevolg hier van is, dat men, eenige dagen naa den Oogst, niets van 't geheele werk meer verneemt, dewijl deeze boeren alle maar een' kleinen voorraad inzamelen, en geen meer land bebouwen, dan genoeg is, om hunne eigene huisgezinnen van brood en boter te voorzien. Hier om vindt men hier ook geene Kernmolens, maar alleen Handkernen; 't geen teffens de reden is, dat zij, die zelve geene boerderij hebben, de melk, boter enz. hier dunder moeten betalen dan in *Friesland*. Veelen houden zich nog op met het aanvokken der alomme zo bekende *Amelander* Paarden, terwijl anderen aanzienlijke Schaapsweiderijen hebben. Geenerhande ambachten worden hier geoefend, behalven het timmeren, schoen- en kleermaaken, bakken, brouwen en stooken: alle andere huisvaders zijn zeelieden; men vindt onder dezelve veele geschikte en kundige personen, die door hunne menigvuldige reizen veel hebben gezien en ondervonden; en dus kan men hier, gedurende den wintertijd, eene aangename verkeerung hebben. Zeldzaam maaken zich de *Amelanders* aan zwaare misdaden schuldig; zijnde de zwaarste straf, die in de laatste twaalf jaaren daar geoefend is, geweest, dat eenige misdaadigers aan de Kaak hebben moeten staan. Voorts leeft men 'er zeer stil: kaatzen, in de herbergen te gaan drinken enz. is hier niet in gebruik, en onder de jonge lieden wordt

wordt weinig tot vermaak of uitspanning gedaan, dan het speelen met knikkers, en 't sneedjaagen gedurende den Winter.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland*.

AMERSFOORT. In ons bericht wegens de Geschiedenisfen deezer Stad verhaalden wij, hoe de Lakendraperij aldaar eertijds een aanzienlijken tak van koophandel uitmaakte, doch, vervolgens, in deerlijk verval geraakte. 't Was hierom dat men op den inval kwam, om den alouden bloei eenigzins te herstellen. Aanleiding daar toe gaven de Gebroeders BEAUNE, den voorslag doende om 'er een Lakenfabriek, naar het voorbeeld van zommige *Engelschen* en *Franschen*, op te rigten, en de onderscheidene werkzaamheden, daar toe behoorende, onder één Opzigt te brengen. Ten dien einde stelden zij eene Geldleening voor, van driehonderdduizend Guldens, in Aktien of Aandeelen van duizend Guldens ieder. Merkelijken opgang maakte deeze Leening, zo welf elders in de Vereenigde Gewesten, als vooral in het Sticht, daar men van de bevordering van den binnenlandschen Koophandel, welke hier van het gevolg zoude weezen, een klaar gezigt hadt. De Staaten des Lands van *Utrecht* deden, in den Jaare 1775, behalven eene aanmerkelijke vermindering van eenige belastingen, en de geheele opheffing van andere, eene gifte van achthonderd Guldens ééns, en van zeshonderd Guldens voor de twaalf eerstvolgende jaaren, aan de Bestuurderen, met belofte van gunstige overweeging van 't geen verder, tot bevordering van den bloei der Lakenfabrieken in dit Gewest, zou worden voorgedraagen. Daarenboven bezorgde de Regeering van *Amersfoort* aan de Onderneemers verscheiden stedelijke voordeelen. Deeze, dus aangemoedigd, bouwden, in den Jaare 1776, een groot en zeer aanzienlijk Fabriekhuis, met al het noodige daar toe, keurlijk, doch zeer kostbaar, ingerigt. Ruim een half jaar naa het leggen van de grondslagen der Gebouwen, waren 'er reeds tusfchen de vijftien en zestienhonderd menschen aan het werk. *Amersfoort* bloeide alzo boven andere *Sticht-*

sche Steden; de schamele gemeente, die werken wilde, behoefde 'er niet om brood te bedelen, of uit de hand gevoed te worden. Doch die bloei was van geen langen duur. Immers wordt ons verzekerd, dat de eerste Onderneemers, eerlang, het werk staakten, en zij zelve in zeer bekrompene omstandigheden vervielen.

Ook hier ter Stede zag men, op het voetspoor van andere, naa den schandelijken Engelschen Oorlog, het Patriotisch vuur ontvlammen. Men hadt 'er, gelijk elders, de gewoonte, ten Stadhouderlijken Hove te verneemen, welke perfoonen aldaar meest aangenaam waren, om op de Lijst der zulken, uit welke de Verkiezing tot Regeeringsleden moest geschieden, gebragt te worden. Het nalaaten van dit vragen van Aanprijzinge was de eerste stap, welken men alhier tot de Vrijheid deedt. Men zondt, in den Jaare 1783, de Naamlijsten van Burgemeesteren en Schepenen aan den Stadhouder, om 'er, overeenkomstig het Regeerings-Reglement, eene verkiezing uit te doen. Voorts gebeurden 'er nog andere veranderingen. De Burgerij verzogt en verkreeg van de Regeering eene nieuwe Wapenrusting. De Schutterij wilde men vergrooten, en, tot meerder luister, aan dezelve Granadiers toevoegen. Vlijtig arbeide men, daarenboven, aan de oprigting van een Vrijcorps, met oogmerk om uit hetzelfde de Burger-Compagnie van bekwaame Schutters te voorzien.

Nu was de Burgerij wakker geworden, en deedt, in den volgenden jaare, verdere stappen tot grondwettig herstel. Even als in de hoofdstad van het Gewest, geschiedde 'er eene Oproeping der Burgeren, om hunne Bezwaaren, raakende de Staats- en Stadsregeeringen, in te brengen. Het ontbrak niet aan Inleveraaren; doch die in hunne hoop op het bedoelde Herstel verijdeling meenden te voorzien, doordien 'er, van wegen de Regeering, een Commissie van Onderzoek benoemd wierdt, of alle de Tekenaars behoorlijk geregtigd waren? De Burgers, welke Bezwaaren hadden ingebragt, wraakten deeze Commissie: deels om dat dezelve bestondt uit leden, aan wier burgerlichap, en bevoegdheid om zitting in den Raad te hebben, veele Bur-

gers twiſfelden; deels om de handelwijze deezer Commiſſie in het doen van onderzoek. Hier over leverden zij een Verzoekſchrift aan de Regeering in, en nog een ander, om de Stads- van de Staatsbezwaaren te ſchiften, en de eerſte, overeenkomſtig de Privilegien, in de Stad zelve af te doen. In geen van beide gevallen wierden zij gehoord, en geſchiedde 'er, integendeel, eene Afkondiging, waar bij de aantijging, als of 'er eenige onbevoegde Leden in den Raad zaten, als eene laſterlijke onwaarheid wierdt uitgekreten. De zelfde afkondiging behelſde een Verbod van het oproepen der Burgeren, buiten kennis van den Raad, en eene vermaaning om zich van zodanige zamenkomsten te onthouden.

Duidelijk bleek hier uit, dat de Regeering geenzins een zo Vrijheidminnenden Geest als de Burgerij ademde. Het volgende jaar leverde hier van nog ſterker proeven. Een aantal van zeventien Geconſtitueerden, uit de Burgerij verkozen, verzogt, in de Maand Maart des Jaars 1785, door vijf Gecommitteerden, in die hoedanigheid, bij de Regeering erkend te worden, en met dezelve in onderhandeling te treden, tot het vereffenen van Bezwaaren, bij hun Concept-Reglement opgegeeven. Een weigerend antwoord hieldt in, dat de Regenten van begrip waren, zelve Reſeprentanten der Burgerij te weezen, en dus geene andere Gemagtigden te kunnen toelaaten; omtrent de aangeroeerde Punten in het Concept-Reglement zou de Raad eerſtdaags zodanig beſluiten als dezelve meende te behooren, en op die wijze alle andere behandelen; altoos in 't oog houdende, dat zij het waare belang der *geheele Burgerij*, en niet den zin van eenige *weinigen* moeſten betragten.

Schor klonk dit antwoord in de ooren eener Burgerije, die na herſtel van Bezwaaren verlangde, en meende den beſten weg ter bekominge ingeſlaagen te hebben. Zij bleef in die onzekerheid tot den aanvang van Augustus, wanneer eene menigte Burgers, terwijl de Raad vergaderd was, voor het Stadhuis zamenkwam, om die zaak, op nieuw, te onderſtaan. Ten betoon, dat de Gecommitteerden, onlangs benoemd, geene zich zelve opwerpende, maar door de Burgers vrijwillig aangeſtelde Perſoonen waren, beſtemden zij

'er vijf uit hun midden, om als de zodanigen door den Raad erkend te worden; teffens hunne begeerte te verstaan geevende, dat deeze eenigen zou volmagtigen om met de Geconstitueerden in de meermaals verzogte onderhandeling te treden. Het Besluit was, op den zelfden grond als vooreen, weigerend; en het verzoek, vijf keeren gedaan, wierdt even zo veel maalen van de hand gewezen. Dit aflaan nam één der Geconstitueerden zo euvel op, dat hij de Naamen eischte der Heeren, die hun verzoek in den weg stonden, met betuiging van dezelve niet meer voor Vertegenwoordigers des Volks te zullen erkennen. De Raad scheidde hier op.

's Volgenden daags verzamelden de Burgers andermaal, ter zelfder plaatze. Naa dat eerst de Gecommitteerden bij eenen der Burgemeesteren vergeefsch hadden aangehouden om het beleggen eener Raadsvergadering, begaven zich de Burgers, voorgegaan door Gecommitteerden, derwaards, en na 't huis van de andere Burgemeesteren op één naa, met even weinig vrugts. De Raad CRAAMER, met eenige Geconstitueerden in een Koffyhnis getreeden, ontboodt twee Deurwaarders, en beval hun, onmiddellijk de Vroedschap bij een te roepen. Slechts negen Heeren verscheenen. Twee hunner wierden, naa eenig beraad, benoemd om de vergaderde menigte af te vraagen, of zij de vijf Heeren tot hunne Gecommitteerden hadden benoemd? Een eenparig *ja!* bragt dit Raadsbesluit te wege: „ Op het instantelijk en herhaald
 „ verzoek van een groot aantal Burgers en Inwoonders
 „ deezer Stad, thans voor den Raadshuize vergaderd, hebben de Regeerders der Stad *Amersfoort*, naa rijpe Deliberatie en voorafgaande Informatie van de voor den Raadshuize deezer Stad vergaderde Burgeren en Ingezetenen, na derzelver begeerte, goedgevonden en verstaan, de Persoonen van HENDRIK VAN EEMDEREN, BARTHOLOMEUS DE WYS, WILLEM VAN EEDEN Jr., JUSTUS JOHANNES TRESCHOUW en CHRISTIAAN JOHANNES VAN ROOTZELAAR te erkennen als Burgeten Gecommitteerden, en de Persoonen van GERRIT VOGELZANG, STEVEN CAMP, JUSTUS HOOFD VAN HUISDUINEN, MR. HENDRIK BOR, G. G.
 „ MET-

„ METHERST, JAN VAN DASHORST, JAN VAN LING, DIRK LA-
 „ GERWEY, FRANS TER HORST, ABRAHAM LEGERWEY, W. PAN-
 „ NEKOEK, S. VAN STRAALZOND, NICOLAAS VAN DEUVERDEN,
 „ W. VAN GEENHUIZEN, J. H. ROOZEN, M. DREIJER EN CORNE-
 „ LIS WARNEKE *Az.* als Geconstitueerden van een aantal van
 „ zeshonderdvijfentwintig Burgeren en Ingezetenen deezer
 „ Stad; erkennende dezelve in voorz. Qualiteit bij deezen;
 „ en zal deeze zonder Resumptie worden uitgegeeven.”

Dit Raadsbesluit, waar van een gedeelte der *Amersfoortsche* Burgerij veel heils en de voldoening der langgerekte begeerte verwagte, hieldt slegts vijf dagen stand; immers de voorzittende Burgemeester deedt, in eene buitengewoon belegde Vergadering, naa dat tijdsverloop, het voorstel, om, bij voorraad, alle gewoone Vergaderingen op te schorten, het onlangs genomen Besluit, wegens het erkennen der Gecommitteerden en Geconstitueerden, als onwettig te verwerpen, en, bij de weete van den toedragt der zaaken binnen de Stad aan Gedeputeerde Staaten, deezen te verzoeken om ten spoedigsten zodanig een Besluit te neemen, als zij het meest geschikt oordeelden om de Regeering bij haar wettig gezag te handhaaven, en in staat te stellen om vrij en onbedwongen hunne besluiten te neemen, zo als zij oordeelden meest ten oirbaar van Stad en Land te strekken. Dit ging bij de Meerderheid door, terwijl negen Leden van den Raad den inhoud van den Brief wraakten, tegen de verzending stemden, en zich hunne nadere aantekening voorbehielden.

Een Deurwaarder vertrok dien eigen dag met den Brief aan Gedeputeerde Staaten, die 'savonds bij een kwamen, schoon ten getale van slegts vier of vijf, en naa verloop van één uur een Staaten Boode aan den Stadhouder afvaardigden, met verzoek, om, door het toezenden van een Regiment Krijgsvolk, de Meerderheid der *Amersfoortsche* Regenten tegen de Burgerij de hand boven 't hoofd te houden. Zijne Hoogheid voldeedt zo spoedig aan dit verzoek, dat reeds den volgenden dag de noodige Patenten na *Nijmegen* wierden afgevaardigd. Eene Ruiterbende van tachtig Man, en driehonderdëntwintig Voetknegten ontvingen bevel

om na *Eede* op de *Veluwe* voort te rukken, en den volgenden dag te *Amersfoort* binnen te trekken.

Zijne Hoogheid schreef aan de Gedeputeerde Staaten, „ dat „ hij, hoe afkeerig anderzins om van de Wapenen van den „ Staat gebruik te maaken tegen de goede Ingezetenen, nog- „ thans, uit aanmerking dat 'er geen ander middel scheen „ over te zijn, om de Desorders en Regeeringloosheid, te „ *Amersfoort* plaats grijpende, voor te koomen,“ de door hem aangeduide *Geldersche* Troepen zondt. Een Regiment op de Repartitie van *Utrecht* staande, hadden Gedeputeerde Staaten, zo 't kon zijn, verzogt; doch de Kapitein Generaal oordeelde geen van deezem „ met genoegzaamen spoed „ en Secretesfe” na *Amersfoort* te kunnen doen trekken. Naa hun Ed. Mogenden voorgesteld te hebben om de noodige maatregels te neemen, ten einde de Wapenen van den Staat aan geen hoonende bejegeningen mogten blootgesteld en het Krijgsvolk binnen *Amersfoort* van behoorelijke Inlegering verzorgd worden, verzogt zijne Hoogheid, „ van de „ Wapenen geen gebruik te maaken, dan wanneer de nood „ zulks volstrekt vorderde, en 'er geen ander middel was „ om de rust in de Stad te herstellen, en de Magistraat bij „ haar wettig Gezag te handhaaven.”

Hier uit mogen wij opmaaken, dat de Gedeputeerde Staaten den toestand van *Amersfoort* als hoogst hachelijk hadden afgeschilderd. De vereende poogingen der Staats- en Stads Regenten met den Stadhouder gelukten, en de Generaal VAN DER HOOP, wien het bevel over dit Krijgsvolk was opgedraagen, vertoonde zich den zeventienden Augustus voor de Poorten van *Amersfoors*, aan 't hoofd zijner Ruitersbende, en wierdt onverhinderd binnen gelaaten, gelijk ook eerslang het overige Krijgsvolk, tot die Inlegering bestemd.

Veel viel 'er voor ter Staatsvergaderinge over dit bedrijf, 't welk aldaar, door zommigen, wierdt beschouwd als „ een „ directe inbreuk op der Burgeren publieke rust en veiligheid”, zo dat zij geene woorden konden uitdenken „ om „ hunne gevoeligheid deswegen te kennen te geeven.” Afgevaardigden van de Stad *Utrecht*, met name, voerden deeze taal, aan wien, door de Vroedschap, last wierdt gee-

gee-

geeven, om aan te dringen, dat het Krijgsvolk, in *Amersfoort* ingetrokken, terstond bevel kreeg om het Sticht te verlaten, en, bij ontstentenis daar van, den volgenden dag, in eene buitengewoone Vroedschapsvergadering, verslag te doen, om dan te raadpleegen over het afzenden van Brieven aan de Staaten van *Holland, Overijsel* en *Friesland*, en het uitvaardigen van verdere rondgaande Brieven aan de Staaten van het Bondgenootschap.

Ontzettende bekommernissen, intusschen, veroorzaakte het voorgevallene te *Amersfoort* door de meeste Gewesten en Steden, alwaar een alarmkreet opging over de schennis, der burgerlijke Vrijheid aangedaan. Steden bij Steden leverden daar over haare bezwaaren in, en drongen ten sterkste, dat *Amersfoort* ten spoedigste van het Krijgsgeweld moest ontheven worden. In die Stad zelve zat men ook niet stil. De Minderheid der Regeeringe daar ter Stede rustte niet, maar zondt een Brief aan de Vroedschap van *Utrecht*, tot geleide van een Berigt, wegens het voorgevallene, 't geen aanleiding gegeven hadt aan de Meerderheid om bij de Gedeputeerde Staaten hulpe te verzoeken; met voordragt aan die Vroedschap om de Staaten van *Holland, Overijsel* en *Friesland* het terug roepen des daar op ingebragten Krijgsvolk te helpen bewerken. — Het Verzoekschrift der Geconstitueerden en Gecommitteerden te *Amersfoort* bij de Regeering, om bevrijd te mogen worden van de ingerukte Knegten, wierdt geheel gewraakt, als van onbevoegden komende: ook hieldt de Magistraat deeze Krijgsbezetting ten hoogsten noodzaaklijk, tot bewaaring van de goede Orde, voor den welvaart der Stad voordeelig, en aan niemand van de goede Burgerij tot hinder. Overeenkomstig met deeze begrippen luidde eene Afkondiging, waar in zij hun gehouden gedrag verdedigden, en beweerden, dat de Krijgsmagt niet zou dienen om de Burgers, in het doen hunner Verzoeken, te verhinderen; maar alleen om de rust en veiligheid der Stad te handhaven.

Het leedt niet lang of de rust wierdt te *Amersfoort* op gene alleronwederspreekelijkste wijze gestoord. Dewijl het Krijgsvolk, tegen den zin van een groot gedeelte der Burgerije

gerije was binnen getrokken, en zich daar bleef onthouden, was het ligt te voorzien, en uit voorvallen, in deezen tijd niet ongemeen, op te maaken, dat tusfchen de Burgets en Krijgslieden, bij de geringfte aanleiding, groote beweegenissen konden ontftaan. — Op den laaften October verrigtte de Schutterij haare Wapenoefening, en vuurde af. Dit Burger-Krijgsbedrijf gaf aanleiding tot rustverftoorende voorvallen. Smaadwoorden en fchimpende bejegeningen wierden welhaast van daadlijkheden gevolgd. Eenige Soldaaten kreegen vrij zwaare en mindere wonden. Hunne Spijsbroeders namen wraak, en hakten in op alles wat zij in Burger-uniform gekleed aantroffen. Veele Burgers wierden gekwast, geflagen, en de Huizen, waar in de door den Soldaat naagejaagde Burgers gevlugt zich geborgen hadden, moesten last lijden door het infnijten der glaazen. Met veel moeite bragten de Bevelhebbers hunne Onderhoorigen tot bedaaren, en in hunne Kwartieren. Dan de wraaklust was niet verzaadigd, de moedwil niet uitgewoed: want 'sanderen daags ontftonden 'er, op nieuw, beweegingen. Het kwetzen van een Soldaat bewoog eenigen zijner Makkeren om op een' Burger aan te vallen, hem een houw in de hand en eenige wonden in 't hoofd toe te brengen, als mede de glazen van het huis, waar in de gekwetste de wijk nam, in te ftaan. In deeze woede pleegde de Krijgsknegt veele andere balddadigheden en ftraatschenderijen, in 't einde door het geduurig uitzenden van Ronden beteugeld. Wie de fchuld der eerfte aanleidinge tot deeze opfchuddingen te wijten zij, valt, onder eene menigte van eenzijdige voor- en tegenberigten, niet gemaklijk te befliffen. Men vindt 'er, die dit den Soldaaten ten laste leggen, om dat, bij openbaar Gezag, omtrent de oorzaaken dier beweegingen geen Onderzoek gedaan is, 't welk zij meenen dat niet agterwege zou gebleeven zijn, indien de Regeering de misdaad hadt kunnen verhaalen op het gedeelte der Burgerije, bij haar in kwaaden reuk. Van hier kreegen de Krijgslieden de haatlijke naamen van *Burger-beulen* en *bezoldigde Huurlingen*, tot onderdrukking der *Vrijheid*.

Geene

Geene baate altoos deden alle deeze poogingen. Integendeel wierdt het getal der Krijgsknegten nog merkelyk vermeerkt, zints de Utrechtsche Staatsvergadering te raade was geworden, zich derwaarts te verplaatzen, als zich, voor hunne perfoonen, te *Amersfoort* meer veiligheid beloovende. Op den dertigsten Augustus des Jaars 1786 kwam, voor 't eerst, de Vergadering aldaar bijeen. Een verhaal van de verrigtingen deezer Staatsvergaderinge behoort niet tot ons tegenwoordig plan; hetzelve staat elders door ons gedaan te worden. Aangaande het voorgevallene, de Stad zelve betreffende, zullen wij het volgende aanteekenen. Uit hoofde van het boven vermelde, kan niemand vreemd dunken, 't geen eerlang gebeurde, zo omtrent de Geconstitueerden, als het Genootschap van Wapenhandel. Eerstgemelden verzogten, zo voor zich, als naamens een groot getal hunner Medeburgeren, dat de Stads Regeerders, ter afdoening van de Punten, Stads Regeeringsbestelling betreffende, zouden gelieven te raadpleegen, en met toestemming van de Burgerij te besluiten, en alzo, 't geen Huislyk de Stad raakte, af te doen, eer een veranderd Regeerings Reglement voor her *Sticht* zou zijn vastgesteld. Dan dit verzoek wierdt, bij meerderheid van stemmen, afgeweezen, en kreegen de Inleeveraars de weete, dat hunne aangenomene hoedanigheid als Geconstitueerden niet wierdt erkend; als mede, dat een ieder, die vermeende bezwaard te weezen, voor zich die bezwaaren moest indienen.

Was het Genootschap van Wapenhandel, in den Jaare 1783, met goedkeuring der Regeeringe, tot stand gekomen, de Burgemeester *KOLF* hadt op dit stuk tegenwoordig een ander inzien. Hij beweerde, dat dit Genootschap geenzins bij het voorgewende oogmerk was bepaald gebleeven, maar zich bemoeid hadt met het Publiek Bestuur, door een Verzoekschrift aan de Staaten, 't welk geen het minste verband met de oefening der bijzondere Leden des Genootschaps, ten nutte van de Schutterij der Stad *Amersfoort*, hebben kon. — Ook beschouwde hij het Genootschap, zo als het zich thans bevondt, en in de tegenwoordige omstandigheden, als geheel nutloos, en veel eer strekkende tot schade der

der goede Burgerije, en tot onderhouding der verderflijke Partijfchappen. — Daarenboven diende, zijns oordeels, het Genootfchap, door het willekeurig inneemen van eene Vergader- en Exercitieplaats, het aanstellen van Officieren, zonder vereifchte goedkeuring, en voortgelijke overtredingen van de bepalingen aan 't zelve gefield, zeer tot veragting van de goede Orde en Gefchiktheid. — Dit voorftel vondt bij 't meerderdeel des Raads dien invloed, dat 'er eene intrekking van 't verlof, en vernietiging van het Genootfchap uit gebooren wierdt. Bij de openbaare Aankondiging hier van, welke tevens een Verbod inhieldt wegens het draagen van Leuzen bij dit Genootfchap aangenomen, gefchiede een algemeener tegen alle Leuzen, hoe genaamd.

De Minderheid der *Amersfoortfche* Regeeringe, gelijk zij zich tegen het verwerpen des Verzoekfchrifts van Geconftitueerden hadt aangekant, keurde ook de Vernietiging des Genootfchaps, met het daar aan verknogte wegens de Leuzen, af. Zij begeerden dat hunne Tegenaantekeningen in de Stadspapieren zouden worden ingefchreeven. Dit ontmoete weigering; ten zij deeze Regeeringsleden verklaarden, geen Leden van 't bij meerderheid ontbondene Genootfchap van Wapenhandel te zijn: deezen dit niet verkiezende, bleef ook het infchrijven agter wege.

Hadt *Amersfoort*, waar tufchen Regenten en Regenten, tufchen Regenten en Burgers, zo groot eene verdeeldheid heerschte, voorheen betreuenswaardige proeven ondervonden van de tweedragtigheid tufchen de Burgers en de daar gelegerde Krijgsbezetting, ten deezen jaare zag het, met den aanvang van September, een alleraantfootelijkft bedrijf der laatftgemelde. Niets minder dan een veertigtal Soldaaten liep 'snagts, met geweld, het Huis open van den Heer COHEN, floeg de glazen van buiten en van binnen flukken, bragt aan Behangzels en Huifraad eene fchade toe, die boven de veertienhonderd Guldens beliep. Niets het geringfte wierdt tot verhindering in 't werk gefield. Geen wonder dat de Heer COHEN zich des beklagde. Men zegt dit wanbedrijf des Krijgsvolks, 't geen de Staaten onlangs, ter hunner beveiliging, derwaards deden koomen, te ver-

goe-

goeden, door den Klaager te verzoeken, dat hij de schade zou doen opneemen, alles te herstellen, en de Rekening aan de Stad te bezorgen, die aannam dezelve te betaalen.

Nog al sterker sloeg men voort, in 't volgende jaar, om de poogingen tot herstel van Vrijheid in bedwang te houden. Ten blijke hier van dient de nieuwe Eed, welke aan de Schutterij wierdt afgevorderd. Volgens denzelfden moest bij de algemeene belofte van Gehoorzaamheid aan de Magistraat elk Schutter verklaaren, „ dat hij zich niet be-
 „ geeven hadt of begeeven zou in Eed of Dienst van zulke
 „ Perfoonen, welke zich thans in de Regeering der Stad
 „ *Utrecht of Wijk* gedrongen hadden, bij de Staaten dee-
 „ zer Provincie voor onwettig verklaard, om dezelve mer
 „ raad of daad tegen de gemelde Staaten, en alzo mede te-
 „ gen de Magistraat deezer Stad, als een Medelid van Staa-
 „ ten te helpen slijven en te sterken; gelijk ook, dat hij
 „ zich niet hadt verbonden of verbinden zou om Militaire
 „ diensten te doen onder eenig Burgercorps, of Officieren,
 „ bij de Heeren Staaten deezer Provincie, of de Magistraat
 „ deezer Stad niet gelegaliseerd, of voor wettig erkend; en
 „ in het gemeen, dat hij met niemand eenige Verbintenis
 „ gemaakt hadt of maaken zou, tegen het Gezag des Ma-
 „ gistraats, of waar door dezelve Magistraat of Stad in on-
 „ gelegenheid mogte geraaken; en bij zo verre iets ter zij-
 „ ner kennisfe koomen mogt, het welk deeze Stad of het
 „ Gemeene Land nadeelig zou mogen zijn, dat hij dit aan
 „ den Schout, Burgemeesteren en die van de Magistraat zou
 „ te kennen geeven.”

Binnen *Amersfoorts* Wallen bevonden zich Perfoonen, die door reeds aangegaane Verbintenisfen buiten staat waren om deezen Eed te doen: den zodanigen wierdt, als zij des be- rouw hadden, en verlangen mogten, op nieuw, tot de Schutterij te worden toegelaaten, de weg opengefeld en aangewezen. — Men liet niet naa om de Burgerij tot het doen van deezen nieuwen en zonderlingen Eed over te haalen. Onder anderen wordt verhaald, dat de Hoofdschout, Raaden en de Secretaris tot het afaemen van dien Eed be- noemd, in plaats van den Schutteren de gevolgen des Eeds,
 in

indien zij deezen valschlijk zwoeren, voor te houden, in tegendeel alles in 't werk stelden om de Burgers over te haalen tot het afleggen, door hun, die zich huiverig be-roonden, te gemoet te voeren, dat zij alle zwaarigheden daar van op zich namen. Met dit alles liet zich naauwlijks het vijfde gedeelte der Schutterije tot het afleggen van dien Eed beweegen. De weigerende Officieren en Schutters wierden onmiddellijk ontwapend.

Amersfoort, niet alleen de Vergaderplaats der Staaten, ten wier gevalle gemelde Eed den Burger wierdt afgevorderd, onderscheidde zich mede door den toevoer van allerlei Krijgsbehoefsten, gelijk wij reeds vermeld hebben. Dit be-rokkende deeze Stad een deerlijk ongeval, 't geen, naar het geschaapen schein, nog veel deerlijker hadt kunnen afloopen. In deeze tijden van Burgerkrijg, wanneer men buitengewoone middelen bezigt, en wel op plaatzen van derzelver oorspronlijke bestemming verre verwijdert, was zulks oorzaak van een ramp, dien wij niet ongeboekt kunnen laaten; zonder daar uit zodanige gevolgen af te leiden, als de voorbaarig en veel al ligtvaardig oordeelende Sterveling, niet zelden gewoon is uit bijzondere Gebeurtenissen te trekken, en 't geen veele Schrijvers dier dagen, met eene verstandloos- en vermeetenheid dedden, om 'er geen slegter naam aan te geeven. Tusschen deezen ramp en de te dier Stede ingestelde Bedestonden een verband te zoeken, en dezelve als een Straffe daar van aan te merken, komt den kortzigtigen Mensch niet toe.

De Kleine Kerk dier Stad, van ouds de *Lieven-Vrouwen Kerk* geheeten, strekte thans ter Verzamel- en Bergplaats van Krijgsbehoefsten niet alleen, maar ook om 'er de Werktuigen des bederf omvoerenden Krijgs te vervaardigen. Een slag, volstrekt gelijk aan dien van een zwaaren en nabij treffenden donder, welke de geheele Stad deedt daaveren, borst voormiddags omtrent elf uren los, en vervulde alle de Inwooners met ontroering, schrik en angst. In deeze verwarring roerde men oogenbliklijk den Alarmtrom, trok de Klok der Grootte Kerk, sloot de Poorten, en de geheele Bezetting verscheen in de wapenen. Beevende nieuws-
gie.

gierigheid begaf zich aan de deur om te verneemen wat dit schrikbaarend gedaaver mogt weezen. Een dikke damp, zich boven de gemelde Kerk verheffende, ontdekte oogenbliklijk wat 'er gaans was, en liet niemand onkundig van den oorsprong deezer daaverenden flags. Bekend was veelen de bezigheid der Kanonniërs, in dat Kerkgebouw, Bombem en Handgranaaten vullende. Anderen wisten den voorraad van Kruid daar verzameld, op ruim honderdēnzestig vaaten begroot. Met éenen slag was alles afgedaan; maar ook de geheele Kerk gesprongen en zo volstrekt vernield, dat niets dan de muuren, en een gedeelte van het Dak, waren overgebleeven. De Tooren, op eenigen afstand van de Kerk verwijderd, bleef ongeschonden staan. Wat de Kerk bevatte, van het noodige en ten sieraad dienende, was door het instorten van het verwelfzel, en de kracht des kruids, vernield. De pijpen des Orgels waren gesmolten. De nabijstaande Huizen deelden in dit ongeluk. Pannen waren af- en Glazen ingeslaagen. Zeventien Menschen verloren deerlijk het leeven bij deeze uitbarsting, anderen waren geblakerd en gekwetst. Onder de gekwetsten, die ook dit ongeluk naderhand met den dood hebben moeten bekoopen, telde men een Bombardier. Van onder de puinhoopen gehaald, bekende hij, zo men berigt, de onvoorzigtige Veroorzaaker van dit onheil te weezen. Met een Mes de roest van de buis eener Bombe willende afschrabben, veroorzaakte dit vuur, 't geen zich aan het omstaande kruid der Werklieden mededeelde. De grootste voorraad pulver bevondt zich gelukkig aan het andere einde der Kerke, en wierdt onder het nederstortend dak dermaate bedolven, dat het geen vlam vatte, en dit ongeluk, reeds zo groot, niet nog veel grooter maakte. Men schoot oogenbliklijk met spuiten en ander bluschtuig toe, 't geen veel gewaagd was.

De in *Amersfoort* gebleevene Patriotsgezinden, want veelen waren uitgetoogen, stonden bloot voor onaangenaamheden van verscheidenerlei aart; de schendzieke hand der Plunderzugt van eenige Krijgslieden strekte zich uit aan het huis eens Burgers, wiens Winkel geheel bedorven, en ten prooije wierdt der vernielinge. De tappen uit Olie- en Stroopton-

nen wierden uitgetrokken, en wat men niet gelustte of kon medeneemen, wierdt met voeten getreden. Uit een opengebrooken Kabinet voerde men het Geld mede.

Het Verlof of Bevel daar uitgevaardigd, tot het draagen van Oranjeteekenen, kon niet misfen van tijd tot tijd, onaannameheden en gantsch onvriendlijke ontmoetingen te veroorzaaken. Doch deeze, hoe zeer ook gevolgen van de heerschende Tweedragt, waren kleinigheden, waar aan men zo zeer gewoon geraakte, dat ontmoetingen, die in andere tijden veel opziens zouden gebaard hebben, nu ongemerkt doorgingen, of slegts stoffe gaven tot het gesprek van den dag.

Dit alles baande een gereeden weg tot de blijde verwelkoming der Pruisfische Troepen, en de volkomene herstelling van het Stadhouderslijk gezag.

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*.

AMSTELDAM. Veel, der meldinge waardig, is 'er voorgevallen, in deeze Stad, zints de Uitgave van het Derde Deel onzes *Woordenboeks*, bevattende het Artikel, waar in wij van dezelve verflag deeden. Overeenkomstig met ons Plan, gaan wij hier die gaaping aanvullen.

Rampzalige verdeeldheden, in de Luthersche Gemeente ontstaan, deeden een goed getal Ledemaaten zich afzonderen, en straks het plan beraamen omtrent het vervaardigen van eene afzonderlijke Vergaderplaats. Door koop eigenaars zijnde geworden van het *Krankzinnigenhuis*, aan de Westzijde van den Kloveniers-burgwal, bouwden zij, op den grond daar van, eene ruime Kerk, pronkende met een fraai Orgel, en van agter en ter ééne zijde van verscheiden Vertrekken, tot onderscheiden gebruiken dienende, voorzien. De Leden, welke hier vergaderen, onderscheiden zich door den naam van *Herstelde Luthersche Gemeente*, voor zo veel zij van meening zijn, de echte Leere van LUTHER, elders verbaaterd, in derzelve oorspronkelijke zuiverheid hersteld te hebben. — Lang bestóndt, hier ter Stede, eene Vergaderplaats van

van *Jesuiten*. Heimelijk kwamen eenige Leden aldaar bijeen, zints het Verbod dier Gezinte hier te Lande. Het Gebouw wierdt geopend voor eenen ieder, bij de Omwenteling van den Jaare 1787. Het is ruim en groot, staande op den Singel, tegenover de Garnaalemarkt. Wat vroeger hadden de Roomschegezinden eene fraaie Kerk gebouwd, buiten de Raampoort, aan een Pad, welk na de *Drie Baarsjes* loopt; zij heet *de Liefde*. Onlangs heeft de zelfde Gezinte, binnen de Stad, eene geheel nieuwe Kerk gestigt, bij den naam van *het Duifje* bekend, op de Prinsegracht, tegenover het Amstelveld. Door den fraaien Koepel, welke ten Dake oprijst, overtreft deeze Kerk alle andere Godsdienstige Vergaderplaatsen dier Gezinte in uitwendig vertoon en aanzien.

Op de lijst van nieuwaangelegde Godsdienstige Gestigten mogen wij niet onvermeld laten het *Luthersche Diaconien- en Bestedelinghuis*; een treffelijk Gestigt, staande op het Weesperveld, tegenover de Stads Plantaadje, op den hoek der Nieuwe Keizers- en Muidergracht; voorts het *Weeshuis en Hofje der Doopsgezinden van de Vergadering in de Zon*; het *Roomsch-Katholijke-Ouden-Armen Comptoir*, op de Keizersgracht, op den grond van den afgebranden Schouwburg; het *Roomsch-Katholijk Maagden- en Meisjes-huis*, met regt gehouden voor een der voortreffelijkste en grootste Gebouwen der Stad, staande aan het Spuij, op den zelfden grond, op welchen het voorgaande Maagdenhuis plagt te staan; het Nieuwe Armenhuis der Roomschegezinden, of *Huis van Barmhertigheid*, op de Nieuwe Keizersgracht, gebouwd uit eene Maaking van wijlen Jonkvrouwe CORNELIA ELIZABETH OCCO; en eindelijk het *Besteedelinghuis van de Diaconie der Hervormde Gemeente*, op de Nieuwe Heerengracht, gestigt uit eene Maaking van Vrouwe JOHANNA VAN MEKEREN, geboren BONTEKONING. — Onder de Waereldlijke Gebouwen verdienen nog vermeld te worden, als van latere stigtunge, de Nieuwe *Nederduitsche Schouwburg*, bij de Leidse Poort; de *Hoogduitsche Schouwburg*, in de Amstelstraat; de *Fransche Schouwburg*, op de Erwte-markt; het overfraai gebouw der Maatschappije, tot Zin-

Spreek voerende *Felix Meritis*, aan de Westzijde der Keizersgraft, ten Zuiden van de Beerestraat; en eindelijk het *Kweekschool voor de Zeevaart*, in het Ooslijk gedeelte der Stad, aan den Ykant, op den grond van het voormaals genaamde *Willig Rasphuis*. Bij alle deeze Gestigten mogen wij nog voegen een Gebouw in de Plantaadje, waaraan, terwijl wij dit schrijven, nog gearbeid wordt, 't welk den naam van *Badhuis* zal draagen, het oogmerk, waar toe het zal dienen, genoegzaam uitwijzende. Alle deeze Gebouwen draagen uit- en inwendig, meer of min, de Kenmerken van het vermogen onzer beroemde Waereldstad.

Onder de *Waereldlijke* Gebouwen van laater tijd moeten genoemd worden de *Nieuwe Koornbeurs*, in den Jaare 1768, en het *Comptoir van de Gemeene-Lands-Middelen*, zedert het Jaar 1789 gestigt. Ook mogen wij, als eene heilzaame schikking, hier gewaagen van een aanzienlijk getal *Waterbakken*, bij openbaare Gebouwen, en in andere oorden der Stad, aangelegd, om, gedurende befloten water, de Gemeente uit dezelve te voorzien. Terwijl wij dit schrijven, is men vlijtig werkzaam aan de versterkinge en verbeteringe van de *Nieuwe Haarlemmer-Sluis*. Aan den Ykant zal dezelve in eene andere gedaante worden aangelegd.

Enige mindere bijzonderheden thans voorbijgaande, zullen wij den draad der *Waereldlijke Geschiedenisfen* vervolgen.

De Oorlog met *Engeland*, met welks aankondiging wij ons Verhaal beslooten, veroorzaakte alhier de droevigste uitwerkzels. 't Scheen alsof aan den Koophandel, op eenmaal, de Hartader was afgesneden. Van de Waag op den Dam stond dikmaals slechts ééne deur open. Pakhuizen en Zolders bleeven volgestapeld; Kooplieden, die tien of meer Knegten in dienst hadden, moesten dezelve, bij gebrek aan werk, laten gaan. Sleepers, Pakkers en anderen hadden bijkans niets te doen. Ter voorkoominge van dreigende onheilen, besloot de Regeering eene Beleeningkas te openen, die, tegen twee en een half ten honderd, geld zoude verstrekken op beleening van Goederen en Effecten, uit-

gezonderd Huizen, Pakhuizen, of andere onroerende Goederen, den veertigsten en tachtigsten penning onderhevig, als mede zodanige Waaren, die aan spoedig bederf blootstonden, ook buitenlandsche Effekten, hoe genaamd. Om, in gevalle van onvoorziene nadeelen, de Stad schadeloos te stellen, hadden eenige voornaame Kantooen voor eene aanzienlijke somme zich verbonden.

Geen wonder, derhalven, wanneer de Wervingen ter Zee elendig langzaam voortgingen, dat Kooplieden en anderen daar over hunne luide klagten uitboezemden. Van hier dat de Regeering, met haare Burgers ééne lijn trekkende, door haare Afgevaardigden ter Vergaderinge van *Holland*, over deeze slapheid deedt klaagen, gelijk ook over eene voornaame reden daar van, het geringe handgeld, 't welk aan Matroozen, ten dienste van den Staat, wierdt uitgelooft. Om dit laatste kwaad te verhelpen, spanden eenige braave Ingezetenen te zamen, tot het vormen van een Plan van Inschrijvinge, tot bevorderinge der Werving van Zeevolk, voor 's Lands Vloot. Binnen kort groeide de Inschrijving tot vijfëntwintigduizend Guldens. Overeenkomstig met deezen ijver was de zorg, hier ter Stede, voor de Gekwetsten in het Gevegt op *Doggersbank*, zo ras men de maare hadt bekoomen, dat een goed getal daar van herwaarts zou gevoerd worden. Binnen vierëntwintig uren hadt men tweehonderd Slaapplaatzen in het Gasthuis vervaardigd, alwaar zij niet alleen van het noodige rijklijk verzorgd wierden, maar ook allerlei verkwikkingen, van tijd tot tijd, hun toevloeden. Rijke liefdegaven getuigden, daarenboven, van het genoegen in de betoonde dapperheid. Van den staatelijken Uitvaart van wijlen den Schout-bij-Nacht BENTINCK, aan zijne Wonden, op *Doggersbank* bekoomen, athier overleden, hebben wij elders, ter voegzaame plaatze, verslag gedaan.

Op last der Regeeringe wierdt, in den Jaare 1782, het steenen Sluisje op den Oude-Zijds-Voorburgwal, over het Gasthuis, meestendeels vernieuwd. Bij het graaven der fundamenten vondt men eene menigte Gouden Munten. Men giste dat dezelve behoorden tot de Vijftiende Eeuwe, in

den leeftijd van RUDOLF, Bisfchop van *Utrecht*. Eene deezzer Munten, in 't Koper gebragt, befaat de grootte van een Hollandfchen Dukaar. Men ziet, aan de eene zijde, de beeltenis van MARTINUS, in de Vierde Eeuw Bisfchop van *Tours*. In den Rand leest men, met Gottifche letters, de aanroeping, SANCTE MARTINE EPISCO! De keerzijde ver- toont het Wapen van het Sticht, en, in het midden daar van, het verdubbeld Wapenfchild van Bisfchop RUDOLF. Een Driehoek omvangt het Wapenfchild. In den rand leest men: MON. RUDOLFI EPISCO TRAJECT. Men giste dat de Monniken, ten tijde der Hervorminge, voor hunne bezittingen bedugt, deeze penningen aldaar begraaven, en, van daar verdreven, niet wederom tot zich zullen genomen hebben. De Regeering, naa dat de Werklieden op den eerften dag eenige der Penningen verkogt hadden, liet ze voorts op het Stadshuis brengen.

In de maand Julij des genoemden jaars ontving deeze Stad een bezoek van den Grootvorst en de Grootvorstin, thans Keizer en Keizerin van *Rusland*, die zich onder den naam van *Graave en Graavinne van het Noorden* vermomden. Naa het merkwaardigfte der Stad te hebben bezigtigd, deeden zij eenen keer na *Zaandam*, en bezagen 'er de wooning, in welke CZAAR PETER DE GROOTE weleer zijn verblijf hadt.

Het weeren der steeds toeneemende Opflijking van het Y voor de Stad, hadt al lang de aandagt van menig werktuigkundige gewekt. Over het verbeteren der gebruiklijke Moddermolens hadt een Burger der Stad, WILLEM WIRTS, een kundig Uurwerkmaaker, zints eenigen tijd zijne gedagten laten gaan, en in de plaats daar van een *Vijzel-Moddermolen* uitgedagt. Gelukkig flogde eene proef, daar mede genomen. Het Middenvak van een Modderschouw wierdt, door middel van één paard, in den tijd van ruim vier Minuten, vol gemaalen, met de hardfte en zwaarfte Klei, zonder dat 'er eenig water binnen kwam. De Uitvinder, zijn werk niet volledig befchouwende, beloofde nog eenige verbeteringen. 's Mans afiterven, niet lang daar naa voorgevalen, zal het daarstellen derzelven verhindert hebben.

Een

Een dienftig middel, om de Bedelarij te weeren, en ledigloopers aan werk en brood te helpen, zag men, in den Jaare 1782, tot stand gebragt, in de oprigting van het Stads *Werkhuis*. Het staat op het Weesperveld, bij de Plantaadje. Niet minder grootsch is de uitwendige vertooning, dan de inwendige schikking volmaakt berekend voor de doeleinden zijner bestemminge. Vrijwilligen kunnen 'er zich aan-geeven, om voor eenigen tijd den kost te verdienen. Voor de ontucht en andere misdaden dient het tot eene bedwangen- en strafplaats. Zints korten tijd worden lieden, die voorheen, om schulden, in Stads Gijzeling binnen het Stadshuis waren opgesloten, aldaar in verzekering gehouden.

Van het Diakonie *Oude-Vrouwenhuis*, 't welk in de maand Februarij des Jaars 1783 honderd jaaren hadt gestaan, wierdt, met veel plegtigheids, op eene godsdienstige en tevens betaamelijk vrolijke wijze, het eerste Jubelfeest gevierd. Een blijk van weldaadigheid betoonden, bij deeze gelegenheid, veele burgers van allerlei godsdienstige Gezinnen, welke, 'sdaags naa het feest, den toefel koomende bezigtigen, milde giften deeden.

In de maand Maart des zelfden jaars, maakte men, op last der Regeeringe, eenen aanvang met het afbreeken van den, dus genaamden, *Onvolmaakten Toren*, staande ten Westen van de Nieuwe Kerk. In den Jaare 1647 hadt men daar van den eersten steen gelegd, doch het werk, tot zekere hoogte gevorderd, laaten steeken, om dat men toen reeds eenige verzakking meende te bespeuren. In de wanstallige gedaante, van boven slegts met een ijzeren leuning langs den kant gedekt, bleef het lompe gevaarte, tot op den gemelden tijd, staan.

De herstelling van den Overijsfelfchen Ridder VAN DE KAPPELLEN TOT DEN POLL, in zijne waardigheid als Lid der Staatsvergaderinge van het Gewest, is zeer vermaard in onze Geschiedenissen, doch door ons niet vermeld, als behoorende tot een ander Plan. Verscheiden andere voorvallen waren thans werkzaam of reeds gebeurd, welke men oordeelde, herstel of bevestiging der Vrijheid aan te kondigen. Niet ongemerkt meende een goed aantal Ingezeetenen van onze

Stad, deeze gebeurtenis en toestand van zaaken te mogen laten voorbijgaan, maar deswegen hun in 't oogloopend genoeg te moeten betoonen. Dit geschiedde op Saterdag, den zesentwintigsten April, door het houden van een pragtigen Maaltijd, in het Logement *de Doele*, op de Garnalemarkt. Moeite noch kosten wierden 'er gespaard, om het Vrijheidsfeest allen mogelijken luister bij te zetten. Voor zeventig perfoonen, zo Onthaalers als Gasten, wierdt 'er viermaalen opgedischt. Bezienswaardig en kostbaar was inzonderheid het Nageregt. Dit bestondt, behalven 't geen voor den mond geschikt was, uit vijf stukken, op de gelegenheid staande, en verdient eene meer bijzondere beschrijving.

Het eerste Tafelstuk, verbeeldende de *Herstelde Vrijheid der Republiek*, en aan 't bovineinde des Tafels geplaatst, bestondt uit eenen Tempel, ruim vier en een halven voet hoog, van de Korinthische Bouworde; de Kap rustte op zeven Pilaaren, tusschen welke men hangende Festonnen zag. Boven 't Gebouw daagde de Gulden Zon der Vrijheid op. In 't Fries las men, aan de eene zijde: *TEMPLUM LIBERTATIS*, *Tempel der Vrijheid*, en aan de andere zijde: *Fulgeo omnibus aequae*: „Ik bestrafte allen zonder onderscheid.” Binnen in den Tempel zag men, op een Altaar, eenige Kinderen, de verstrooide Handvesten en Voorregten bij een verzamelende. Recht voor het Altaar stondt een Kind, houdende het Wapen van den Ridder VAN DE KAPELEN TOT DEN POLL, en naast hetzelfde een ander, met het Wapen van den Pensionaris E. P. VAN BERCKEL, 't welk door dat van den Burgemeester HENRIK HOOFT, *Danielsz.* ondersteundt wierdt. Een gewapend Krijgsman, staande aan den ingang, dreigde, met eene Spies, de Hollandsche Maagd te doorsteeken, die, in onmagt, beneden aan de Trappen nederzeeg. Doch een Bataafsche Held, met een Leeuwenvagt omhangen, en houdende, op zijnen linker arm, een Schild, waar op te leezen stondt: *MAJESTAS POPULI*, *de Oppermagt des Volks*, weerde dien Krijgsman af, met zijn Schild, terwijl hij, met de rechterhand, de Maagd opbeurde, en in den Tempel tragtte te leiden.

He

Het tweede zinnebeeldig Stuk, staande in 't midden des Tafels, vertoonde 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELT, staande boven op eene Graftombe, in de kleeding, welke hem dekte, toen hij na den Kerker wierdt gebragt. Voor zijne voeten lag de *Nijd*, in eene angstige houding, met neêrgeslagene oogen; met zijnen regter voet vertrad hij het Monster, terwijl hij, met zijne rechterhand, op zijn krukje leunde. Ter zijde van den Grijsaart, een weinig agterwaarts, stonden twee Kindertjes: het eene, houdende in de hand een Boek; met het Opschrift LIBER IMMORTALITATIS, *het Boek der Onsterfelijkheid*, schreef daar in den naam des Staatsmans. Het ander Wigtje toonde een geopenden Gedenkrol; in 't midden daar van las men, PATER PATRIÆ, *Vader des Vaderlands*; aan de beide randen van den Rol hingen de Wapenschilden en las men de naamen, als Grondleggers, Handhaavers en Verdedigers der Nederlandsche Vrijheid, van ALBERT BEILING, BREDERODE, JAKOB SIMONZOOON DE RYK, HASSELAAR, TEILINGEN, VAN DER WERFF, L'ESPINOI, JOHAN VAN OLDENBARNEVELT en HOOGERBEETS. Uit eene der deuren, aan de voorzijde der Tombe, welke open stondt, en rood geverfd was, zag men den *Dood* ten voorschijn koomen, met opgehevene seize, uen Ouden Vader begrimmende. Aan de agterzijde wierdt de Onthoofding vertoond. Aan de rechterzijde van het Voetsluk las men deeze regels, van de Dichteresse DE LANOY.

*De Dood moge angst en schrik aan zwakke zielen geeven,
Zijn opgeheeven Zeis doet nooit den wijzen beeven;
Neen, zijn voortreflijk deel, zijn wezendlijk bestaan,
Is boven haar bereik en kan niet mē vergaan.*

Tegen de slinkerzijde stondt dit Bijschrift van JOOST VAN DEN VONDEL.

*Dis's Grootvaer, van wiens Deugd geen eeuwen zullen zwijgen,
Hij deed zijn Regters zelfs het hair ten bergen slijgen,
Toen hij ter Vierschaar kwam al evenwel gemoed.
Zijn Vijand dronk de dood aan zijn onschuldig bloed.*

Het derde Stuk, staande aan het laager einde van den Tafel, verbeeldende de VRYE ZEE. Het was een Gedenkzuil van de Korinthische Orde, van gelijke hoogte als de Tempel der Vrijheid. Boven op den Zuil stondt het beeld der *Gerechtigheid*, van beneden aangegrind wordende door een *Luipaard*, 't welk door een' *Leeuw*, *Haan* en *Slang* wierdt tegengehouden. Van eenen Rots, tegen den Zuil geplaatst, waaiden de Vlaggen van alle Europische Zee-Mogendheden, uitgezonderd die van *Engeland*, welke om laag hing. Aan de voorzijde, op den hoek, waaide een breede Wimpel, met het Opschrift: MARE LIBERUM, *de Vrije Zee*.

Het vierde Stuk, tuschen den Tempel en het Middenstuk geplaatst, verbeeldde de Verbintenis met *Noord-Amerika*. De Noord-Amerikaansche Maagd, met een Leeuwendvagt omhangen, drukte, met den Knods van Herkules, welken zij in de linkerhand hieldt, op het hart van een gekroond Beeld, in Vorstelijk gewaat, met een gebroken Zwaard voor haar op den grond leggende, en nogthans dreigende. Haare rechterhand reikte zij, over een Altaar heen, op 't welk geschreeven stondt *Onafhankelijkheid*, aan de Hollandsche Maagd, staande met een sluijer om 't hoofd nevens haar, en insgelijks de rechterhand toereikende, doch met eenige beschroomdheid, naardien de *Heerschzucht* en *Vleierij*, daar agter staande, haar zogten te wederhouden. Met haare linkerhand hieldt zij de *Speer met den Vrijheidshoed daar boven op*. Agter dit Stuk zag men eenen Palmboom, en daar aan de Vlaggen der beide Republieken vastgebonden, met het Bijschrift: INDISSOLUBILIA VINCU LA JUNGO, *Ik voege onverbreekbaare banden te zamen*. Onder aan hing het Wapenschild van den Rotterdamschen Burgemeester, den Heere VAN BERCKEL, benoemden Afgezant der Republiek bij de Vereenigde Staaten van *Noord-Amerika*.

De OVERWONNENE DWINGELANDY, staande op de afgeschafte Overijselsche Drostendiensten, was het onderwerp des vijfden en laatsten Tafelstuk; het stondt tuschen het Middenstuk en den straks gemelden Tempel. Op den Voorground zag men eenen Boer, met een grooten Hond agter hem, en een Hooifork in de handen, daar mede nedervellende een
rijk

rijk gekleed Man, met eene Graaflijke Muts op het hoofd, en een Bevelhebersstaf in de rechterhand, terwijl hij met den linkervoet den Boer van zich tragte te footen. Een ander Landman, bezig met het ophangen der Wapens van de Ridder's KAPELLEN TOT DEN POLL EN PALLANT TOT ZUITHEM, aan eenen Eikenboom, vertrapte het Vorstelijk sieraad en het juk der Slavernije. Voorts lagen nog op den grond eenige gereedschappen, tot den Landbouw behoorende, nevens eenen zamengebonden Takkebosch, met die Bijtschrift: VIS UNITA INVINCIBILIS: *Vereende kracht is onoverwinnelijk.*

Gedurende den Maaltijd waren de aanzittende Vrijheidszoonen, bij het telkens vullen en uitdrinken van den Beker, met den wensch om voorspoed en zegen, onder andere, gedagtig: 1. Aan de Republiek der Vereenigde Nederlanden; 2. Den Koning van Frankrijk, 's Lands Bondgenoot; 3. De Vereenigde Staaten van Noord-Amerika; 4. De Vaderlandsche liefde; 5. De Vrije Zee; 6. De Vernietiging van alle Dwingelandije; 7. Den Herstel van 's Lands Regten; 8. Het goed geluk van alle lofsijke poogingen tot 's Lands Welzijn. Nog een andere dronk, *Op de heugelijke herstelling van Jonkheere VAN DE KAPELLEN TOT DEN POLL*, wierdt ingesteld door F. A. VAN DER KEMP, toen Leeraar der Doopsgezinden te Leijden, eenen der aanzittende Gasten, zedert wijd vermaard in 's Lands Geschiedenisfen. De Heer PIETER VREDE, Koopman te Leijden, en de Heer JAN LUGT *Dirksz*, Koopman te Amsteldam, onthaalden het aanzienlijk gezelschap op Dichtstukken van hun opstel; terwijl, daarenboven, het oor gestreeld wierdt door een fraai Muzijk, en het aanheffen van eenige Vaderlandsche Feestzangen van den eerstgenoemden Dichter. Verscheiden Kooplieden, op het Feest, als bekostigers of Gasten tegenwoordig, hadden hunne Schepen, op het Y leggende, rijkelijk met Vlaggen doen pronken, en, bij herhaaling, de lucht doen weërgalmen van het losfen van 't Geschut.

Eene bijzonderheid, deeze plegtigheid betreffende, verdient hier nog onze aantekening. JAN GABRIEL TEGELAAR, een der bekostigers en bestuurders van het Feest, aan eenen bediende eene leuze gegeven hebbende, onder het Nage-
regt,

regt, deedt zich een Doos brengen. Hij haalde daar uit een fraaien gouden Gedênkpenning, en overhandigde dien aan Jonkheere J. D. VAN DER KAPELLEN TOT DEN POLL, als staande op deszelfs herstelling en wederverfchijning in de Overijselsche Staatsvergadering. De Medailjeur HOLTZHEY hadt dien vervaardigd, en een Heer, welke den Maaltijd niet bijwoonde, de kosten daar van gedraagen. Op de Voorzijde van den Penning ziet men, op het Voetstuk eener Kolom, zitten, het beeld der *Vrijheid*, met haaren Hoed, in den Romeinschen smaak, op het hoofd; zij houdt, in haare rechterhand, des Ridders Wapenschild, met een Eiken- of Burgerkrans gedekt. In de andere hand houdt zij een Scepter met een Oog, welk stralen uitschiet. Een Landman, leunende op zijne Spade, ziet met verontwaardiging na den grond, op welken, voor de voeten der *Vrijheid*, een gebroken Juk legt. Tegen het Voetstuk is geplaatst het Wapen van Overijsel, als het Tooneel van de thans gevierde gebeurtenisse. Zinspeelende op het Regt, zo aan den Edelen Ridder als den Landman wedervaaren, leest men daar nevens:

S U U M C U I Q U E.

Dat is:

Elk het zijne.

In 't verschiet vertoont zich een Adelijk Huis, nevens een Boeren Stulp, en voor dezelve een ontspannen Kar, waar van het Paerd, langs den Yzelfroom, in de Weide loopt te graazen.

Onder eene helder schijnende Zon, leest men, aan de Keerzijde, deeze woorden:

Nobilissimo Equite JOHAN DERK VAN DE KAPELLEN TOT DEN POLL, Patriæ reddito, & Agricolis in Libertatem restitutis, ex Decreto Ordinum Præpositium Transisalanæ. Zwolle 1 Nov.

1782.

Dat

Op

Onder d
mansfeis
he' 'hoe
Soortg
aan iede
werzegel
Vrijheid,
met he
Hoewe
Maatjij
thaus, m
ber, sili
derwerpen
raadpleeg
dighheid
alle bij
in het
gens te
Zeeland
Aigevan
Uit G
Eek en W
ron van
van Zut
Baton p
Ridderf
Uit
Dordrec

Dat is:

Op de wedergeëving van den Edelen Ridder JOHAN
DERK VAN DE KAPELLEN TOT DEN POLL aan het
Vaderland, en de Vrijheidsherstelling der
Akkerlieden, volgens Besluit der Edel
Mogende Staaten van Overijsfel,
te Zwolle, den 1 Nov.

1782.

Onder dit Opschrift vertoonen zich een Herdersstaf en Tuinmansseis, hier nevens een Boeren Speeltuig, onder een Vrijheidsbood, met bloemfestonnen versierd.

Soortgelijk een Gedenkpenning, doch van Zilver, wierdt aan ieder der feestgenooten aangeboden. Hij lag in een verzegeld Omslag, waar van de Zegelring was de Hoed der Vrijheid, in eenen Laauwerkrans, van Zonnestraalen verlicht, met het Omschrift: *Zij gedooft geen Dwingelandij.*

Hoewel minder kostbaar toebereid, dan de Vaderlandsche Maaltijd van April deezes Jaars, geen minder gerugt, nogthans, maakte een andere, welke, op den vierden October, alhier gehouden wierdt. Zo wel het gewigt der Onderwerpen, die onderfeld wierden, in eene voorafgaande raadpleeging, te zijn verhandeld, als de luister en waardigheid der Leden, baarden stoffe tot gesprek en gissen in alle bijeenkomsten. Het aanzienlijk gezelschap vergaderde in het Logement *de Doele*, op de Garnaalemarkt, 'smorgens ten tien ure. Uit alle de Gewesten, uitgezonderd *Zeeland* en *Stad en Lande*, verscheenen in hetzelfde eenige Afgevaardigden. Zie hier eene Lijst daar van.

Uit *Gelderland*: de Baron VAN NYVENHEIM, *Heer van Eck en Wiel*, Lid der Ridderfchap van Nieuwegein; de Baron VAN DER KAPELLEN *tot de Marsch*, Lid der Ridderfchap van Zutphen; de Baron VAN LYNDEN *van Oldenaller*, en de Baron J. H. VAN ZUYLEN VAN NYVELT, beiden Leden der Ridderfchap van de Veluwe.

Uit *Holland*: de Heeren DE GYZELAAR, Pensionaris van Dordrecht; VREDENBURG, Raad in de Vroedschap van Delft;

VAN

VAN HALTEREN, ROMSWINKEL, BLOK EN VAN DER BURCH, Raaden in de Vroedschap te *Leijden*; HOOFT VAN VREELAND, P. VAN LEYDEN, B. E. ABBEMA, L. HOVY, B. BICKER EN C. VAN DER HOOP, Raaden in de Vroedschap te *Amsteldam*; HORBACH, Raad in de Vroedschap te *Schoonhoven*; VAN DER MIEDEN, PALUDANUS EN VAN FOREEST, Raaden in de Vroedschap, nevens RYZER EN NANNING DU TOUR, Sekretarissen te *Alkmaar*; EBBENHOUT, Raad in de Vroedschap, en B. BLOK, Sekretaris van *Enkhuizen*.

Uit *Utrecht*: de Baron VAN DER KAPELLEN, Heer van *Schonauwen*.

Uit *Friesland*: Jr. S. VAN AYLVA, Grietman over *Westdongeradeel*; Jr. B. VAN AYLVA, Grietman over *Baarderadeel*; Jr. J. VAN EYSINGA, Grietman over *Doniawerstal*; R. L. ANDRINGA DE KEMPENAER, Grietman over *Lemsterland*; JOANNES CASPARUS BERGSMa, Volmagt van de Grietenij *Oostdongeradeel*.

Uit *Overijsel*: de Baron VAN PALLAND tot *Zuithem*, Landdorst van *Tsfehmuiden*, en de Baron VAN DER KAPELLEN tot de *Poll*.

Omtrent de zaaken, welke in de bijeenkomst zouden verhandeld worden, en de maatregels, daar omtrent te neemen, hadden eenige Zeeuwfche en Groninger Heeren, de onderwerpen der raadpleeginge toegedaan, hunne gedagten gemeld, en volmagt gegeven aan hunne Vrienden, die zich te *Amsterdam* lieten vinden. De onderhandeling duurde van voormiddags ten tien tot 's namiddags ten vier ure, wanneer dezelve beslooten wierdt met een vriendlijken maaltijd. De geheimhouding, waar mede alles toeging, wat hier voorviel, was oorzaak dat men alleenlijk konde gissen naar het oogmerk der zamenkomste. Waarschijnlijk zal hier, zo niet de grond gelegd, althans gesproken zijn over de gewigtige bemoeijingen, welke, zedert, door het gantsche Nederland, zo veel gerugts verwekt hebben.

Ongemeen streng was de Winter des Jaars 1784; men stelde denzelven gelijk met dien van den Jaare 1740. Op den Amstel en elders was het Ys zamengefold tot eene dikte, waar van men zeldzaame voorbeelden heeft. Met dit alles

viel

viel 'er zeer veel Sneeuw, en groeide dezelve aan tot eene ongewoone hoogte. In verscheiden oorden der Stad waren de wegen en straten, hier door, bijkans onbruikbaar geworden. Zwaar drukkende viel dit alles voor de schamele Gemeente, ongewoon, dikmaals onmagtig, om iets tegen een langen Winter op te leggen. Zeer wijd opende zich, bij deeze gelegenheid, de weldaadige hand, zo van bijzondere perfoonen, als van gezelschappen. Een van deeze, bestaande uit ruim tien Leden, bragt, reeds vóór het midden van Februarij, bij een, zo uit hunne eigen beursen, als uit die van hunne bekenden, eene somme van meer dan tienduizend Guldens, en ondersteunde daar mede, eenige weeken, een aanmerkelijk getal huisgezinnen, van allerlei Gezinten. De Armverzorgers der Joodsche Natie ontvingen daar uit een aanzienlijk geschenk. Op den twintigsten der Maand namen Heeren Burgemeesteren het besluit, omtrent het doen van eene buitengewoone Verzameling, aan de huizen der Burgerije, ten behoeve der behoeftigen, zonder aanzien van Kerkelijke Gezinte. De Verzameling geschiedde op den drieëntwintigsten, door de Wijkmeesters en Gekommitteerden tot de Schaalen, en bragt op eene somme van vierënzestigduizend zevenhonderd zevenënzestig Guldens en tien stuivers. Meer, meent men, zou dezelve hebben opgebracht, ware zij vroeger geschied, en niet reeds vooraf, door gemelde en andere bijzondere inrigtingen, in den dringenden nood van veelen voorzien geworden. Hier bij kwam nog, dat, ten tijde van den Omgang, de Winter merklijk begon te wijken.

Van de toeneemende zucht voor den Wapenhandel, bespeurde men ook in onze Stad in 't oog loopende blijken. Verscheiden Kompagniën gaven 'er, van tijd tot tijd, duidelijke proeven van. Onder andere gingen hunnen Schutteren, geenzins met den minsten ijver, voor de Heeren Kapiteinen HUYBERT BASTERT, E. G. VAN BEAUMONT en H. VAN SLINGELANDT. Proeven van hunne bedrevenheid, zo in het afvuuren als werpen met granaaten, in tegenwoordigheid van een ongemeen toevloed van aanbouwen, vertoonde de Kompagnie des eerstgenoemden op den eersten, en die der

twee

twee andere gezamenlijk op den veertienden September Verscheide leden van Regeeringe, onder andere de Heer Hoofdofficier A. CALKOEN en de Burgemeesteren CLIFFORT en DEDEL, vereerden de behandeling met hunne tegenwoordigheid, en betuigden daar over hun genoeg.

Van de oprigting van een *Kweekschool voor 's Lands Zee-dienst* hier zullende verslag doen, moeten wij een jaar of drie te rug treden. Al aanstonds naa den Zeeflag op *Doggersbank*, in den Jaare 1781, was de Nederlandsche goedhartigheid op middelen bedagt tot onderhoud der zulken, welke, in die roemrugtige ontmoeting, van Mannen en Vaders waren beroofd geworden. De Haarlemmers gaven daar van het eerste voorbeeld, in eene openbaare uitnodiging, waar van de steller was de veel geagte Doopsgezinde Leerzaar MARTINUS ARKENBOUT, nevens de Leden van zijnen Kerkeraad, uitvinder en handhaaver van het menschlievend Plan. Spoedig volgden onze Amsterdammers hunne nabuuren op het spoor. Op den vijftden September zag men een Programma of Algemeen Berigt ten voorschijn koomen, waar in de Stedelingen in hartetaal wierden aangesproken, hunne verplichting onder 't oog gebragt, en te gelijk eenige algemeene denkbeelden aangekondigd, aangaande het oogmerk en de inrigting van het op te rigten Fonds.

Het heilzaam Plan was niet waereldkundig geworden, of het ontmoette eenen gereeden bijval. Rijklijke giften wierden uitgestort in eene Kist, ter ontvangst van liefdepenningen, geplaatst in het *Burger-Weeshuis*. Het getal der geevers en de somme van penningen groeide, zints het rugtbaar wierdt, wie het hoofdbewind, over het ontvangen, besteeden en uitdeelen, zouden voeren, en dat het Ontwerp was uitgegeeven met voorkennis van Heeren Burgemeesteren. Tot eere der Vaderlandsche Mannen zullen wij derzelver naamen hier laten volgen; zij waren die der Heeren MATTHYS OOSTER, MATTHIAS TEMMINCK, DUCO VAN HAREN, PETRUS CORNELIS NAHUIS, OTTO WILLEM JOHAN BERG, GULIELINUS TITSINGH, CORNELIS VAN LENNIP, MATTHYS ROMSWINCKEL, FRANÇOIS HOVIUS, DANIEL HOOFT *de Jonge*.

JOAN-

JOANNES ADAMI, JACOB VAN STAPHORST, JOANNES ARNOLDUS LETTE, EN GERARD HULST VAN KEULEN.

Onder den naam van *Vaderlandsch Fonds tot den Zeedienst*, moesten de penningen dienen, niet alleen voor de Weduwen van gesneuvelden, binnen de Vereenigde Gewesten woonagtig; maar ook de uitlandsche Verminkren, ter verdediging van het Vaderland, en daar door onmagtig geworden om voor zich zelve te kunnen zorgen, zouden 'er uit trekken. Gebeurde het dat de penningen verder konden strekken, dan de behoefte der trekkende Weduwen vorderde, zou het overschot zo lang mogen besteed worden aan oude, gebrekkige en behoeftige Zeelieden. Om elkander niet tegen te werken, en dies te uitgebreider nut te kunnen doen, vereenigden zich, wel haast, de *Haarlemmers* met die van *Amsterdam*. Ook versmolt, eerlang, in het vereenigde Fonds, het Plan van den Heer DAVID VAN GESSCHER, Heelmeester van het Gasthuis te *Amsterdam*, wiens kundige behandeling niet alleen den lijderen veel heils hadt toegebragt, maar wiens hart, getroffen door het zien van zo veel leeds, en gedagtig aan het lijden hunner dierbaarste panden, straks naa het bingen brengen der gekwetsten in het Gasthuis, werkzaam was geweest ten beste der noodlijdenden.

Op den derden December wierdt de eerste openbaare Vergadering van Bestuurders en Deelgenooten gehouden, in de Kerk van het Gasthuis binnen deeze Stad. Men deedt aldaar verslag van het beloop der ingetekende penningen, zo voor ééns als jaarlijksch; van het getal der reeds bekende Weduwen, als mede van de Vereeniging des *Haarlemschen* met het *Amsterdamsche* Fonds. Zedert gaf men aan deeze allezins lofwaardige inrigtinge den naam van *Vaderlandsch Fonds, dienende in 't algemeen tot aanmoediging van 's Lands Zeedienst, en in 't bijzonder ter ondersteuninge der behoeftige Zeevaardenden, enz. in den zelfden dienst*. Jaar op jaar, heeft men, tot heden toe, te *Amsterdam* eene openbaare Vergadering gehouden, om van den toestand van zaaken narigt en verslag te geeven.

Nieuwen luister ontleende, in het einde des Jaars 1784, dit menschlievend Plan, door den gelukkigen inval van des-

zels Bestuurderen. In aanmerking genomen hebbende de zucht van veelen onder de Vaderlandfche Jeugd voor den Scheepvaart, doch te gelijk, dat de meesten, bij middel aan de noodige opleidinge, onvoorzien van de vereischte kundigheden dat gewigtig beroep aanvaardden, namen zij in overleg, tegen dit nationaal gebrek gepaste voorziening aan te wenden. *Engeland* gaf hun een voorbeeld van de heilzaame opleidinge van Jongelingen tot kundige Zeelieden. De voordeelen der Britfche Stigtinge wettigden hun ontwerp, om foortgelijk eene proeve te waagen ten behoeve van Nederland. Naa rijp beraad wierdt men 't, eindelijk, eens, omtrent eene oprigting, waar aan men den naam wilde geeven van *Kweek- of Oeffenschool voor den Zee-dienst*.

Hoe heilzaam en wenschelijk in zich zelve, zonder aanmoediging en ondersteuning van hooger hand, en van de Ingezetenen in 't algemeen, was zulk een Ontwerp onuitvoertlijk. Van hier dat de Bestuurders van het Vaderlandfche Fonds, de zelfden, die in deeze Isfijke onderneeminge werkzaam waren, zich vervoegden bij Burgemeesteren van *Amsterdam*, met verzoek, dat aan hun mogt worden toegestaan een Gebouw van Stadswegen, dienstig tot hun oogmerk. Gereedelijk verkreegen ze, ten dien einde, het Oude Werkhuis, of zogenaamde Vrijwillig Rasphuis, staande aan den Buitenkant. Het Plan hieldt in, om in dit Gebouw, na de noodige vertimmering, aan te neemen „ eenige Jongelingen, binnen de Republiek gebooren, zonder onderscheid „ van welke Christlijke Religie (Gezinte) derzelter Ouders waren, en bij voorkeure Kinderen van gefneuvelden „ in 's Lands Zeedienst. Zullende voorts deeze Jongelingen, „ buiten eenige kosten hunner onvermogene Ouderen, in „ dat Gestigt, gehuisvest, gevoed, gekleed en tot den Zee- „ dienst gevormd worden, door eene leevenswijze, opvoeding en onderwijs, allerbijzonderst ingerigt, om hen tot „ den dienst bekwaam te maaken.”

Hadden de Bestuurders spreekende blijken ondervonden van de milddaadigheid hunner Landgenooten, in den Jaare 1781, zij twijfelden niet aan derzelter rijklijkheid en goed-

wil-

willigheid, ter ondersteuninge van het nieuw beraamde Plan. Eene openbaare uitnodiging, ten eien einde, wierdt spoedig gevolgd van het toebrengen van aanzienlijke giften. Ontaan aan eene zaak, het gemeene welzijn betreffende, de noodige algemeenheid te geeven, deedt men openlijk bekend maaken, dat elk, genegen om iets toe te brengen, zijne penningen konde bezorgen, onmiddelijk, aan eenen der Bestuurderen, of zijne beurs uitstorten in eene beslootene Kist, voorbedagtelijk daar toe geplaatst ten Komptoire van den Notaris J. A. LETTE, in het Burger-Weeshuis deezer Stad.

Ligt begreepen de Bewindhebbers der Oostindische Maatschappij het nut, welk, uit dusdanig eene Stigtinge, ook voor hunnen Scheepvaart konde voortvloeien. 't Was uit aanmerkinge hier van, als mede van den dienst van het Land, en van den Koophandel in 't algemeen, dat, op voorslag van den Voorzitter, in eene Vergadering van den drieëntwintigsten December, het gunstig Besluit wierdt genomen, „ om telkens op het einde van ieder jaar, te beginnen met het Jaar 1785, aan Commisarisfen van het Kweekschool af te geeven veertien Guldens, voor elk Schip, „ het welk voor de Kamer van *Amsterdam*, gedurende dat „ jaar, zou zijn vertrokken.”

Aangemoedigd door dit edelmoedig Besluit, en ten blijk van belangneeminge in het uitgedagt Ontwerp, vervoegde zich, in de maand Maart des volgenden jaars, een aanzienlijk getal *Amsterdamsche* en eenige *Zaanlandsche* Kooplieden, met een Verzoekschrift bij 's Lands Hooge Overheid. Zij vertoonden daar in, de noodzaaklijkheid der aanmoediging van 's Lands Ingezetenen tot den Zeedienst, alzo het Zeevolk, zedert verscheiden jaaren, meestal hadt bestaan uit Vreemdelingen, door de hooge huuren herwaarts gelokt, doch nooit in genoegzaamen getale, om den algemeenen Scheepvaart van deezen Staat behoortijk te kunnen in stand houden; dat de meesten dier Vreemdelingen, na gedaane reize, na hun Vaderland te rug keerden, en natuurlijker wijze niet konden aangedaan zijn met die liefde voor Nederland, welke, in tijd van nood, zo onontbeerlijk is; dat zij, uit dien hoofde, met het grootste genoegen en erkentenis

vernomen hadden het Plan der Bestuurderen van het Vaderlandsch Fonds, ter oprigtinge van een Kweekschool voor den Zeedienst, als een dienftig middel om het gemelde gebrek aan Nationaal, en tevens ervaren Zeevolk, uit den weg te ruimen; dat hoewel zij niet twijfelden aan de mededeelzaamheid der Ingezetenen, ter bevordering van dit oogmerk, nogthans bedugt waren, dat het Plan, op den duur, geenen stand zoude kunnen houden, zonder een bestendig en vast inkommen, aan de uitgaven evenredig. Om alle deeze redenen verzogten de Ondertekenaars, dat het Hun Ed. Gr. Mogenden mogt behaagen, als een dienftig middel tot het bedoelde oogmerk, eene belasting te leggen op de Schepen, voor elke Reize, die vervolgens door dezelve zou ondernomen worden; „ te innen bij de Ontvangers van 's Lands Convoijgelden en Recognitie-Meesteren bij de Westindische Compagnie, ieder voor zo veel „ hun Departement aangaat, en bij het afrekenen der „ Schepen van de Schippers af te vorderen, om daar van „ vervolgens alle Maanden aan Commisfarissen van het „ meergenoemde Vaderlandfche Fonds, ten einde voorz. „ en alzo tot onderhoud van gemelde Kweekschool voor „ den Zeedienst, behoorlijke rekening, mitfgaders uitkeering van de ontfangen penning te doen.”

Op den zesëntwintigften Maj nam 's Lands Staaten, op het bovenstaande Verzoekschrift, een gunftig Besluit. De gevraagde belasting wierdt bij hetzelfde aldus geregeld.

Schepen van de Oostindiën en de Kaap.	f 14 - : -
Van de Westindiën, de Kust van Guinea en America.	6 - : -
Uit de Middelandfche Zee van Gibraltar tot de Levant.	6 - : -
Van Lisbon, Kadix en verdere Portugeefche en Spaansche Havens	3 - : -
Uit Rusland en de Witte Zee.	3 - : -
Uit de Oostzee tot Koningsbergen, boven de vijftig Lasten.	1 - 10 -
Van daar onder de vijftig Lasten.	1 - : -
	Uit

Uit Engeland, het Kanaal en den Bogt van Frankrijk.	f 1 - :-
Uit de Havens in de Noordzee en Kleine Oost.	1 - :-
Uit Noorwegen en de Kleine Oost onder de 24 Lasten.	: - 10 -

Een nieuw bewijs van hunne hooge goedkeuringe, omtrent de Vaderlandfche Stigting, verleenden, nog in dit zelfde jaar, Hun Edele Groot Mogenden, door het fchenken van eene gifte van tienduizend Guldens, en de toezegging van eene ondersteuning met vierduizend Guldens, gedurende de zes eerstvolgende jaaren.

Een ander blijk van aanmoedigende goedkeuringe ontving de Stigting, in den volgenden jaare, uit handen van den Heere HOPE, aanzienlijk Koopman, en den Vice-Admiraal ZOUTMAN. Een fraai Fregat, naast het Huis, op den vlakken grond van eene opene ruimte geplaatst, was een geschenk des eerstgemelden, een Stel Vlaggen en Zeinen dat des laatstgenoemden.

Van het gewigtig aandeel van de Regeeringe deezer Stad, ter bewerkinge van een Verbond met *Frankrijk*, getuigen 's Lands Geschiedenisfen. Onder de Burgerij bespeurde men een spreekend bewijs van voortgeijlike denkwijze. Een pragtige en kostbaare Maaltijd, aangericht in de Herberg *de Doele*, op de GarnaalemMarkt, op den zevenëntwintigsten Januarij, moest voorbedagtelijk dienen ter betooninge van 't genoeg over die gebeurtenisse. Zesenzeventig gasten en bekostigers zaten aan den kunstig versierden Tafel. De Fransche Gezant, Markgraaf DE VERAC, de vier regeerende Burgemeesters, HENDRIK HOOFD *Danielsz*, Mr. JACOB ELIAS *Arnoudsz*, QUIRYN VAN HOORN en Mr. JAN ELIAS HUYDECOOPER VAN MAARSEVEEN, nevens verscheiden andere Regenten en veele aanzienlijke Kooplieden der Stad, vereerden dit feest met hunne tegenwoordigheid. Behalven verscheiden andere sieraadiën, hier en daar verspreid, stondt, in 't midden van den Tafel, een pragtige en trotsche Tempel, lang elf, breed vier, en hoog tien voeten. Twee kunstig ge-

werkte Beelden, vertoonende den Franschen Monarch, ODEWYK DEN XVI, en de Nederlandsche Maagd, versierden het middenste gedeelte des Praalgebouws. Van de gouden en zilveren Gedenkpenningen, bij deeze gelegenheid vervaardigd, wierdt, vervolgens, een aan zijne Majesteit, als mede aan derzelve voornaamste Staatsdienaaren, ter hand gesteld.

Een voorval, welk niet weinig opziens en gerugts veroorzaakte, gebeurde hier, omtrent het midden van April. In onze Stad, zo wel als elders, hadt men een Genootschap van Wapenhandel opgericht, onder de Zinspreuk *Tot Nut der Schutterij*. Daarenboven hadt een goed aantal Ingezetenen eenen aanvang gemaakt met het houden van bijeenkomsten, onder den naam van *Burger-Sociëteit*, in een Huis in de Warmoesstraat, een weinig benoorden de Pijlsteeg. Zij spraken aldaar over zaaken, het algemeene welzijn, en die der Stad in 't bijzonder raakende. De Burgers, wien het ten deele viel, om in den avond van den vijftienden der gemelde maand, de Weesper- en de Utrechtsche poort te sluiten, door eenen Onbekenden zijnde toegesproken, ontvingen, uit diens handen, een Paket; 't welk, geopend zijnde, bevonden wierdt, in te houden verscheiden afdrukzels van een gedrukt, doch naamloos Boekje, tot tijtel voerende: *Brief van een Heer uit Leijden aan zijnen Neef te Amsterdam*. Een verzoek ging daar nevens, om aan ieder der wagtdoende Schutters een afdrukzel ter hand te stellen. Naderhand bleek het, dat soortgelijke Paketten, ook bij de andere Poorten, waren afgegeeven. De inhoud van dat geschrift liep, voornaamelijk, over de verrigtingen des gemelden Genootschaps en der Sociëteit; lelijk wierden dezelve doorgestrekten, en in éénen rang geplaatst met de bemoeijingen van den berugten DANIEL RAAP, in den Jaare 1748. Men bragt de Paketten aan de Hoofdwagten, en stelde ze voorts in handen van Hunne Edele Groot Agtbaarheden.

Stoffe tot veel gespreks hadt, nu al eenigen tijd, door het gantsche Land, gegeeven een Vreemdeling, die zich zelve noemde, en bij anderen wilde gehouden worden voor een *Prins van Albanie en Opperhoofd der Montenegrijnen*. Geduurende de oneenigheden met den Keizer, hadt hij,

door

door eene zonderlinge veinzerij, en door eene weiflaagende opgave van gewaande grootheid, toegang verkreegen ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogenden, en dezelve eene Bende van zijne Montenegrijnen aangeboden, in gevalle de Republiek, tegen Zijne Keizerlijke Majesteit, dezelve mogt noodig hebben. Volgens 't heerschend zwak onzer Natie, 't welk haar aan grootspreekende uitlanders dikmaals onbezonnen doet geloof slaan, waren, ginds en elders, zomigen door hem opgeligt, voor aanzienlijke sommen, in den waan van met een weezenlijken Prins te doen te hebben. Bijster vreemd klonk, diensvolgens, veelen in de ooren, het gerugt, welk zich, in de maand April, verspreidde, dat de onderfelde Prins, om schulden, in hegtenis was genomen. Zo hoog, intusfchen, lag nog den gewaanden Vorst het hart, dat hij zich verfkoutte, uit zijnen kerker, kennis te geeven aan Hunne Hoog Mogenden van den gewaanden hoon, hem aangedaan, en daar nevens, schaamteloos, te vraagen, *of hij nu, voor zijnen betoonden tjer en aangewende kosten, ten behoeve der Republiek, eenige vergoeding hadde te verwagten?* In zijnen Brief noemde hij zich zelven den *Vriend der Republiek, den Bondgenoot van Holland.* Nog hooger klom de verwondering der zulken, die, aan 's Vreemdelings voorgeeven, meer of min, het oor gelcend hadden, toen zij vernamen, dat, op den zestfenden Maj, zijne opsluiting in Crimineele hegtenis was veranderd. Men hadt, naamelijk, ontdekt, dat de eigenlijke naam van den gewaanden Prins van *Albanie* STEPHANO ZANNOVICH, en hij een medepligtige was van eenige perfoonen, die, geruimen tijd geleeden, de Burgers CHOMEL en JORDAN, Kooplieden te *Amsterdam*, voor eene aanzientlijke somme, hadden opgeligt. Zijner misdaad bewust, en om het lot te ontgaan, welk hem dreigde, sloeg hij, in zijnen kerker, in den nacht, naa den zesëntwintigsten Maj, geweldige handen aan zich zelven.

Veel gerugts verwekkende was een ander voorval ter deezzer Stede. Het was eene staatelijke bijeenkomst, van negenzeventig Regenten, uit onderscheidene Gewesten en Steden, in Augustus gehouden, ter raadpleeginge over de be-

langen des Vaderlands. Uit den schoot deezer Vergaderinge wierdt, zedert, geboren, een Geschrift, welk naderhand zeer veel gerugts verwekte, onder den naam van *Acte van onderlinge Verbintenisse tuschen Vaderlandlievende Regenten, ter handhaavinge der Republikeinsche Constitutie*. De onderwerpen, in deeze zamenkomst verhandeld, en ter handhaavinge van welke de Leden zich onderling verbonden, waren: „ De vernietiging van alle volstrekte Aristokratie, „ of Adel- of Familieregeering; — het bepaalen van eene „ volstrekte Volksregeeringe, nevens de invoering van eene „ billijke Volksvertegenwoordiging; — de handhaaving van „ het Stadhouderschap, overeenkomstig met de Regeerings- „ gesteldheid deezer Landen; — en, eindelijk, de handhaa- „ ving van den Hervormden Godsdienst, behoudens eene „ billijke Vrijheid van openbaare Godsdienstoefeninge voor „ andere Gezindheden.”

Bekend is het lot, aan de twee Geldersche Steden, *Hattem* en *Elburg*, wedervaren. Overheid zo wel als Burger nam deel ter verijdelinge der maatregelen, door ORANJE met zijnen aanhang beraamd. Het gedrag der Geldersche Staaten en van zijne Hoogheid, om deeze Steden, door dwang van den gewapenden arm, tot hunne maatregels over te haalen, afkeurende, was de Vroedschap van oordeel, en deedt, als een Raadsbesluit, ter Vergaderinge van *Holland* inbrengen, dat aan den Kapitein Generaal moest worden afgevraagd, eene klare en rondborstige opgave van deszelfs personeele denkwijze over de geweldige maatregelen, door de Geldersche Staaten, tegen de Steden *Hattem* en *Elburg* genomen, en voorts, aan gemelde Staaten, te kennen gegeeven het ongenoegen van *Holland*, over het gebruik maaken van Troepen van den Staat, tot bedwang van Burger-Regeering en Burgerijen; met vermaaning om van zodanige gewelddaadige middelen af te zien, midsgaders de aanbieding van de bemiddeling deezer Provincie, tot het bijleggen der openstaande geschillen: alles onder bedreiging van het aanwenden van kragtdaadige middelen, in gevalle van weigeringe, ter handhaavinge van de Unie en van de regten van 's Lands Ingezetenen.

Gemoetigd door dusdanig eene denkwijze van den Agtbaaren Raad, hoewel het bovenstaande Besluit nog niet algemeen rugtbaar was, vondt zich een goed aantal Burgers, Leden des Genootschaps van Wapenhandel, opgewekt en gedrongen, om, aan de benarde Steden, hunnen bijstand te betoonen. In volle wapenrusting namen ze de reize aan na *Gelderland*, om aldus kragtdaadig te onderschraagen de hulp en onderstand, zo in geld als krijgsnoodwendigheden, derwaarts afgescheept. Geene baate deedt alle deeze hulpbieding. *Hattem* en *Elburg* wierden, door Krijgsgeweld, bemagtigd, en van de meeste Ingezetenen verlaaten. Veelen van dezelve vloogen in de armen van het weldaadig *Amsterdam*. Eene geldverzameling, ter voorzieninge in hunne meest dringende behoeften, leide den grond tot een *Vaderlandsch Fonds*, met welks oprichting en bestuuring zich eenige aanzienlijke Ingezetenen belasten, en 't welk, zo als het Programma luidde, dienen moest, „ het zij tot aanmoediging van den onontbeerlijken Burgerwapenhandel; „ het zij ter schaêvergoedinge van zulke braave Leden der „ Maatschappije, die, in de kragtdaadige bevordering van „ de voornaamste en gewigtigste belangen des Nederland- „ schen Volks, zo in hunne perfoonen, als vrouwen en „ kinderen, ongelukkig, vervolgd of benadeeld mogten worden; „ het zij tot bevorderinge van zulke middelen, als „ noodig zouden geoordeeld worden, tot weeringe van alle „ soorten van overheerschinge en geweld.”

Onder dit alles hadden zich eenige Gelastigden van den Burger-Krijgsraad vervoegd bij Hun Edele Groot Agtbaarheden, om dezelve onder het oog te brengen, het gevaar, welk, onder de vrijheid, die men zich, in *Gelderland*, veroorloofde, de Provincie *Holland*, en, veelligt, ook onze Stad, boven het hoofd hing, 't en zij men, daar tegen, bij tijds op zijne hoede ware. Geen ander gevolg, nogthans, hadt deeze Bezending, dan een Besluit, om de Schutterij, zo wel bij dag als bij nacht, Wagt te doen houden; als mede, het benoemen van Kolonellen en vijf Kapiteinen, om op de noodige middelen, ter bevellinginge der Stad, te raadpleegen.

Hadt het Genootschap van Wapenhandel de zaak van *Hattem* en *Elburg* zich aangetrokken, *Naarden* en *Utrecht*, welke thans, zo als men onderstelde, eenig gevaar dreigde, oordeelde het, aan hun lot, niet te moeten overlaten. In den optogt, egter, na de eerst genoemde Stad wierden de Leden, onder weg, te raade, dien te staaken. Met dit alles bleef het Genootschap, bij veelen, in een kwaaden reuk. Een duidelijk bewijs daar van bespeurde men, ter gelegenheid van het uittrekken na buiten van eene Kompagnie Burgers, verzeld van eenige van deszelfs Leden, ter gezamenlijke verrigtinge van den Wapenhandel. Aan de Poort ontvingen de Burgers, van de waghoudende Soldaaten, de gewoone Krijgsgroete, doch niet de Leden des Genootschaps. De Bevelhebber, gevraagd naar de reden van deeze onderscheidinge, gaf tot antwoord, hier in de bevelen te volgen, die hem gegeven waren.

In de schorzing van den Kapitein-Generaal, waar toe, in de maand September, ter Staatsvergaderinge, besloten wierdt, hadt ook de Meerderheid der Vroedschap van onze Stad bewilligd. Als een Raadsbesluit, was ter tafel van Hun Ed. Gr. Mogenden voorgeleid, „ dat zijne Hoogheid, niet alleen in het tegenwoordig tijdstip, maar, „ zonder eenige tijdsbepaaling, in deszelfs waardigheid van „ Kapitein-Generaal moest worden opgeschort, en dezelve, „ voortaan, geene Krijgsampten, bij de Troepen, „ staande ter betaalinge van *Holland*, zoude te begeeven „ hebben.”

Eene beweging, die, in de tegenwoordige gesteldheid der Stad, veelligt, verre uitzierende gevolgen konde gehad hebben, gebeurde op den twintigsten van de meergemelde maand September. Voor het huis eens Volkshouders, of zo genaamden Ceelkoopers, in de Binnen-Bantemmerstraat, verzamelde, in den avond, tuschen vijf en zes uren, eene groote menigte Vaarensvolk. De reden hunner zamenrotinge was, om dat aldaar twee hunner makkers, met geweld, wierden vastgehouden. Zij eischten derzelver loslaating, met bedreiging, in gevalle van weigeringe, het huis te zullen onder den voet haalen. De Volkhouder,

aan eisch en dreigementen doove ooren slaande, kwam men, wel haast, tot daadelijkheden. Door de ingeslagene glazen en opengebroke Luiken baande men zich eenen weg na binnen, alwaar, voorts, de beste huisgeraaden, porceleinen, bedden, alles aan de schendzieke woede wierdt opgeofferd. Eene Kompagnie Burgers, gewapenderhand, toefschietende, deedt den hoop verstuiven, en maakte een einde aan deeze opschuddingē.

Onder de geschillen, partijschappen en verdeeldheden, welke thans den Staat beroerden, wierdt, ter Vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mogende, van wegen deeze Stad, een Voorslag gedaan, die, ware dezelve aangenomen en volvoerd, zeer veel onaangenaams verhoed, en de heilzaamste gevolgen konde hebben voortgebracht. Het voorstel, over 't geheel genomen, dienende ter dempinge van de inwendige verdeeldheid der Republiek, bepaalde zich, in de bijzonderheden, om de Stad *Utrecht* te beweegen, zo tot het aanneemen der aangeboden Bemiddelingē, als om, ten einde den weg ter verzoeninge gemakliker te maaken, aan de Staatsleden, te *Amersfoort* vergaderd, een vrijen toegang en hertogt in- en uit de Stad te verleenen; om, voorts, de Staaten van *Gelderland*, bij herhaaling, te vermaanen tot het aanneemen van de bemiddelingē; om, wijders, eene Commissie uit de Bondgenooten te benoemen, ter vereffeninge van de oneenigheden, tusschen zommige Provinciën ontstaan; en, eindelijk, om de grenzen der uitvoerende Magt te onderzoeken en te bepaalen.

Van de meer en meer toeneemende bemoeijingen der Ingezetenē, met zaaken, het algemeen bestuur raakende, zag men, ten deezen tijde, twee voorbeelden in onze Stad. Het eene wierdt vertoond, in een Adres, aan Hun Ed. Gr. Mogenden, en behelsde een verzoek, om de daadelijke toebrenging van hulpe en bijstand aan de gevlugte Burgers en Ingezetenē van *Hattem* en *Elburg* toegezegd. Het ander Geschrift, onder den naam van *Dank-Adres*, zedert vermaard, behelsde niet zo zeer een verzoek, als eene betuiging van genoegen en dankbaarheid aan 's Lands Staaten, over derzelver betoonden ijver, in het tegenstaan van maats-

rege-

regelen, ingerigt om de Burgerijen der Steden, die, zo als zij meenden, op gronden van Regt, haare Vrijheden zogten te verdedigen, door den gewapenden arm te verschrikken, en tot onderdaanigheid te noodzaaken. Onder het eerste Adres las men ruim vierëntwintighonderd, onder het ander meer dan zestenduizend naamen. Niet volkomen eensgezind was men, intusfchen, in den Raad, over deeze gedragingen der Burgerije. Ook wil men, dat, om zo veele perfoonen over te haalen tot het teekenen van hunne hand, zomtijds, wegen waren ingeslagen, die het licht niet verdraagen konden.

Hadt een groot gedeelte der *Amsterdamsche* Burgerije, tot nu toe, niet onduidelijk aangekondigd, deszelfs verlangens om deel te hebben aan het algemeene bestuur, dit bleek nog meer, reeds in den aanvang des altoos gedenkwaardigen Jaars 1787; jaar, welks gebeurtenissen, zo in onze Stad als elders, veele op verschillende aandoeningen te staan kwamen, en die, ook bij het late naageslagt, onderscheiden zullen beoordeeld worden. Een te uitgebreid vak, in de Beschrijving eener Stad, zou een omstandig verhaal van alle het voorgevallene, in ons *Woordenboek*, beslaan. Daarenboven is 'er een verhaal voorhanden, van de opschuddingen en bewegingen, gedurende den loop des gemelden jaars, met genoegzaame naauwkeurigheid en onpartijdigheid opgesteld, bekend onder den titel van *Beroerd Nederland*. Wij zullen ons dan vergenoegen, met het zaaklijke te melden, en, tot nader berigt, wegens de omstandigheden, onze Leezers derwaarts wijzen.

Boven hebben wij verhaald, hoe onze Stad, ter bijlegging der geschillen, eenen Voorslag hadt gedaan, ter Vergaderinge van *Holland*, onder andere, behelzende een onderzoek en bepaaling van de Grenzen der Uitvoerende Magt. De Regeering van de Stad *Haarlem*, deezen Voorslag, in allen deele, toevallende, hadt, zedert, breedspreekig daar op aangedrongen. In onze Stad hadt men daar van geen berigt ontvangen, of men maakte straks zijn werk, om de zaak ijverig door te zetten. Behalven de *Burger*, bestondt 'er, zinte eenigen tijd, ook eene *Vaderlandsche Sociëteit*, die,
ne.

o ad
gren
ken,
erfte
oder
ind
gen
nen
ds,
on-

e,
n-
lit
t-
n
n
l

7
7
de
agale
二

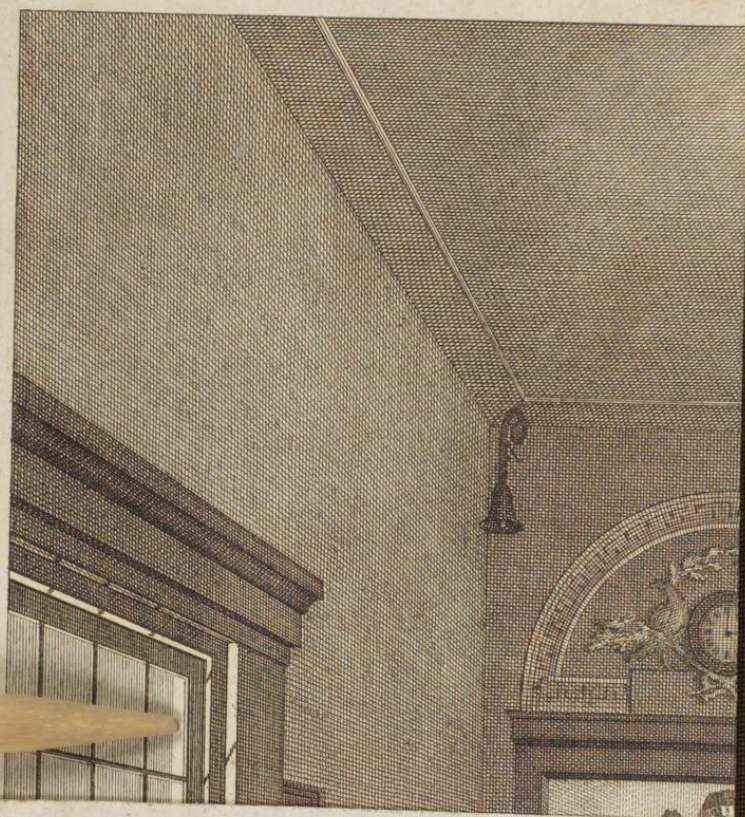

*Deputatie door den Colonel J. van Goudoever De Heeren P Witmond, en
H. van Blomberg; uit den Doelen naar den Burgemeester
HENRIK HOOFT Danielsz.*

Op Verzoek der Burgery in den Nacht tusfchen den 20. en 21. April 1787.

terens
vercheit
floegen
mer teel
Kanden
die, bel
benoeme
tius z
ren een
gens de
piets e
ren, e
nich ter
meure
von g
en, un
Baar
In a
Nerg
Ale ge
verkin
Nig en
Kerpiacs
ezen V
Beelheb
huid de
den
e deede
warleez
ind, o
ligt te
frats z
zeve op
Gelchrisf
geleid.
Hoew
waardig
juga,

nevens eene menigte andere aanzienlijke Ingezetenen, ook verscheiden Regenten onder haare Leden telde. Te zamen sloegen ze de handen in elkander, om een Verzoekschrift ter teekeninge te doen voorleggen, aan Burgemeesters en Raaden, tot ondersteuninge van den *Haarlemsche* Voorslag; die, behalven het straks gemelde, verder aandrang op het benoemen van eene Commissie, tot het onderzoek van de thans zo algemeen aangevoerd wordende bedenkingen, omtrent eene algemeene Volksvertegenwoordiging, welke, volgens de gesteldheid van dit Gemeenebest, zou behooren plaats te hebben. Met dit Verzoekschrift, onder 't welk men, eerlang, ruim drieduizend naamen las, vervoegden zich eenige Afgevaardigden der beide Sociëteiten bij Burgemeesteren; die hun, in eene tweede bijeenkomst, tot antwoord gaven, dat op het Verzoekschrift, in de Vroedschap, een gunstig besluit was gevallen, en men hetzelfde reeds na 's *Graavenhage* hadt gezonden.

Een andere Voorslag, insgelijks door de Stad *Haarlem*, ter Vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mogenden gedaan, vondt mede gereeden bijval hier ter Stede. Dezelve betrof de versterking der Krijgsbezettinge in 's *Hage*, in de ondersteuning en vreeze, dat de Hooge Vergadering, thans, in de Hofplaats niet volkomen veilig was. Het ondersteunen van dezen Voorslag nam thans de Krijgsraad op zich. Zestig Bevelhebbers, van onderscheiden rang, hebbende aan het hoofd den Kolonel ISAAK VAN GOUDOEVER, vervoegden zich, op den eenëntwintigsten Februarij, in Burgemeesterskamer, en deeden, door den Kapitein GALE ISAAK GALE, een Adres voorlezen, welk zij, vervolgens, door hen allen ondertee-kend, overleverden, met verzoek om in de Vroedschap gebragt te worden. Burgemeester HOOFT gaf, aan dit verzoek, straks zijne toestemming. Burgemeester DEBEL schortte dezelve op, zeggende, vooraf te zullen overleggen, of het Geschrift ter tafel der Vroedschap behoorde te worden voorgeleid.

Hoewel merkelyk gerugts verwekkende, niet noemenswaardig, egter, waren de dus lang voorgevallene bemoeijingen, in vergelyking van die van Maandag, den zesē-

twin-

twintigsten Februarij. Twee dagen te vooren was in de Vroedschap gehandeld, over het bewilligen in de Buitengewoone Middelen voor het thans lopende jaar, en over de versterking der *Haagsche* Krijgsbezettinge. Het eerste was toegeestaan, doch met in agteening van de noodige bezuiniging van 's Lands Kas; ten welken einde men voorloeg, het verminderen van de onkosten van het *Cordon*, welk, ten deezen tijde, om de Provincie *Holland* was getrokken, en het afdanken van het Legioen van den Rhijngraave VAN SALM. Gelijk alle Lands- en Stedelijke raadpleegingen, kwam wel haast, het uitgebragte berigt tot kennisse van de Leden der beide Sociëteiten, en van den Krijgsraad. Reeds op Zondag avond was het besluit genomen, om daar tegen, 's anderendaags, een Vertoog in te leveren. Eene aanzienlijke menigte, op den berugten Maanden, bij tijds, op het Stadhuis zamengevloeid, verzocht den Burgemeester HOOFT, onder het gaan over de Burgerzaal, om deszelfs voorspraak en bescherming. Zijn Wel Ed. Gr. Agthaare schraagde den moed, met de toezegging, van, des noods, voor de goede Burgerij zijn hoofd ten beste te zullen geven. Het huis, alwaar de Vaderlandsche Sociëteit haare bijeenkomsten hieldt, stondt vooraan in de Kalverstraat, eenige huizen van den Dam. Hier verzamelden bijkans honderd Leden van den Krijgsraad, allen in Uniform gekleed. Met den Kolonel GONDORVER aan 't hoofd (want de vier overigen stonden in andere begrippen) namen ze, in den voormiddag, gang na het Stadhuis, gevolgd van een aanzienlijk getal Leden der genoemde Sociëteit. Zij wederom door den mond van den Kapitein GALES, deeden ze, in Burgemeesterskamer, eene uitvoerige Memorie voorlezen, staande op het bovengemelde Rapport van den Agthaaren Raad, en eenige andere stukken, het algemeene welzijn betreffende. Niet even eens wierdt deeze Memorie, bij Burgemeesteren, opgenomen. HOOFT betuigde terstond daar over zijn genoegen; doch DEDEL verklaarde, zijn gevoelen te zullen uitbrengen in de Vroedschap, welker Leden, staande deeze onderhandeling, vast bij een kwamen. Veel ging 'er om, zo in de Raadzaal, als onder de zamengevloei-

de

de menigte. De Vroedschap scheidde, zonder een bepaald besluit, dan alleen om, nog dien zelfden avond, andermaal, te vergaderen. Terwijl de Burgerzaal weërgalmde van het gejuich *Lang leve Vader Hooft!* toen deeze, voor eene poos, zich na zijne wooning willende begeeven, na zijne Koets wierdt gedraagen, ondervonden twee andere Burgemeesters, DEDEL en BEELS, eene onbetaamelijke behandeling. Uit vreeze, dat deeze, eens vertrokken zijnde, niet wederom zouden te rug keeren, noodzaakte men hen, op het Stadhuis te blijven. Op de aanbieding van eenige Burger-Bevelhebberen, aan DEDEL, om hem, langs eenen bedekten Trap, tot aan zijne Koets te geleiden, gaf hij, moedig, tot bescheid, „ dat hij de Burgers voor derzelve aanbieding „ bedankte, en dat hij, langs den Grooten Trap, op het „ Stadhuis gekoomen zijnde, ook wederom langs denzelfen „ zoude aftreeden;” keerende voorts te rug na Burgemeesterskamer, om de bijeenkomst der Vroedschap af te wagen. Deeze vergaderde ten half zeven uren. Bijkans drie uren verliëpen 'er, eer zij tot een bepaald besluit kwam. Dit viel uit tot genoegen der zamengevloeiende schaare. Het Legioen van den Rhijngraave zou Bezetting houden in 's Hage, het Cordon niet verminderd, en in de Gemeene Middelen gaaf bewilligd worden. Een schelklinkend *Hoezee!* was de leuze der algemeene goedkeuringe. Schepenen, egter, het voorgevallene uit een ander oogpunt beschouwende, namen in overleg, het doen van eene Afkondiging, bij welke het gebeurde, op den berugten Maandag, voor eene oproerige beweging verklaard, en een prijs van drieduizend Guldens zou worden uitgelooft, voor het aanbrenge van den eersten aanleider tot zodanige zamenrottingen. Doch deeze Afkondiging hadt geen voortgang: deels, om de tegenkanting van den Voorzittenden en den Naast-Voorzittenden Schepen, KORNELIS VAN DER HOOP *Gijsbertsz* en DIDERIK JOHAN VAN HOGENDORP *tot Hofwegen*; deels, door het inbrengen van een uitvoerig Adres, door de Leden van den Krijgsraad.

Gelijk de Scheeps-Timmerlieden van 's Lands Werven, welke men, hier ter Stede, *Bijltjes* noemt, gemeenlijk ge-

agt worden, het Huis van Oranje ijverig te zijn toegedaan, dus oordeelde men ook, uit vreeze voor opschudding, eenige voorzorge noodig, tegen den achtsten Maart, Geboortedag van Zijne Hoogheid. Men zont, den gantschen dag, Ronden uit op *Kattenburg* en de andere Eilanden, en gaf bevel, aan verscheiden Kompagniën Burgers, om, op de eerste aanmaaning, op haare bijzondere Loopplaatzen te verschijnen. Niets rustverstoorends gebeurde 'er op deezen dag.

In den Krijgsraad was, omtrent deezen tijd, merkelijke verdeeldheid ontstaan. Eene Vergadering, onlangs gehouden, hadt etliکه Bevelhebbers verkoozen, doch eenige plaatzen onvervuld gelaten. De Leden, gesterkt door den Kolonel GOUDOEVER, der thans genaamde Patriotsche denkwijze toegedaan, hadden eene nadere bijeenkomst vastgesteld, tegen den eenëntwintigsten Maart, doch de overige Kolonellen zich daar tegen gekant. Niet lang vóór den beoemden dag vervoegde zich de Kolonel GOUDOEVER bij Burgemeesteren, om, naar gewoonte, den Sleutel van Krijgsraads-kamer, op het Stadhuis, te verzoeken. Doch deeze wierdt hem geweigerd, alzo Hun Ed. Gr. Agtbaarheden waren afgesproken, in het geschil, tusschen de Kolonellen, zich onzijdig te zullen houden. Toen vergaderde de Krijgsraad in de Doele, op de Garnaalemart, ondanks het Mandement Poenaal, door de vier overige Kolonellen, bij het Hof van *Holland* verworven. Uit vreeze dat de Vergadering in de Doele, van hooger hand, zoude belet worden, hadt de Burger-Sociëteit eene ruime Zaal doen gereed maken, om 'er, des noods, de Leden van den Krijgsraad te ontvangen. Daarenboven hadt zich het Genootschap *Tot nut der Schutterije* gewapend, om dezelve tegen overlasteren te dekken. Doch de beleide zamenkomst ging ongehinderd voort.

Zeer veel viel 'er, wederom, te doen, ten Stadhuize, op Dingsdag, den derden April. In 's *Hage* was men thans bezig, met het benoemen van eene Staatscommissie, tot het onderzoek van het tweede Lid des Haarlemschen Voorstels, raakende eene algemeene Volksvertegenwoordiging, en des-

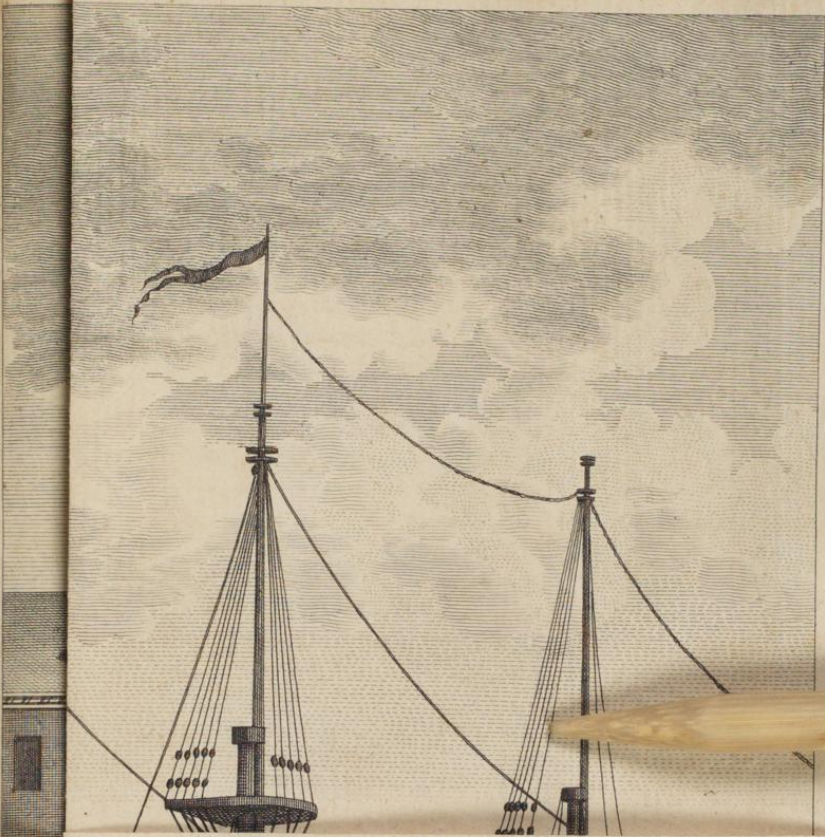
zelfs

toegedtan
 ding, eeni
 Geboorte
 fchen dag
 en, en ge
 m, op d
 zen te ve
 op deeze

merkelijh
 gs gehou
 ch eenig
 erkt doo
 Patriotifch
 omst vast
 e overig
 r den be
 bij Bur
 an Krijgs
 ch yeeze
 heden wa
 olonelhe
 de Krijg
 her Ma
 , bij h
 Vergad
 worden
 eed ma
 sraad
 nap T
 overla
 hinder

za, o
 ns be
 or he
 ftels,
 des
 zelf

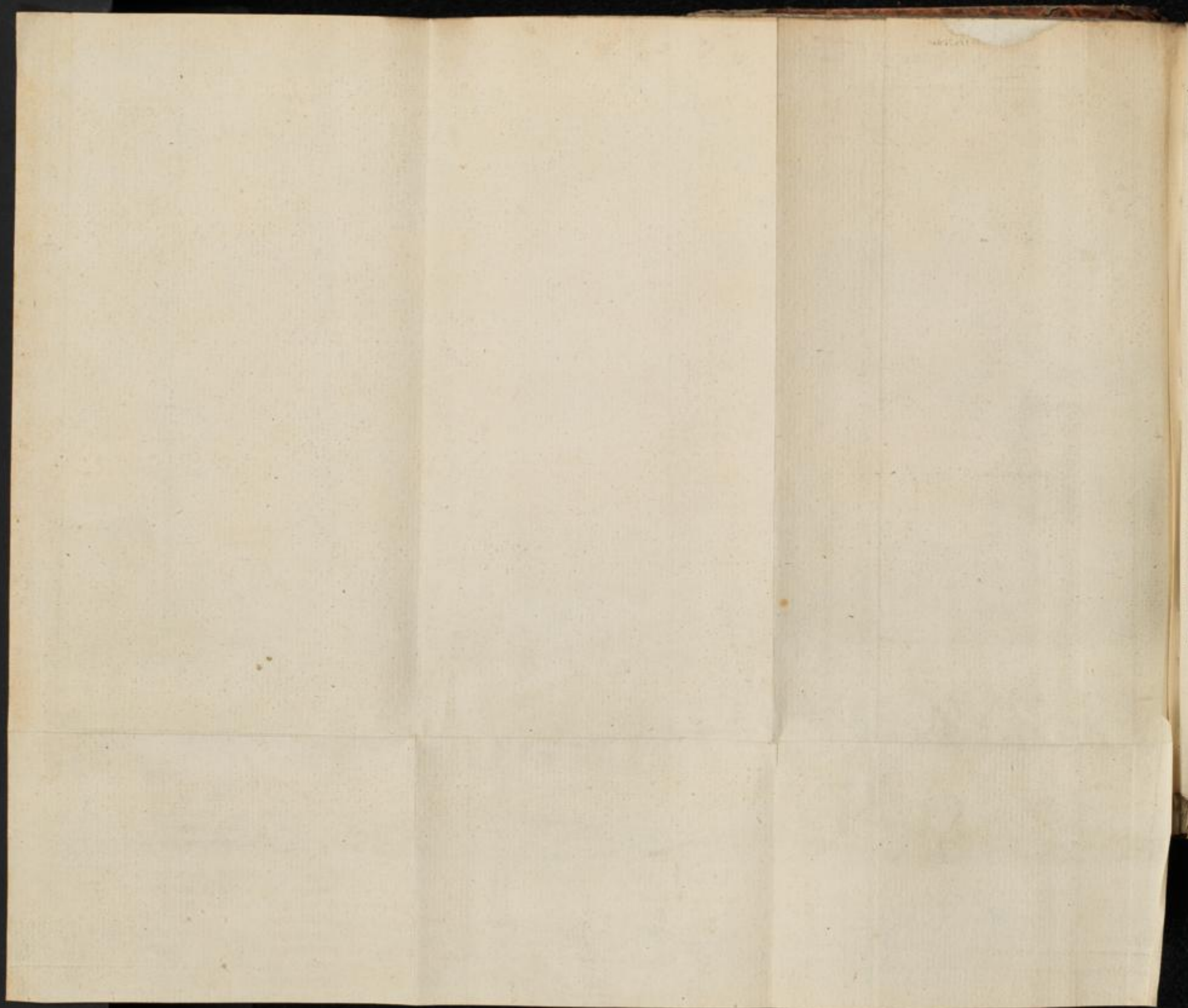

Geregt aan de Kattenburger Brug, te Amsterdam,
 door Eenige Burgers, tegen de Kwaadwilligen
 van dat Eiland, den 30^{en} May 1787.

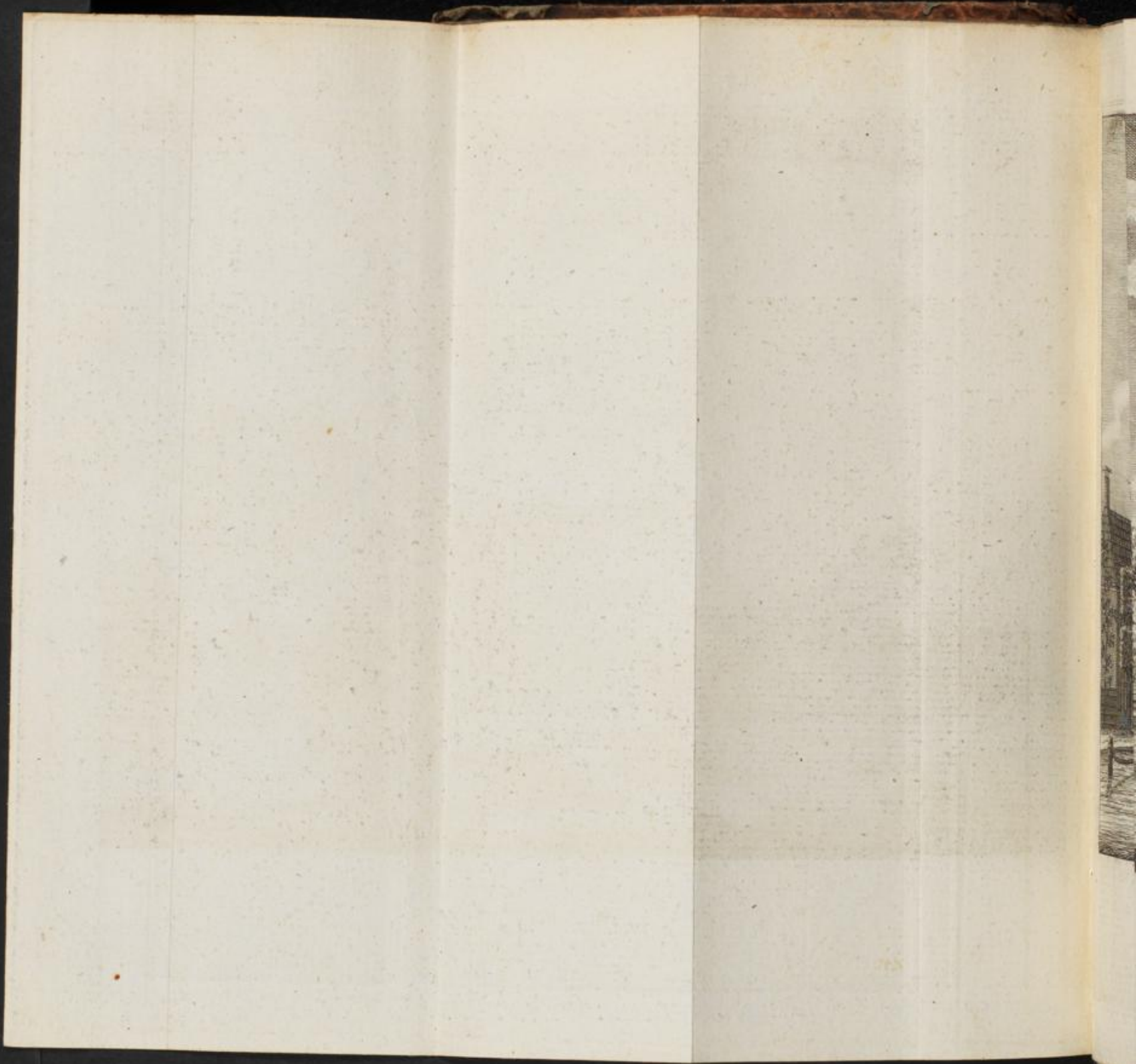

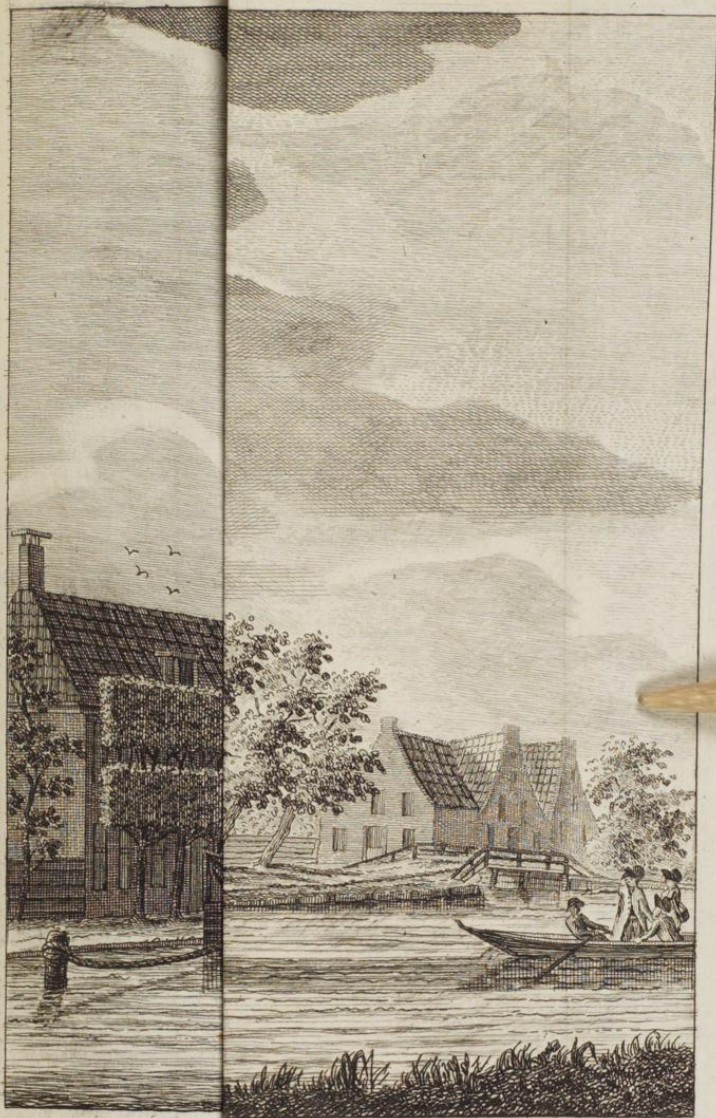

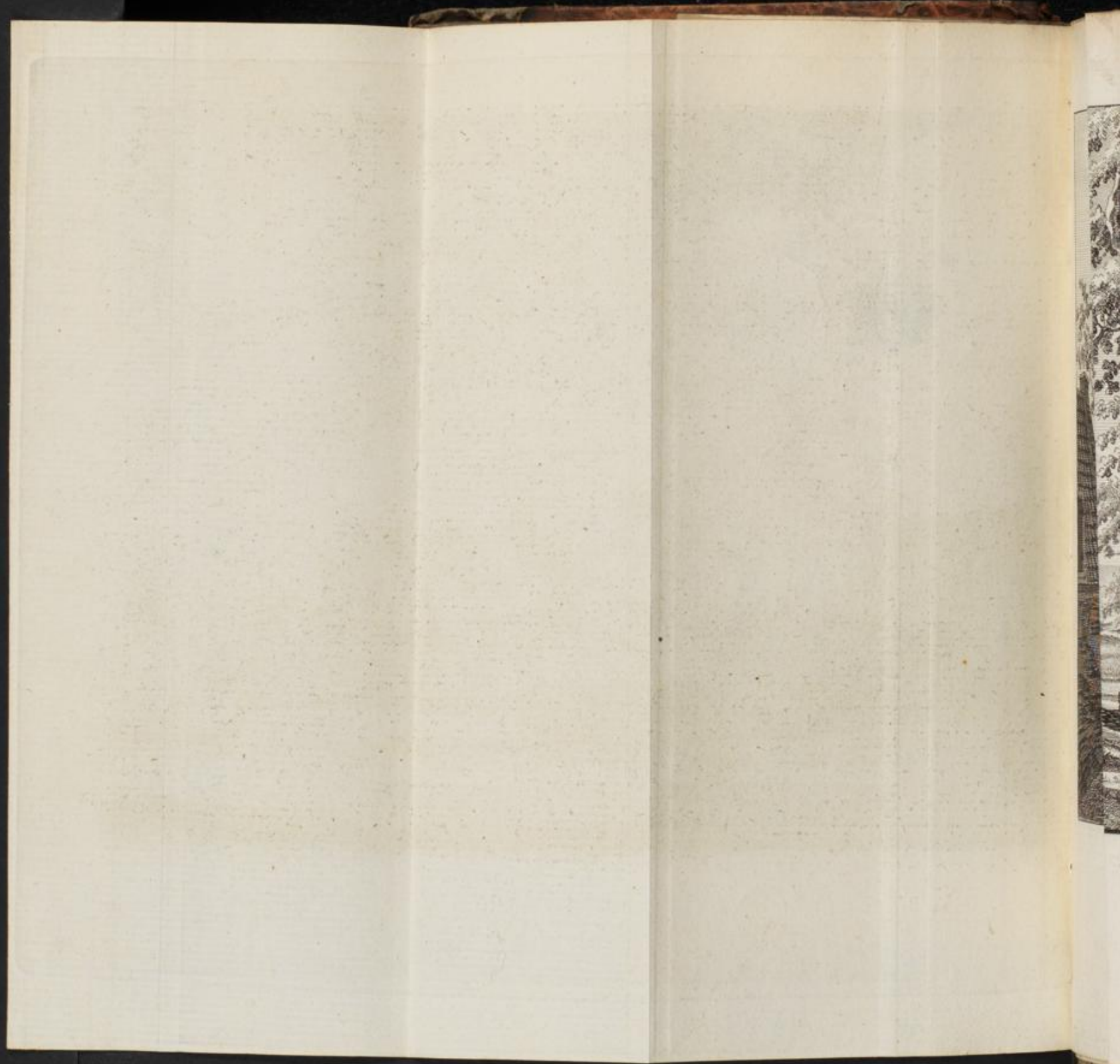

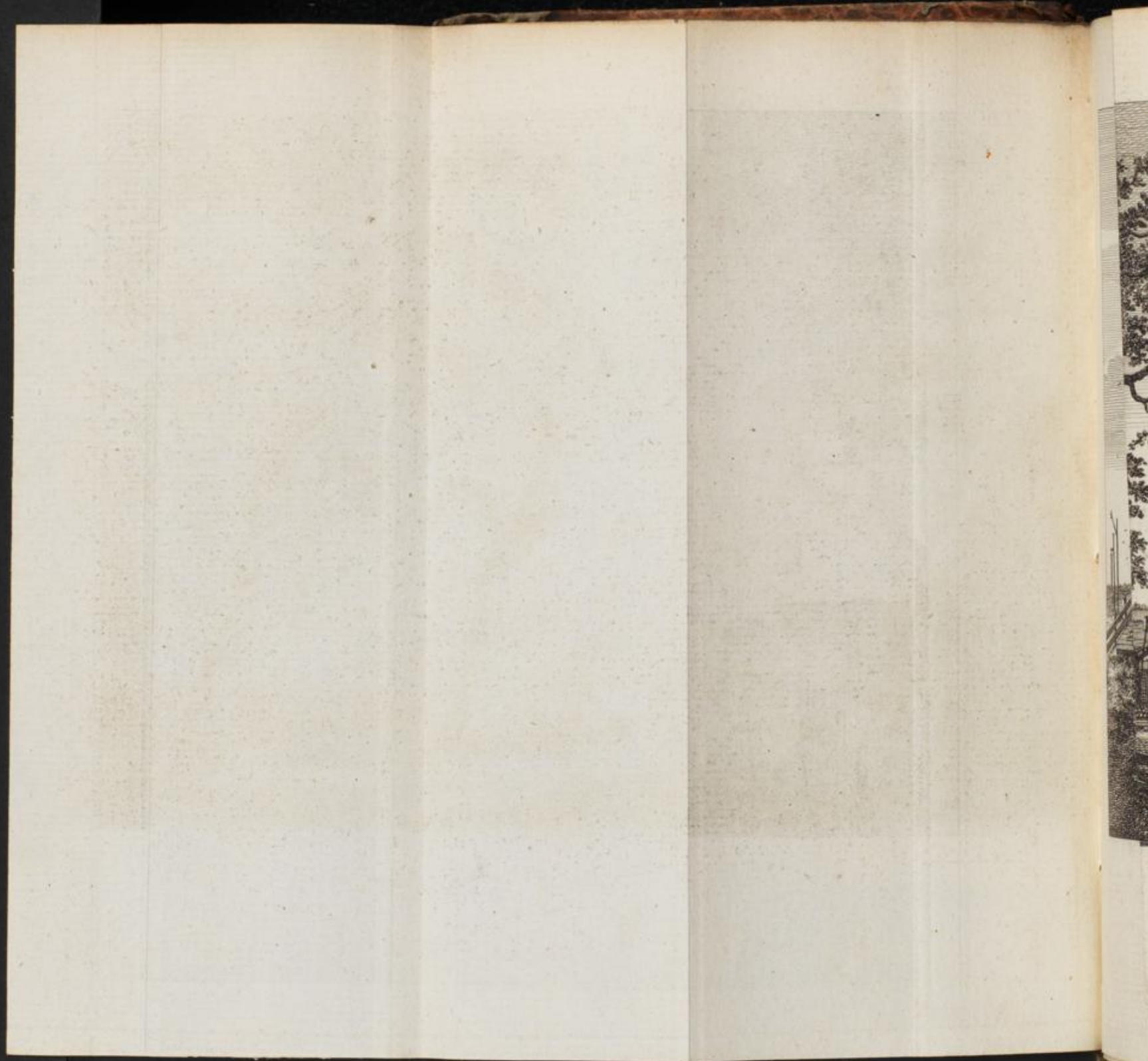

mm 0 0

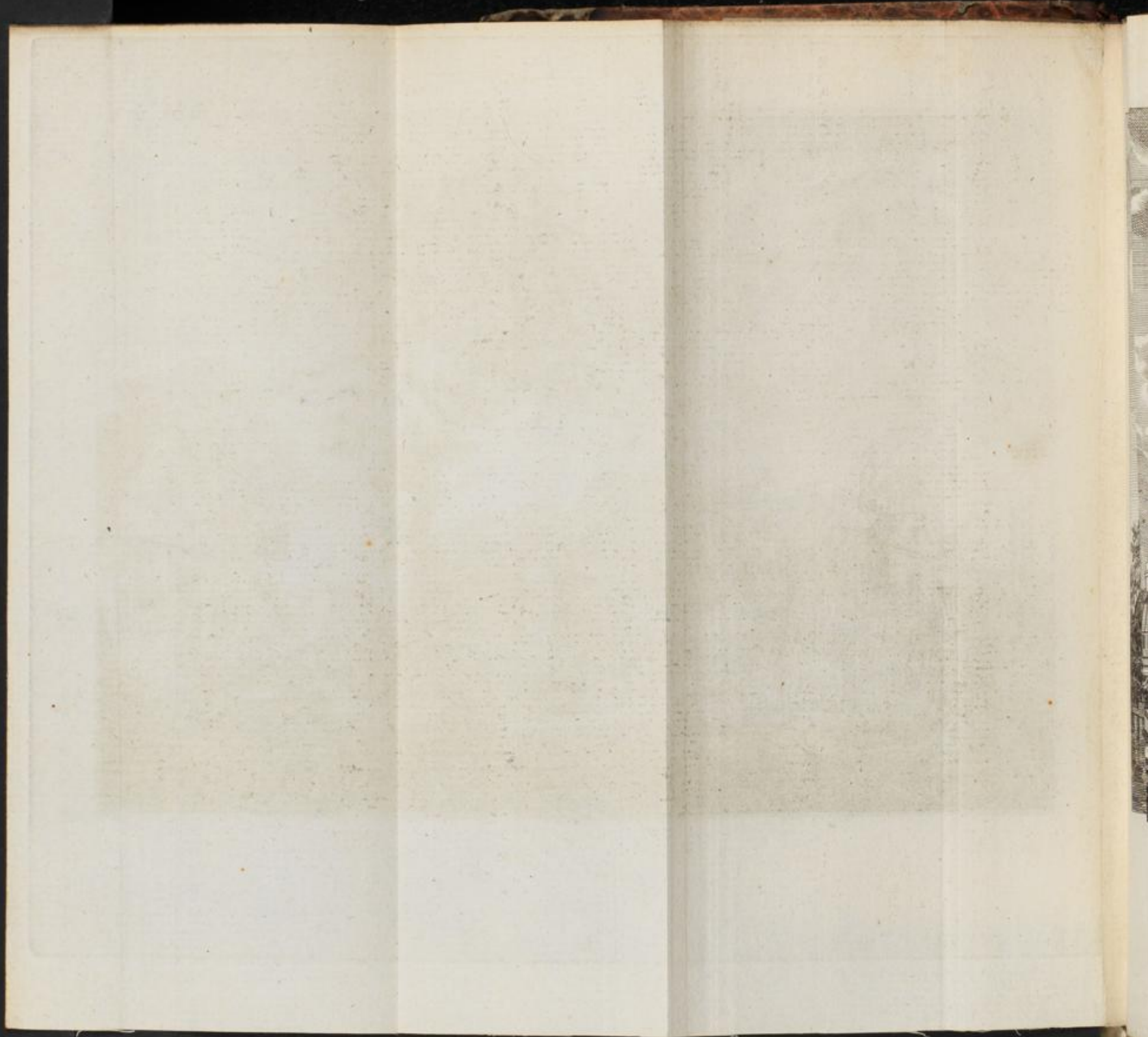

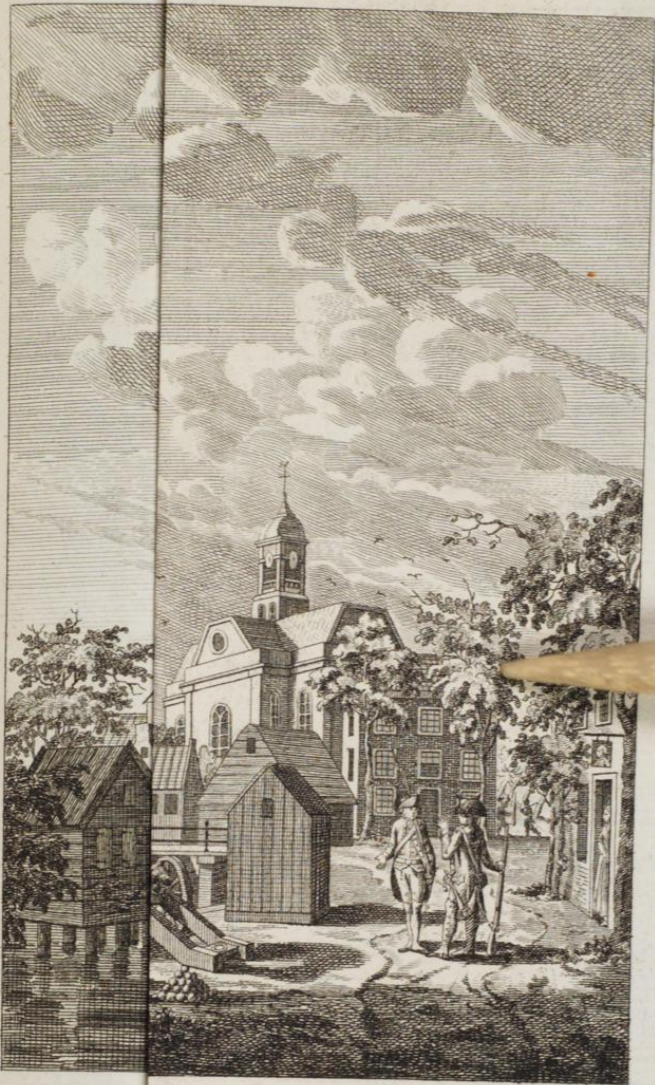

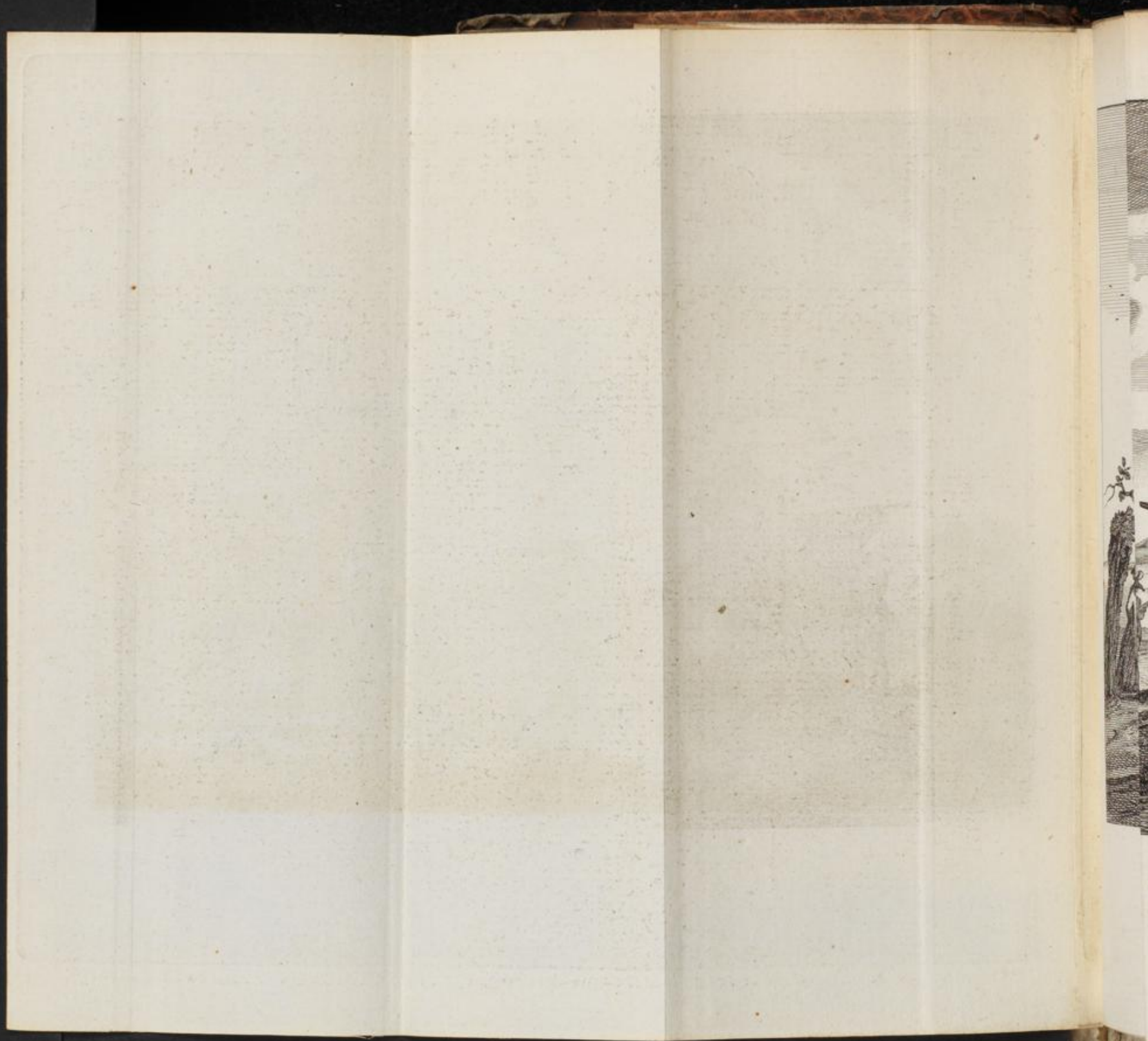

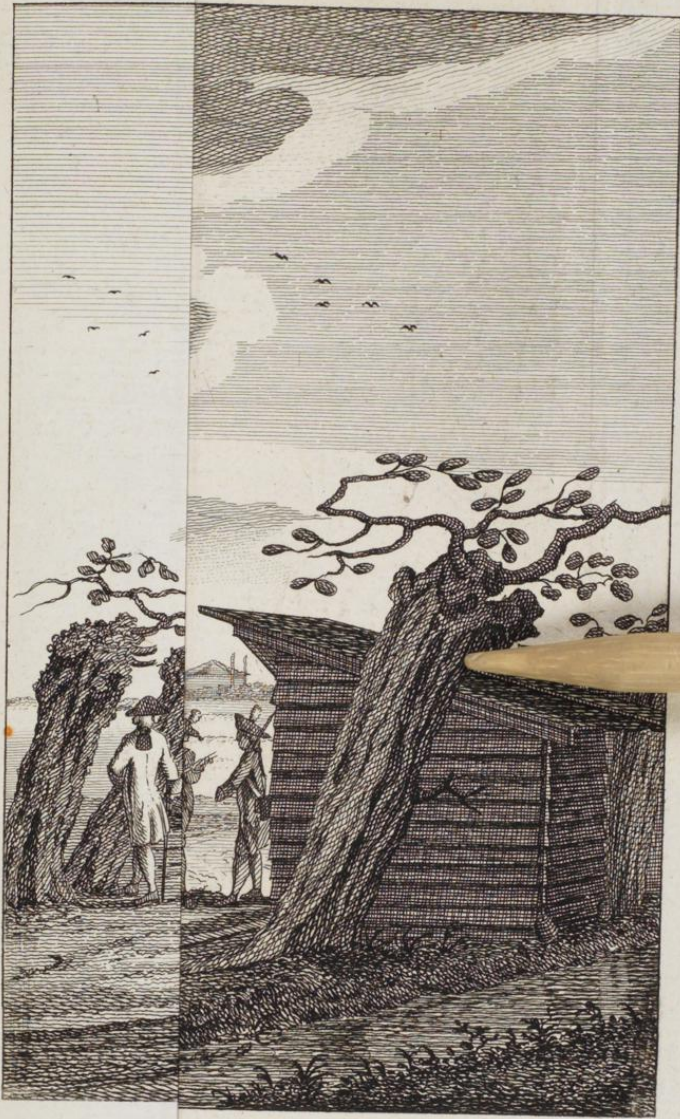

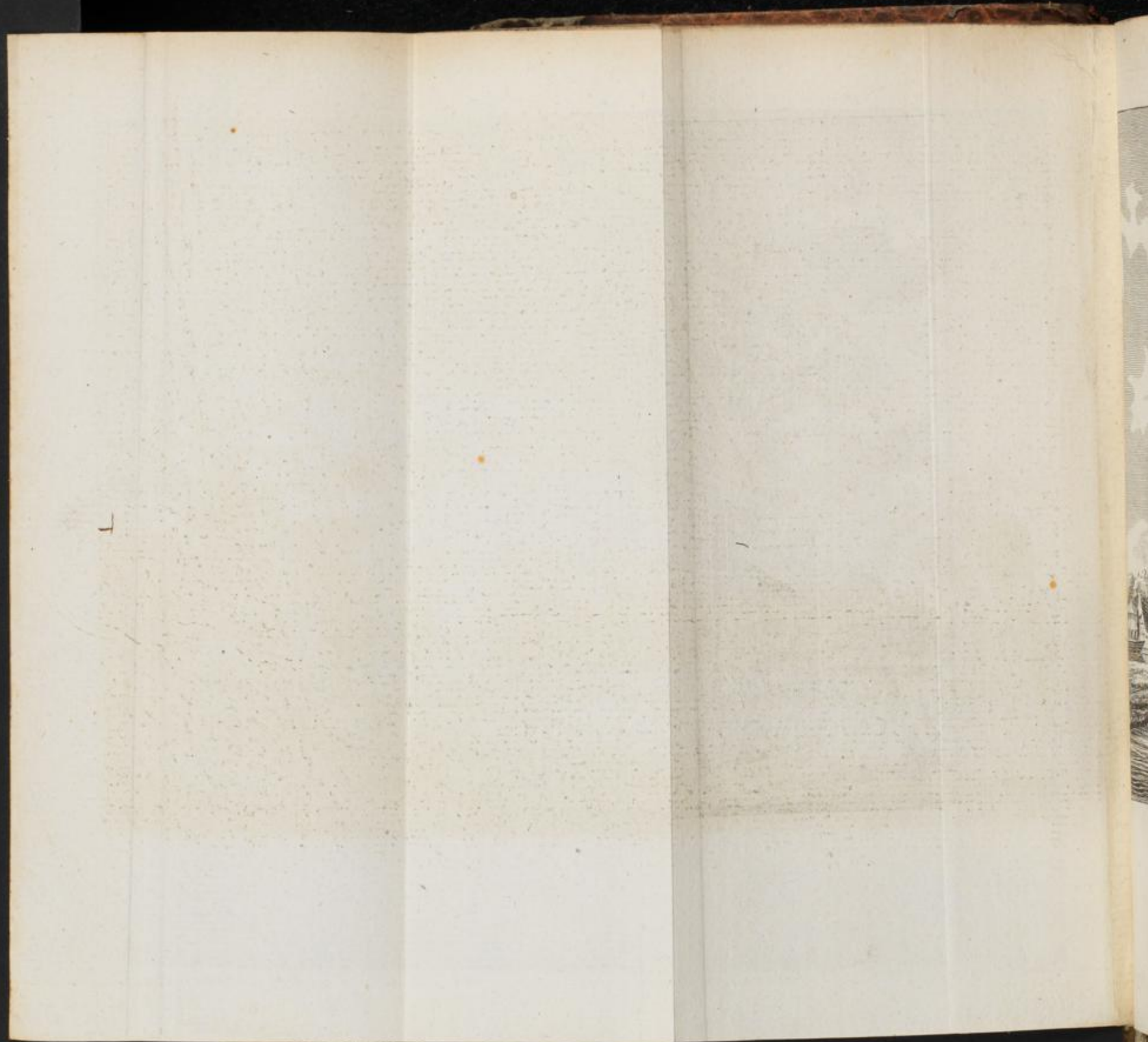

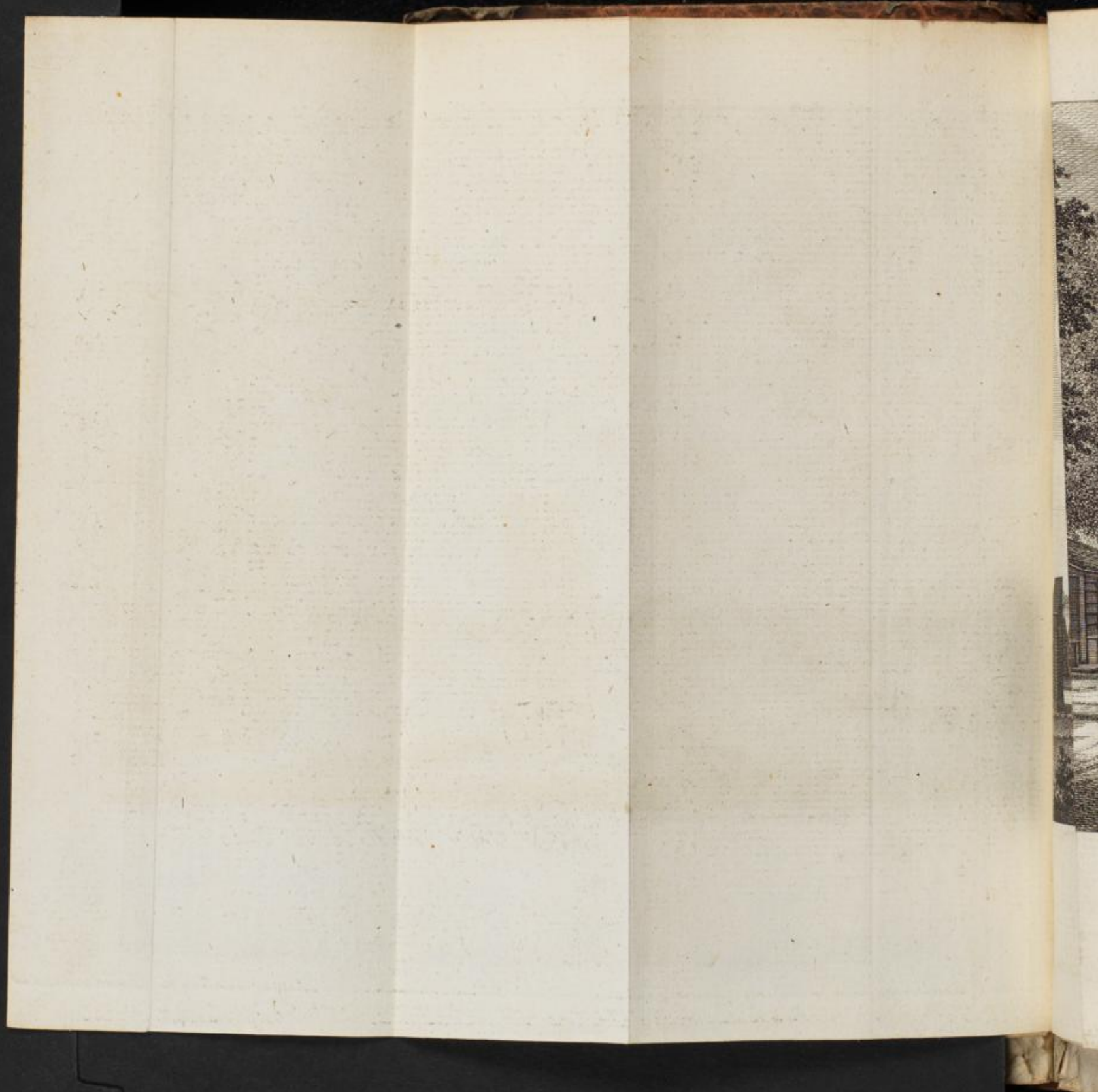

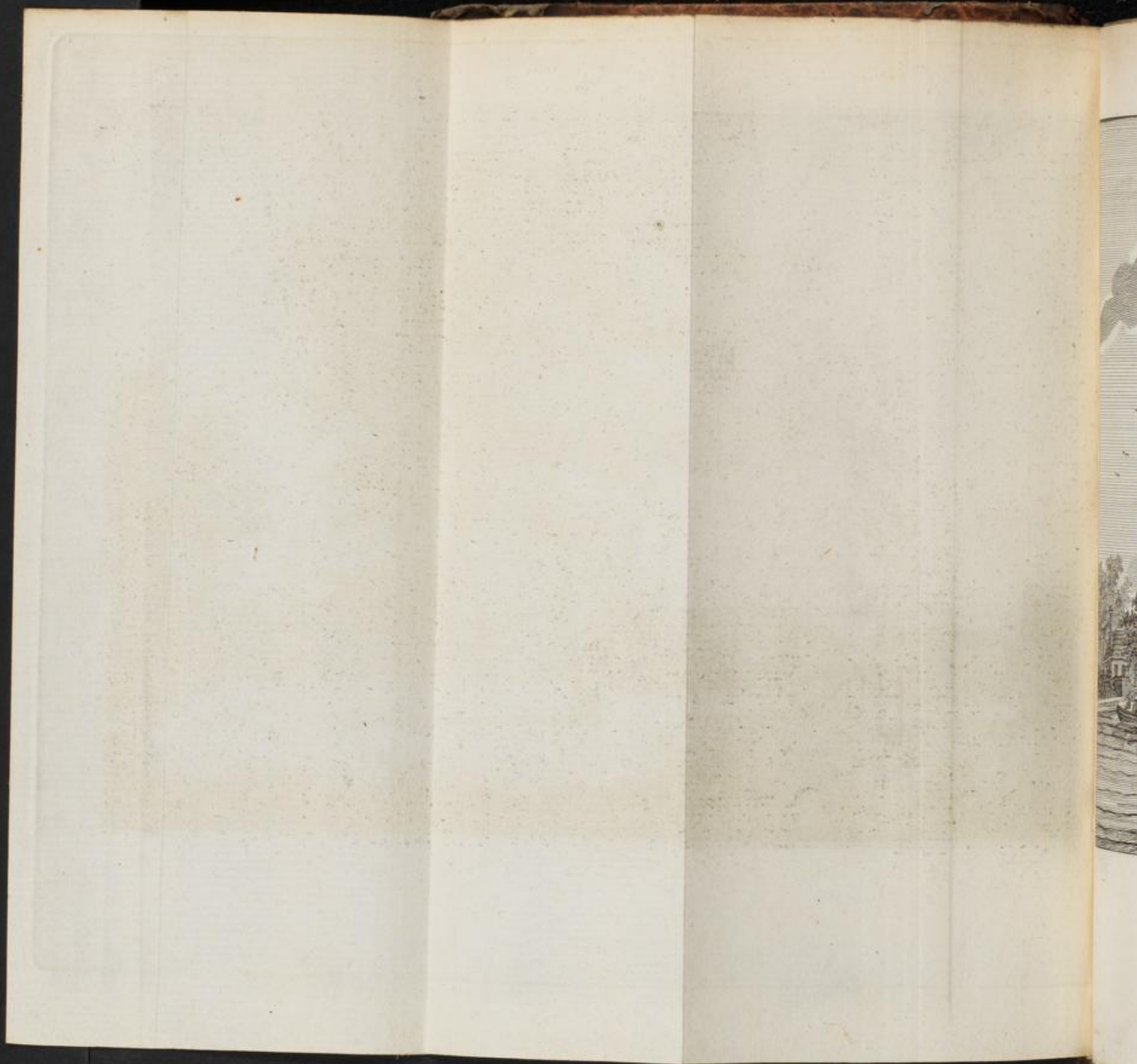

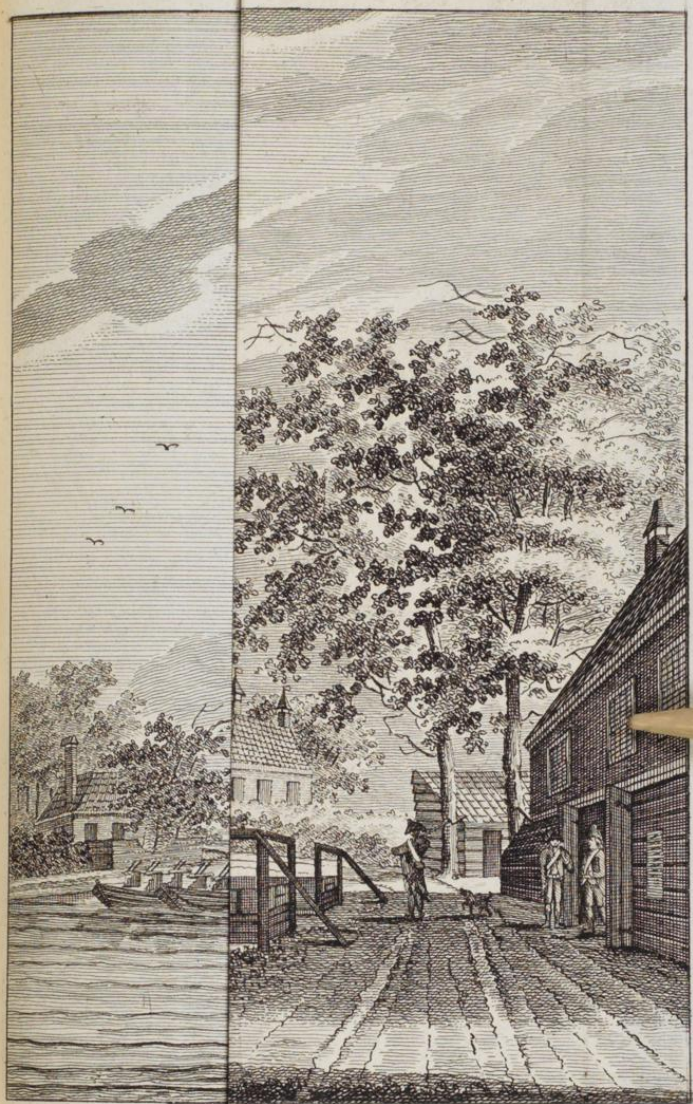

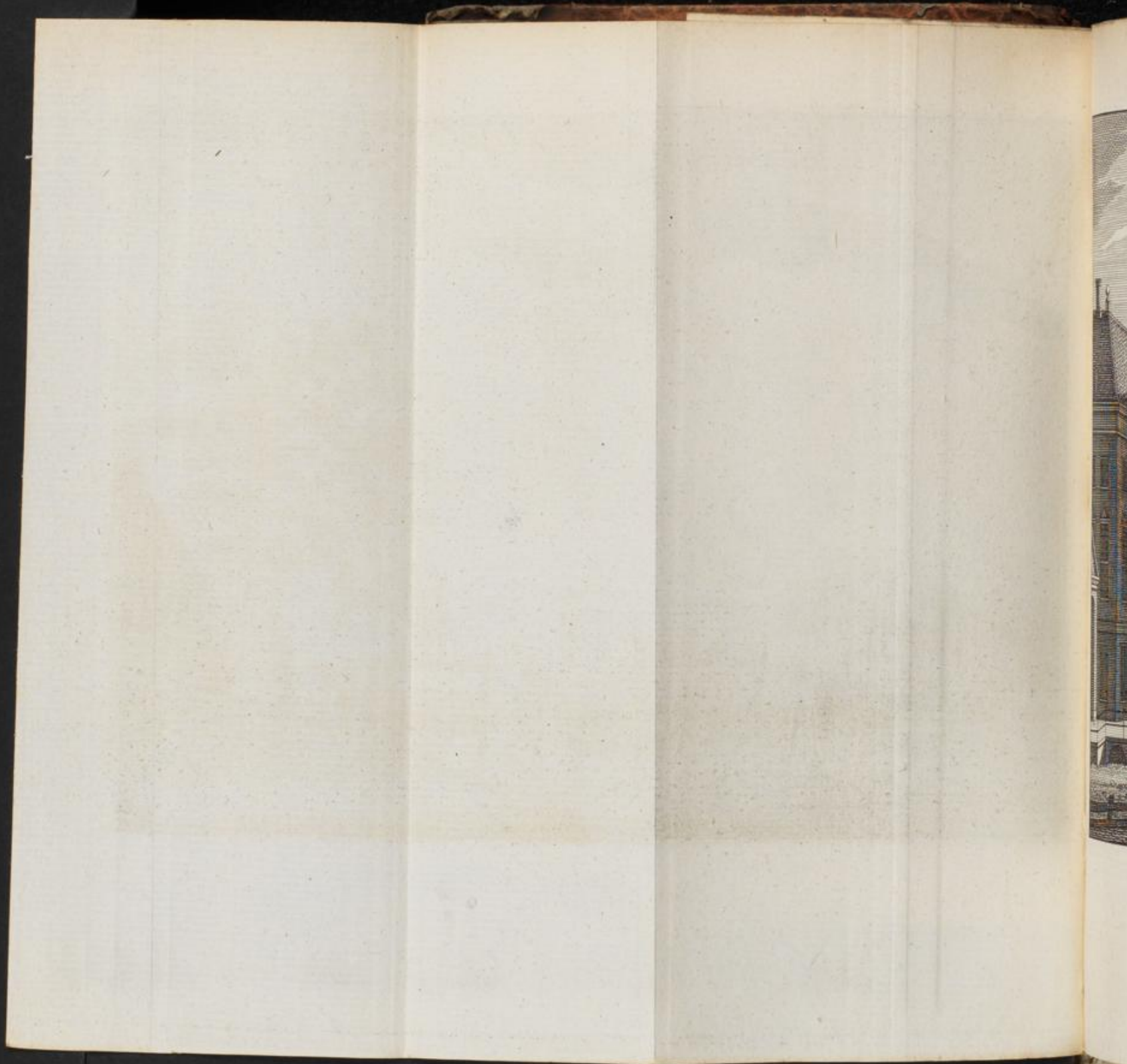

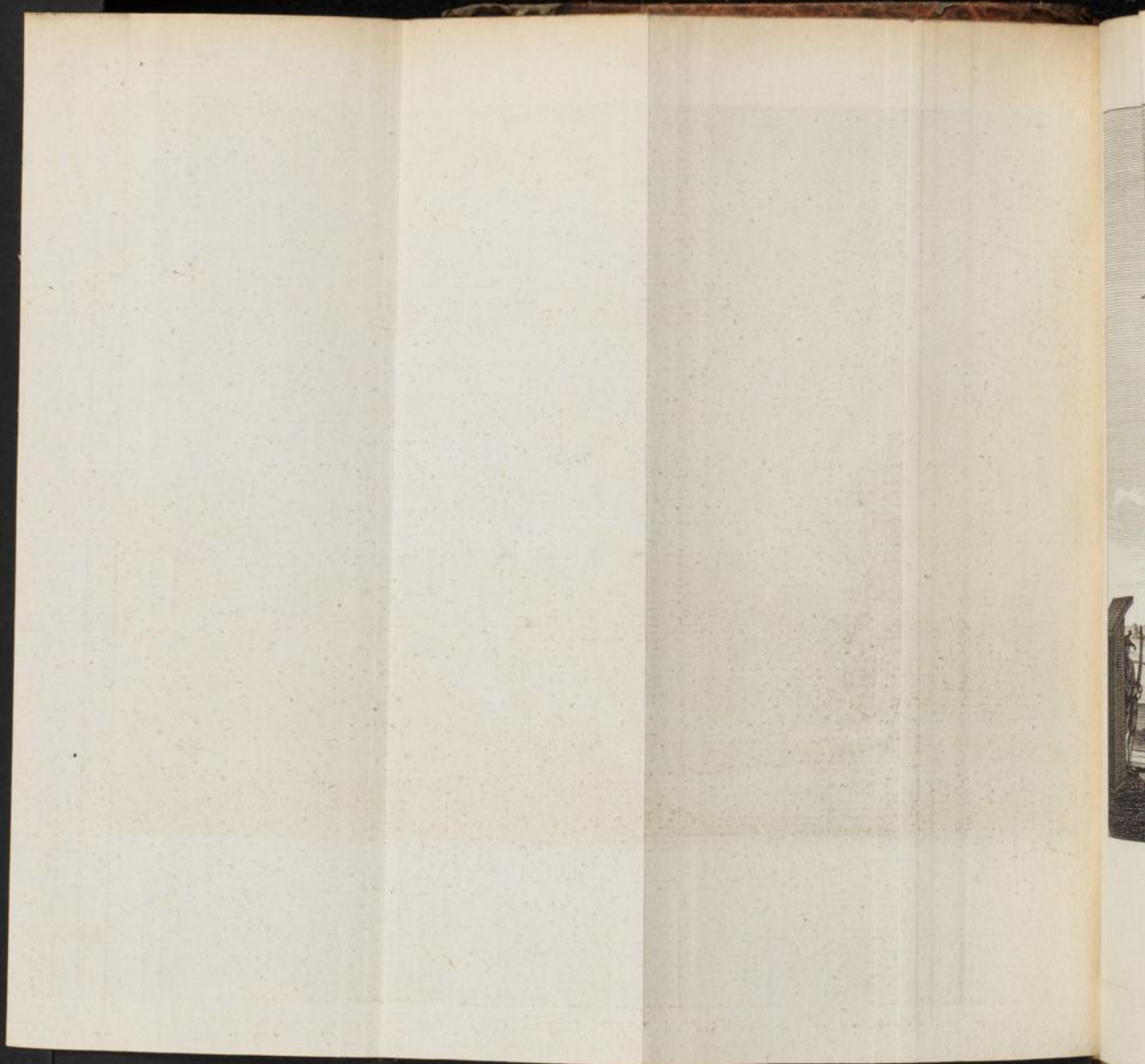

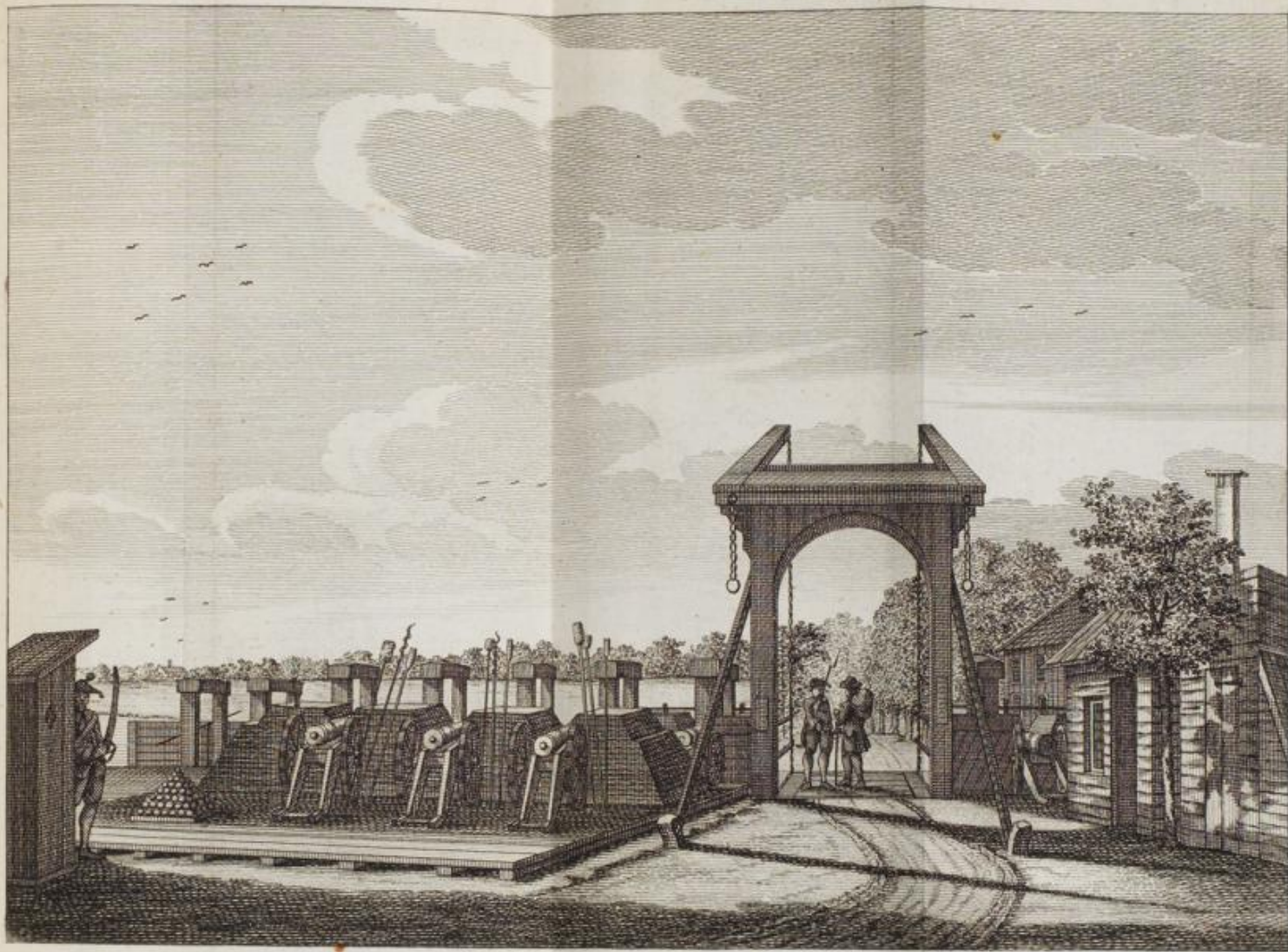

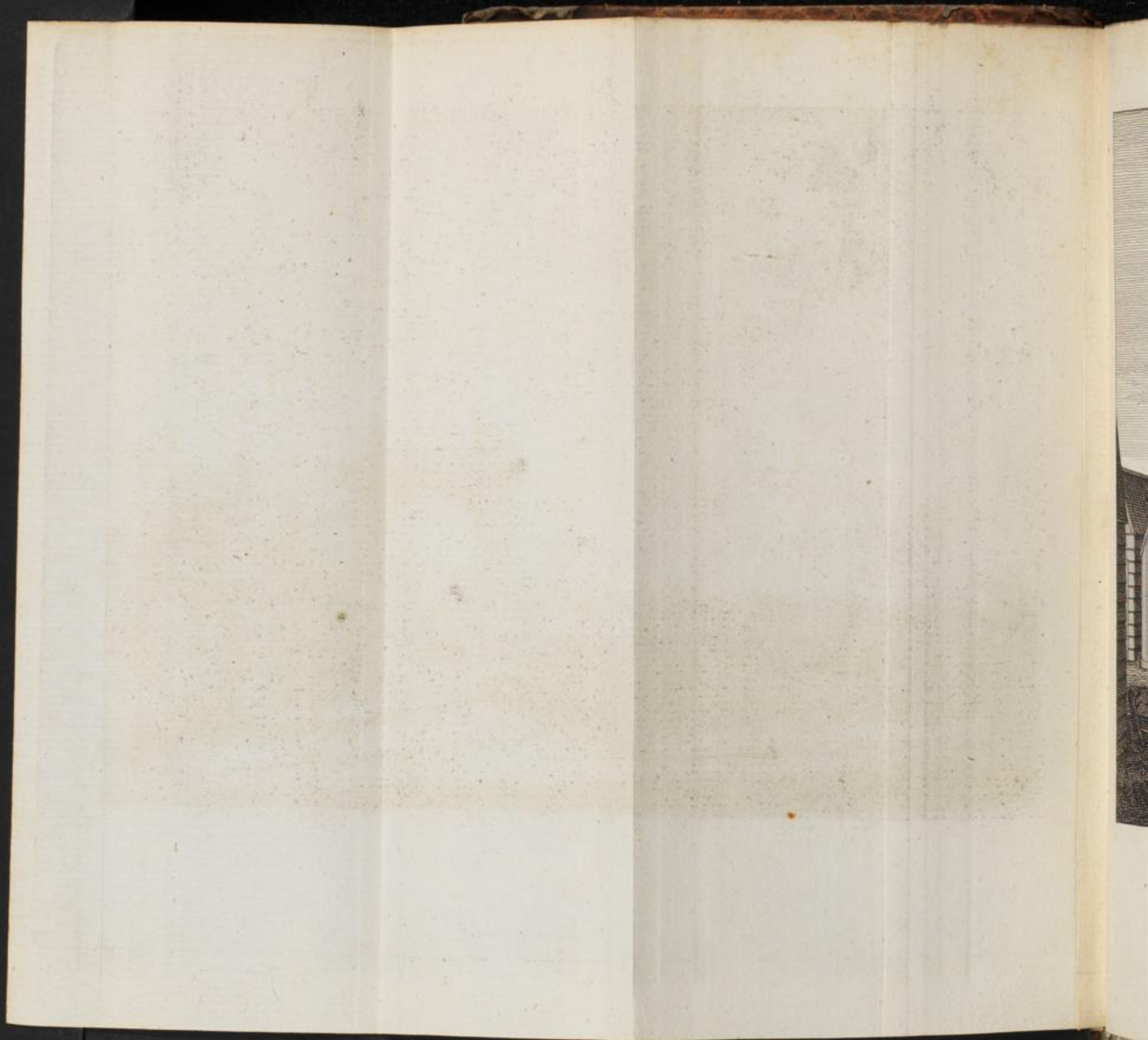

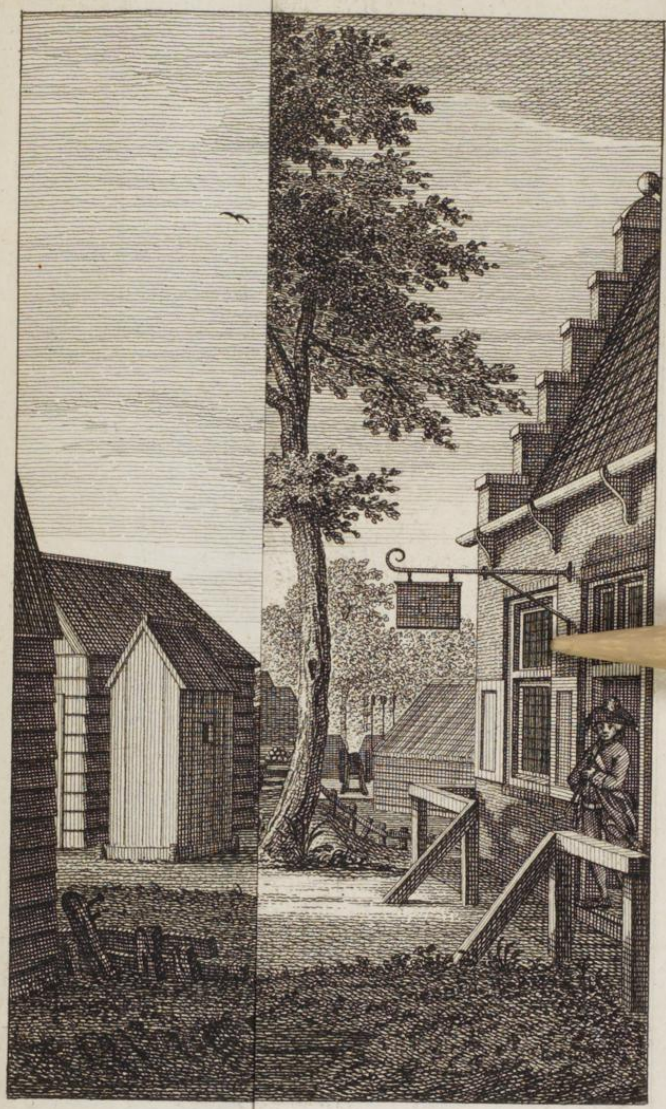

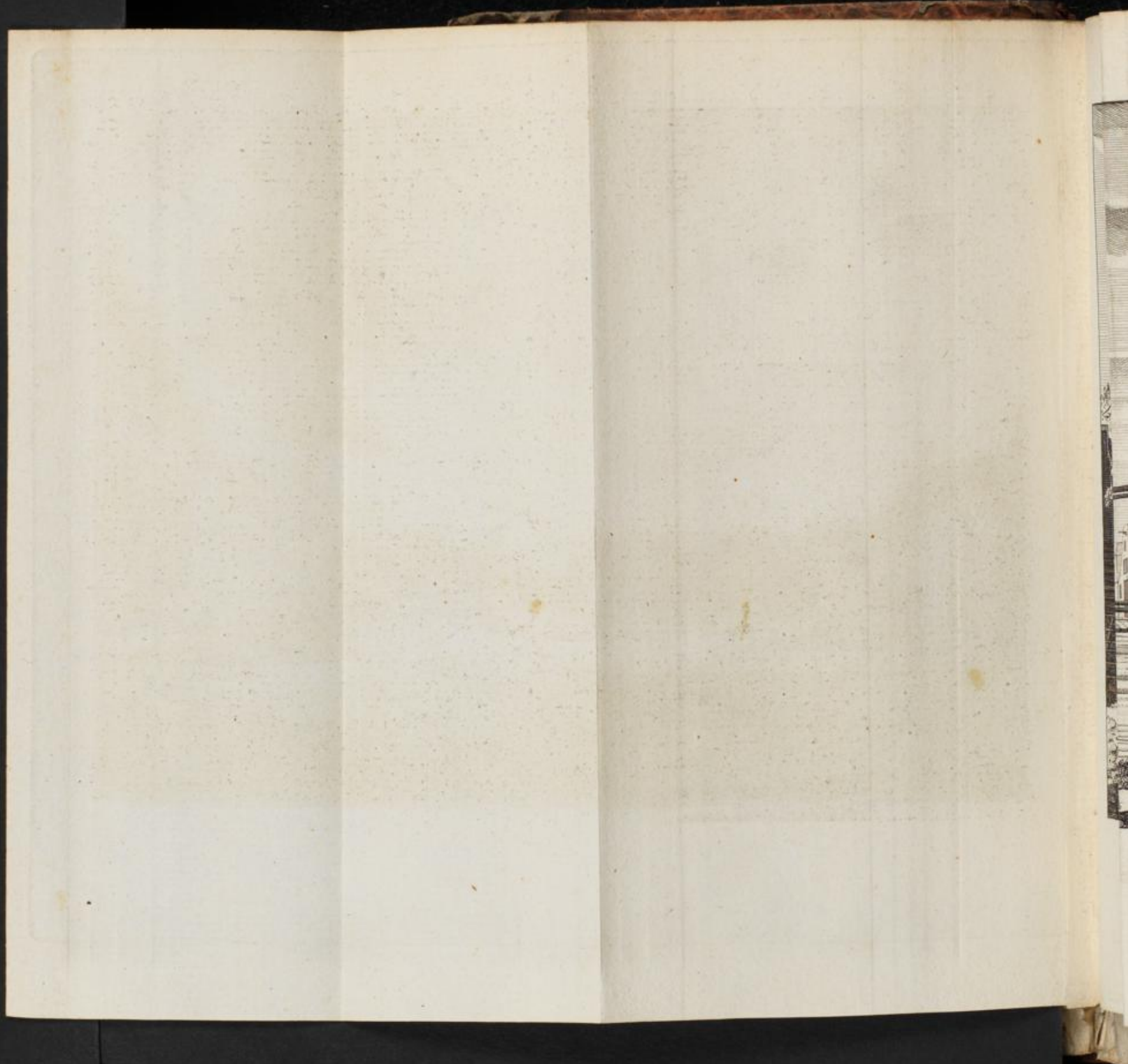

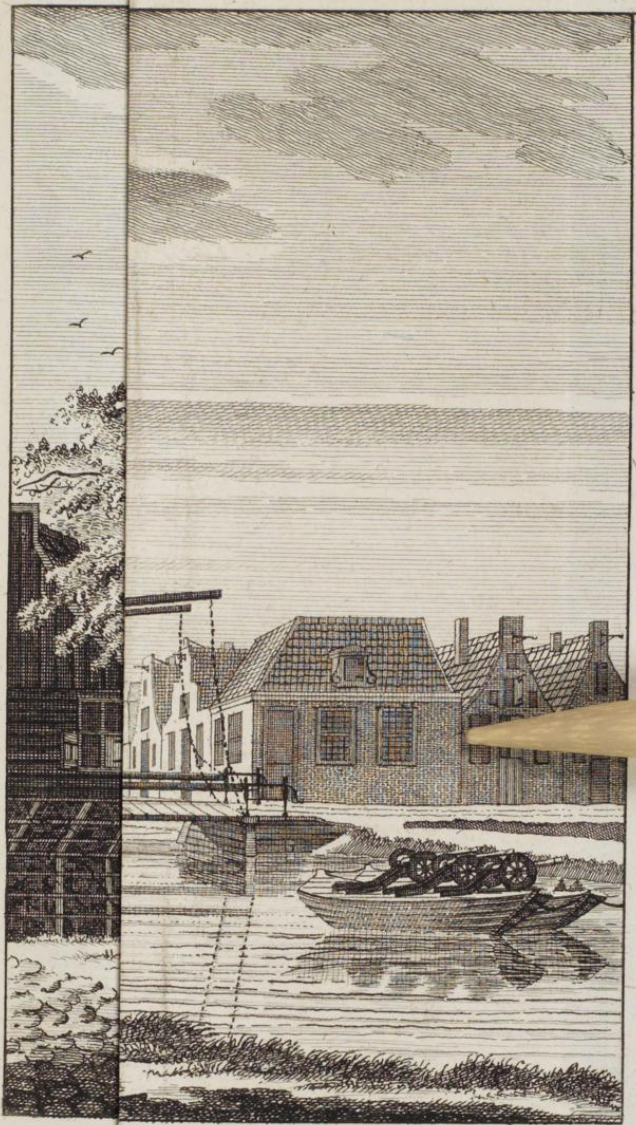

zelf
men
TER
KEL
ware
ware
staan
hing
tege
gev
sta
han
tijd
drie
eer
dert
spre
O
een
zels
zosa
JAN
en
deli
O
wel
zaak
deca
ling
mer
dat
foor
vert
raad
Hun
dien
tot
Burg
p

zelfs invloed op de Leden der Regeeringe. In het benoemen der Leden verschilden de Burgers H. MUILMAN, C. MUNTER en F. VAN DER GOES van de Pensionarissen VAN BERCKEL en VISSCHER, die thans, van wegen de Stad, ter Dagvaart waren afgevaardigd. Den thans genoemden Patriotschen Aanhang waren de Pensionarissen, de andere Burgers den tegenoverstaanden toegedaan. Ten aanzien der te benoemene Leden hing de schaal, in 's Hage, in evenwigt. De drie Raaden, tegen den zin der Burgers VAN BERCKEL en VISSCHER, zich gevoegd hebbende bij de Ridderfchap, deeden dien overslaan, na de zijde, in welke de thans bovendrijvende Aanhang geen genoegen vondt. Zo veel misnoegens baarde de tijding hier van te *Amsterdam*, dat men de herroeping der drie gemelde Burgers, openlijk, begeerde, en niet rustte, eer de Raad daar in hadt bewilligd. Met eene kleine meerderheid wierdt, na lang raadpleegens, en over en weder sprekens, daar toe beslooten.

Omtrent deezen zelfden tijd wierdt, bij den Krijgsraad, een verzoek ingeleverd, om vier Burger-Kolonellen van derzelve posten te verlaaten. Deeze waren de Burgers FRANS BOSBOOM, JAN VAN MARSELIS, NIKOLAAS WARIN *Anthonesz* en JAN DANZER NYMAN. Volmaakt strookende met den wensch en het gevoelen des Krijgsraads, vondt dat verzoek geredelijk gehoor.

Overeenkomstig met de thans heerschende denkwijze, welke aan de Burgerije eene onmiddellijke deelneeming, in zaaken, het algemeen bestuur raakende, toeëigende, moest deeze, van tijd tot tijd, met de Regeering in onderhandeling treden. Wel haast ontdekte men hier van den belemmerenden omslag en veelvuldige ongelegenheden. Van hier dat men den inval kreeg, tot het benoemen van eenige personen, uit de Burgerij, om dezelve, meer onmiddelijk, te vertegenwoordigen, en met de Kollegien van Regeeringe te raadpleegen. Zij voerden den naam van *Gekonsitueerden*. Hun getal wierdt op vijftien bepaald. Om, in der daad, dien naam te kunnen voeren, moest het blijken, dat zij, tot hun bedrijf, waarlijk gelastigd waren, door een getal Burgers en Ingezeetenen, groot genoeg om hun den naam

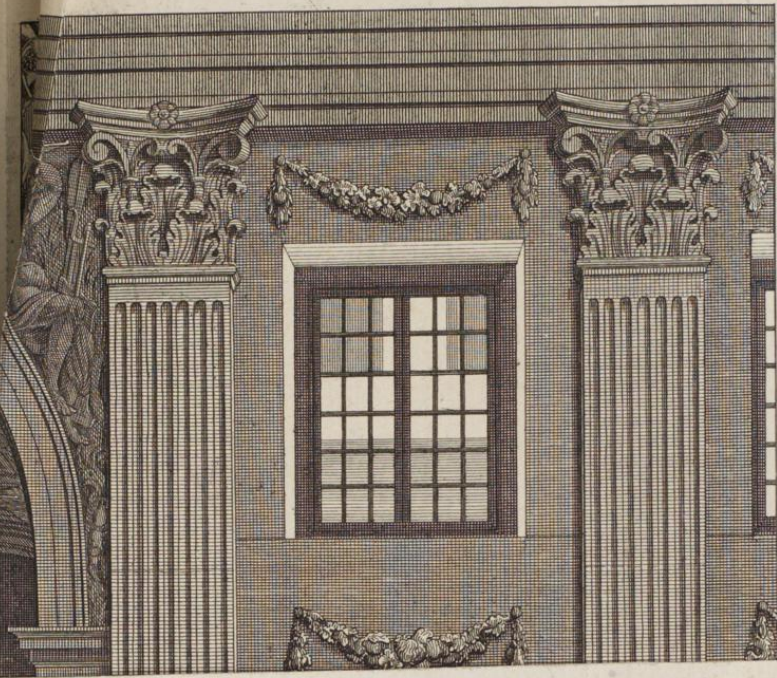
van Volksvertegenwoordigers te doen draagen. Ten dien einde kwam, in de maand April, het befaamde Geschrift in 't licht, onder den naam van *Acte van Qualificatie*, en wierdt, alomme, ter tekeninge voorgeleid. Veel werks deedt men, om tekenaars te vinden. Tusschen de vijftien en zestienduizend naamen las men, binnen weinige weken, onder het Lastschrift. Daar mede geschraagd, traden de Gekonfitueerden, spoedig, in het bewind.

Onder dit alles zat men, aan de andere zijde, geenszins stil. Om den Patriotten tegen te werken, richtten de andersdenkenden eene Sociëteit op, in de Herberg de Keizerskroon, waar van de naam van *Oranje-Sociëteit* de bedoeling genoegzaam aankondigde. Een Lid der Regeeringe had het hoofdbestuur; verscheiden Regeaten en andere lieden van aanzien waren 'er Leden van.

Ter gelegenheid van het Raadsbesluit, raakende de Vroedschappen MÜILMAN, MUNTER en VAN DER GOES, boven vermeld, hadden deeze Burgers aan zich gehouden, het te werk stellen van zodanige middelen, ter hunner zuivering, als zij, ten eigen oirbaare, geraaden zouden vinden. Van de voorbehoudene vrijheid maakten zij gebruik, omtrent het midden van April, door het inleveren, in de Vergadering der Vroedschap, van zeer uitvoerige Aantekeningen, welke zij voorts aan Hun Ed. Gr. Mogende zonden. De hoofdzaken, in de Aantekeningen beweerd, waren, een beroog van letterlijke voldoeninge aan den Last, door den Agtbaaren Raad aan hun gegeeven; als mede, dat zij, zonder be hoorlijk onderzoek van zaaken, veroordeeld waren.

Niet onbeantwoord bleeven deeze Aantekeningen. Kort wierden zij op de hielen gevolgd van die van Burgemeester HOOFT, en zulke Leden van den Raad, die met zijn Ed. Gr. Agtbaare in de zelfde begrippen stonden. Daarenboven zag men, ten zelfden tijde, waereldkundig worden een Geschrift van de Burgemeesteren DEDEL en BEELS, en verscheiden andere Leden van den Raad, behelzende een naderen aandrang der redenen van de meer genoemde Burgers HUILMAN, MUNTER en VAN DER GOES, en van het wederregtelijke des besluits, ten hunnen opzigte genomen. Jammer stondt
het

en. Tamen
 de Gellia
 patione
 Vest
 den de vije
 tinge vaten
 1, mado de

 dy, patione
 ten de vaten
 de Kabin
 die de lair
 patione
 vaten

 e de vres
 den ve
 de vres
 vaten, de
 Van
 nment
 patione
 et, vres
 De bod
 een beng
 in Agta
 vaten

 es, K
 gneem
 zij B
 arenbo
 n een G
 verche
 n adere
 es v
 regelij
 er dion
 ba

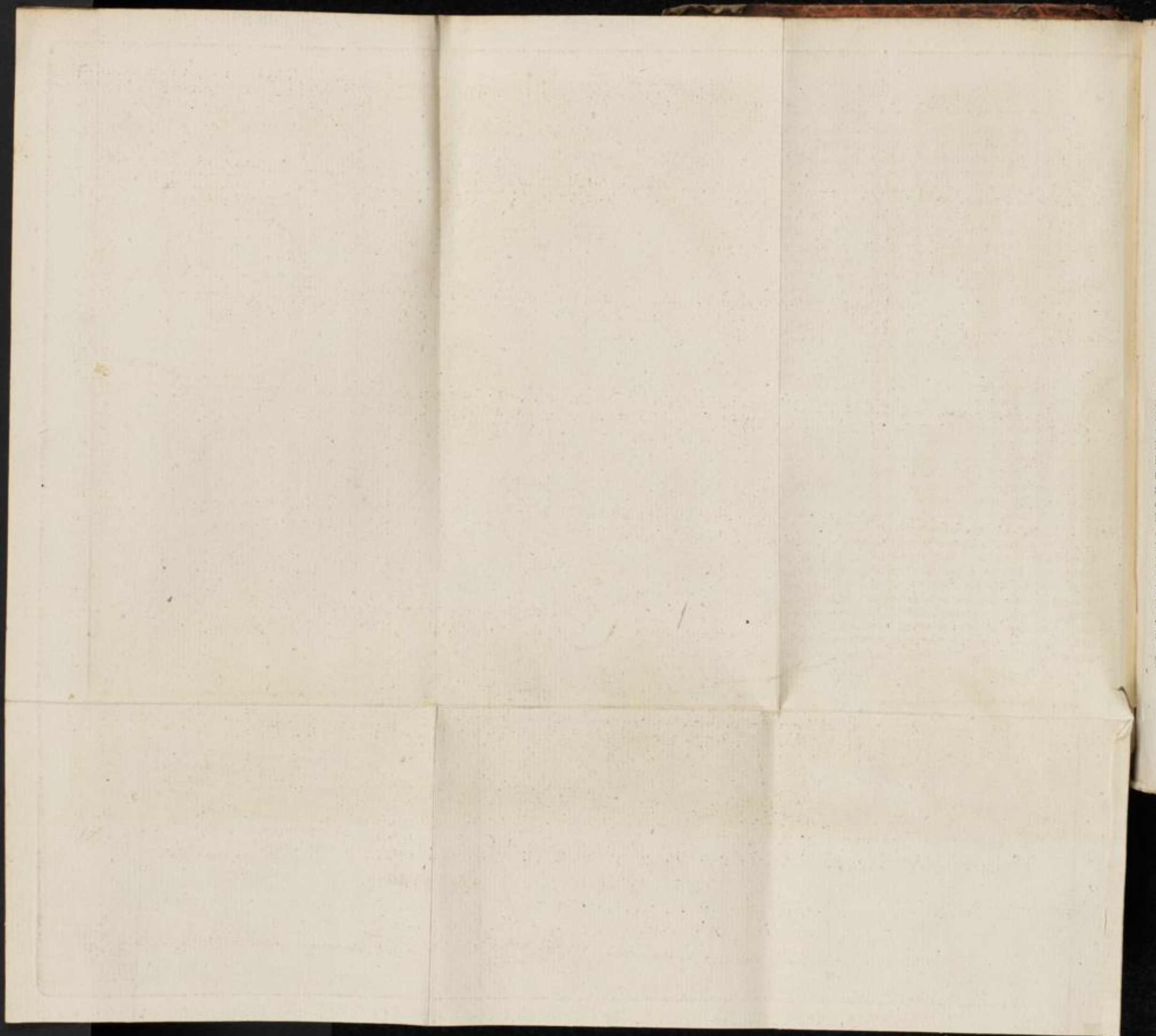

*Vaderlyke onoerhandeling van den Amsterdamschen Burgemeester
 HENRIK HOOFT Danielsz.
 met de Burgery: by gelegentheid dat Eenige Regenten overlegd hadden om te besluiten
 den Ruyngraave van Salm of te danken enz. is Maandag den 26 February, 1787.
 OPGEDRAGEN aan alle de BRAAVELEDEN, van het ILLUSTER COLLEGIE van den Eo. Manh. KRYGS-RAAD.*

Printed

het dus in den *Amsterdamschen* Raad geschapen, daar deszelfs aanzienlijke Leden dus onderling verdeeld waren, en elkander, met Aantekeningen en Tegen-Aantekeningen, te keer gingen. De Burgerij nam deel in deeze verdeeldheid; dag aan dag wierden de gemoederen meer verwijderd.

Niet lang leedt het, of men begon, onder de Gemeente, te spreken van het afzetten van eenige Leden der Vroedschap. Door middel van een heimelijk gestrooid Geschrift, getijld *het Verraad Ontdekt*, roeide men hier onder, om de gemoederen, reeds hoog opgezet, nog verder op te winden. Men noemde daar in eenige Regenten, en droeg dezelve voor, als onwaardig om te zitten op de Stoelen der eere en der agtbaarheid. Wel haast zag men Afgevaardigden van den Krijgsraad ten Stadhuize verschijnen, met een *Declaratoir*, dringende op het daadelijk verlaten, van eenigen, van derzelve Raadsposten, welke zij thans bij naamen noemden. Het waren Mr. FREDERIK ALEWYN, Mr. W. G. DEDEL *Salomonsz*, Mr. JOHAN GRAAFLAND *Pietersz*, Mr. MARTEN ADRIAAN BEELS, HENDRIK HUILMAN, CORNELIS MUNTER, Mr. NICOLAAS CALKOEN, FRANK VAN DER GOES, en Mr. A. J. C. LAMPSINS. Naa veel over en wederspreekens, wierdt, eindelijk, aan het verzoek voldaan, en den afgezette Raaden, door eenen Notaris en Getuigen, deswegen, eene *Insinuatie* thuis gezonden. Zo min onder de Gemeente, als ten Stadhuize, vondt, egter, deeze veel gewaagde stap geene algemeene goedkeuring. In een Geschrift, ten deezzen dage, heimelijk gestrooid, verzette men zich tegen de gehoudene handelwijze. Waren de afgezette schuldig, merkte de steller aan, zij verdienden straffe; doch, eer deeze aan hun geoefend wierdt, moest, bij een geregelijk onderzoek, hunne misdaad blijken. Daarenboven vervoegde zich een aantal van elfhonderd Ondertekenaars aan den Agibaaren Raad, met een Geschrift, waar in zij hun ongenoegen verklaarden over den stap der Gekonstitueerden, in de bewuste Afzetting, zonder, alvoorens, hunne Lastgeevers opgeroepen, en derzelve gevoelen te hebben ingenomen.

Weinige dagen verliepen 'er, zedert de Afzetting, of de Vroedschap hieldt eene Vergadering, ter verkiezinge van

nieuwe Leden. Aan eenige Afgevaardigden, uit den Krijgsraad en de Gekonstitueerden, ten Stadhuize verscheenen, gaf men kennis dat de keuze was gevallen op de Burgers Mr. JOHAN PIETER FARRET, PIETER CONSTANTYN NOBEL, JOHAN PHILIP DU QUESNE, *Heer van Bouchen*, Mr. NICOLAAS ASSCHENBERG, Mr. JACOB ANTHONY DE ROTH, BALTHAZAR ORTH, JAN GOL VAN FRANKENSTEIN, LEONARD RUTGERS *Junior* en Mr. HENDRIK WEVERINGH. Tot Kolonellen, in de plaats der verlaatenen, waren, omtrent dien zelfden tijd, aangesteld de Burgers Mr. D. J. VAN HOGENDORP *van Hofwegen*, Mr. J. A. DE ROTH, HUIBERT BASTERT en ANTONY MEYNTS. De tweede genoemde tot Raad zijnde aangesteld, verving, naderhand, deszelfs plaats de Burgers IPERUS WISELIUS.

Overeenkomstig met de heerschende denkwijze van den Agtbaaren Raad, waren nu ook de besluiten, die door denzelven genomen wierden. Naa dat, in eene Vroedschapsvergadering, de voorslag was gedaan, om de uitgetrokkene Genootschappen, na *Utrecht* en elders, als mede de zo genaamde Vrijcorporisten, in soldij te neemen, en het Burger-Defensieweezen op een beter voet te brengen, nam men, in eene andere zamenkomst, het besluit, „door Afgevaardigden der Stad, ter Vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mogende, mede te werken, tot het beraamen van een behoorlijk Plan, om de Burgerwapening op een vaster en regelmaatiger voet te brengen, ten einde dezelve, van nu aan, en in 't vervolg, tot meerder en weezenlijk nut, tot zekerheid en verdediging van den Lande, zoude kunnen dienen.”

Hoe veel 'er, intuschen, aan ontbrak, dat de Afzetting der oude, en de Verkiezing der nieuwe Raaden, de algemeene toestemming der Vroedschap hadt weggedraagen, bleek uit een uitvoerigen Brief, een weinig naa het midden der maand Mai. aan Hun Ed. Gr. Mogenden geschreeven, door een aantal van zestien Leden, de meeste van welke, geen deel willende hebben aan het bedrijf der overige Leden, op den berugten dag, de Vergadering niet hadden bijgewoond. Het oogmerk deezer Missive, was,

een verhaal van het gebeurde, nevens een betoog van de onwettigheid der genomene besluiten.

DEDEL en BEELS, hoewel hunne Raadsplaatzen verlaaten, bekleedden, egter, nog de Burgemeesterlijke waardigheid. PIETER CLIFFORT, met aanhoudende lichaamsongesteldheid zukkellende, verscheen nimmer ten Stadhuize. Den Burger HOOFD, alléén staande, hadt dus, onder de heerschende geschillen, meestal de minderheid. Dit gaf aanleiding, aan twee Leden van den Raad, tot het doen der volgende voorstellen: „ Of men, voortaan, de Vroedschap niet zoude beleggen buiten kennisse van Burgemeesterskamer, en of men niet alle weeken bepaaldelijk Vroedschaps-Vergadering zoude houden, en wel op Dingsdag voormiddag; verder, dat één of meer Leden eene Vroedschaps-Vergadering zouden kunnen beleggen, in dringende zaaken, en andere gewigtige voorkoomende omstandigheden; en dat ook, voortaan, wanneer, uit de Vroedschap, eene zaak in Commissie was gesteld, dezelve niet meer in Burgemeesterskamer zoude koomen, maar onmiddellijk na 's *Hoge*, of daar het behoorde, gezonden worden.” Men ging nog verder. 'Er wierdt in beraad geleid, „ of men den Burgemeester DEDEL, wanneer het zijne beurt zijn zoude om voor te zitten, wel erkennen zoude in de Vroedschap.” Doch omtrent dit alles kwam men tot geen vast besluit.

Burgenen Gekonstitueerden, hoe veel werks ook binnen de Stad om handen hebbende, bepaalden, egter, hunne verrigtingen niet tot de Stedelijke aangelegenheden. In eenen Rondgaanden Brief, aan de drie *Overijselsche* Steden, als mede aan de Stad *Groningen*, vermaanden zij derzelve Burgerijen, „ om andere, en wel zodanige Afgevaardigden ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten te zenden, die in het Staats-Sijstema van *Holland*, in 't toekoomende, medewerken, en hertzelve zouden helpen ondersteunen.” Aan de Staaten van *Holland* leverden de zelfde Gekonstitueerden een Advys over, inhoudende een verzoek: „ Dat Hun Ed. Gr. Mogende mogten goedvinden, in hoogsterzelve hartelijk en heilzaam Sijstema, tot handhaavinge van het Verbond der Unie, bijzonderlijk met op-

zigt tot de befcherminge van onderdrukte Bondgenooten, daar bij beloofd, op het kragtigfte voort te werken, dat Hoogstdezelfen deeze Provincie meer en meer mogten in staat stellen tot noodige verdediginge; en, daarenboven, om in geval van nood, zo wel door de Militie, als door de gewapende Burger-Corpsen, onze onderdrukte Bondgenooten, kragtdaadigen bijstand te kunnen verleenen, en zich in geene bemiddeling in te laten, dan op zulke vastgestelde voorafgaande voorwaarden, waar door de Stad *Utrecht* daadelijk tegen den geweldigen aanval der Militairen volkomen konde beveiligd zijn en blijven."

Matigden zich dus de thans genoemde Patriotten zeer veel vrijheden aan, het zelfde regt meenden ook te hebben die van hun in denkbeelden verschilden. Meer dan één Verzoekschrift hadt men reeds in 't licht zien verschijnen, waar in de afzetting van Vroedschapsleden, en andere handelingen, ernstig wierden afgekeurd. Sociëteiten wierden 'er, daarenboven, opgericht, ter handhaavinge van de oude, en, naar hunne meening, plegtig bezwoorene Constitutie. Om het werk met zo veel te meer gezags te kunnen doorzetten, vondt men noodig, eenige Gemagtigden te benoemen, tot het waarneemen van hunne belangen', uit kragt eener *Akte van Qualificatie*, op dezelve uitgebragt, hoofdzakelijk inhoudende *eene plegtige betuiging van volstrekte aankleevinge aan 's Lands gevestigde Constitutie en de Staats- en Stadhouderlijke Regeeringe, zo als dezelve zich bevondt in den Jaare 1766*. Behalven een aantal Scheeps-Timmerlieden, lieten zich ook verscheiden aanzienlijke Inwooners als Leden dier Sociëteit inschrijven. Mr. J. C. HARTSINCK Cz., IS. VAN HELSDINGEN, J. BOURCOURT en eenige andere voerden het hoofdbewind.

In zulk eenen toestand van zaaken, vervulde angst en bekommering de gemoederen van alle rustminnende Ingezetenen. Men was beducht, dat het smeulend vuur, eerlang, in lichter laaije vlamme zoude uitbreken. De Patriotsche Aanhang hadt nu klaarblijkelijk de overhand; met leede oogen zag dezelve, door de andersgezinden, eenige poogingen, ter hunner versterkinge of uitbreidinge, aanwenden.

bodgenooten,
 werken, dat
 r mogten in
 daarenboven,
 ie, als door
 ike Bondge-
 en, en zich
 vasgefelde
 Utrechts daa-
 en volkomen

 en zeer vee-
 te hebben
 er dan één
 verschijnen,
 andere han-
 en wierden
 an de oude,
 Constitutie,
 unnen doc-
 te henge-
 uit kregt
 g, hoofd-
 i voffrekin-
 tie en de
 eeske zich
 al Scheeps-
 enijste Ia-
 Mt. J. c.
 en eeni-

 gt en be-
 ingezette-
 eertion g,
 iutiosche
 et leede
 e poogin-
 wendcn.
 li

10. 25

J. A. M. junior sc. v. s. fac.

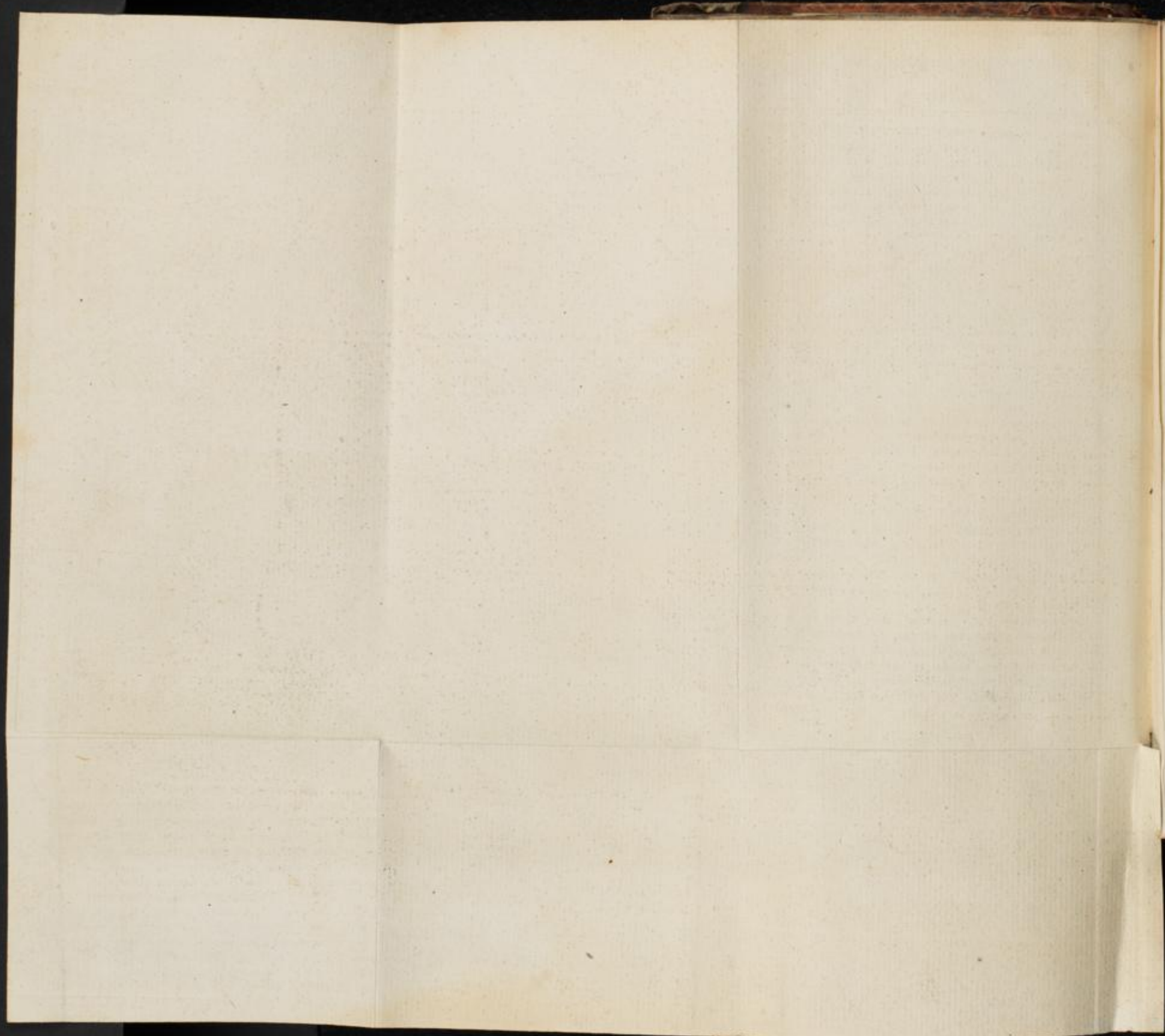
Toewijding der Burgerij aan den Amsterdamschen Burgemeester

HENRIK HOOFT Danielsz.

op den Dam, 25 Maandags den 26 Februarij 1787.

opgedragen aan alle de B.R.A.M.'s LEDEN, van het Illuſter Collegie van den Ed: Manh: K.R.Y.G.S.R.A.A.D.

In twee Wijnhuizen, in verschillende oorden der Stad, het eene op Kattenburg, het ander op de Reguliersgraft, hadden de Stadhoudersgezinden een Verzoekschrift, aan Hun Ed. Gr. Mogende, ter teekeninge doen voorleggen, om de herstelling van den Prinse Erftadhouder in deszelfs waardigheden; de afzetting der onlangs verkoorene Raaden en Kolonnellen, en de herstelling der Oude; de beteugeling van de Losbandigheid der Drukperze; de vernietiging der Genootschappen, en 't geen aan dit alles verder was verknogt. Veele nieuwsgierigen, zommigen ook met een ander oogmerk, verzamelden, op Pinxter-dingsdag, rondom het laatstgenoemde Wijnhuis. Van weêrkanten vielen, wel haast, eenige daadelijkheden voor. Hier door wierden de gemoederen meer en meer gaande, en het Wijnhuis, wel haast, het voorwerp eener vernielende plonderinge. Dit was het begin der schrikwekkende gebeurtenissen, die den volgenden nacht, en voorts tot Donderdag middag, de geheele Stad ontrusten, en gestuit wierden, deels om dat de woede toen haaren zat, eenigermaate, hadt bekoomen, deels door het oprichten van eene bende Vrijwilligers te paerd, om alzo te spoediger tot hulpe te kunnen toeschieten. Op den gemelden Donderdag hadt men eene Lijst van drieënveertig huizen, welke de kracht der handen van de woedende menigte, meer of min, ondervonden hadden. Onder de meest aanzienlijken van dezelve telde men die van den Oud-Burgemeester J. RENDORP en den Regeerenden Burgemeester M. A. BEELS, welke deerlijk geleeden hadden. De woning van den Boekverkooper ARENDS was bijkans geheel uitgeplonderd. De boven gemelde Vrijwilligers te paerd wierden, zedert, gebragt onder de gedaante van een geregeld Genootschap, wagen en togten doende, tot dat zij, bij de Omwenteling, hun ontslag bekwamen.

Schrikwekkende was, intusschen, de toestand der Stad, in het Oostlijke gedeelte van dezelve, met naame op Kattenburg en de twee nabuurige Eilanden. Uit vreeze voor eenen aanval der Patriotten, hadden de bewooners dier Eilanden de Brug bij het Plein opgehaald, en alzo den toegang, aan dien kant, afgesneden. Van weerszijden begon men, wel-

haast, op elkander te vuuren; 't welk, van de zijde der Stad, heviger wierdt, naa dat de Kattenburgers, eens en andermaal, vrugeloos, vermaand weren, de Brug te laten vallen. Spoedig, egter, begreep men, dat langs deezen weg, zonder eene afkomst van zaaken, Burgerbloed zou geplengd worden. Dit bewoog den Water-Schout NOBBE, verzeld van den Burgerbevelhebber VALENTYN en eenen Kapitein van het Genootschap, PETERS, een ander middel te beproeven. Een Vlotschuit verschanst hebbende, met eene Borstweering van Baalen Tabaksbladeren, steeken ze daar mede over na de andere zijde, onder dekking van het geschut van het Kaedijksplein, en bereiken, onbezeerd, de opgehaalde Brug. Een rappe gast, slegts zestien jaaren oud, klimt straks na boven, ontbindt de touwen der Brug, en laat also de Wip na beneden. Straks snelt de menigte daar over, en bezoedelt een goed aantal van dezelve zijne handen met eene woedende plondering en verwoesting van etlijke huizen, op wier bewooners men inzonderheid gebeeten was. Zeker Wjuhuis, staande op den Oosthoek der kleine Kattenburgerstraat, het *Onvolmaakte Schip* genaamd, het eerst aan de beurt leggende, vertoonde, binnen weinige oogeblikken, de kenmerken van den uitzinnigsten wrevelmogd. Deezen ondervondt ook het huis van zekeren Mastemaaker KLAAS BOOY, Man, zeer vermaard onder zijnen Aanhang. Het stondt op den Kaedijk, en vertoonde, nog lang daar naa, de blijken der deerlijkste haveningen. De woede nam hier een einde, en wierdt de wederwraake der Eilanderen beteugeld, door het plaatzen van Burgerwagten, op het Kaedijksplein en bij het Funie.

Om, door in 't ooglopende strafoeffening, het pleegen van feitelijkheden, aan de zijde der Prinsgezinden, te voorkomen, oordeelde men geraaden, aan twee perfoonen een voorbeeld te stellen. Een van dezelve, leevende gevat, wierdt, bij vonnis van Schepenen, uit de Waag, op den Dam, met de koorde gefraft, de andere, op Kattenburg gefneuveld; aan de Galg, bij de beenen, opgehangen; doch, naa de Omwenteling, wederom afgenomen, in eere hersteld en staatelijk begraaven.

de zijde der
gers, eens en
Brug te laten
langs deelen
rgerbloed zou
chout Noms,
en eenen Ki-
der middel te
le, mer een
eken ze dat
g van het ge-
ibezeerd, de
jaaren oud,
der Brug, en
menigte dat
ve zijne ha-
sting van et-
heid geboen
ek der kleine
naamd, he
nen weinig
gsten wrevel-
ekeren Ma-
onder zijnen
toonde, nog
ningen. De
erwrake der
argerwagten,

het pleegen
, te voor-
sfoonen een
ende gevat,
g, op den
Kattenburg
gen; doch,
ere herfield

J . L . H U B E R .

Lie hier een proci van twist enè eer van Nederland,
Een'zoon der Vrijheid des Batawers dierbaarst pand,
HUBER wydde aan den plicht zijn leven,
En is zyn' eed getrouw gebleven .

Onder deeze inwendige verdeeldheid der Stad, was men geenzins gerust omtrent den toestand van buiten. De Afgevaardigden ter Dagvaart deden aldaar eenen voorslag, tot het benoemen van vijf Gelastigden te Velde, wegens de Provincie van *Holland*, om hun verblijf te houden op eene plaats, in of nabij het Cordon, en dezelve te voorzien van zulk eene breede magt, als dienftig zoude geoordeeld worden, om het Gewest tegen eenen geweldigen inval te beveiligen. Daarenboven vondt men geraaden, terwijl het gevaar thans geoordeeld wierdt, zo hoog te zijn geklommen, dat men niet genoeg op zijne hoede konde weezen, de Stad *Muiden* te bezetten. Met overleg en goedkeuring der Vroedschap nam men, uit ieder Kompagnie der Schutterije, drie man, en deedt dezelve aldus, ten getale van driehonderd, derwaarts uittrekken. Van tijd tot tijd wierden de eerst uitgetrokkenenen afgelost, en vervangen door een even groot getal Spitsbroederen, tot op den tijd der Omwenteling. Uit het zelfde beginzel ontstondt een ander Besluit der Vroedschap, raakende het aanneemen van eene Bende Waardgelders, om na *Utrecht* gezonden, en aldaar gebruikt te worden, op kosten en voor rekeninge der Stad, of, in gevalle deeze zich daar toe onmagtig mogt bevinden, gedeeltelijk, of oök wel geheel, voor rekening van *Amsterdam*.

Gelijk de eene gerugtmaakende gebeurtenis thans de andere, spoedig, op de hielen volgde, dus klonk, door het gantsche Land, eene zaak, welke, kort naa de boven gemelde, in onze Stad voorviel. Hadden verscheiden Raaden, onlangs, hunne posten aan het misnoegen der Gemeente moeten opofferen, dit lot ondergingen ook de Burgemeesteren WILLEM GERRIT DEDEL *Salomonsz* en MARTEN ADRIAAN BEELS. Zo fel was men op deeze, en hunne denkwijze, gebeeten, dat men, bij herhaaling, op derzelver Afzetting aandrong, en niet verzuimde, over de draaling daar mede, een morrend misnoegen te betoonen. De lang gewenschte zaak kreeg haar beslag, op den tweeëntwintigsten Junij. Eenige Afgevaardigden van den Krijgsraad en van de Gekonstitueerden vervoegden zich aan de woningen der beide Burgers, en deden aldaar, door den Sekretaris van den Krijgsraad,

voorlezen, een *Declaratoir*, waar bij de gemelde Burgers „ als hebbende het vertrouwen der braave Burgerije geheel „ en al verlooren, verklaard wierden als vervallen van hun- „ ne posten als Burgemeesters deezer Stad, en in die hoe- „ danigheid niet meer te zullen erkend worden.”

Terwijl nu het Burgemeesterlijk bewind alleen op de schouderen van HOOFT rustte, was men spoedig bedagt, de opengevallene plaatsen te vervullen, met de zulken, wier denkwijze meer in den thans heerschenden smaak viel. Eeni-ge Afgevaardigden, ten Stadhuize verscheenen, leverden een uitvoerig Adres over, in welks slot vier Burgers wierden voorgedragen, met verzoek, dat uit dezelve eene verkiezing mogt gedaan worden. Tot verdriet der onverduldig wagtende Burgerije, verliepen 'er nog vijf dagen, eer haare wensch vervuld wierdt. Toen verkoos de Agtbaare Raad tot Burgemeesters Mr. WILLEM BACKER en Mr. JOAN GEELVINCK. Met veel staatelijheids aanvaarden deeze Burgers hun bewind.

Niet minder dan de afgezette Burgemeesters, was Mr. WILLEM BACKER, Hoofdschout der Stad, een voorwerp van den haat des thans bovendrijvenden Aanhangs geworden. Men rustte dan niet, voor en aler ook deeze uit het bewind gezet was. Gaarne zou de Raad gezien hebben, dat de Hoofdschout hadde kunnen besluiten, zijnen post neder te leggen. Doch de poogingen, daar toe aangewend, waren nutteloos. Den weg der Afzettinge sloeg men dan ook ten zijnen opzigte in, en droeg, terstond, de opengevallene plaats op, bij voorraad, aan CORNELIS VAN DER HOOP *Gijsbertsz*, welke, op dit pas, de waardigheid van Voorzittend' Schepen bekleedde.

Gedurende dit alles was de toestand der gedreigde Stad *Utrecht* het heerschend onderwerp der gesprekken. Uit de gewoone bijeenkomsten wierden dezelve overgebracht in de Raadzaale, en hier, eerlang, het besluit genomen, om, uit elke Kompagnie der gewoone Schutterije, zes man te ligten, en dezelve, onder de noodige Bevelhebbers, allen ten getale van zeshonderd man, na de benaauwde Stad te doen uitrekken. Elk Schutter zou een weekgeld genieten van

Burgers
je geheel
van hun
die hoe-

op de
dagt, de
n, wie
l. Enk.
den en
wieder
verkiezing
wegwe
wensel
tot Bu-
LIVINC.
ann be

ras Mr.
erp van
worden,
het be-
n, de
e mede
waren
ok ten
vallene
e Gij-
tusen?

e Stad
Jir de
in de
n, uit
gren,
in ge-
doet
van
zeu

MARRON.

Zie hier Marron ! de Godsgerant !
Die Reden_ en Godsdienst bied de hand.
De Hylge Leer van CHRISTUS !_ plant ;
En , Dweepzucht uit de kerk verband ;
Terwyl het licht der waarheid brand !
Voor Godsdienst_ Volk en Vaderland. —

zes Guldens en vijf stuivers, en de gehuwde, daarenboven, voor zijn huisgezin, wekelijks, drie Guldens. Spoedig was de beraamde Manfchap voltallig. Op den zeventienden Jullij vertrok dezelve, in vijftien Schuiten, na het *Sticht*.

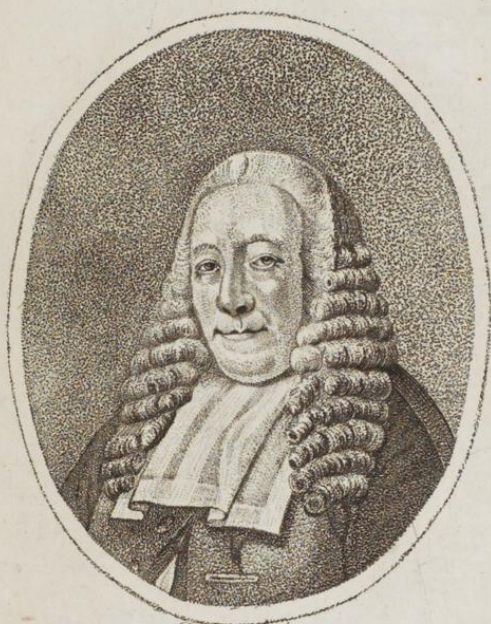
Deeden wij, boven, verslag van eene Vergaderinge van Vaderlandsche Regenten, in de maand Augustus des jongstvoorgaanden jaars, in deeze Stad, gehouden, nu vindt men geraaden, op den zesden dag der zelfde maand des tegenwoordigen jaars, zulk eene bijeenkomst te hervatten. Nog talrijker dan de voorgaande was deeze; 'er verscheenen op dezelve verscheiden aanzienlijke Staatsleden, uit verschillende Gewesten der Republiek. Men kwam, eger, tot geen vast besluit; of, indien 'er iets beslooten wierdt, bleef de uitvoering agter, door de niet lang daar op gevolgde gebeurtenis.

's Daags te vooren, op den vijfdén Augusten, hadt men hier een pragtigen Maaltijd gehouden, in de Herberg *de Zwaan*, op den Nieuwendijk, ter gedagtenisfe van de overwinninge, zes jaaren geleeden, door den Schout bij Nacht ZOUTMAN, op *Doggersbank*, op de Engelschen bevogeten. Behalven verscheiden aanzienlijke Kooplieden en Bevelhebbers der Schutterije, lieten zich, op het staatelijk Gedenkmaal, vinden, de Burgers Jr. R. J. VAN DER KAPELLEN *tot Rijfelt*; Jr. PALLAND *tot Zuithem*, *Drost van Tselmuiden*; Jr. VAN LYNDEN *tot den Oldenaller*; Jr. HAAR-SOLTE *tot den Doorn*, Mr. RHYNVIS FEITH, *Burgemeester van Zwolle*, en verscheiden andere Afgevaardigden tot de boven gemelde Vergaderinge. Slaande op de plegtige gelegenheid, en in den smaak des tijds, waren de sieraaden van de Tafel. Op 't midden van dezelve pronkte een Stuk, draagende een aantal Zinnebeelden. De Middengroep was een Pyramide; aan de eene zijde van het Voetstuk zag men den Zeeflag, aan de andere de vlugt der Engelschen; ginds en elders Zegetekens, met gepaste opschriften. Aan eene Kolom, rustende op het Voetstuk, hingén de baeltenissen van den Admiraal MICHEL DE RUITER, als mede die der broederen JAN en CORNELIS DE WITT, als hebbende den Admiraal, in de hachelijkste gevechten, verzeld, en eindelijk dat

van den Vice-Admiraal ZOUTMAN. Een Leeuw, houdende eene Scheepskroon, nevens eenige Faambeelden, den roem der Overwinninge uitblaazende, dekte de Kolom. Aan de rechterzijde deezer Kolom hingen het oude en tegenwoordige Wapen van *Amsterdam*, die, door Geniën, met Lauwerkranzen gekroond wierden. Aan de zijde deezer Kolom wierden de vier Elementen, in Saxisch Porcelein, verbeeld. Het Sluittuk was eene Groep, bestaande uit de beelden *Roem*, *Gedagtenis* en *Behouding*; zinspeelende op de gebeurtenis, van welke, in het Opschrift, aan den Pilaar, gewag gemaakt wierdt. Aan de slinkerzijde zag men eene Kolom, aan welke de Wapens van *Amsterdam* gekroond wierden, voorts de vier Waerelddeelen in Saxisch Porcelein. Het slinker Sluittuk was eene Groep, in welke de *Vrijheid* wierdt vertoond, door HERCULUS beschermd. Ter zijde was afgebeeld de Liefde tot het Vaderland. Overeenkomstig met de thans heerschende denkwijze, waren de Drinkleuzen, welke, onder den Maaltijd, gegeven wierden. Zij waren de volgende:

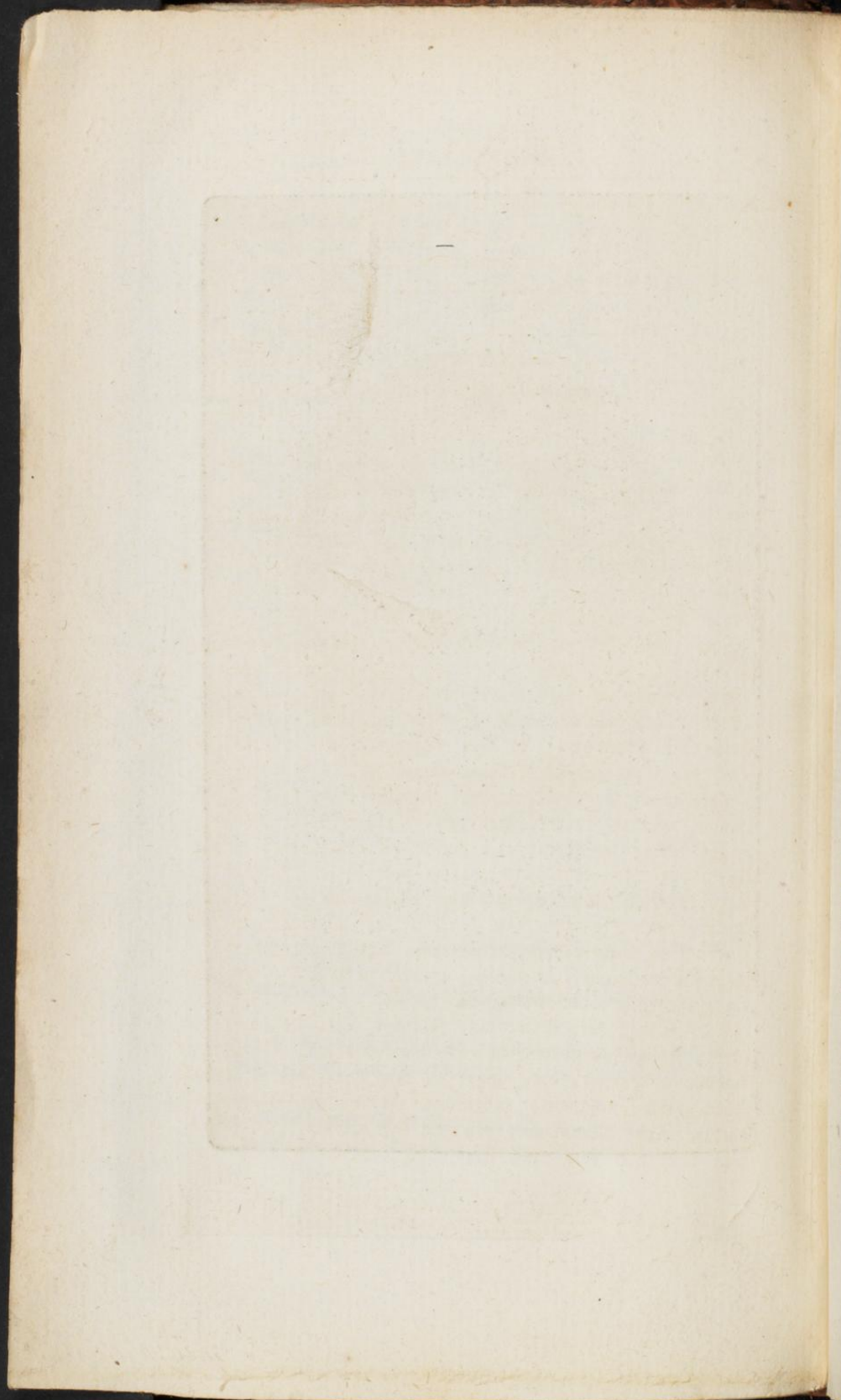
1. Hun Edele Groot Mogende; dat derzelver poogingen, tot Triomf der groote Volkszaake, nadruklijker en leevendiger, werkzaam zijn mogten, dan dezelve tot heden zijn geweest.
  2. De braave Staatsleden van andere Provinciën.
  3. De Regeering van *Amsterdam*.
  4. De Admiraal ZOUTMAN, en de Helden van *Doggersbank*.
  5. De ondergang der tweeledige Tirannij, naamelijk die der Een- en die der affchuwelijke Veelhoofdige; de Triomf der Vrijheid; en de Godlijke Zegen over de poogingen der doorluchtige Volksvrienden.
  6. De gewapende braave Burgerarm, door geheel Nederland.
  7. Onze Brabantfche Vrijheidsbroederen, die Ons, volgens echte berigten, bij alle gelegenheden, ten goede indagtig zijn.
- Onderscheiden van de reeds gemelde, was eene bijeenkomst, insgelijks in de maand Augustus, te *Amsterdam* gehouden.

G. Konst. fec.

HENRIK HOOFT DANIELSZ.
 Burgemeester der Stad
 AMSTELDAM.

houden. Zij vergaderde, in de Grootte Zaal der Burger-Sociëteit, in de Herberg de Stad Lions, en bestondt uit de Afgevaardigden van ruim honderd Departementen, van Schutterijen, Gilden, Gekonstitueerden, Genoofschappen, Sociëteiten en Gezelschappen, gezamentlijk uitmaakende meer dan tweehonderd Leden, meest, zo niet geheel, uit de Provincie *Holland* bij een geroepen. Veel ophefs maakte men van de zaaken, hier verhandeld; zij waren: 1. De invloed des Volks op de Regeering; 2. De Vrijheid van de Drukperze; 3. De invoering van eene vaste Landmilitie; 4. De Medewerking der ongewapende met de gewapende Burgerije. Doch, 't geen bovenal de algemeene aandagt welke, en van dezelve veel goeds deedt belooven, was de verkiezing, uit een Lijst van veertig *Vaderlandsche Medeburgers*, van vijfënwintig *Nationaale Gekonstitueerden*, tot de zaak der onderhandelingen te *Parijs*. *Frankrijk*, naamelijk, wierdt thans aangezien en geëerbiedigd als de Beschermgod, van welchen men verlossing en hulp verwagte, tegen de Pruisische magt, van welker zekere aannaderinge men, meer en meer, begon te spreken, zints de veel gerugtsmaakende gebeurtenisse, de verhinderde reize van Haare Koninklijke Hoogheid, Mevrouw de Gemaalinne van den Erfstadhouder, van *Nijmegen* na 's *Graavenhage*.

Zeer gewigtige gevolgen hadt dit voorval op de Raadsbesluiten, welke, zedert, genomen wierden. Daar uit was, onder andere, ontstaan, het Besluit der Vroedschap onzer Stad, om zijne Hoogheid WILLEM DEN V te schorzen in Hoogstdezelfs hoedanigheid van Stadhouder en Kapitein-Generaal der Provincie van *Holland*, met inhouding van de Jaarwedden, en andere voordeelen, aan die hooge waardigheden verknogt, en dezelve te doen dienen ten behoeve der gewapende Genoofschappen.

Vreemd mag het, indierdaad, schijnen, dat, in den toestand, in welchen onze Stad zich thans bevondt, zommigen den moed bezaten, om, openlijk, daar tegen aan te druischen. Dit, nogthans, gebeurde, op den dertienden Augustus. Acht Sloeproefers van een Oorlogschip, zich voorzien hebbende van eene Oranjevlag, nevens eene Kroon, wel-

welke de zelfde kleur voerde, trokken daar mede door een groot gedeelte der Stad. Doch gevorderd zijnde tot op de Vischmarkt, wierden ze ontmoet van eenen Onderschoot met zommige Dienaars van het Geregt, straks gevat en gevankelijk onder het Stadhuis gebragt.

Hemelhoog verhief de thans heerschende menigte dit bedrijf. Men meende, daar in, te vinden een nieuw bewijs voor de wettigheid van den stap, onlangs gedaan, in het afzetten van den voorgaanden Hoofdschoot, en het aanstellen van den Burger, welke thans dien gewichtigen post bediende. Bij veelen wierdt, hierom, het ontwerp wederom leevende, reeds voor eenigen tijd, vooral in de Burger-Sociëteit, gepopperd. Men was, naamelijk, niet voldaan over den tegenwoordigen Schepensbank. Uitgezonderd van HOGENDORP van *Hofwegen*, tweeden Voorzittenden Schepen, verschilden alle de overige Schepenen van de thans heerschende denkwijze. HOGENDORP, daarenboven, Kolonel der Schutterije, was veeltijds afweezig, om elders buiten de Stad het bevel te voeren. Hier uit ontfontd, bij veelen, een vermoeden, of, in zulk eene gesteldheid van zaaken, eene onpartijdige Regts-oeffening konde verwacht worden. Gelijk het gemeenlijk gaat, veranderde het vermoeden, bij de driftigste ijveraars, in zekerheid. Dit bragt zommigen op den inval, om, zo als zij het noemden, ook den Schepensbank te zuiveren, eenige Leden af te zetten, en andere, die meer in hunnen smaak vielen, met dien volwichtigen post te bekleeden. Doch men konde het, omtrent de wijze, niet eens worden. Eenigen wilden deeze, geenen wederom andere, doch niemand allen gezamentlijk van hunne posten verlaaten hebben. Deeze tweespalt was oorzaak, dat men tot geen vast besluit kwam.

Onder dit alles was 'er, ten Stadhuiuze, eene zaak gaande, die uit den aart der tegenwoordige tijden onmiddellijk voortvloede, en beschouwd wierdt als een noodzaaklijk werk, zonder 't welk de begeerde Herstelling geene plaats hebben, immers geenen vasten stand konde houden. Ik heb het oog op een nieuw Regeerings-Reglement, naar 't welk, voortaan, het Stadsbewind zou worden ingerigt. In

Hol-

Holland hadt de Stad *Haarlem* daar van het eerste voorbeeld gegeven, en het ontwerp in zo verre tot stand gebracht, dat het, weinige dagen vóór de Omwenteling, daadelijk in kracht gesteld wierdt. Te luisterrijk en streelende voor de Vrijheid, dagt men in onze Stad, was zulk een bedrijf, dan dat het elders geene navolgers zoude hebben. Yverig sloeg de Vroedschap de handen aan het werk, beraamde een Plan, en bragt het, wel haast, in zulk eene orde en volkomenheid, dat 'er Gemagtigden, uit den Krijgsraad en uit de Gekonstitueerden, benoemd wierden, om, op gezette dagen, het groote Ontwerp te overzien, te beschaaven, af te neemen en bij te voegen, en 't geheel in zulk eene orde en gedaante te brengen, dat het, als een uitstaande Reglement van bewind, ten algemeenen gebrulke konde worden ingevoerd. Doch, 't geen, kort daar naa, voorviel, verschafte ander werk aan de Vroedschap, en deedt dit, nevens verscheiden andere Ontwerpen, in rook verdwijnen.

Al zints geruimen tijd hadt het gerugt geloopt, wegens de aannadering van Pruisische Troepen, om, aan haare Koninklijke Hoogheid, de verzogte, doch telkens geweigerde Voldoening, te bezorgen, voor den hoon, welken Hoogstdezelve meende geleden te hebben, in 't verhinderen haarer reize na 's *Graavenge*. Doch dit gerugt vondt, bij aanhoudendheid, bij de menigte, even weinig geloof, als men, daarentegen, zich vleide met de zekere verwagting van Fransche hulpstroepen, welke men elkander diets maakte bij *Civet* te zijn gelegerd. Bijkans ongelooflijk, voor de zulke, die de dingen niet eenigzins van nabij gezien hebben, zijn de wederfreevingen der dugtigste bewijzen, en, aan de andere zijde, de verzekeringen op zeer losse gronden, te deezer gelegenheid aan weerkanten gedaan. Nogtbans raakten zommigen aan 't wankelen, zedert het inleveren van eene *Nota*, door den Pruisischen Gezant, op Zondag, den negenden September, en de besluiten, ter Staatsvergaderinge, daar op genomen. In onze Stad, hoedantig ook zommigen, uitwendig, zich aansfelden, werkten de Staatsbemoeijingen zo kragtdaadig, dat men ijverig de hand sloeg aan middelen ter verdediginge, alzo men geenzins twijfelde, in gevalle
de

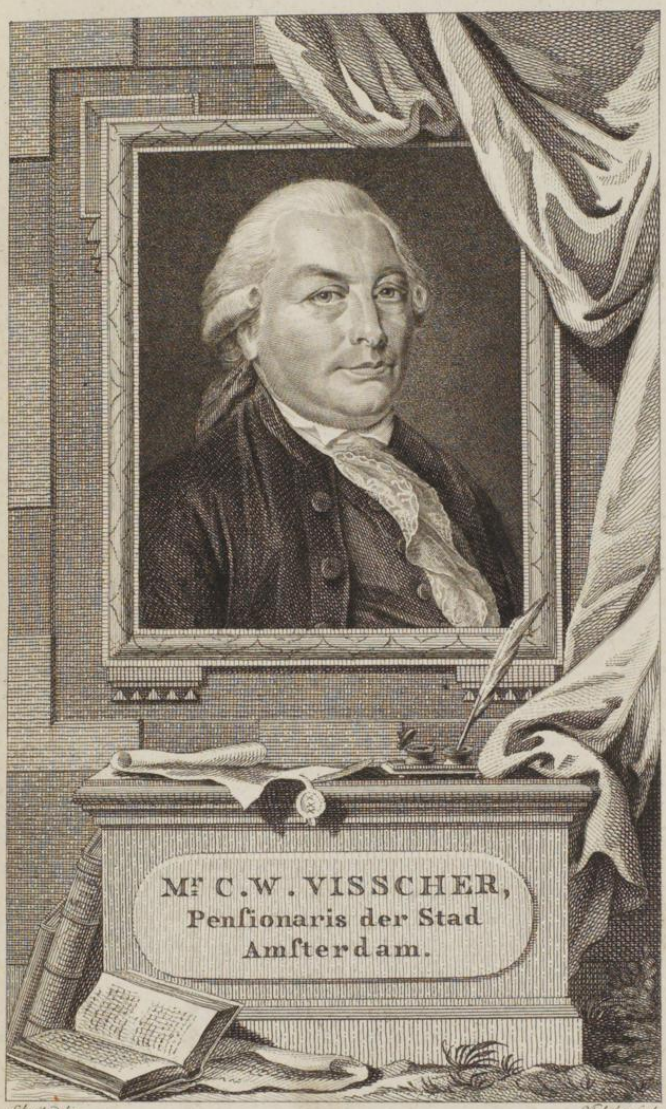

de Krijgsmagt van zijne Pruisfische Majesteit iet vijandigs in den zin hadde, of *Amsterdam* zou gewisfelijk aanstoot lijden. Behalven eene versterking van Manschap, na *Muiden* gezonden, wierden de Voorposten, bij *Diemerdam*, het *Weesper-Tolhek*, den *Duivendregtschen Brug*, te *Ouderkerk* aan den *Amstel*, *Amstelveen* en op *Halfwegen Haarlem* en *Amsterdam*, versterkt en met Batterijen voorzien, ten einde om een geweldigen aanval, en dus den toegang tot de Stad, af te weeren.

Intuschen scheenen zommigen, in 's *Hage*, meer vertrouwen te stellen op de veiligheid van *Amsterdam*, dan van eenige andere Stad in *Holland*. Uit de raadpleegingen, aldaar gehouden, moeten wij zulks afleiden. Op Saterdag, den vijftienden September, was het Vergadering der Staaten van *Holland* en *Westfriesland*. Van wegen onze Stad verscheen in dezelve de Burgemeester GEELVINCK, nevens de Pensionarissen VAN BERCKEL en VAN DER GOES. Uit naame hunner Lastgeeveren deeden deeze den voorslag, aangezien de Staatsvergadering, in 's *Hage*, niet meer veilig konde gehouden worden, om dezelve na *Amsterdam* te verleggen, en aldaar te raadpleegen op de middelen, welke ten meesten algemeenen nutte konden dienen. De Ridderfchap en eenige Steden verzetteden zich daar tegen; doch de Meerderheid bewilligde in den voorslag. Terstond naa het scheiden der Vergaderinge vertrokken GEELVINCK en VAN BERCKEL, verzeeld van den Dordrechtschen Pensionaris DE GYZELAAR, na *Amsterdam*; blijvende VAN DER GOES alleen in 's *Hage*. Straks naa hunne aankomst, nog dien zelfden avond, beleiden de gemelde Afgevaardigden Vergadering der Vroedschap: Een Brief, dienende ter uitnodiginge der Staatsleden na *Amsterdam*, door dezelve opgesteld, wierdt, nog den volgenden nacht, na 's *Hage* verzonden, en, 's anderendaags, in eene buitengewoone Staatsvergaderinge, geleezen.

In afwagting der naderende komste van Hun Edele Groot Mogenden, was men, intuschen, in onze Stad, ijverig bezig om de Raadkamer, op het Stadhuis, daar toe in gereedheid te brengen. De onderscheidene zitplaatzen waren reeds bestemd. De Afgevaardigden van *Amsterdam* zouden zitten

Schmitt delin.

Vinkhous sculp.

Prooffteek.

et vijands in
 jk aanloop bij
 ), na Muiden
 merdam, het
 te Ouderkerk
 Haarlem en
 en, ten einde
 tot de Stad,

 meer vertrou-
 am, dan van
 egingen, ab-
 op Saterdag,
 g der Staten
 ze Stad ver-
 nevens de
 Uit naam
 y, aangezien
 ig kronde ge-
 te verleggen,
 ten meesen
 ap en eenige
 Meerderheid
 scheiden der
 RCHER, ver-
 ZELAAR, na
 in 's Hage-
 ond, belie-
 Vreedfchap,
 den na Am-
 den volgen-
 andags, in

 dele Groot
 ijverig be-
 in gereed-
 aren reeds
 den zmet
 voor

voor den toegemetzelden Schoorsteen, aan hunne regterzijde de Zuidhollandsche, aan de linkerzijde de Noordhollandsche Burgers, en, tegen over die van onze Stad, de Ridderfchap. Wel haast verspreidde zich het gerugt der ongewoone zamenkomste, en lokte, 's Maandags, eene groote menigte na den Dam; die nu, voor het Stadhuis, met eenige Stukken Geschut voorzien, en met eene vermeerdering van Manschap, uit de Schutterije, bezet wierdt. Gering, egter, was het getal der Staatsleden, welke hier verscheenen. Van hier dat men, aan de bijeenkomst, niet den naam van *Saatsvergaderinge*, maar dien van *Conferentie* gaf. De Generaal van RYSSSEL, Bevelhebber van het Hollandsche en Stichtsche Cordon, van het voorneemen verwittigd, en van *Naarden* herwaarts gekoomen, verscheen in deeze zamenkomst, om met de Leden te raadpleegen, over 't geen hem thans te doen stondt. Na lang beraad, viel, eindelijk, het besluit, om de Vesting, tegen de Pruisfische magt, te verdedigen. De bijzondere bescherming, in welke de Generaal, door Huu Edele Groot Mogende, in 's *Hage*, was genomen, wierdt thans herhaald en met nieuwen nadruk toegezeid. In de zelfde Vergadering stonden binnen twee Advokaaten, de een Sekretaris van de algemeene Vergaderinge der Genootschappen, de andere, als Afgevaardigde der *Amsterdamsche* Gekonstitueerden. De bij een gekoomene Leden begroetten zij met den titel van Edele Groot Mogende Heeren, en erkenden aldus dezelve als uitmaakende eene wettige Staatsvergadering. Na den hoogen nood des Lands, in hartroerende bewoordingen, te hebben voorgedraagen, baden zij de Vergadering, bij al wat heilig was, „ zij zoude tog het be- „ fluur van 's Lands zaaken op zich neemen, het Land, en „ bijzonderlijk deeze Stad, als het eenig over gebleevert „ Botwerk, beschermen; betuigende voorts, in naam hunner „ Lastgeeveren, de Vergadering, welke thans in 's *Hage* „ wierdt gehouden, niet voor wettig te erkennen, en, ge- „ volglijk, ook niet de besluiten, daar in vastgesteld, maar „ veel eer dezelve aan te zien als door dwang genomen; „ beloovende, voorts, de tegenwoordige bijeenkomst en „ Regeering, tot den laatsten droppel bloeds, te zullen hef-

„ pen beschermen en ondersteunen, terwijl zij de Besluiten,
 „ hier te neemen, alleen voor wettig houden, en de Leden
 „ deezzer Vergaderinge alleen erkennen zouden als wettige
 „ Vertegenwoordigers van een vrij Volk, en als den eenigen
 „ Souverein." Zij voegden 'er nevens „ dat men moest
 „ voortgaan met zich te verdedigen; dat men, met de
 „ Burgermagt en het Krijgsvolk, welke men reeds bij de
 „ hand hadt, geholpen en ondersteund van de Fransche Le-
 „ gersmagt, welke men, eerstdaags, te gemoete zag, den
 „ Pruisfischen Vijand ligtelijk zou kunnen te keer gaan." Wijders gaven de twee Afgevaardigden in bedenking, „ of
 „ men, om de tegenpartij, binnen de Stad, in bedwang te
 „ houden, niet, op staanden voet, eene Afkondiging be-
 „ hoorde te doen, volgens welke allen, die *Oranje boven*
 „ zouden roepen, of met Oranjetekens versierd in het open-
 „ baar verschijnen, op heeter daad, zonder forme van Pro-
 „ ces, met den dood zouden gestraft worden." Het ant-
 „ woord, op deeze Aanspraak, behelsde, hoofdzakelijk „ dat
 „ de omstandigheden, in welke zich verscheiden Leden van
 „ de Afgevaardigden der aanwezig zijnde Steden bevonden,
 „ de gezamentlijke Leden der Vergaderinge hadden doen
 „ besluiten, aan de twee boven gemelde Afgevaardigden,
 „ van deeze omstandigheden kennis te geeven, en voorts
 „ dezelve onder 't oog te brengen de onmogelijkheid, zon-
 „ der naderen last hunner Principaalen, om iets te beslui-
 „ ten; doch dat men evenwel zoude trachten, deezen nade-
 „ ren last te bekoomen, en, intuschen, voortgaan met het
 „ houden van onderlinge *Conferentien*." De Burgers van
 onze Stad voegden 'er nevens, „ dat de Agtbaare Raad ge-
 „ reed was, en bleef, om alles in 't werk te stellen, tot
 „ bewaaringe, beveiliginge en bescherminge van deeze Stad
 „ en derzelver getrouwe Burgerije."

Terwijl de Vergadering der Staatsleden in de Raadzaale
 zat, kwam de Vroedschap bij een in Burgemeesterskamer.
 Om zich van hunnen raad te dienen, hadt men dienstig ge-
 oordeeld, VAN BERCKEL en VISSCHER, Pensionarissen der Stad,
 insgelijks te beschrijven. Doch zij verlieten, eerlang, na
 eenige woordenwisseling, de Vergadering, dewijl Mr. MAT-

terwyl zij de Belu-
 g honden, en de Leden
 men zouden als verp-
 Volk, en als een
 evens „dat met
 en; dat men, met
 welke men reeds bij
 nd van de Franche
 te gemoete zag,
 kunnen te keer ga-
 en in bedriving,
 e Stad, in betrag-
 eene Afkondig-
 len, die Oranj-
 s verfiert in het
 onder forme van
 it worden." Hier
 hoofdzakelijk, en
 verscheiden Leden
 inde Steden be-
 deringe hadde de
 elde Afgevaardig-
 e geeven, en van
 onmogelijkheid,
 on leze te heb-
 dragen, deeren
 , vorens met
 " De Burgers
 de Agbare Raad
 wert te stellen, en
 ninge van deze

en in de Raad-
 Burgemeesteren
 dit men dinstig
 officariden der Sta-
 (leen, eenig,
 , dwijl die men

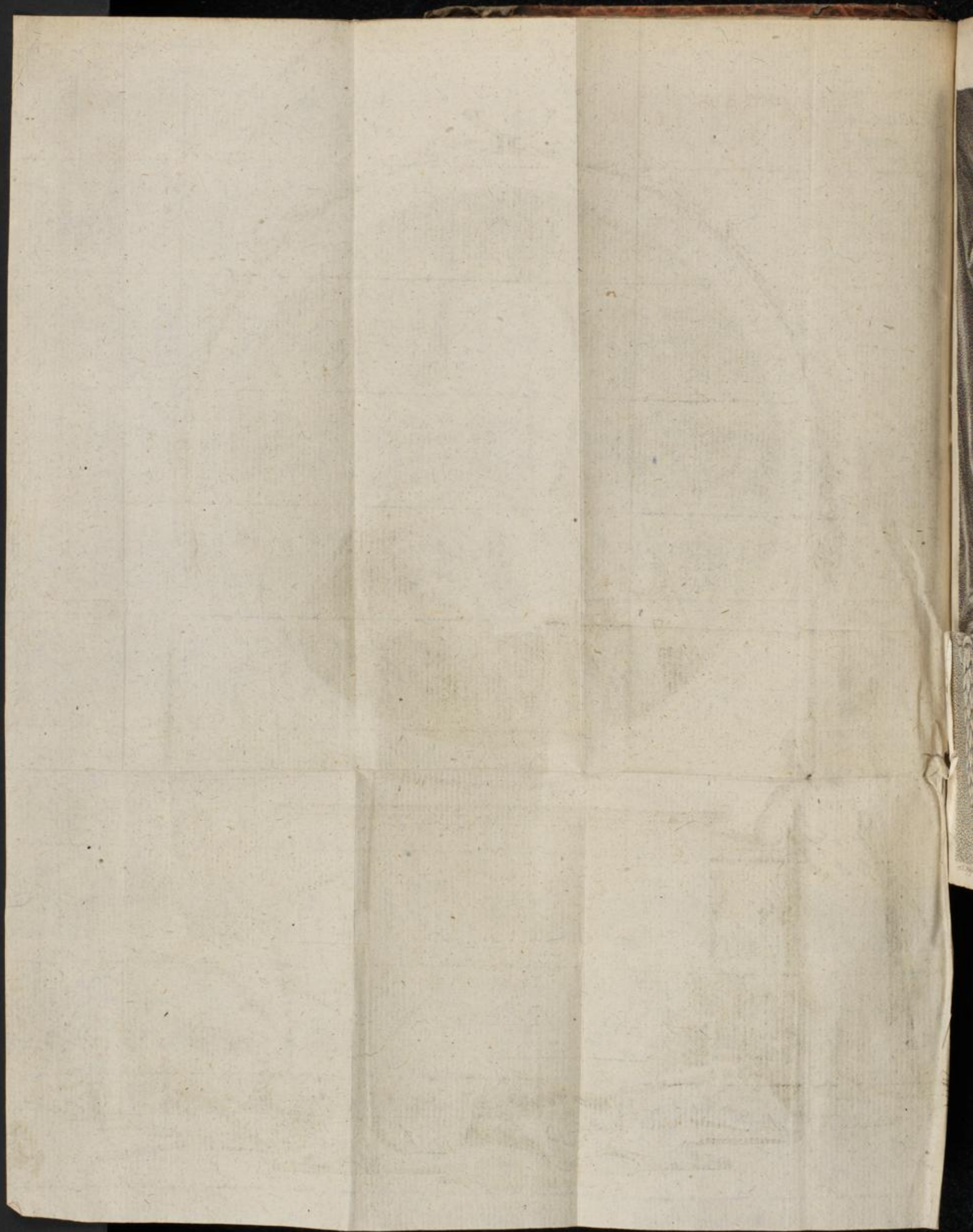

Dus gemeeſter HOOFT verzeekt op den 26 Februarj 1787, de Burgery van Amſtelâam, haare belangen, zelf ten koſten van ſyn leven, te zullen behartigen.

H F T Daniëls z.

Buerdam, enz. enz.

HENRIK HOOFT Daniëls z.

Burgemeester der stad Amsterdam, enz. enz.

Small text at the bottom left corner, likely a printer's mark or reference.

THYS STRAALMAN, Oud-Schepen en Raad, weigerde, zijne stem te geeven, zo lang de Pensionarissen tegenwoordig waren, om reden dat hij dezelve, tot zitting in de Vroedschap, niet geregtigd oordeelde.

Eene bijstere ontsteltens heerschte, onder dit alles, door de geheele Stad, na de gantsch onverwagte tijding, op Zondag, den zestienden September, wegens het verlaaten der Stad *Utrecht*, door den Rhiingraaf VAN SALM. De schrik en vervaardheid nam toe, op het zien aankoomen, in den namiddag van dien Zondag, en op eenige volgende dagen, van eene menigte Vluchtelingen, uit het Sticht, en van elders, met hunne beste tilbaare have. Handen vol werks hadt nu de Vroedschap, welke dagelijks, en zontijds meer dan eens, vergaderde, en waren de overleggingen, onder andere, voornaamelijk, daar toe ingerigt, om de inwendige rust en veiligheid te handhaaven. Van twee kanten ontstondt nu eene gegronde vreeze voor opschuddingen. Aan de eene zijde was men bedugt, dat de bewoners der Eilanden, *Kattenburg*, *Wittenburg* en *Oostenburg*, en anderen, welke even eens gezind waren, door den tegenwoordigen staat der zaaken gemoedigd, het hoofd zouden opsteeken, en iet geweldaadigs aanvangen. Aan den anderen kant voedde men een niet minder gegronnen angst, dat veelen der zulken onder de Gemeente, welke der thans heerschende denkwijze waren toegedaan, ziende haare uitzigten, op herstel van zaaken, te leur loopen, tot misnoegen en woede zouden overslaan. Bij deeze twee redenen, tot vreeze voor rustverstorringe, kwam nog eene derde; zij ontstondt uit de groote menigte van Vreemdelingen, van allerlei rang, en onder deeze veelen van de laagste klasfe, die in het Burgerleger of elders gediend hadden, en nu, van hulpe, toevingt en den noodligen lijftogt ontbloot, in onze Stad eene schuilplaats kwamen zoeken.

Van twee middelen bediende men zich, om de rust te handhaaven, en de gemoederen van dus verschillende gezinthen in bedwang te houden. In zulke oorden, atwaarf men voor gevaar meest bedugt was, vooral op *Kattenburg*, versterkte men de Burgerwagten, en zondt, daarenboven,

van uur tot uur, Ronden door de gantsche Stad. Verschelden Wagtvrijen en Uitkoopers, uit aanmerking van gebrek aan manschap, en de drukte der wagtdoende Burgerije, ontzagen niet, zich mede hier toe te verledigen. Het ander middel, hoewel zwakker in zijnen aart, doch 't geen, evenwel, eene goede uitwerking deedt, was, het opwinden en versterken der gemoederen, door dezelve te streelen met de naderende komst der Fransche Krijgsmagt, om de Pruisische Troepen ten Lande uit te drijven. Door deeze behoedmiddelen, hoewel, zelf naar 't oordeel der verstandigsten, tegen 't gevaar niet opgewassen, wierdt, tot op den afloop van zaaken, midden onder den schrik en angstwekkenden toestand, alle opschudding geweerd en de algemeene rust en veiligheid gehandhaafd.

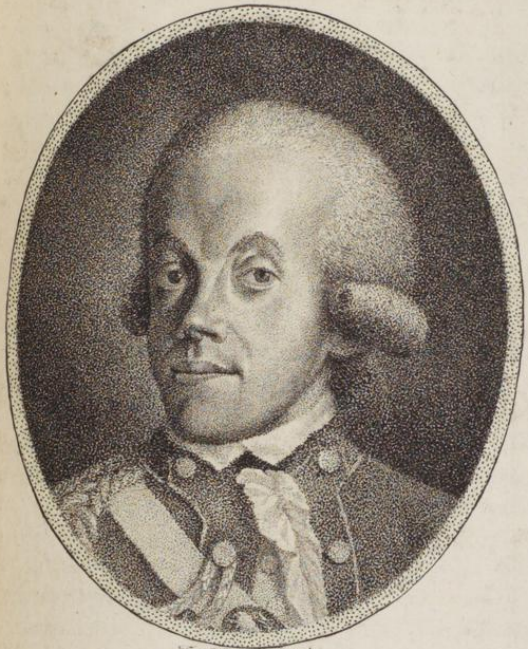
Wijd van een loopende waren, onder dit alles, de gezintheiden der Burgers en Ingezeetenen der Stad, aangaande de zijde, welke men, ten opzichte der Troepen van Zijne Pruisische Majesteit, hadt te kiezen. Eenigen beweerden, men moest met den Hertog VAN BRUNSWYK, die 't bevel over dezelve voerde, in onderhandeling treden, en de best mogelijke voorwaarden tragten te bedingen, om aldus te voorkoomen de verwoestingen en onnoemelijke schaden, aan welke eene magtige Koopstad, door een geweldigen aanval, zoude worden bloot gesteld. Anderen, daarentegen, riepen dat men thans moest vol houden, en den vijand afwagten, als kunnende dezelve, door den moed en de vereenigde magt der Gemeente, ligtelijk tot staan gebragt, en met schande te rug gedreeven worden. Nimmer, misfehien, bevondt zich onze Stad in veeger toestand, dan geduurende het tijdsverloop, in 't welk de keuze, aangaande het te neemen besluit, onbeslist bleef. Na lang in 't midden te hebben gehangen, floeg, eindelijk, de schaal over tot het besluit, om de Stad te verdedigen. Ondanks de bedenkingen, voor het regengestelde gevoelen, hier en daar geopperd, hadt, weelligt, tot den Raadslag, bij de Vroedschap, daar omtrent genomen, niet weinig toegebragt, de woedende ijver van eenige Leden der Burger-Sociëteit, die, door hunnen invloed op de menigte, ligtelijk, aanleiding zouden hebben

kun-

AMSTELDAM

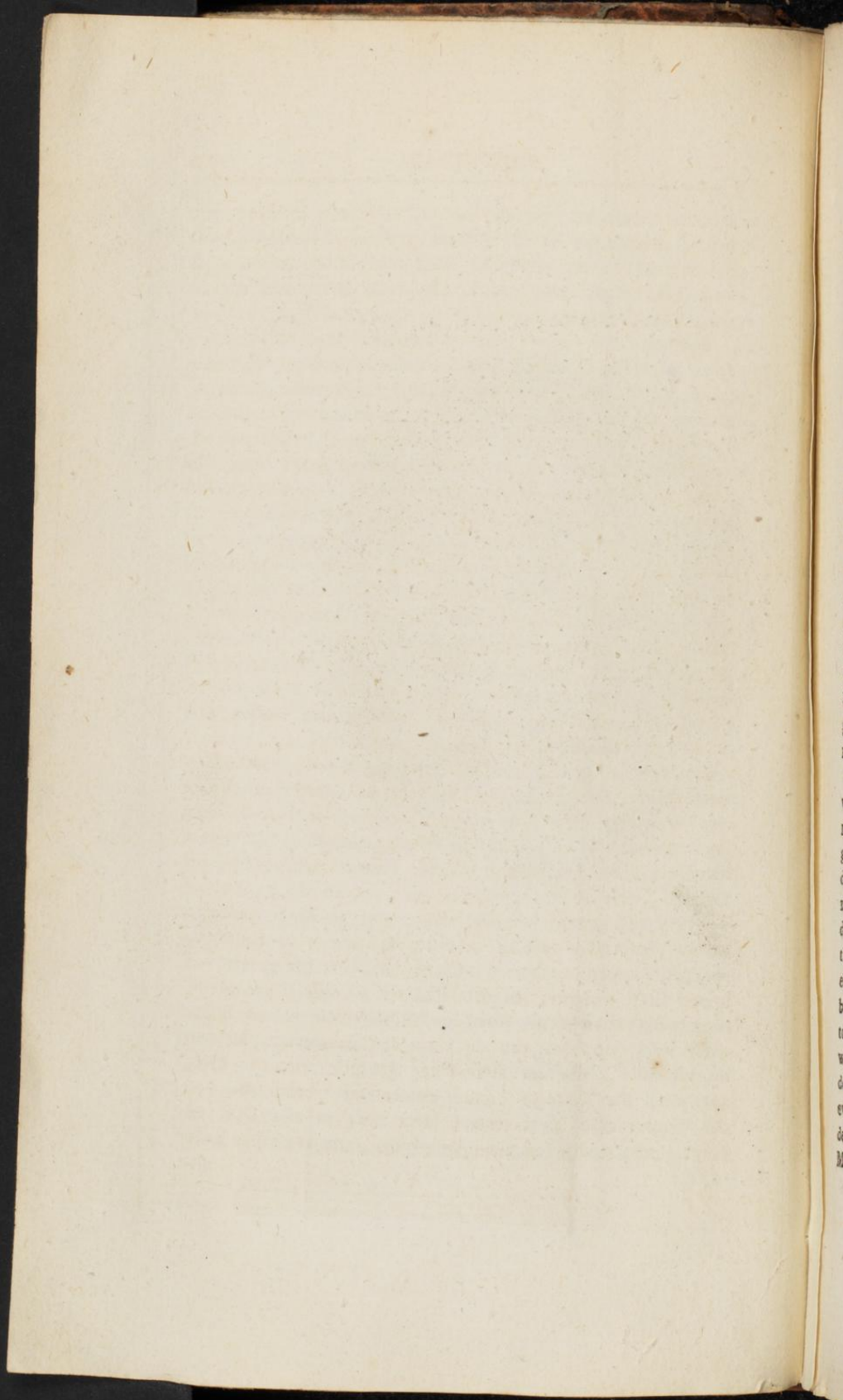
den door de genl. de
 koopt, en wazt in de
 druke der wopendruke
 hier toe te verhoen. De
 in zinen ont, dat per
 king deet, wa, in v
 en, door gevee s
 nische Krijng, in de
 te drijen. Door de
 't oordeel der
 er, wiert, toe op
 en Krijt en
 gewerd es de
 waren, o
 Ingevee
 opge: der
 te Krijt. De
 g van
 derhand
 re te be
 en o
 , door
 Ander
 den, en
 in mo
 dan ge
 immer,
 ad, dat
 angende
 ng in
 lichte
 denks
 en de
 Vroed
 de w
 it, die
 aanle
 te

J. J. J. J. J.

T. C. VAN HERZEELE,
 Majoor en Capitein
 van't geele Regiment
 der Amsterdamsche
 Schuttery.

1787

kunnen geeven tot ongelegenheden, in gevalle de Raad, aan hunne denkwijze en gezintheid tegenstand hadde durven bieden. Zints dit oogenblik floeg men, meer en meer, de handen aan het werk, om de Stad in gedugten staat van tegenweer te brengen.

Hoewel de Stad van een aanzienlijken voorraad van Geschut en Krijgsbehoeften was voorzien, van wegen de menigte, egter, welke daar van, na de Buitenposten, was gevoerd, vreesde men, tot het bieden van een kloeken en hardnekkigen wederstand, daar aan gebrek te zullen hebben. Van hier dat men de toevlugt nam tot de Admiraliteit, en derzelver Magazijnen deedt openen, om den verzamelden voorraad te versterken. Veel viel hier over te doen, in eene Vergadering der Admiraliteitsleden, gehouden in den voormiddag van Zondag, den drieëntwintigsten September, en eene andere, in den namiddag van dien zelfden dag. Van het gebeurde, in de beide zamenkomsten, oordeelen wij een verslag niet ongepast, vermids hetzelfde eene voornaame beweegreden was, om de Vroedschap te doen veranderen van besluit, ten aanzien van de verdediginge der Stad, en den grond leide tot eene onderhandeling met den Hertog van BRUNSWYK, welke, zedert, ondernomen wierdt.

De Edel Mogende Raaden, in den gemelden voormiddag vergaderd zijnde, deedt de Raad en Advokaat Fiskaal VAN DER HOOP aan dezelve eenen voorslag, die, vervolgens, goed gekeurd en in een besluit wierdt veranderd. De voordragt van gemelden Fiskaal kwam, hoofdzakelijk, hier op neder: „ Uit de stappen, die, van wegen de Regeeringe deezer Stad, gedaan wierden, door het Geschut, Ammunitione en verder Oorlogstuig, van het Kollegie te vorderen, te eischen en weg te neemen, besloot hij, dat het gevaar van buiten sterk naderde, en dat alles ter verdediginge wierdt toegeleid, hoewel de Raad ter Admiraliteit geheel onbewust was, zo wel van de kragt van dat gevaar, als van de middelen, die ter afwendinge gebruikt wierden. Dat, evenwel, dit Kollegie konde aangemerkt worden als een der voornaamste Ingezetenen, daar het, in zijn Dok en Magazijnen, zulke aanzienlijke panden, en van zulke eene

uitmattende waarde bezat, en, uit hoofde dier aangelegenheid, wel hadt mogen verwagten, eenige kennis te hebben van den staat der zaaken. Dat hij Raad en Advokaat Fiskaal, daarenboven, in ervaring was gekoomen, dat de Kollegiën van Koophandel en de aanzienlijkste Kantooenen mede niet gehoord, en dat 'er Kooplieden waren, die gaarne hun belang zouden inbrengen, doch daar omtrent beschroomd waren, uit vreeze voor persoonlijke beleediging van eenige opgezette menschen, of van vreemde Gewapenden, in grooten getale herwaarts aangekoomen. Dat hij, vervolgens, in overweeging hadt genomen, aan den Raad voor te draagen, eene Commissie te benoemen van eenige Leden uit het midden van dat Kollegie, of van hem alleen, om aan Burgemeesters voor te draagen de voornoemde bedenkingen, het belang van het Kollegie, de zorge, welke het draagen, en de bescherming, welke het aan den Koophandel moest verleen, en daar nevens te kennen te geeven de verwondering van den Raad, dat aan denzelven niets wierdt medegedeeld van de termen van gevaar, en van de middelen ter verdediging; en tevens met nadruk te verzoeken, dat de Maatschappijen van Oosten Westindiën, de Bestuurders van den *Levantschen, Muskovischen* en *Oosterschen* Handel, als mede de Consuls van vreemde Natien wierden opgeroepen, om hunne belangen te kunnen inbrengen, en 't gevoelen der voornaamste Kooplieden deezer Stad in te neemen." De Leden van den Raad, deezen voorslag in overweeging genomen hebbende, beslooten, den voorslag van den Raad en Advokaat Fiskaal goed te keuren; en vervolgens denzelven te verzoeken, den inhoud daar van aan Burgemeesteren voor te draagen, doch daar nevens te voegen, dat de afgifte van het Geschut en verdere Krijgsbehoefden, door het Kollegie, ten behoeve van de Stad, door de Algemeene Staaten was afgekeurd, en Hun Edele Groot Mogende de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* bevel hadden gegeven, om 't een en ander te rug te vraagen. VAN DER HOOP, in gevolge diens Besluits, aan den Voorzittenden Burgemeester BAKER, in geschrifte, bepaaing van tijd en plaatze verzogt heb-

C^s. DE GYSELAAR.

*Dit 's t' beeld van braaven GYSELAAR ,
 Partyschap gaf hem in de hand van een' veraër ;
 Doch, daar hy zig der deugd en vryheid had geheiligd ,
 Heeft God zyn dierbaar hoofd in het gevaar beveiligd .*

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

H

MR. CORNELIS DE GIJZELAAR.
Pensionaris van Dordrecht.

Goussier del. J. van der Schueren fecit.

CHATS en
gehou

H A

J. B. de Vries, delin.

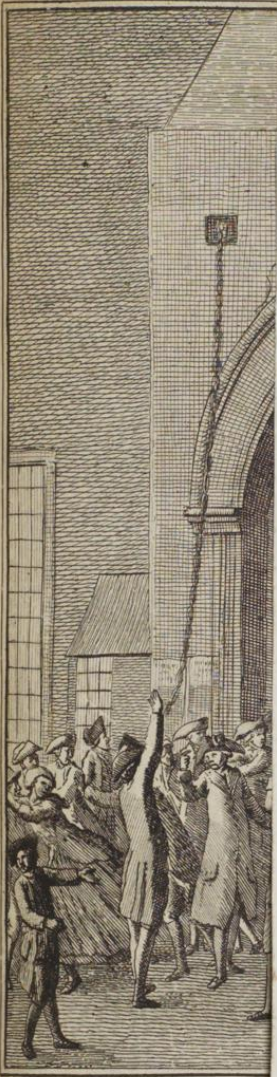
Jan van der Meulen, sculp. 1795.

GEVAERTS en de GYZELAAR, door MOURAND tegen-
gehouden by de Stadhouders Poort.

H.

M
HAA

H E T
M I S L U K T E
H A A G S C H E O P R O E R

Van den 17^{den} Maart 1786

kebbende,
Admiraliteit
den wure
vens den
wee Pen
zullen m
dervaren.
der beder
roegd, d
gals volg
„ teken w
„ om in
„ den R
„ die, et
dat voort
boord, h
de Vroed
avond va
en ontv
van den
dat de R
taai in o
ten, 's a
tog van
geene vij
plans be
Niet e
men. B
Regerin
in geene
zreden
clerit,
nis gefe
aan 't w
noderen
in de
sten, in
wieldt.

hebbende, om eene Commissie, van wegen den Raad ter Admiraliteit, bij Burgemeesteren af te leggen, wierdt tegen één ure op het Stadhuis bestemd. Hij vondt aldaar, nevens den gemelden, den Burgemeester GEELVINCK en de twee Pensionarissen VAN BERCKEL en VISSCHER. Nog dien zelfden namiddag deedt VAN DER HOOP verslag van zijn wedervaaren, hoofdzakelijk behelzende, dat hij, naa voordragt der bedenkingen, boven vermeld, daar nevens hadt gevoegd, dat de Agtbaare Vroedschap, de geopperde maatregelen volgende, „ zoude beantwoorden aan de waare beginzelen van Regeeringe in deeze Republiek, medebrengende „ om in te neemen de bedenkingen en aanmerkingen van „ den *Rijkdom der Stad*, hetwelk zekerlijk is de Commercie, en de Ingezetenen, welke denzelven drijven;” en dat voorts Burgemeesteren, deezen voordragt hebbende gehoord, hadden aangenomen, daar van kennis te geeven aan de Vroedschap, en 'er over te zullen raadpleegen. In den avond van dien zelfden Zondag vergaderde de Vroedschap, en ontving, naa het scheiden van dezelve, VAN DER HOOP, van den Burgemeester GEELVINCK, een briefje, inhoudende dat de Raad, den voordragt van het Kollegie ter Admiraliteit in overweeging hebbende genomen, daar op hadt beslooten, 's anderendaags eene Commissie te zenden aan den Hertog VAN BRUNSWYK, en zich, intusfchen, vleide, dat 'er geene vijandlijkheden of nadere aantogt van Troepen zouden plaats hebben.

Niet even eens wierdt dat besluit der Vroedschap opgenomen. Bij een *Declaratoir*, onlangs uitgegeeven, hadt de Regeering verklaard, zonder medeweeten der Burgerije zich in geene onderhandeling te zullen inlaaten. Luidkeels verzetteden zich hier om veele Leden, vooral der Burger-Sociëteit, tegen den genomen raadslag, als buiten hunne kennis gefchied. Eene korte wijl bragt zulks de Vroedschap aan 't wankelen, ja, deedt dezelve geheel van besluit veranderen; 't welk, egter, wederom een anderen keer nam, in de namiddagsvergadering van Maandag den vierëntwintigsten, in welke het stuk van nieuws geopperd, en vastgesteld wierdt, het gevoelen van den Krijgsraad in te neemen.

Hier vervoegde zich de Hoofdofficier CORNELIS VAN DER HOOP *Gijsbertsz*, ontvouwde aldaar breedvoerig den toestand der Stad, drong het besluit der Vroedschap ter onderhandeling ijverig aan, en verzogt daar op het gevoelen der Leden. De meesten van deeze verklaarden zich voor eene Onderhandeling, mids 'er de Schutterij in bewilligde; die, kort daar op, insgelijks de toestemming gaf.

't Was nu inzonderheid te doen, de Gemagtigden te be- noemen, ter volvoeringe van den gewigtigen last bij den Hertog VAN BRUNSWYK. De keuze viel eindelijk op BALTHASAR ELIAS ABBEMA en JOHAN GOLL VAN FRANKENSTEIN, den eersten, Lid van het Defensieweezen, en beiden Leden van den Raad; voorts, op GALE ISAAC GALES en JAKOB LUDEN *Hendriksz*, den eersten Gelastigde van den Krijgsraad, den anderen van de Gekonstitueerden. Zij vertrokken op Dingsdag avond, en hadden, 's anderendaags, gehoor bij den Hertog, te *Leimuiden*, alwaar thans het Hoofdkwartier wierdt gehouden. Hun Last behelsde, hoofdzakelijk, eene verontschuldiging van de verhinderde reize van Haare Koninklijke Hoogheid, als geschied om bekende redenen van noodzaaklijkheid; een verzoek om niets vijandlijks tegen *Amsterdam* te onderneemen, en van dit alles kennis te willen geeven aan zijne Pruisfische Majesteit. Het antwoord hier op behelsde, voornaamelijk, eenen aandrang op de Regeering van *Amsterdam*, om zich te schikken naar het gevoelen der Staatsvergaderinge in 's *Hage*, bij welke al het beslotene, zints geruimen tijd, voor nietig en kragteloos verklaard, en de Prins Erftadhouder, in de uitoefening van deszelfs hooge waardigheden, volkomen was hersteld. Naa lang over en weder- sprekens, verbonden zich de Afgevaardigden, zich beroepende op de bepaaldheid van hunnen Last om verder te kunnen gaan, aan den Raad voor te draagen, bij wijze van Satisfactie, aan Haare Koninklijke Hoogheid eene Misfivete zenden, in welke men zich bereidvaardig toonde, voor zo veel in de verhinderde reize iet onbehoorlijks mogt hebben plaats gehad, daar voor eene gepaste voldoening te geeven, mids men, van den anderen kant, afzag van alle vervolging der zodanigen, welke in de bewuste zaak gemengd geweest

FRANÇOIS BEELDSNYDER G.Z.
 Ritmeester van de eerste Compagnie
 der Amsterdamsche Vrijwillige
 Burger Cavalerie
 1787.

li van der
 den troetend
 onderkende
 elen der Lo.
 voor een
 illigde; die,
 gden te bo
 an bij den
 op rakta-
 voren, den
 Leden van
 anko laren
 raad, den
 op Ding-
 den Her-
 tier wiesd
 ne veron-
 Coninklike
 moedzak-
 Amsterdā
 eeren an
 bekeide,
 n Anster-
 Senasver-
 zints ge-
 de Prins
 ge wat-
 n weder-
 erospes-
 re kin-
 tije van
 lūve te
 voor zo
 hebben
 geveet,
 volging
 geweest

was. Over
gen, doch v
verdigden de
den worden,
willende, ren
den Hertog e
den. De Ge
gen, en meer
tuss te rug
stap, straks
aankomstig d
was Gelukkig
nijkte Hoo
gen. De ken
wor en den
Vrijg na de
zoo op weg
nuws bij d
lunen, eer
wde, voor
khuor leide,
Hogleid dro
ruiling der
overige Staats
de reeds mee
van de bevele
den worden
Vreeschap,
per, die vast
en wel als
Op Zondag
Hertog schrik
gebedigd hi
stad, te vol
Een diep
Hertogen
in den vroeg
gezetenen w

waren. Over deezen voorflag toonde de Hertog zijn genoegen, doch voegde 'er nevens zijnen wensch, dat de Afgevaardigden der Stad ten spoedigste na 's *Hage* mogten gezonden worden, tot het geeven van de gevraagde voldoeninge; zullende, ten dien einde, de stilstand van wapenen, tuschen den Hertog en de Stad geslooten, eenigen tijd verlengd worden. De Gelastigden, die bij den Hertog beleefd ontvangen, en meer dan eens ter maaltijd onthaald waren, keerden thans te rug na de Stad. In eene Vergadering der Vroedschap, straks daar naa gehouden, nam men het besluit, overeenkomstig der afspraak met den Hertog VAN BRUNSWYK, twee Gelastigden te zenden na 's *Hage*, om bij Haare Koninklijke Hoogheid een bezoek van pligtpleginge af te leggen. De keuze viel op den Burgemeester NICOLAAS GEELVINCK en den Raad MATTHYS TEMMINCK. Zij vertrokken op Vrijdag na den middag, ten zelfden tijde als ABBEMA en GOLL zich op weg begaven na het Dorp *Lisse*, om zich van nieuws bij den Hertog te vervoegen. Beide Bezendingen kwamen, eerlang, te rug, Antwoorden medebrengende, welke, voor *Amsterdam*, 't en zij men het hoofd in den schoot leide, niet veel heils voorspelden. Haare Koninklijke Hoogheid drong op de geëischte voldoening, en op de toetreding der Stad tot de reeds genomene besluiten bij de overige Staatsleden. De Hertog, van zijnen kant, bleef bij de reeds meermaalen gedaane betuigingen van afhankelijkheid van de bevelen, hem gegeven, of die hem vervolgens zouden worden toegezonden. Nog ééne pooging deedt de Vroedschap, om den verderen optogt der Pruisische Troepen, die vast de Stad digter naderden, af te wenden. Doch, zó wel als de voorgaanden, deedt ook deeze geene baate. Op Zondag namiddag, den dertigsten September, zondt de Hertog schriftelijk berigt, dat hij den Wapenstilstand voor geëindigd hieldt, en verplicht was, zijnen Last, tegen de Stad, te volvoeren.

Een diep geheim bleef, intuschen, dit schrijven, en 's Hertogen voorneemen, tot 's anderendaags, wanneer het, in den vroegen morgen, ten vijf ure, aan Burgers en Ingezetenen wierdt aangekondigd, door een schrikwekkend

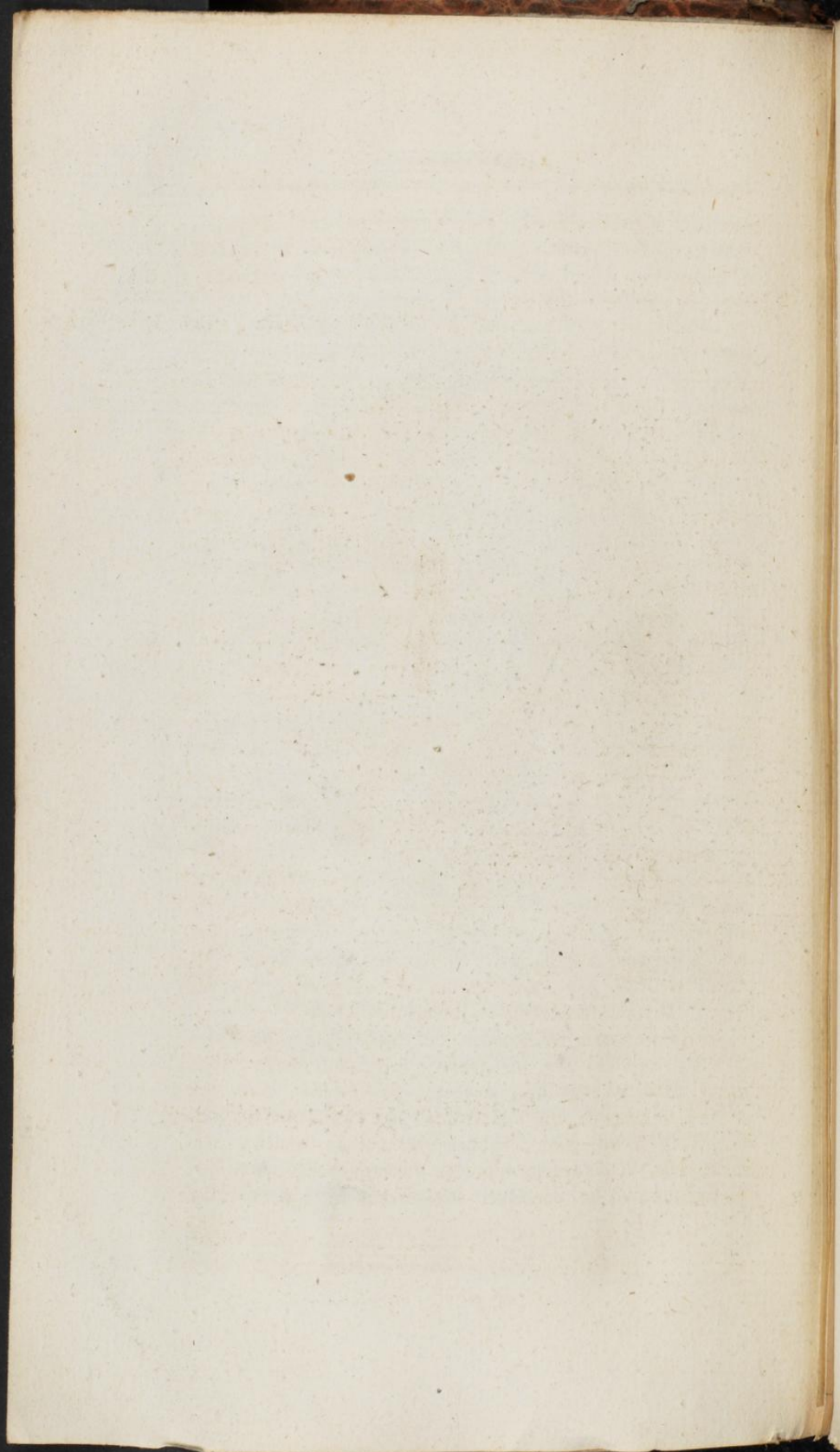
balderen van grof gefchut. Vol angst, en onzeker aangaande de bedoeling en uitwerking, sprong elk van zijne Legerrede. Wel haast verspreide zich het gerugt, dat alle de Voorposten der Stad, door de Pruisfische Troepen, gelijkelijk waren aangevallen. Dit baarde vreeze en bekommering, die, bij veelen, schier tot wanhoop klom, zints men vernomen hadt, dat eenige Pruisfische manschap, van *Aalsmeer*, over 't Haarlemmermeir gestoken, te *Osdorp* geland, en voorts meester was geworden van den Post bij Halfwegen *Haarlem* en *Amsterdam*. Het schieten duurde tot 'svoormiddags ten negen ure, toen men ontwaar wierdt, dat, ondanks den kloeken tegenstand der Amsterdamsche Burgers, alle de Voorposten reeds in de Pruisfische magt waren. Verlegenheid, wanhoop, woede, eene zekere maate van blijdschap, zodanig waren de aandoeningen, welke, naar ieders gezintheid en denkwijze, de gemoederen, onder en naa het gevegt, in beweging hielden. Gelukkig bleef de Stad inwendig zonder opschudding; niet weinig hielp daar toe, het uitzenden van geduurige Ronden door de gantsche Stad.

Onder de benaauwende vreeze van Burgers en Ingezeten, voor het aanstaande lot, welk hun zelve en der gantsche Stad boven 't hoofd hing, liep de gedugte Maandag ten avond. Intusschen waren nogmaals drie Gelastigden na 's *Hoge* gezonden, om, op zekere voorwaarden, in onderhandeling te treden, en te beproeven, of het geschil konde worden bijgeleid. De Artikelen, welke zij moesten voordraagen, en over welke zij, met Afgevaardigden van Hun Ed. Gr. Mogende, vervolgens handelden, waren, hoofdzaklijk: Een behoorlijke invloed des volks; het behouden der Schutterije van haare Wapenen, en der Regeeringe en Amptenaaren van hunne waardigheden en posten; bewijding der Stad voor Bezetting en Inkwartiering; en het niet afkondigen der Publikatie wegens het draagen van Oranjeveerfelen. Het bescheid, welk de Afgevaardigden te rug bragten, was niet zeer voordeelig. De Vroedschap leidde 'er uit af, dat haar geene andere keuze wierdt gelaaten, dan te buigen, of de Stad bloot te stel-

ABRAHAM VALENTYN.
Capitein van't oranje Regiment
der Amsterdamsche
Schutterij wijk 18.
1787

stellen aan het onmiddelijk onberekenbaar geweld der Pruisische Legermagt, welke men moest verwagten, in gevalle van meerderen tegenstand, spoedig, als een verklaarden vijand, binnen de wallen te zullen zien verschijnen.

Dit alles bewoog de Vroedschap, dewijl alle verdere tegenstand geene andere dan zeer verderflijke uitwerksels kon voortbrengen, toe te geeven, en zich te gedraagen naar de besluiten, reeds in de voorgaande week, ter Staatsvergaderinge genomen. Nogthans ging men niet over tot het doen van deezen stap, zonder alvoorrens de Burgerij, op den derden October, in de Kerken te hebben opgeroepen, om te verneemen, of dezelve genegen ware om af te zien van de gemelde Artikelen, en alzo te berusten in de voorwaarden, welke men van de Stad geëischt hadt. Uit vreeze gaven veelen de toestemming. Doch anderen bleeven even onverzettelyk. Men riep nog al, om het uiterste te waagen. Zelf vondt men er, die, even als voorheen, het middel van doorsteeken van Dyken en Dammen wilden te baate neemen, en alzo de groote Overstroming in 't werk stellen over de Landen, van welke een goed gedeelte, rondom de Stad, door binnenlandsche Overstroming, reeds onder water was gezet. In deezen tweespalt der gemoederen voegde zich de Regeering bij de eerstgenoemden, als zijnde dezelve, haars oordeels, best beraaden voor het algemeene welzijn. Om evenwel niet onverhoeds dien stap te doen, en zonder eenig medeweeten der Burgerije, wierdt, nog in den avond van den derden October, eene Afkondiging gedaan, en vervolgens, onder den naam van Declaratoir, in verscheiden oorden der Stad aangeplakt. Te merkwaardig is dit Geschrift, dan dat wij diens inhoud hier niet zouden mededeelen. Van woord tot woord luidde het aldus:

„Burgemeesteren en Raaden der Stad *Amsterdam*, vinden zich verplicht aan de goede Burgerije te declareren, dat zij altijd volgens hun geweeten ten meesten nutte van het lieve Vaderland, in 't algemeen, en van deeze Stad en Burgerij in 't bijzonder, hebben getracht te handelen, en dat als nog, in de tegenswoordige omstandigheden, het welzijn van de Stad en derzelve Ingezetenen bij hen zwaarder weegt

weegt dan hun eigen leven, of het behouden van hunne Eerampten en Bezittingen.

„ Dat zij, daar Hun de dringende en hooge nood, en de korte tijd van beraad, die hun slegts vergund was, niet hadt toegelaaten; dit volledig ter kennisse van de Burgerij te brengen, uit dien hoofde, en om deeze goede Stad voor zwaarder en zeker boven 't hoofd hangende onheilen en rampen te beveiligen, zich genoodzaakt hadden gevonden, de eischten van de overige Leden van *Holland* te moeten inwilligen, met last aan de Stads Gedeputeerden, om al het geëischte, indien het niet anders zijn konde, toe te staan, zelfs het ontslag der aangestelde Regenten; liever dan te waagen dat de Stad en Burgerij, behalven de reeds geleedene en verduurde rampen, eenige schade zoude lijden, en, naa die schade geleeden te hebben, nog daar en boven gedwongen zoude worden, om die zelfde eischten, en mischien nog zwaardere, toe te moeten staan. Zij betuigen voor een Alweetend God, en op den Eed, dien zij bij den aanvang hunner bedieninge gedaan hebben, hier mede niet anders te hebben beoogd dan de voorkooming van de allergeedugstte en onherstelbaare omkeering van deeze Stad.

„ Terwijl zij, daar men al 't overige heeft moeten toegeeven, ten minsten dit nog tragten en hoopen te zullen behouden, dat de Rust en Veiligheid in deeze Volkrijke Stad ongeschonden bewaard blijve; waar toe zij vertrouwen dat de braave Burgerij, welke daar toe tot nu toe, zulke loffelijke pogingen met een onvermoelde ijver heeft aangewend, die zelve pogingen en ijver zal blijven aanwenden, tot bevordering en behoud van de rust in deeze Stad, ten einde een ieder, hij zij wie hij zij, voor alle geweld en overlast te beveiligen.”

Actum den 3 October 1787.

In kennisse van mij

(was get.)

H. N. HASSELAAR.

Secretaris.

Reeds

Y. VAN HAMELSVELD.

*Al wie batraffche vryheid mint ,
Beschouw' met eerbied dez'haar steeds getrouwen vrend ,
Een zoon der Daud, een letterheld ,
Die allen roem verdient, den grooten HAMELSVELD .*

Reeds 'sdaags naa de uitgave van dit *Declaratoir*, 't welk zo veel was als eene aankondiging van het aanstaande toetreden in de maatregels, ten voordeele van den Prins, maakte men daar mede eenen aanvang. De Vroedschap, op den vierden, eens en andermaal, vergaderd, beraamde wel eenige voorflagen aan den Hertog van BRUNSWYK, die thans het Hoofdkwartier hadt verplaatst in de nabuurschap der Stad, aan het begin van den Amstelveenschen Weg, om zijne Hoogheid te verzoeken, dat, uit hoofde van dea eigenartigen toestand deezer Koopstad, dezelve met geen Pruisfisch Krijgsvolk mogt belast worden. Doch zij nam tevens besluiten, dienende om de stemme, welke nu zo lang en luiddruftig zich hadt doen hooren, tot zwijgen te brengen. Hier toe behoorde het verbieden van de *Nederlandsche*, de *Oprechte Nederlandsche* en de *Vaderlandsche Courant*, den *Politieken Kruijer* en den *Spectator met den Brill*: Tijdschriften, van welke men zich al lang en inzonderheid hadt bediend, om de gemeente op te zetten, en de gevoelens, welke, zints eenigen tijd, geheerscht hadden, te verspreiden en aanneemelijk te maaken.

Onder de punten, welke tot nog toe in geschil stonden, tusschen Hun Ed. Gr. Mogenden en de Regeering deezer Stad, was het doen afkondigen van twee Publikatiën. De eene behelste eene intrekking van het verbod tegen het draagen van Oranjeversierfelen; de andere, een verbod van tegenstand te bieden aan de Troepen van Zijne Koninklijke Majesteit van Pruisen. Uit vreeze voor onaangename gevolgen en gevaarlijke opschuddingen, hadt de Vroedschap derzelve afkondiging en aanplakking, tot nog toe, volstandig tegengehouden. Intusschen verspreide zich, op den bovengemelden dag, een gerugt door de Stad, dat, ondanks het verbod daar tegen, de aanplakking der bedoelde Publikatiën met 'er daad geschied was op 's Lands Werf, waar van het Werkvolk, dikmaals, doorslaande blijken hadt vertoond van genegenheid voor 't Huis van Oranje. Zo veel geloofs vondt dit gerugt, dat Burgemeesters en Raaden dienstig oordeelden, uit hoofde der heillooze gevolgen, welke, uit zulk een bedrijf, zouden kunnen ontstaan, aan

de

de Edel Mogenden Raaden ter Admiraliteit schriftelijk te verzoeken, aangaande de gemelde aanplakking, de noodige narigten in te neemen, de geenen, welke daar in de hand hadden gehad, tot hunnen pligt te brengen, en voorts naauwkeurige zorge te draagen, dat de aangeplakte Stukken, met alles, 't geen tot oneenigheden aanleiding zoude kunnen geeven, dadelijk wierden weggenomen. Een ander antwoord volgde, in 't eerst, op dit schrijven, dan een verzoek, dat de Perfoonen, welke aan Hun Ed. Gr. Agtbaarheden het gemelde gerugt hadden aangebragt, mogten genoemd worden. Doch in den namiddag lieten Hun Ed. Mogende weeten, dat, op gevorderd en ingekoomen berigt van verscheiden Bevelhebbers van 's Lands Werf, naa gedaan onderzoek, hun niet was gebleeken, dat ergens dusdanig eene aanplakking was geschied. Op de zelfde lijst schreeven hierom veelen dit gerugt met een ander, 't welk insgelijks deezer dagen liep, volgens 't welk Zijner Pruisfische Majesteit en den Hertoge van BRUNSWYK eene groote somme gelds was aangeboden, indien men mogt bevrijd blijven van be-williginge en instemminge met de Staatsbestuiten, zedert den achttienden September genomen, en van de vernietiginge van 't geen, zedert den zeventwintigsten Februarij des tegenwoordigen Jaars, zo aangaande de Stads- als Regeerings-zaaken, alhier verrigt was.

Zints de ingekoomene tijding, dat de Afgevaardigden der Stad in alle de eischen, zo van 's Lands Staaten als van Haare Koninklijke Hoogheid, hadden bewilligd, begonnen zich, van lieverlede, de zaaken te schikken en tot de aloude gedaante weder te keeren. Zommigen der afgezette Raaden keerden weder ten Stadhuize, gelijk ook de beide Burgemeesters DEDEL en BEELS, zo wel als de Hoofdofficier WILLEM CORNELIS BAKKER.

Zints de Pruisfische Troepen, etlijke dagen, op ebnigen afstand van de Stad gebleeven, en alleenlijk langs den Overtoomfchen weg ingekwartierd geweest waren, begon men zich te vleien, dat zij geenen voet binnen *Amsterdam* zouden zetten. Doch men veranderde van gedagten, naa dat de Hertog, op Dingsdag, den negenden October, aan de

Bur-

lijk re
dodige
hand
voort
kiken,
innen
r en
n ver
triben
n ge
Mo
t van
u co
eene
hiet
dee
stien
geid
be
den
ge
re
ge
det
van
zen
ge
za
ur
ief
en
er
en
te
et
de
t

JONCKH: N. V. FOREEST.

*In Horen's Raadzaal sprak de Burgervriend FOREEST,
Voor 't recht des volks, dat hem steeds heilig is geweest;
Beschouw hem in zyn beeld, Bataafsche Patriot!
Volg zyne deugd op Aard, zo volgt gy hem by God.*

Burgemeesteren eenen Brief hadt gezonden, bij welken zijne Doorluchtige Hoogheid van Burgemeesters en Raaden eischte de overgave van de Leidsche Poort, als moetende dienen tot een middel om verzekerd te zijn van de ontwapeninge der Auxiliairen en Vrijwilligers, die zich binnen de Stad onthielden. De Vroedschap, deezen eisch verstaan hebbende, benoemde straks drie Gemagtigden, om, 's anderens daags, zich bij den Hertog te vervoegen, en met denzelven eene Capitulatie of Verdrag te sluiten. Naauwlijks was dit geschied, of de Leidsche Poort wierdt bezet, door honderdvijftig Man Pruisische Troepen, behalven twintig Jaegers en even zo veele Huzaaren; wordende, bovendien, twee Stukken Geschut op het Plein binnen de Poort geplaatst. Elf Batailljons, het Regiment van den Generaal Graave van KALKREUTH, de Jaegers te voet, benevens alle de Huzaaren, wierden, vervolgens, in den omtrek der Stad, hier en daar ingekwartierd.

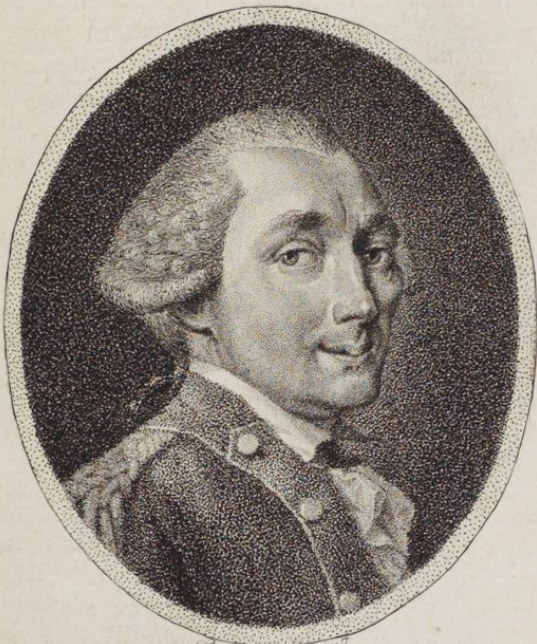
Ten zelfden dage ontving men hier eene Lijst van Regeeringsleden en Amptenaaren, welke als *Fauteurs en Uitwerkers van het Attentat tegen Hoogstderzelve Persoon begaan*, Haare Koninklijke Hoogheid hadt begeerd, dat „ van haar Hof voor altoos verwijderd zouden blijven, en „ van alle Posten van Regeeringe en Bewind voor altoos „ zouden ontzet worden.” Van de zeventien Persoonen, op deeze Lijst aangeschreeven, behoorde een zestal in onze Stad. Zij waren ADRIANUS POMPEJUS VAN LEYDEN, BALTHASAR ELIAS ABBEMA, LODEWYK HOVY *de Jonge*, Mr. JAN BERND BICKER, allen Raaden in de Vroedschap en Leden van 't Amsterdamsche Defensieweezen; nevens Mr. ENGELBERT FRANÇOIS VAN BERCKEL en Mr. KAREL WOUTER VIESCHER, Pensionarissen der Stad. Daarenboven wierden nu verscheiden Plakaaten afgekondigd, van wegen 's Lands Staaten, behelzende eene intrekking van het verbod om Oranjeversiersels te draagen, een bevel om geen en tegenstand te bieden aan de Pruisische Troepen, eene vernietiging van alle Genootschappen van Wapenhandel, en eene Amnestie voor allen, die, ter zaake van het Huis van Oranje, zich aan eenige oproerige bewegingen hadden schuldig

gemaakt, en uit dien hoofde gevangen of gebannen waren. Bij dit alles voegden die van den Geregte eene *Waarschouwing*, bij welke een eigelijk ernstig vermaand wierdt, in de tegenwoordige omstandigheden, zich stil en vreedzaam te gedraagen, en aangeraaden, voor eenigen tijd, zich te voorzien van het thans algemeen gedraagen wordende Oranjelint, of eenige tekens, in welke die kleur voorkomt; voorts geen overlast te doen aan de Pruisfische Troepen; met geen bloot geweer of gelaaden Snaphaan langs de Straat te gaan, en niemand, over 't al of niet draagen van Oranje, eenig leed te doen: alles met bijvoeging van bedreiginge van Lijf- of Leevenstraffe, naar vereisch van omstandigheden. Nauwlijks waren deeze Afkondigingen geschied, of de menigte, in grooten getale, op den Dam, voor het Stadhuis vergaderd, juchtte dezelve toe, door het wuiven met de hoeden, en het roepen van *Oranje boven!* Ook zag men, wel haast, van den Toren van het Stadhuis, de Oranjevlag waaien, 't welk langer dan een jaar geduurd heeft; als mede de Prinsevlag van het Huis der Oostindische Maatschappij en van derzelve Werf, gelijk ook van de Lands Werf, de Vischmarkt, en op veele andere plaatsen.

Met dit alles, en ondanks de boven gemelde Waarschouwingen, vernam men, van tijd tot tijd, dat, in verscheiden oorden der Stad, daadlijkheden gepleegd wierden, wegens het draagen van Oranjeversierfelen. Naar gelange het meerendeel der bewooneren van deeze of geene Wijk of Buurt den eenen of den anderen aanhang was toegedaan, wierdt de eene aangerand, zomtjds mishandeld, om dat hij met die kleur was uitgestreeken, de andere, daarentegen, om dat hij 'er niet van voorzien was. Van hier dat die van den Geregte geraaden vonden, de Waarschouwing, wegens het draagen van Oranje, eerlang te vernieuwen.

Een in 't oog loopend bewijs van de wispeltuurgheid des volks bespeurde men op den Dam, ter gelegenheid der verschijninge van DEDEL ten Stadhuize, om, van nieuws, zitting te neemen in de hoedanigheid van Burgemeester. Hoorde men, voormaals, bij het aankomen en aftrieden van den Burgemeester hoort, een luid geschal van *Vivat Vader Hoofd!*

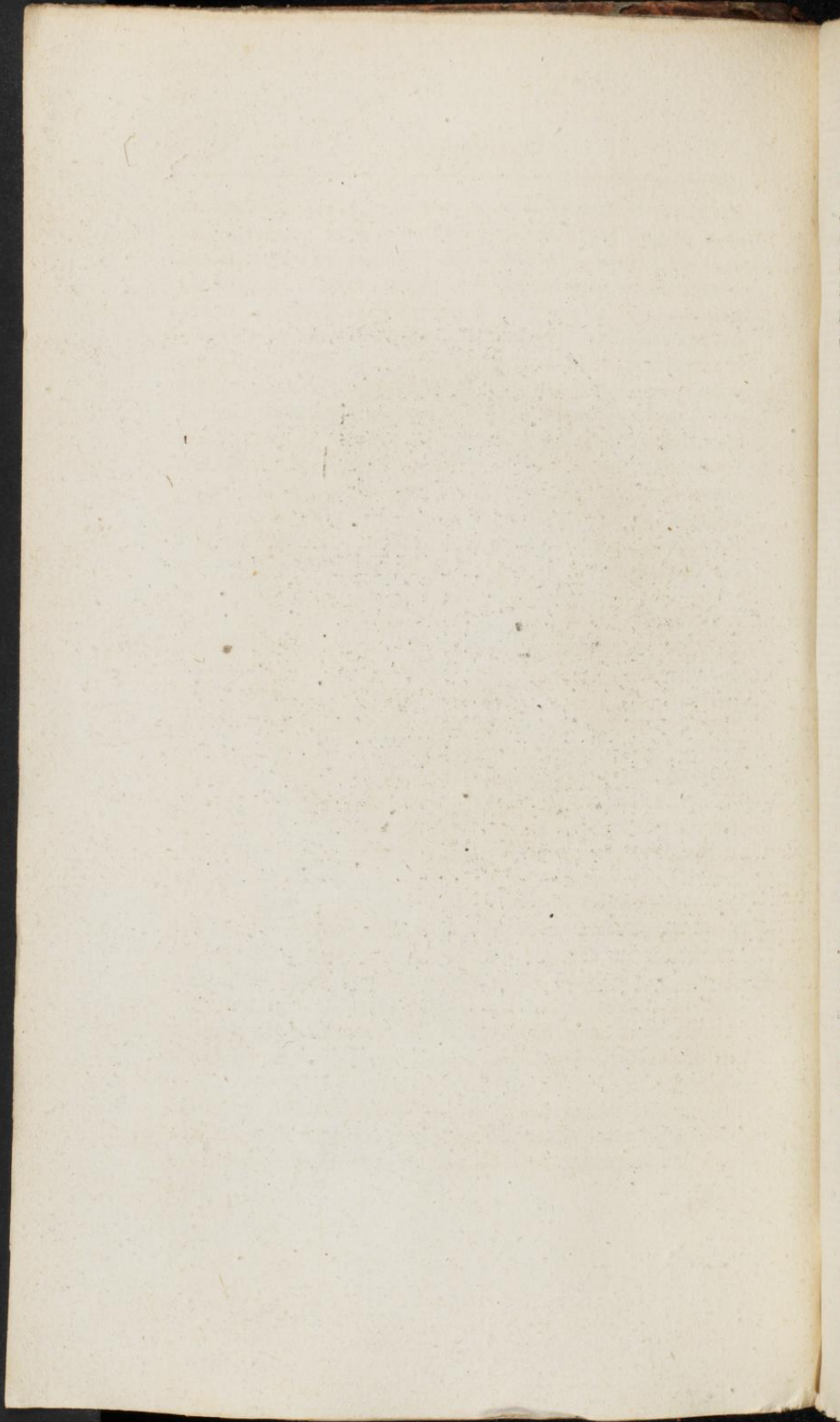

J. J. Giffers fecit.

GEORGE HENDRIK DE WILDE
 Luÿtenant Collonel van't witte
 Regiment, en Capitein van wÿk
 19 der Amsterdamsche
 Schutterÿ.

1787

Hoof! en, daarentegen, den eerstgenoemden, een vermaadend *Hoeden op!* toeduwen, de kans was nu gekeerd. **DEDEL**, op Vrijdag, den rwaalfden October, van het Stadhuis in zijne Koets willende treden, vondt dezelve, intusfchen, met Oranjeversierfelen rijklijk opgeschikt; alle 't welk, egter, de kloekmoedige Burgemeester, met veel bedaardheids, aan zijnen Knegt beval weg te neemen. Nu wilde het Gemeen de paarden uitspannen en het Rijtuig voorttrekken. Met veele moeite belette zulks de Koetzier; doch kon evenwel niet verhinderen, dat men een lang touw aan den Disfelboom bondt, en dus den Paarden de moeite van het trekken merklijk verligte. Onder het aanhoudend gejuig van *Vivat Oranje! Vivat Burgemeester Dedel!* verzelde de menigte het Rijtuig, eerst na de Wooning, en voorts na den Stal des Burgemeesters.

Om den aftogt der Pruisfische Troepen, welke nu, nacht en dag, de Leidfche Poort bezet hielden, te verhaasten, naardien derzelver onderhoud, dagelijks, aan Stads Kasfe op eene aanmerkelijke somme kwam te staan, hadden Burgemeesters en Raaden, bij Hun Edele Groot Mogenden, aanzoek gedaan om een zeker getal Manschap Troepen van den Staat, om Bezetting te houden binnen de Stad. In voldoening hier van, zag men, eerlang, binnen trekken het Regiment *Guardes te Paard* van Hun Ed. Gr. Mogende de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, voorts het eerste Regiment van *Oranje en Nassau*, onder bevel van den Generaal Majoor VAN DOPH, en eindelijk het Regiment Zwitzers van den Generaal Majoor MAY. **DEDEL**, als Voorzittend Burgemeester, nam, even buiten de Haarlemmer Poort, het Krijgsvolk in den eed, 't welk, onder een onbeschrijflijk geroep van *Hoezee! Vivat Oranje!* binnen trok, en in Kerken en andere Openbaare Gebouwen wierdt ingekwartierd; tot dat men, voor hetzelfde, bij de Utrechtsche Poort en in de Plantaadje, bekwame houten wooningen hadde opgeslagen.

Geenzins in den smaak van den Krijgstaad viel, ondertusfchen, dit verzoek om Bezetting van Staatsche Troepen binnen de Stad. Dit kan blijken uit een Besluit, genomen in

eene Vergaderinge, gehouden in den Doele, op den zelfden dag, als de Manschap zoude binnen trekken. De Voorzittende Burgemeester DEDEL, 's daags te vooren, in den laatsten avond, van het verzoek des Raads, en van de aanstaande komst der Staatfche Krijgsmagt, kennis gegeeuen hebbende aan de Kolonellen, gaven deeze daar van berigt aan de overige Bevelhebbers der Schutterije, in allerijl door hen bij een geroepen. De Krijgsraad, zo veel de korthed des tijds toeliet, de zaak overwoogen hebbende, kwam tot het besluit „ten einde om zich bij de gewapende Burgerij (bij welke deeze zaak eene groote fenfatie zoude veroorzaaken) te kunnen verantwoorden, aan Burgemeesteren te remonftreren, dat de Leden van den Krijgsraad (salvo meliori) van oordeel waren, dat het inneemen van Militie, om redenen, zo als thans geschiedt, strijdig is tegen de Satisfactie van den Jaare 1578, den afstand van die Satisfactie van den Jaare 1581, en de Resolutie van hun Ed. Gr. Mogenden van den dertienden Maart 1588.”

Menigvuldige blijken van vreugde vernam men nu, dag aan dag, onder de aanhangers van het Huis van Oranje, vooral onder de zogenaamde Bijtjes, over de voorgevallene Omwenteling, zo door het oprigten van onnoemelijke Eereboogen, op de drie Eilanden *Kattenburg*, *Wittenburg* en *Oostenburg*, en in andere oorden der Stad, gelijk ook voor de huizen van eenige Regenten; als ook door staatelijke optogten, onder het zingen van zekere Liedtjes, ter eere der Staaten, van den Prinse en deszelfs Gezin, den Koning van Pruifsen, den Hertoge van BRUNSWYK en de Regeeringe der Stad. Anderen, daarentegen, welke nu het onderspieldelfden, vonden goed, zich van hier te verwijderen. Tatrijk was de toeloop, ten huize van den Franschen Konful LIONCOURT, om Fransche Paspoorten, vooral van Leden van Gewapende Genootfchappen, om, daar van voorzien, te gereeder te kunnen aangenomen worden in dienst van Frankrijk. De zamenloop voor eenige onaangenaame bewegingen doende dugten, wierden Burgemeesteren te raade, den Konful LIONCOURT op het Stadhuis te ontbieden, en daar over te onderhouden. Desgelijks namen ABBEMA en

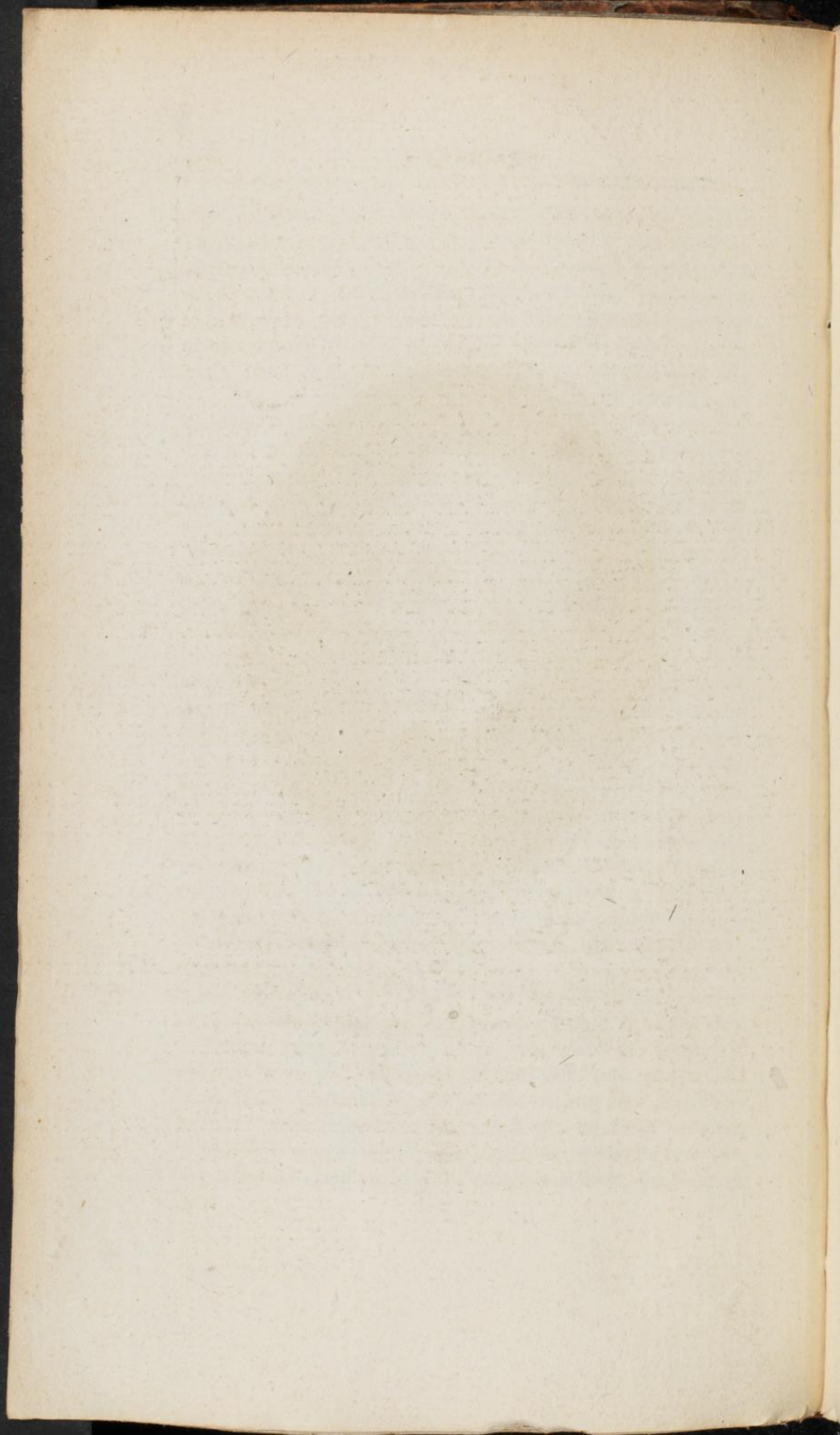

P. J. Goussier fecit.

A. H. DE MELANDER

Luytenant van't blauwe Regiment
der Amsterdamsche Schuttery

wyk 59 1787.

BICKER, geweest zijnde Leden van het Defensieweezen, en, op uitdrukkelijk begeeren van haare Koninklijke Hoogheid, van derzelve Raadplaatzen verlaaten, als mede de gewezen Burgemeester GEELVINCK van *Castricum*, het besluit, deeze Stad te verlaaten. Met een Paspoort van den Hertoge VAN BRUNSWYK vertrokken zij na *Brusfel*, en de eerstgenoemde van daar na *Parijs*, alwaar hij zich, zedert, heeft neergezet.

Gelijk de Leden van den Krijgsraad, vóór de Omwenteling, zich meermaalen bemoeid hadden met zaaken van Regeeringe, zij vonden geene reden, zints die veel gerugt maakende gebeurtenis, zo lang zij in hun bewind gelaaten wierden, zich geheellijk daar aan te onttrekken. In het begin van October zonden zij, uit hun midden, eenige Afgevaardigden na 's *Hage*, om aan den Prinse Erfstadhouder en deszelfs Gemaalinne eene Memorie te overhandigen, betreffende de handhaving van de zulken hunner Stads Regenten, als, in den jongst afgelopen Zomer, door de Burgerij waren aangesteld. Zij vertoonden daar in, „ dat de thans fungerende Leden van Regeering aangesteld zijnde op verzoek en voorslag der Burgerije, daar uit ten duideljksten gebleeken was het vertrouwen, welk in dezelve wierdt gesteld; dat dit vertrouwen, gedurende den tijd huns bewinds, meer en meer zijnde aangegroeid, de afzetting van dezelve eene gevoelige droefheid en vertwijfeling onder de Burgerij zoude veroorzaaken; dat de Grootte Krijgsraad, zo voor zich zelve, als voor de Burgerij, hen Afgevaardigden hadt gelast, zich te vervoegen bij hunne Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden, om dezelve te verzoeken, door Hoogstderzelver veel vermogende voorpraak, bij 's Lands Staaten, aan de Burgerij het genoegen te verschaffen, haare tegenwoordige Regenten te mogen behouden; dat een gunstig besluit hier omtrent de liefde der Burgerij voor het Doorluchtig Huis van hunne Hoogheden zou doen aanwakkeren, en een vertrouwen op Hoogstderzelver gunst doen gebooren worden; dat deeze liefde en vertrouwen der aanzienlijke Burgerije van *Amsterdam*, door hunne Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden, buiten twijfel, van geen ge-

ring belang zoude worden aangezien, en de alleraangenaamste uitwerksels zoude hebben, terwijl het tegenovergestelde van de akeligste gevolgen zoude kunnen zijn, zo wel voor het gantsche Vaderland in 't gemeen, als voor deszelfs aanzienlijkste Stad in 't bijzonder, in welke behoud en welvaart het Doorluchtig Huis van Oranje zulk een onmeetbaar belang heeft." Zij beslooten mer een verzoek, „om, op hunnen voordragt, met een gewenscht antwoord te mogen begunstigd worden." De herstelling der afgezette, en het bedanken der nieuwe Regeeringsleden, weinige dagen laater, in onze Stad voorgevallen, diende ten blijke, dat hunne Hoogheden niet hadden kunnen goedvinden, aan het verzoek te voldoen.

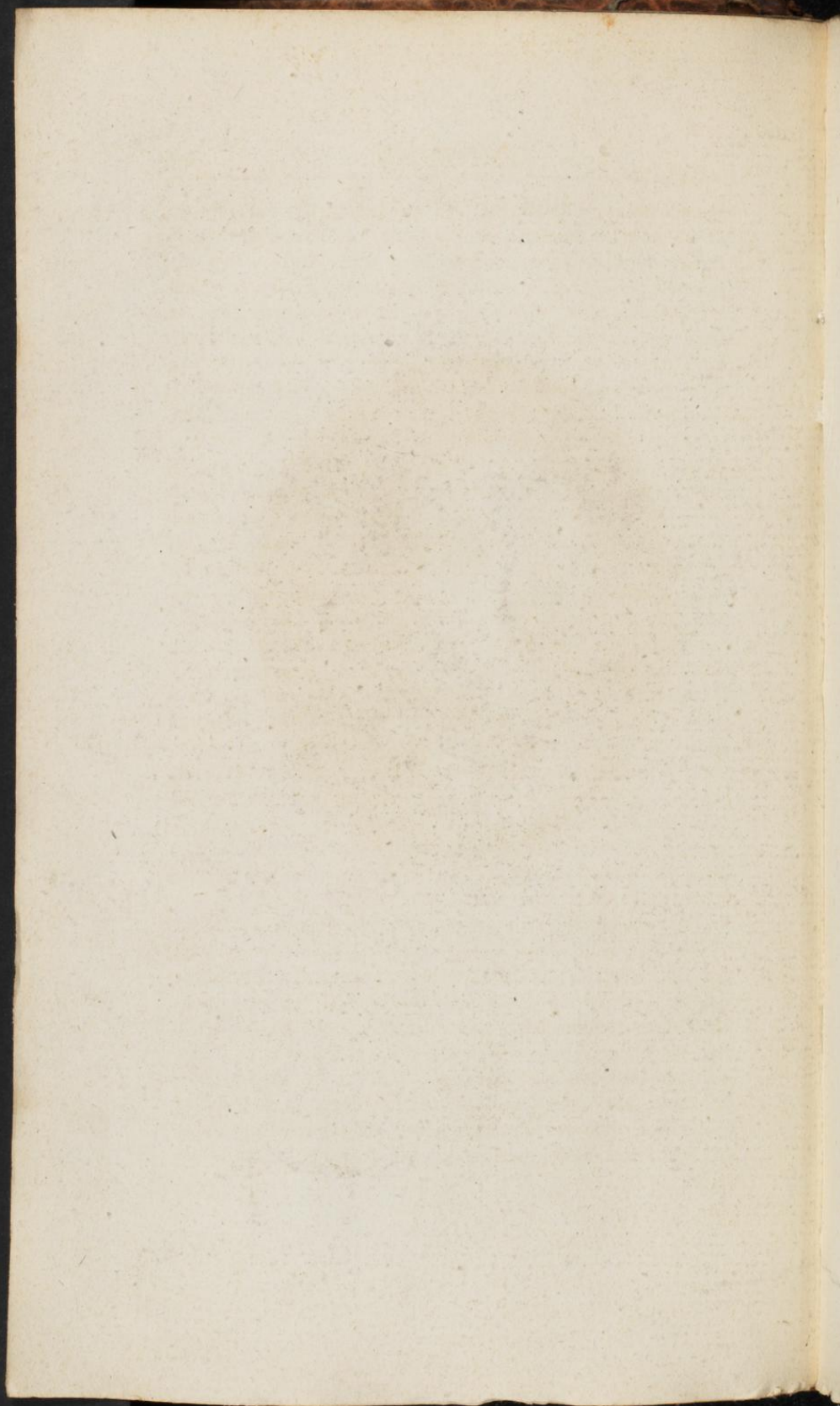
Weinige dagen naa het inleveren van deeze Memorie, vernam men in deeze Stad den inhoud der Voorwaarden, op welke haare Koninklijke Hoogheid zich genegen toonde om genoegen te neemen in de Satisfactie, door Hun Ed. Gr. Mogende aangeboden. Eene deezer voorwaarden was, de herstelling van den Amsterdamschen Krijgsraad op den ouden voet, nevens de ontwapening der Genootschappen. Tegen deezen eisch oordeelden de Leden van den Krijgsraad zich verplicht, hunne bedenkingen te moeten inbrengen. Andermaal vertrokken, diensvolgens, eenige Afgevaardigden na 's Hage, en, op den zestienden October, bij Hunne Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden ter gehoor toegelaaten zijnde, overhandigden dezelve eene Memorie, waar in zij, aan Hoogstdezelve, onder 't oog bragten, „dat de Amsterdamsche Schutterij, zo wel als de Krijgsraad, nog tegenwoordig was ingerigt op den zelfden wet-tigen voet, op welchen zij, zedert veele jaaren, en wel bepaaldelijk zins het Jaar 1748, door WILLEM DEN IV, Hoogstloffelijker Gedagtenisse, gevestigd was geweest; dat dit althans, met betrekking tot de Schutterij zelve, buiten twijfel konde gerekend worden, alzo, in het kiezen der waakende Manschappen, geene de minste nieuwigheden waren ingevoerd, maar integendeel, stiptelijk, agtervolgd de Ordonnantien op de Schutterij, zodanig als dezelve zedert veele jaaren bepaald of uitgebreid waren. Omtrent de

Be.

HENDRIK SCHALLEG
 Vaandrich van't geele Regiment
 wijk 56 en generaale Adjutant
 der Amsterdamsche
 Schutterij
 1787.

Bevelhebbers, uitmaakende den Grooten Krijgsraad, waren, in de daad, vooral in den beginne des loopenden jaars, eenige verwisselingen voorgevallen; doch deeze waren veroorzaakt door het vrijwillig bedanken van eenige Bevelhebbers; welke dus, als hebbende, uit eigen beweging, afstand gedaan van hunne posten, met geen het minste regt op dezelve wederom aanspraak konden maaken. De aanstelling van andere Bevelhebbers was geschied op den ouden wettigen voet, door Prins WILLEM DEN IV bepaald. Om trent de verkiezing van de vier Kolonellen, in dit jaar aangesteld, hadt de zelfde wettigheid plaats gehad; zijnde, bij het Privilegie, door Hoogstgemelden Prins, aan den Krijgsraad vergund, *dat dezelve de aanstelling der openvallende Kolonels- en Hoofd-Officiersplaatzen zelve zoude hebben, volgens de Privilegiën en oude herkoomens.* De plaatzen der vier voorige Kolonellen waren om geene andere reden opengevallen, dan om dat dezelve den Krijgsraad niet wilden bewaaren bij de Voorregten, door Prins WILLEM DEN IV aan denzelven goedgunstig verleend. Geenzins bragten de tegenwoordige Leden van den Krijgsraad de wettigheid hunner aanstellinge hunne Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden onder 't oog, om dat zij de posten, waar in zij gesteld waren, gaarne behouden wilden; also zij dezelve (hoewel het zich eene eer rekenende, aan het hoofd van Kompagniën vrije Burgers te zijn) vooral in deezen tijd, als een zwaar last beschouwden. De eenige reden van hunnen stap was, een bezef van pligt, om te zorgen voor die Privilegiën, welke hun door Prins WILLEM DEN IV vergund waren, en welke zij zich onwaardig zouden maaken, indien zij zich, aan de handhaving daar van, weinig lieten gelegen zijn. De rust der Stad, en het genoeg van de Burgerije, was 'er ook ten hoogsten in betrokken, dat zij hunne posten bleeven waarneemen, alzo de gantsche Schutterij (gelijk zij, tot hunne eere, vrijmoedig durfden verzekeren) aan hun ten sterkten was verknogt. Zulk eene verknogtheid aan hunne perfoonen genooten ze niet slegts van de Schutterij, maar ook van de Kooplieden en verdere Inwoonders der Stad, aan welker oordeel zij het gerustlijk wilden over-

laaten, in hoe verre zij zich, met opoffering van hunne eigen belangen, in het bewaaren der rust en veiligheid, van hunnen pligt gekweeten hadden." Zij beslooten met de betuiging, „ dat zij van de hooge wijsheid van haare Koninklijke Hoogheid eerbiedig durfden verwagten, dat Hoogstdezelve, thans nader onderrigt zijnde van den waaren toedragt van zaaken, volkomen overtuigd zoude worden, dat de Amsterdamsche Schutterij en Krijgsraad op den ouden wettigen voet was, op welken zij altoos geweest was; gelijk zij zich insgelijks vleiden, dat zijne Doorluchtige Hoogheid den Krijgsraad wel zoude gelieven te handhaaven bij die Vrijheid en Voorregten, welke, door Hoogstdeszelfs Vader, aan denzelven goedgegunstelijk waren verleend en bevestigd geworden." Zijne Hoogheid, het voorstel der Amsterdamsche Gemagtigden hebbende aangehoord, gaf daar op, hoofdzaakelijk, tot antwoord, „ dat het verzoek der Heeren van te veel gewigts was, om 'er zich oogenbliklijk op te kunnen verklaren; dat, intusfchen, de Krijgsraad konde verzekerd zijn, dat men geen voorneemen hadt, om de Voorregten, door wijlen Prins WILLEM DEN IV verleend, te verkorten."

Niet meer dan drie dagen verliepen 'er, zedert het inleveren deezer Memorie en het bekoomen antwoord, of eenige Afgevaardigden der Stad, zich bij den Hertog van BRUNSWYK, in het Hoofdkwartier aan den Overtoom, gevoegd hebbende, ontvingen eene Nota, bij welke Zijne Hoogheid, als deszelfs gevoelen, te kennen gaf, de noodzaaklijkheid der vernietiging van den tegenwoordigen Krijgsraad, nevens de herstelling van de oude Kolonellen, Kapiteinen en verdere Bevelhebbers, en van zulke Schutters, als vóór de onlusten uit hunne posten gezet waren; als mede de verwijdering, uit de Burger-Kompagniën, van alle de zodanigen, welke tot eenige Burger-Genootschappen behoord hadden. Oordeelde de eene of andere bijzondere perfoon, hier door, te zijn beleedigd, hij konde zich, ter behoorlijke plaatze, doen aanmelden. Op eene spoedige afdoening der zaake drong de Hertog, als behoorende dezelve onder de voornaame voorwaarden der Satisfactie aan
haare

1870

1870

baare Koninklijke Hoogheid; en besloot dezelve met eene voort van bedreiginge, dat langer uitsfel, veelligt, ten gevolge konde hebben, het neemen van maatregelen, welke de Pruisfische Bevelhebber aan de Afgevaardigden verklaarde, dus lang gezogt te hebben te vermijden.

Zonder uitsfel wierdt nu de hand aan 't werk geflagen, om de ontwapening der Schutterije te volvoeren. Door alle Wijken der Stad zag men Vragtsleden rond rijden, om de Geweeren op te haalen, zo bij de gewoone Schutters, als bij de zo genaamde Contribuanten, of Uitkoopers, welke, zonder daar toe gehouden geweest te zijn, gedurende de hachelijkste oogenblikken der Stad, zich hadden aangeboden tot het mede doen van Burger-Ronden. Van de Burger-Bevelhebberen vervoegde zich een getal van niet minder dan zeventig, met een Verzoekschrift aan Hun Ed. Gr. Agtbaaren, om een behoorlijk en eerlijk ontslag. De overigen, die niet verkoozen hun ontslag te verzoeken, door Burgemeesteren, in derzelver Kamer, ontbooden zijnde, ontvingen aldaar, ten overstaan der herstelde vier Kolonellen, de aanzegging van het Staatsbesluit van den twintigsten September, en wierden voorts ontwapend.

Omtrent deezen zelfden tijd vervoegden zich de Bevelhebbers der vrijwillige Burger-Ruiterije, bij de Burgemeesteren en Vroedschap der Stad, met verzoek om van den dienst, dus lang bewezen, te mogen ontslagen worden. Veel voordeels hadt, gewisfelijk, de Stad getrokken van derzelver werkzaamheid en ijver, in het handhaaven der algemeene ruste, toen dezelve, op meer dan ééne wijze, gedreigd wierdt. Hun Ed. Gr. Agtbaarheden, dit in aanmerking neemende, verleenden het verzogte ontslag, met bijvoeging van plegtige dankbetuiginge voor de bewezen dienften, ter bewaaringe van de openbaare rust en veiligheid.

In 't laatst van October ontstondt 'er eene geweldige opschudding in de Nieuwe Kerk, onder het gedeelte van het Zwitserfche Regiment, 't welk aldaar, tot nog toe, zijn verblijf hielt. De beweeging nam haaren oorsprong uit misnoegen tegen eenen Onder-Officier, om dat dezelve,

naar den zin der Gemeenen, te naauwkeurig was in het volbrengen der opgeleide bevelen, ter handhavinge van eene strenge Krijgstucht. Vergeefs zогten eenige hoogere Bevelhebbers, door hunne tegenwoordigheid en mondelinge orders, de misnoegden neder te zetten. In den avond van den dertigsten der gemelde Maand, ten zeven uren, was de euvelmoed zo hoog geklommen, dat 'er eenige Snaphaanen los gingen, en men, met de Bajonetten, inliep op den ongelukkigen Onder-Officier, die voorts, met zeven steeken, moorddaadig wierdt omgebracht. Diergelijk eene opschudding viel 'er voor in de Gasthuiskerk, onder 't gedeelte der Bezettinge, welk aldaar ingekwartierd was. Uit de zelfde oorzaak, als de rampzalig gesneuvelde, hadt ook, te deezer plaatze, een Onder-Officier den haat der Gemeenen zich op den halze gelaaden. Een drom van hoogere Bevelhebbers, welke hem omringde, ware geene genoegzame beveiliging geweest, indien hij niet, door een klein Venstertje, zich met de vlugt gered hadde. Van de misdadige Zwitserfche Soldaaten wierden eenigen gevat, voorts na den Overtoom geleid en aldaar aan de Pruisfischen overgeleverd. Bijkans veertien dagen laater wierdt, over de gevangenen, buiten de Leidfche Poort, onder de boomen, het Zwitserfche Standregt gehouden, in den vroegen morgenfond. Het vonnis hieldt in, dat een met de Koorde, en twee andere met de Spitsroede moesten gestraft worden. De Stads Binnen-Scherpregtter volvoerde het eerste gedeelte van het vonnis. Ten half tien uren wierdt de gehangene afgenomen, voorts in een kist geleid, vervolgens, met de Schuit van het Gasthuis, na het Pestkerkhof vervoerd en aldaar begraven. De twee andere verweezenen liepen zo lang, langs de dubbele rije hunner geschaarde Spitsbroederen, op en neder, tot dat ze, aan de toegebrachte slagen, nedervielen: waar na ze, als schelmen, wierden weggejaagd.

Naa den afstand en het afzetten der Burger-Krijgsbevelhebbers, welke nu, zedert eenigen tijd, gediend hadden, was men, wel haast, bedagt op het beraamen van schikkingen, tot het verkiezen van een nieuwen Krijgsraad.

Zijne

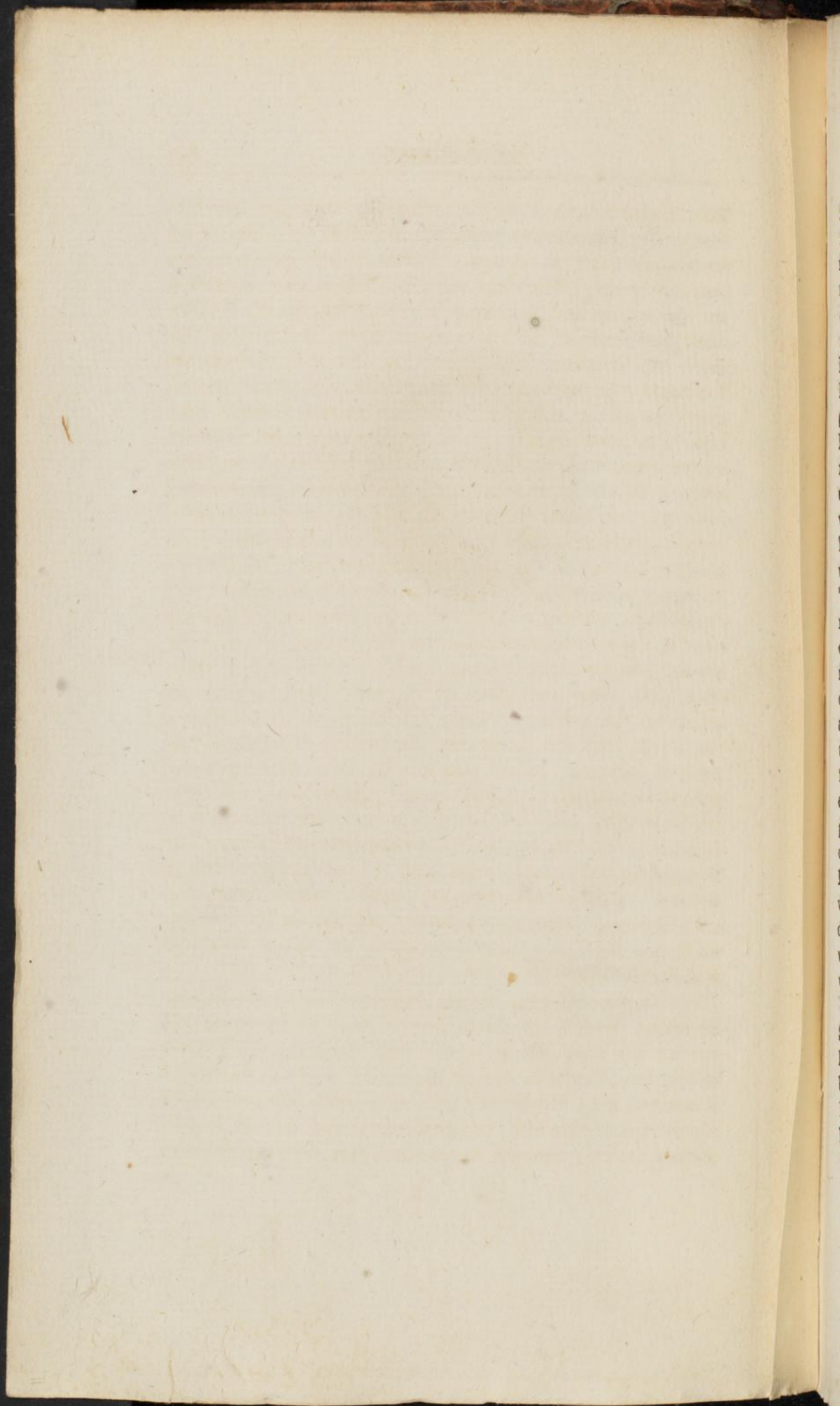
M. E. F. VAN BERCKEL.

*Wie Vaderlandsche trouw bemint,
De zuivre Deugd behaaglyk vindt,
Herdenkk' hoe men in Vryheidschool,
(Het Amsteldamsche Capitool.)*

VAN BERCKEL voor de zaak des Burgers heeft zien zwoegen—

Men denke en zie dit beeld, en smaake hartsgenoegen.

Zijne Hoogheid, door de Regeering der Stad daar toe verzogt zijnde, benoemde twee Gelastigden, om, in zijnen naame, het werk te verrigten. Deeze waren Jonkheer GERLAG JAN DODS, *Baron van der Does, Heer van Langeveld en van de beide Noordwijken*, beschreven in de Ridderfchap van *Holland*, en Mr. ADRIAAN BODT, Griffier van den Hove van *Holland en Zeeland*. Op den eersten November kwamen zij in de Stad. Naa verscheiden onderhandelingen, gaven de Gelastigden, op den negenden der Maand, eene Lijst over, op welke stonden aangeteekend één Kolonel, negenëndertig Kapiteinen, achtëndertig Luitenanten en tweëndertig Vaandrigs; met nevens gevoegd bevel, om dezelve, voortaan, niet meer te erkennen in de posten en hoedanigheden, welke zij, zints eenigen tijd, bekleed hadden. Niet vroeger dan op den eenëntwintigsten December, geschiedde 'er eenige voorziening, omtrent de vervulling der opengevalle ne plaatzen. In eenen Brief van Zijne Hoogheid, gerigt aan de Kolonellen der Amsterdamsche Schutterije, las men de naamen van twaalf Kapiteinen, drie Luitenanten en vijf Vaandrigs, die geoordeeld wierden aan hunnen eed en pligt getrouw te zijn gebleven, doch van derzelve posten verlaaten zijnde, bij den ommekeer van zaaken, behoorden hersteld te worden. Voorts behelsde de Brief de opgave van een aanzienlijk getal van personen, gekozen uit eene overgeleverde lijst, om, vervolgens, in de onderscheidene hoedanigheden van Kapiteinen, Luitenanten en Vaandrigs, aan Burgemeesteren voorgedraagen, en in den eed genomen te worden. Eenige Bevelhebbersplaatzen, welke thans nog open bleeven, wierden naderhand, van tijd tot tijd, aangevuld, op verkiezing van Kolonellen, en met goedkeuring van den Prins.

Van de bemoeijingen, zo der Vaderlandsche als der Burger-Sociëteit, met de openbaare zaaken, vóór de Omwenteling, hebben wij meer dan één voorbeeld aangevoerd. Volgens besluit van Hun Ed. Groot Mogende, kort naa de wederkomst van zijne Hoogheid in 's *Hage*, waren alle soortgelijke bijeenkomsten verboden en vernietigd, en, aan de Regenten der Steden, bevelen afgezonden, om daar aan de hand

te houden. Op den zesden November wierdt alhier deeze last volvoerd. Het volle Gerecht, van eenige Ruitery verzeld, zich begeeven hebbende na de Huizen der gemelde Sociëteiten, zo in de Kalverstraat als in de Nes, welke nu, eenigen tijd, geflooten geweest waren, deedt dezelve, door eenen Smid, opensteeken, nam eenige Boeken en Papieren, welke men 'er vondt, in verzekering, deedt vervolgens de Buitendeuren, met het Stads Slot, verzekeren, en belette alzo het houden van verdere zamenkomsten. Zeer euvel namen verscheiden Leden der Vaderlandsche Sociëteit deezen maatregel. Zij dedden daar over hun beklag, zo bij den Hoofdöfficier BACKER, als bij den Burgemeester DEDEL; geëvende voor reden van bezwaar, over hunne verhinderde zamenkomsten, dat zij slegts eene gewoone Sociëteit uitmaakten, en met zaaken, het Lands of Stedelijk bestuur aangaande, zich nooit bemoeid hadden. Doch hunne klaagstemme vondt hier geen gehoor, zo min als in 's *Graavenhage*, alwaar zij dezelve, vervolgens, dedden hooren.

De Hoofdöfficier der Stad, eenen eisch oordeelende te hebben tegen de Burger-Gekonstitueerden, ter zaake van derzelyer werkzaamheden, geduurende de Onlusten, vervoegde zich, in het begin van November, bij Schepenen, met verzoek om dezelve, op Schouten Rolle, te mogen dagvaarden. Naa bekoomene toestemming en gedaan opontbod, verscheenen, op den dertienden der Maand, van de vijftien Gekonstitueerden, zeven ten Schouten Rolle. De overigen, uitlandig zijnde, dedden, wegens het niet verschijnen, hunne verontschuldigungen inbrengen. Vier van dezelve, tegen het laatste der Maand, in de Stad te rug gekeerd, voldeeden thans aan de dagvaardinge; en wierdt, ten zelfden dage, tegen de overigen, welke niet verscheenen, *prise de Corps*, of Lijfsverzekering, verleend. Groot was de bekommering van veele vrienden der gedagvaarde en zich daar stellende Gekonstitueerden, over den afloop der zaake. Zij vreesden, hunnenthalve, dat men hen in verzekerde plaatze zou geleiden, en zouden gaarne gezien hebben, dat zij, door de vlugt, zich aan het dreigende gevaar onttrokken hadden. Tot hun geluk wierdt deeze vreeze ongegrond bevonden. Naa her-

ier deze
terij ver-
gemelde
velke na,
ve, door
Papieren,
algeen de
n belem
euvel na-
t dezer
bij den
er; ges
erde za-
uitmaet.
aangas-
glicenne
ge, si-
ende te
de van
eruoeg-
met
gevar-
mbod,
vijftien
rigen,
honne
n het
eeden
dige,
orpe,
mering
lende
sden,
geleel-
r de
Tot
Naa
het.

J. ST. VAN EYK.

*Toen Nieuwer-Amstel's burgerschaar,
De Vryheid hulde bood, als naare Batarieren,
Zag zy zig door van EYK bestieren,
En steeds bemoedigen in 't nypende geraar.*

herhaalde ondervraagingen, stelde men de gedagvaardden op vrije voeten, en heeft hen, zedert, ongemoeid gelaaten, uitgezonderd twee van dezelve, welke, als de hand gehad hebbende in de afzetting der Burgemeesteren DEDEL en BEELS, vervolgens, raadzaam geoordeeld hebben, zich buitenlands te begeeven.

Geduurende dit alles bevonden zich, zedert den aanvang van November, binnen de Stad, de Gelastigden van zijne Hoogheid, tot de bestelling op de Regeeringe, en om in dezelve zodanige veranderingen te maaken, als, ten algemeenen beste, meest dienstig zouden geoordeeld worden. Tot dit werk waren, door den Prins, benoemd WILLEM GUSTAAF FREDERICK, *Graaf van Bentinck*, beschreven in de Orde van de Ridderchap van *Holland en Westfriesland*, en Mr. DIRK MEERENS, Raad in den Hove van *Holland, Zeeland en Friesland*. 't Liep aan tot den negenëntwintigsten der Maand, dat men 't volkomen eens wierdt omtrent de Regeeringsleden, welke van derzelver posten verlaaten, en het benoemen van de zodanigen, door welke de open gevallen plaatsen zouden worden aangevuld. Eene Afkondiging, in naame van zijne Hoogheid gedaan, leide de laatste hand aan het werk, en besliste het lot der zulken, welke de Stoelen der eere ontzeid, of die waardig gekeurd wierden dezelve vervolgens te bekleeden. Met veel plegtigheids, en onder een ongemeenen toevloed der Gemeente, geschiedde de aanstelling der nieuwe Regenten. In de Afkondiging hadt zijne Hoogheid verklaard, uitdrukkelijk te begeeren „ dat de ontflagene Regenten daar door niet zouden worden gekwetst of benadeeld in hunnen goeden naam en faam, veel min verdagt gehouden worden, in de Regeering van Stad en Land, zich niet naar behooren te hebben gedraagen.” Integendeel verboodt zijne Hoogheid wel ernstig „ aan eenen iegelijk, wie het zoude mogen zijn, de door zijne Hoogheid ontflagene Regenten daar over te moeien of in aanspraak te neemen, veel min derzelver perfoonen of goederen aan te randen of te beschadigen, als neemende zijne Hoogheid de gewezene Regenten, nevens derzelver familiën en goederen, in zijner Hoogheids bijzondere bescherming en vrije hoede.”

On-

Onder dit alles, en ondanks de vermaaning van den Prins, tot vrede en eensgezindheid, en deszelfs verklaringe, het betragten of nalaaten van deezen pligt te zullen aanmerken, als den toetssteen der aankleevinge van de belangen van zijn Huis, was de rust nog verre te zoeken. Het al of niet draagen van Oranjeversierzelen diende, vooral, tot een voornaamen twistappel. Bij eene Afkondiging van die van den Geregte, was, inderdaad, den Ingezeetenen aangeraden, zich van eenig teeken te voorzien, en het draagen daar van genoegzaam algemeen geworden; doch een uitdrukkelijk bevel daar toe was 'er niet voorhanden. Van tijd tot tijd gaf zulks aanleiding, aan den onbezonnen ijver, tot het aantasten en mishandelen van de zulken, die meenden, van de gelaatene vrijheid zich te mogen bedienen. Merkelijke bewegingen bespeurde men, op den zesden December, op de Beurfe, ter gelegenheid dat een der afgezette Regenten aldaar verscheen zonder eenig Oranjeteeken, hoe zeer hem dit, door zijne vrienden, was afgeraden. De Jooden, in 't bijzonder, betoonden zich hier over zeer misnoegd, vooral den volgenden dag, wanneer de gemelde Koopman, wederom als te vooren, zich zonder Oranje vertoonde. Eene menigte zijner vrienden, welke hem omringden, verlostte hem uit den drang, en geleidde hem voorts na een nabuurig Koffyhuis. De meeste Kooplieden vlugten van de Beurfe, op welke, onder de verwarring, zommigen deerlijk geslagen wierden. Nog vóór het einde der weeke liepen verscheiden Handelaars rond bij de huizen der Burgemeesteren, om hun beklag te doen over de onveiligheid der Beurfe; beweerende, dat vermits het draagen van Oranje niet volstrekt geboden was, zulks aan een ieders goeddunken moest gelaaten worden.

Doch dit beklag hadt geen ander gevolg, dan het doen van eene nieuwe Afkondiging, op den tienden December, waar bij die van den Geregte, „ eenen iegelijk ernstig aangeraden, zich uiterlijk van een Oranjeteeken, het zij Kokarde, Strik of Lint te voorzien, als een blijk van waare gezindheid, om thans de rust in deeze Stad niet wederom geftoord te hebben; zullende de zodanigen, die, door het na-

laaten van aan deeze aanmaaning te voldoen, hunne onrustige, woelzieke en tweedragtzoekende gevoelens zouden hebben ten toon gesteld, als begunstigers van dezelve beschouwd en behandeld worden." Die van den Geregte, eger, voegden 'er nevens een verbod „ dat aan de zodanigen, welke verkoozen geene Oranjeteekens te draagen, om die reden, door iemand, eenig geweld, het zij ter Beurfe, of op Straaten, zou geschieden."

Gelijk *Amsterdam*, meermaalen, de toevlugt was van verdrukten of verlegenen, dus hadden ook, straks naa de Omwenteling van zaaken, verscheiden Ingezetenen van andere Steden en Plaatzten, in deeze Stad, eene schuilplaats gezogt, om zich te dekken tegen de woede hunner Medeburgeren, op hun gebeten, om dat zij tot de afzetting van Regenten, of tot andere Stads- of Staatsbemoeijingen, de hand geleend hadden. Niet volkomen gerust schein, ondertusfchen, de Regeering deezer Stad, over het verblijf binnen dezelve van lieden, van welker gezindheid uitstaande blijken voorhanden waren. Zeker is het, dat Burgemeesteren, in December, het besluit namen, aan de bovengemelde herwaarts geweekenen het inwoonen en vertoeven binnen de Stad te ontzeggen. Door eenen Klerk der Sekretarije wierdt hun, deswegen, de weet gedaan, en met een aangekondigd, dat zij, binnen zekeren gestelden, zeer korten tijd, zich na elders hadden te begeeven.

Onder het groot aantal van zaaken, welke thans ten Stadhuiuze voorvielen, trok ook de aandacht van Burgemeesteren de Nederduitsche Hervormde Kerkenraad. Een goed aantal Leden telde men onder denzelven, welker denkwijze, in het Staatkundige, verschilde van die thans de overhand bekleedde. Ook noemde men verscheiden Leeraars, zo onder de Nederduitsche als Walsche Hervormden, welke, van tijd tot tijd, op den Predikstoel niet duister aankondigden, welken Aanhang zij waren toegedaan. Tegen 't een en ander vonden Burgemeesteren geraaden, eenige voorziening te moeten gebruiken. Ter gelegenheid der gebruikelijke gelukwenschinge, met het nieuw begonnen jaar, door eenige Afgevaardigden van den Nederduitschen Kerkenraad, vermaande de

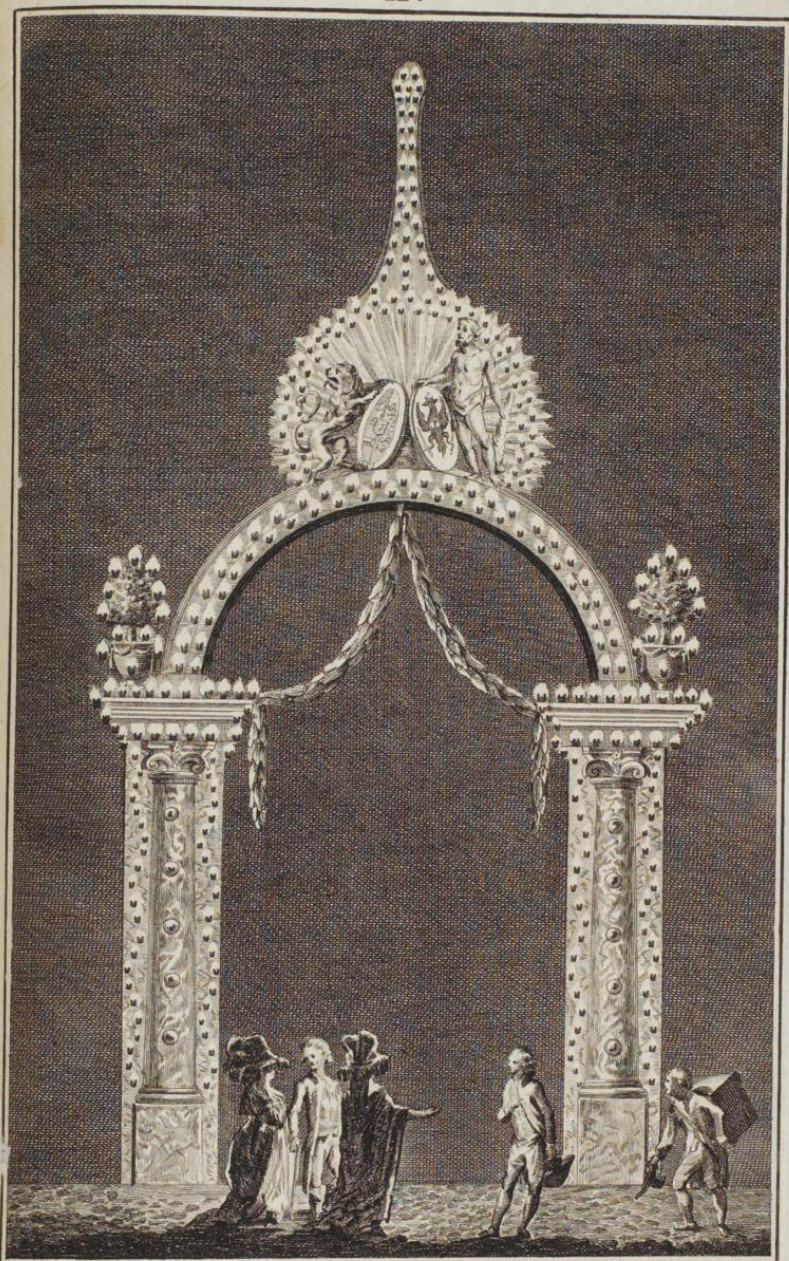

de Voorzittende Burgemeester, men hadde toezigt te houden op de Leden van den Kerkenraad, en de zulken uit den dienst daar van te ontslaan, welke de Akte van Qualificatie onderteekend hadden. Geene kleine beweging veroorzaakte deeze aanzegging onder de Broederschap, dewijl een aanmerkelijk getal het gemelde Geschrift, door onderteekening, hadt bekragtigd, en deeze thans ligtelijk waren op te sporen, zedert een der gewezene Gekonstitueerden die Akte, nevens de Lijst der Onderteekenaaren, onder hem berustende, ten voorschijn gebragt, en in handen van den Hoofdofficier gesteld hadt. Daarenboven ontbooden Hun Ed. Gr. Agtbaarheden, in 't begin des jaars, verscheiden der bovengemelde Leeraaren ten Stadhuize, en namen dezelve in ernstige aanspraak, met vermaaning om zich, op den Predikstoel, niet uit te laten op eenige onbehoorlijke wijze, of in bewoordingen, welke eenige minagting voor de Regeering aankondigden.

Door het verkiezen van eenige nieuwe Leden, welke nog aan den Krijgsraad ontbraken, was dezelve, in den aanvang deezes jaars, voltallig geworden, en gebragt op eenen voet, op welchen men dien voortaan wenschte te houden. In eene Vergadering, gehouden in 't laatst van Januarij, wierdt besloten, eenige Afgevaardigden te zenden na 's Hage, om bij zijne Doorluchtige en haare Koninklijke Hoogheid deswegen eene gepaste dankbetuiging af te leggen. De Bezending, bestaande uit eenen Kolonel, twee Kapiteinen met even zo veele Luitenanten en Vaandrigs, hadt gehoor op den achtfden Februarij. De Kolonel voerde het woord, en wierdt, door den Prins, in minzaame bewoordingen, beantwoord.

De herstelling van den Burger-Krijgsraad leide de laatste hand aan de Satisfactie, door haare Koninklijke Hoogheid gevorderd. Dit werk te bevorderen, en tot volkomenheid te brengen, was, onder andere, de voornaame bedoeling van het in bezit neemen en houden van de Leidsche Poort, door de Troepen van zijne Pruisische Majesteit. Zints dien tijd begon men, nu en dan, te spreken van derzelve aanstaande vertrek. Doch, om de onbruikbaarheid der wegen,
en

W. Kok ad nr. del.

Dl. Verwaarde feitt.

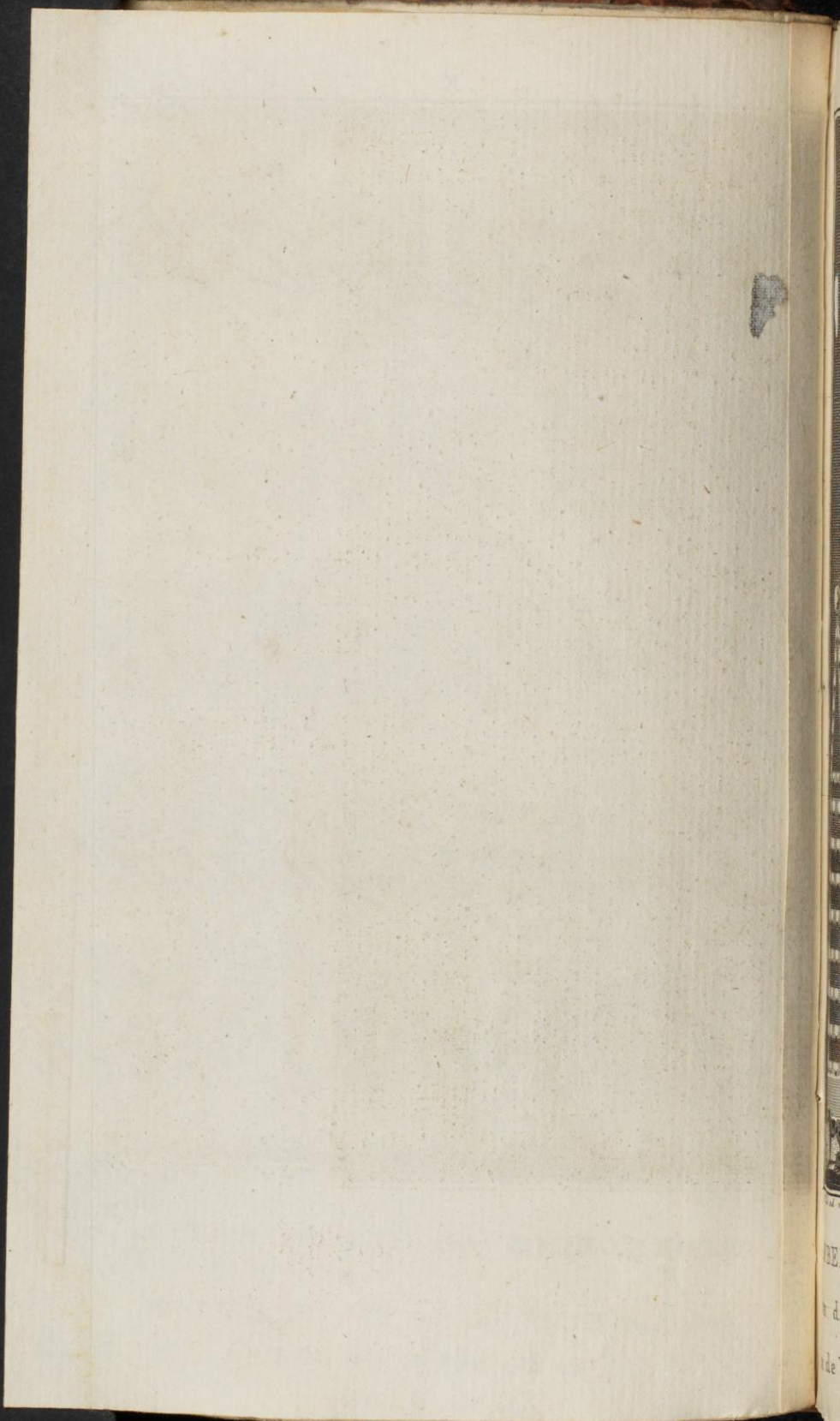
AFBEELDING der ILLUMINATIE

voor het HUIS van de Heer T. OTTER.

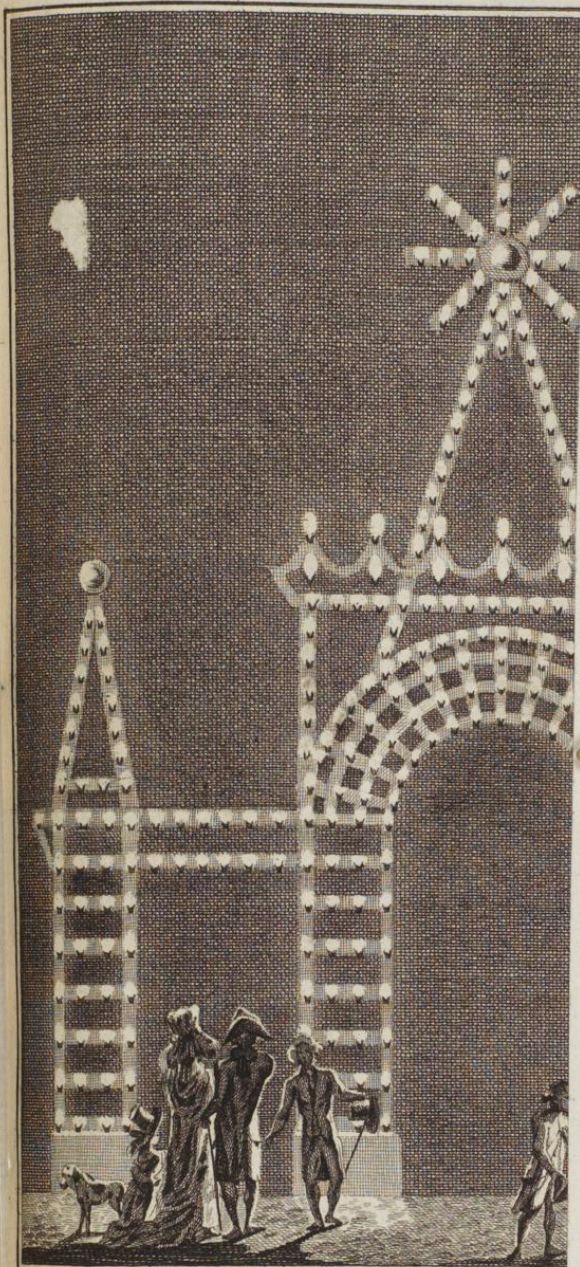
op den 8ste Maart 1788.

De Wed. J. Döll.

Profftebruk.

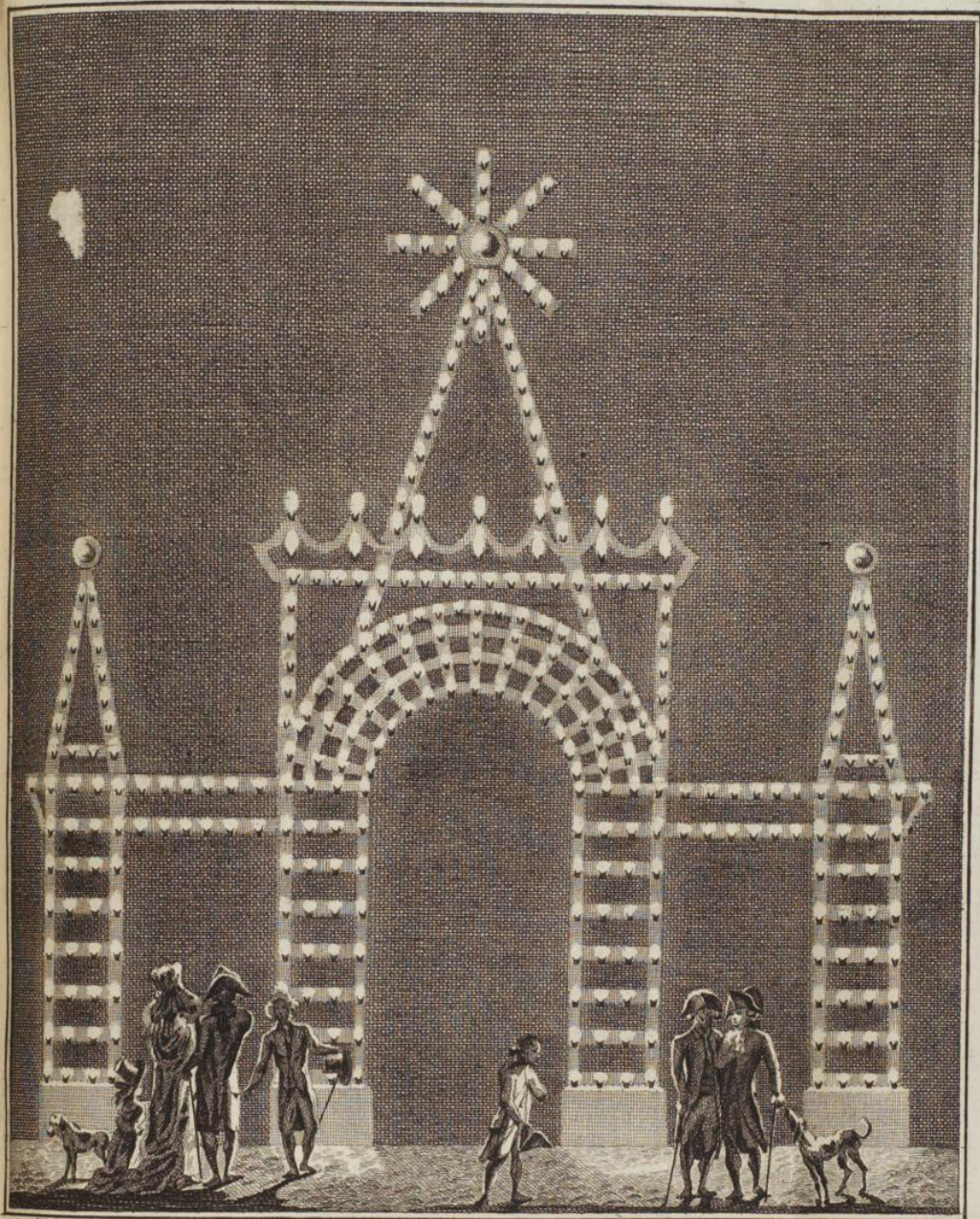

N. Kok ad. viv. del.

AFBEELDING der ILLUMIN
 van de Wel Ed: Gestr: Heer
 in de Vroedschap &c. der STAD
 op den 8ste Ma

N. K&K ad viv. del.

J. L. v. Buek fecit.

AFBEELDING der ILLUMINATIE voor het HUIS
 van de Wel Ed: Gestr: Heer H. W. CRAMER, Raad
 in de Vroedschap &c. der STAD AMSTERDAM &c.
 op den 8te Maart 1788.

五

5

ZWAARE BRAND VAN S' LANDS ZEE MAGAZIJN TE AMSTERDAM:

Voorgevallen op woensdag den 6te Julij 1791 — Zo als dezelve zich in de felfte woede des morgens ten vier uuren vertoonde.

Dit gebouw, breed 220, lang 200 roeten en vier verdiepingen hoog; wierd in het Jaar 1676 aan 't V. op de Z. W. hoek van Nattenburg, binnen den tijd van negen Maanden, voltooid; en bestemd tot berging van Schepstuig, oorlogs amunitie, &c.

Het is, na 125 jaar bestaan te hebben, van binnen geheel door 't ruur verwoest; byna alles wat vernielbaar was, wierd ten prooy der allerherigste vlam; welker woeden den aanvang reeds zo hevig was, dat men besluiten moest, het zelve aan zijn lot over te laten. De daar op volgende zaterdag, wierden de brandspuiten nog gebruikt om het smelende ruur dat zich telkens van onder de asch vertoonde te bluschen. De binnen en buiten muren zijn genoegzaam alleen overgebleven.

er de
an
dag wi
lot,
piater,
uitland
ngeloo
VAN BR
pederre
Verf
Omwen
Confit
ning,
vinden
landch

AND
welken
den
te ver
ren, in
Bolswa
hij nad
was ch
eelijk
hij zij
lende
rus Mo
mer Jo
deel. I
hebbene
Latijnse
school
dat ear
Tul,
stigheid
jone r
bur zij

en de noodige toerustingten tot den aftogt, draalde dit tot aan den negenëntwintigsten April. In den morgen van dien dag wierdt de Pruisfische Wagts, voor de laatste maal, afgeplaatst, naa dat dezelve ruim zes en eene halve maand in uitlandsche magt geweest was. Reeds vóór het einde des afgeloopenen jaars, hadt de Pruisfische Veldheer, Hertog VAN BRUNSWYK, de nabuurschap der Stad verlaaten, en de wederreize na deszelfs Staaten aangenomen.

Verseiden zaaken, aldaar, zedert, voorgevallen, tot de Omwenteling betrekkelijk, het afleggen van den Eed op de Constitutie, het invorderen van den vijfëntwintigsten penning, en andere, aan onze Stad niet bijzonder verknogt, vinden eene voegzaamere plaats onder de algemeene Vaderlandsche gebeurtenisfen.

ANDALA, (RUARDUS) Man van groote vermaardheid, in welken de aangeborene begaafdheden haar vermogen oeffenden, om zich boven eene, dus genaamde, laage geboorte te verheffen. In het begin des Jaars 1665 wierdt hij geboren, in *Friesland*, nabij het Dorp *Burgwerd*, niet verre van *Bolsward*, in het buurtje, *Andlahuizen* genaamd, van waar hij naderhand zijnen naam ontleende. Zijns Vaders naam was GERLOF RUIDS, en deeze aldaar een gering, hoewel eerlijk landman. Naauwlijks tien jaaren oud zijnde, verloor hij zijne Ouders. Ter goeder ure was des kinds heitspelende aanleg, reeds vroeger, bekend geworden van GERARDUS MODA, Leeraar te *Bolswerd*; welke hem bekend maakte met Jonkheer TJAARD VAN AYLVA, Grietman van *Wonzera-deel*. Deeze, de kosten der opvoedinge voor zijne rekening hebbende genomen, zondt den jongen RUARDUS eerst na het Latijnsche School te *Bolswerd*, en vervolgens na het Hoogefchool te *Franeker*. De twee eerste jaaren besteedde hij aldaar aan de voorbereidende Weetenschappen, Wis-, Natuur-, Taal-, Historie- en Oudheidkunde. Ten blijke zijner naastigheid en gemaakte vorderingen, verdedigde hij, in den jaare 1681, en dus slegts zestien jaaren oud, in het openbaar zijne Verhandeling *over de Urim en Thummim*. De
Wijs-

Wijsbegeerte trok, onder dit alles, bovenal zijne leerzucht, en bewam hij, in dezelve, zo groote ervarenheid, dat hij, vooral op aandrang van zijnen Weldoener, in den Jaare 1684, den trap beklom van *Meester der Vrije Kunsten*. Als eene proeve zijner bekwaamheid, hadt hij, vooraf, eenige Verhandelingen, over de Natuurkunde in 't algemeen, opgesteld en verdedigd. Thans maakte ANDALA eenen aanvang met de beoeffening der Godgeleerdheid, onder het geleide der vermaarde Mannen VAN DER WAAYEN en VTRINGA. Ook in deeze Weetenſchap verhief zich ANDALA tot zulk eene hoogte van bedrevenheid boven het gewoone peil, dat zijn Begunſtiger AYLVA, meer dan eens, bij hem aanhieldt, om zich de waardigheid van Doktor in de Godgeleerdheid te doen opdragen; een aandrang, egter, tegen welken des Jongelings zedigheit zich telkens verzette. In de maand Julij des Jaars 1688 wierdt ANDALA, in de Klasſis van *Bolsward*, onder het getal der Kandidaaten aangenomen, en hem, ten zelfden dage, het beroep in het Dorp *Arum* opgedraagen. Hier twee, en vervolgens te *Makkum* vijf jaaren den dienst hebbende waargenomen, vertrok hij na *Bolsward*, en van daar, in de maand Junij des Jaars 1701, na *Franeker*, met den titel en rang van Hoogleeraar in de Wijsbegeerte. Hij was de eerste, welke, aan dit Hoogeschool, over de Proefondervindelijke Natuurkunde opzetteljk lesfen hieldt. In den Jaare 1712 verwisfelde ANDALA het openbaar onderwijs der Wijsbegeerte met dat der Godgeleerdheid. Het Leeraarampt, hem in dien tusschentijd te *Haarlem*, en het Hoogleerampt te *Leiden* opgedraagen, hadt hij van de hand gewezen. Hij overleedt in de maand September des Jaars 1727, geene kinderen nalaatende bij zijne Echtgenootte TRYNTJE WYBES HEGENHUIS, met welke hij, nog Predikant zijnde te *Makkum*, in 't huwelijk was getreden. Menigvuldig zijn de Schriften, door hem in 't licht gegeven. Eenige derzelven, in het Nederduitsch gesteld, zijn tegen BALTHAZAR BEKKER gerigt.

Zie E. L. VRIEMOET, *Athene Frisicae*.

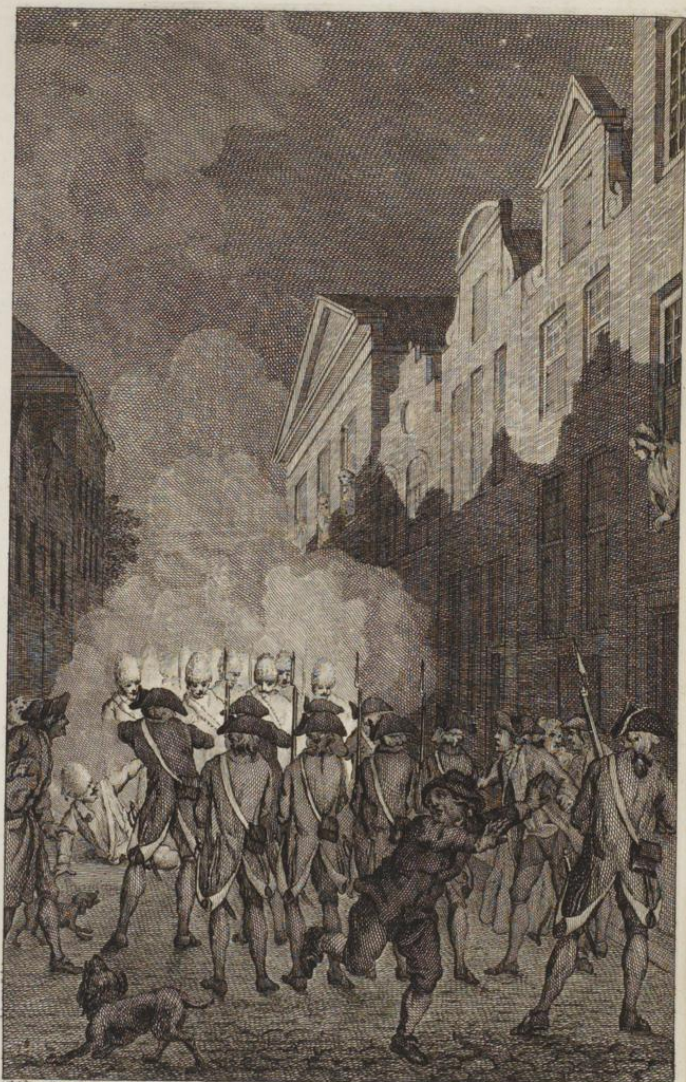

eerzucht,
in hij,
des jere
Kunsten.
voord,
elgemeen,
eeten an-
er het ge-
VINDINGA.
tot zulk
peil, dat
ambtelijk,
leertheit
a welken
de maand
van Bob-
aan, en
p dram
den vijf
hij na
in 1701,
te in de
Hooge-
opzete-
ANDALE
en Col-
antijl te
icopen,
mond
de bij
re hij,
gete-
licke
theit.

ce.
/Ar-

40

S. Jansen, inv. et delin.

Arnt N. Koster, fecit.

Ontmoeting van een Patrouille Burgers en Militairen,
'S nagts, in de turfstraat te ARNHEIM.

d'Ar
1711
meente
kondigl
megt b
de Ho
LING,
de Gr
volgen
de Re
Leids
wierdt
verloop
Regren
ger,
overlij
onderde
Zijne
en der
hier de

Speci
tores G

Ledi

Com

ARNHE
voerde
herstel
lieden
des Jaar
bij de
Regeeri

DEE

D'ARNAUD, (GEORGIUS) geboren te *Franeker*, in den Jaare 1711, alwaar zijn Vader het Leeraarampt in de Fransche Gemeente bekleedde, was een Man van meer dan gemeene kundigheden, zijnen weinigen gevorderden leeftijd, dien hij mogt bereiken, in aanmerking genomen zijnde. De beroemde Hoogleeraaren TIBERIUS HEMSTERHUIS en PETRUS WESSE-
LING, waren, in zijne Geboortestad, zijne leermeesters in de Grieksche taal, Historien en Welsprekendheid, om vervolgens, onder het geleide van ABRAHAM WIELING zich op de Regtsgeleerdheid toe te leggen. Naa vervolgens aan het Leidsche Hoogeschool zich eenigen tijd te hebben geoeffend, wierdt D'ARNAUD, in den Jaare 1735, tot Lector, en, naa verloop van vier jaaren, tot Gewoon' Hoogleeraar in de Regten te *Franeker* aangesteld. De plegtige Inwijding, eger, tot die waardigheid voorkwam 's Mans vroegtijdig overlijden, in den Jaare 1740 voorgevallen, toen hij den ouderdom van negenëntwintig jaaren nog niet bereikt hadt. Zijne Schriften getuigen van zijne ongemeene naarfteigheid, en derzelve jaarteekening van zijn vroegtijp verstand. Zie hier de titels van eenigen dier Schriften.

Specimen Animadversionum Criticarum ad aliquot Scriptores Græcos. 1728.

Lectionum Græcanum Libri duo. 1730.

Commentarius de Diis Paredris. 1732.

Zie E. L. VRIEMOET, *Athenæ Frisacæ.*

ARNHEM. Ook in deeze Stad diende de schandelijk gevoerde Engelsche oorlog ter aanleidinge tot het aanzoek om herstel van ingesloopene misbruiken. De Gezworene Gemeenslieden roerden 't eerst dien snaar. In de maand December des Jaars 1782 vervoegden zij zich met een Verzoekschrift bij de Regeering; waar in zij, als Leden van een tweede Regeeringsvergadering dier Stad, betuigden, met grievende

finarte en leedweezen te hebben moeten ondervinden, hoe, zedert eenige jaaren herwaards, Stads Regten en Privilegien, in zommige opzigten, als in vergeetenheid geraakt waren. Het aantal der handelingen, daar mede strijdig, was te groot, de tijd te kort, en de omstandigheden lieten nog niet toe, om die alle onder 't oog der Regeeringe te brengen. Zij bepaalden zich tot één stuk, het misbruiken van Stads Regt en Privilegie omtrent de aanstelling van een Schepenen en Raaden, bij overlijden van één derzelve. Volgens het Regeerings-Reglement van den Jaare 1750, moesten de overige Regeeringsleden, in zulk een geval, eene Benoeming doen van twee Persoonen, en deeze den Stadhouder aanbieden, om 'er één uit te kiezen. In vroegeren tijde was dit geschied; doch, te hunner groote bevreemding, naderhand in onbruik geraakt, in zo verre dat, door den Stadhouder, zonder voorafgevorderd wordende Benoeming, tot Schepenen en Raaden, Persoonen waren aangesteld, naar Stads Regten en Privilegien tot die Posten volstrekt niet verkiesbaar; aangemerkt eenigen, wel verre van Burgers der Stad te zijn, en 'er twaalf jaaren gewoond te hebben, ten tijde hunner aanstellinge, geen Burgers waren geweest.

Terwijl zij zich, aan den eenen kant, verwonderden, dat de Stadhouder, het door hem bezwoorene, om nooit de Verkiezing uit eenige andere Persoonen te doen, dan die volgens Lands- en Stads Regten tot het waarneemen dier Ampten bevoegd waren, niet nakwam, dugten zij, aan den anderen kant, dat de Stadhouder, uit eigene beweeging of op aandrang der zodanigen, aan welken hij gehoor gaf, en van welker raad hy zich bediende, met dusdanige onwettige Aanstellingen zou blyven aanhouden. — Waar uit alle nadeelige gevolgen voor de Stad en Burgerye zouden kunnen ontstaan, en eenen merkelyken invloed hebben op en ten nadeele eener dierbaare en wettige Republieks Regeering. — Dat zij Ampts- en Eedshalven alle behoorelijke poogingen moesten aanwenden tot handhaaving der Stads Voorregten; dat zij de vernietiging of verdonkering van dezelve verder met geene onverschillige oogen konden aanzien. Men hadt het, in vroegere en latere tijden, altoos daar

voor gehouden, dat de vermindering en vernietiging van Stads Regten altoos tot voorboden strekten van eene eigen willekeurige Zelfsregeeringe, bij de zodanigen, die vermeenden het roer van Regeeringe in handen te hebben.

De aangevangene poogingen, tot herstellinge der Stedelijke Voorregten, wierden, in het volgende jaar, nog verder voortgezet. Ter gelegenheid dat twee Burgers in den Schepensbank gebragt waren, naar het oordeel van de Gezworene Gemeente daartoe niet bevoegd, om reden dat zij posten waarnamen, die hui, volgens het Regeerings Reglement des Jaars 1750, daar van uitgeslooten, bragt een Lid der Gemeente in 't midden, of dezelve geen Besluit behoorde te neemen, bij 't welk Gildemeesteren verzogt en gelast wierden, om de Magistraat te vraagen, of die onwettige Aanstelling op de Benoeming van hun Ed. Groot Agtbaaren geschied ware, dan of de Erffstadhouder, buiten de Benoeming, die Verkiezing gedaan hadt? ten einde de Gezworene Gemeente, dit weetende, haare maatregels zou kunnen neemen, zo als dezelve, Eeds- en Plichtshalven, noodig zou oordeelen. Dit Voorstel veranderde, bij meerderheid van stemmen, in een Besluit. Het antwoord van de Magistraat hieldt in, dat zij de Burgers, tot Schepenen verkooren, op hunne gemakte en overgezondene Benoeming hadden geplaatst: en gaf dezelve eerlang eene wederlegging van 't aangevoerde der Gemeente, die, in 't Naajaar, op nieuw stoffe vondt om zich, wegens de vervulling der opengevalle ne Schepensplaatzen, te beklagen. — Het Bakkers- en Brouwers-Gilde, te dier Stede zeer aanzienlijk, gaf eerlang een Verzoekschrift aan de Gezworene Gemeente over, waar in 't zelve de aangewende poogingen en gedaane stappen ten hoogsten goedkeurde, met aanmoediging om daar in ijverig voort te gaan.

Bijkans gelijktijdig met deeze Regeeringsbemoelijingen, openbaarde zich, in deeze Stad, de zucht tot den Wapenhandel. De Burgerkrijgsraad vervoegde zich bij de Regeering, met verzoek, dat de Burgerij van behoorelijk Geweer, Kruid en Lood zou voorzien worden. De Burgerij oefende zich sterk in den Wapenhandel, en bepaalde een dag in Julij

ter openlijke Afvuuring. Groot was de toevloed der nieuwsgierigen uit de omliggende Steden en Dorpen. Onder deezē beyonden zich eenige Afgezondenen uit de *Zutphensche* Burgerij, ook van *Groningen* en *Deventer*, terwijl de Jufferschap, door haare tegenwoordigheid, dit Burger-krijgsfeest geen geringen luister bijzette. Jonkheer VAN DER RAPELLEN TOT DE MARSCH bezag dien plegtigen Wapenschouw, en wierdt met alle teekenen van onderscheiding bejegend. Naa het afloopen der Wapenoefeningen begaf zich de geheele gewapende Burgerij, met groene Takken versierd, na een ruime opgeslaage Tent; waar men den gemelden Jonkheer, onder toejuiching, inleidde, en de Burgerij door een glas Wijns verfrist wierdt. De eerste Dronk was *de Vrijwilligers van Arnhem*; de tweede *de Stad Arnhem*; vervolgens, *de Gewapende Burgerij van Deventer en Leijden*; *de Gezondheid van Burgemeester UMBGROEVE*; *Alle Patriotten*; *De goede uitflag des voorneemens van Arnhems Burgers*; *Het welgelukken der poogingen van alle Patriotsche Regenten*. Wij haalen deezē wenschen op, die kleinigheden schijnen, doch de Geestgesteltenisse van *Arnhems* Burgerij kenmerken. Zij hadt gevorderd, dat, bij het uittrekken met vliegende Vaandels, slaande Trommen en Mazijk, de Krijgsbezetting haar Krijgseer zou bewijzen; doch die eer wierdt haar geweigerd.

Deeze weigering stak het Gemeene Volk in den krop. Het leedt niet langer dan tot de volgende Maand of 't zelve greep eene gelegenheid aan om hun misnoegen tegen de Krijgsbezetting, en verscheide Regeeringsleden, te toonen. Het geval, 't welk, op zich zelve beschouwd, geen de minste betrekking hadt tot de meer algemeene Verdeeldheden van den tegenwoordigen tijd, maar veel eer een uitwerkzel was van het heerschend vooroordeel des Volks omtrent de Begraafplaats der Afgestorvenen, droeg zich in dezer voege toe. — Het oude Kerkhof in de Stad bij de groote Kerk was, door de Magistraat, afgestaan aan een rijken *Food*, die een pragtig Huis daaromtrent gebouwd en een groot gedeelte van dat Kerkhof tot een Voorplein noodig hadt. Buiten de Stad hadt de Magistraat eene nieuwe Begraafplaats

aangelegd, dezelve met een behoorelijke muur omringd en van een ijzeren hekwerk voorzien. Met den aanvang van Augustus liet de Magistraat afkondigen, dat zij de Ingezetenen aanmaande om zich daar van te bedienen, en tusschen dat de Lijken der Diaconie-armen, aan den heerschenden Roodeloop gestorven, te dier plaatze zouden begraven worden.

Onder zommige Ingezetenen verwekte die Afkondiging terstond eenig gemor: zij wilden het oude Kerkhof hersteld hebben: 't wierdt ras gesteld; doch de Gezworene Gemeente, voor nieuwe en geweldiger uitbarstingen van 's Volks misnoegen vreezende, gaf, naa gehouden Vergadering den voorzittenden Burgemeester te kennen, dat zij, schoon niet uit eigen beweging, maar op sterke aanmaning van zommige driftige Lieden, en zonder zulks goed te keuren, moesten aandringen op de intrekking van het bekend gemaakt Besluit. — Den eigen dag der Afkondiginge moest de Vrouw eens Sergeants van de Krijgsbezetting begraven worden. De Bevelhebber, Colonel QUADT, gaf, met voorkennis der Regeeringe, terstond last om dit Lijk, 's avonds ten acht uren, op het nieuwe bij de Ingezetenen zo gehaat Kerkhof, ter aarde te bestellen. Te vergeefschoot de Gemeente, door herhaalde verzoeken, de Intrekking des Raadsbesluits te bewerken. De door hen gevreesde Opfchudding onder 't Volk kreeg een daadlijk bestaan, en nam hand over hand toe. De gantsche Krijgsbezetting, zo Ruitery als Voetvolk, kwam in de Wapenen, en bezette het Stadhuis. Het met scherp laaden bragt eene algemeene ontroering te wege. Veelen oordeelden, dat het den Burgeren en geenzins den Militairen toekwam de Stads Overheid te beschermen. De Krijgsraad der Burgerij, op dit stuk geraadpleegd hebbende, besloot aan de Magistraat den dienst der Burgerije aan te bieden, en te verzoeken, dat deeze de Militairen mogt aflossen, en zelve hun Groot Agtbaaren bewaaren. Zij aanvaardden deezen voorslag. Eén Vaandel kwam ten dien einde aantrekken, de vijf overige hielden zich gereed om af te wagen of de Krijgsbezetting den betrokken post gewillig verlaaten zou. Zo ras dezelve het Burgervandel in 't oog kreeg,

kreeg, wierdt 'er alle Eer aan bewezen; de Krijgslieden gaven hunnen post goedwillig over, en trokken, beleefd bedankt zijnde, af.

's Anderen daags oordeelde de Bevelhebber van het Krijgsvolk de dus opgehoudene Begraafnisfe te moeten voortzetten, en gaf, in den avond, bevel om het Lijk, door gewapend Krijgsvolk vergezeld, buiten op 't nieuwe Kerkhof te begraven. 't Geschiedde, en een daar bij gestelde Wagt bewaakte het tegen gevreesden overlast. — Doch in dien nacht bedreef het Gemeen veele balddaadig- en spoorloosheden, sloeg bij verscheide Magistraatsleden de glazen in, als mede bij den Plaatsmajoor ZWART. Dit verwekte bij de meerderheid der Regeeringe zulk een indruk, dat men te raade wierdt de gedaane Afkondiging in te trekken. Het Gemeen aan 't hollen was hier mede niet voldaan. Een geheele hoop Volks roog, 's anderen daags, na buiten, rukte de ijzeren hekken van het nieuwe Kerkhof open, haalde het Lijk ten grave uit, en droeg het, onder een geduurig Hoozee, de Stad rond, tot voor het Huis van den Bevelhebber des Krijgsvolks. Alle de klokken wierden ondertusfchen geluid, en men begroef het Lijk andermaal in de *St. Jans Kerk*. Het Kerkhof zelve stondt naa deeze verzigting ten doel aan 's Volks verbittering; eene talrijke Schaar, voor geen gering gedeelte uit Jongens en Vrouwlieden bestaande, na buiten getoogen, rammeide de muuren van het Kerkhof omverre, brak de ijzeren hekken uit, en droeg ze ter Stad in, dezelve voor 't huis van den gemelden *Jood* nederleggende; ten besluite van deezen gepleegden moedwil geld aan de huizen vragende voor dit volvoerde werk.

Een verspreid gerugt, dat aan 't Krijgsvolk te *Nijmegen* bevel gegeven was om na *Arnhem* te trekken, tot betuygeling der muiterije, verwekte eene nieuwe opschudding. De Gemeensman BEKKING, met eenige anderen vergezeld, vervoegde zich tot den voorzittenden Burgemeester, dien zij ten Huize van een anderen Burgemeester vonden, en vroegen, wat 'er was van de komst des Krijgsvolks van *Nijmegen*? Schoon deeze betuygden 'er niets van te weeten, was men egter niet volkomen gerust. De Kapiteins der

der Schutterije vergaderden, en zonden, met voorkennis van de meerderheid der Magistraat, manschappen na de *Rhijnbrugge* en de *Veer*en, om 'er post te vatten, de *Schipbrug* ten onbruik maakende. De uitkomst leerde, dat deeze vrees voor 't *Nijmweegsche* Krijgsvolk ongegrond was. De Regeering zondt aan den *Erfstadhouder*, op diens verzoek, een *Verflag* van het voorgevallene in deeze twee dagen van geweldige beroerte. Op welk *Verflag*, als mede tegen de *Intrekking* des *Besluis* om de *Begraafenis* op 't aangeweze *Kerkhof* voort te zetten, de *Burgemeester* A. H. BRANTZEN eene *Tegenverklaring* inleverde.

Niet weinig viel, over het bovenstaande, ten *Gelderschen Landsdage*, te doen, doch kan, als loopende buiten ons *bestek*, door ons niet vermeld worden. Liever verhaalen wij een ander voorval, onmiddelijk met ons *Plan* verbonden. In den afloop des *Jaars* 1783 vervoegde zich een aantal van bijkans driehonderd *Arnhemse* *Burgers* met een *Verzoekschrift* bij de Regeering, waarin zij te kennen gaven, dat de *Burgers* van *Arnhem*, uit hoofde van een deugdlijk *Regt* en *Bezit*, zedert onherdenkelijke jaaren, geregtigd geweest waren om de geheele *Veluwe* over te kunnen jaagen; dan een zeker *Jagtplakaat*, in den *Jaare* 1750, uit naam des toenmaligen *Erfstadhouders*, uitgegeeven, verhinderde hun daar in; doch hadden de *Burgers* nooit van hun *Regt* afgezien, noch hadt 't zelve hun kunnen ontnomen worden. Zij beriepen zich op een *Vertoog* door de Regeering aan *Prins WILLEM KAREL HENDRIK FRISO* overgegeeven, met verzoek, dat de *Magistraat*, bij 't gevoelen en de oogmerken daar in vevat, wilde volharden: ten slot hun voorneemen verklaarende om, met den aanvang van het aanstaande *Jagtsaizoen*, van dat *Regt* gebruik te maaken, en de *Jagt*, door 't geheele *Kwartier* van de *Veluwe* te oefenen. — Op dit *Verzoekschrift*, door de Regeering aan den *Erfstadhouder* gezonden, kreeg dezelve ten antwoord, dat zijne *Hoogheid* het *Reglement* op de *Jagt*, door zijnen *Vader* gemaakt, en door hem vernieuwd, voor eene voortduurende *Landwet* hielt, door een meer dan dertigjaarg gebruik versterkt, en geenzins, door een eigenwillig besluit van zich zamen

vereinigd hebbende Perſoonen, in een Land, waar de weg regtens aan elk wierdt vrijgelaaten, kon of mogt kragtloos gemaakt worden. Hier om wilde hij de noodige orders geſield hebben, dat, hangende de Raadpleegingen over dat Reglement, door de *Arnhemſche* Burgers niets wierdt ondernomen, waar door 's Lands hooge Gerechtigheid zou worden verkort.

De Regeering liet deeze begeerte des Stadhouders bij openbaare Afkondiging bekend maaken. De *Arnhemſche* Burgers waren des niet voldaan. Eenigen uit de Gezworene Gemeente begaven zich weder tot de Regeering met berigt, dat, te deezer oorzaake, eenige bewegingen onder de Burgerij plaats greepen, die ſterk verlangde naa een Beſluit van zijne Hoogheid op het gedaane Verzoekschrift; terwijl veelen hun voorneemen verklaarden, om, naa verloop van drie weeken, van hun Jagtregt gebruik te willen maaken; waarom zij de tuſchenspraak der Regeering voor de Burgers bij zijne Hoogheid verzogten. — Deeze, verwittigd van den naderen aandrang, ſcheef de raadpleegingen op dat ſtuk niet ſpoediger te kunnen eindigen: dewijl hij voorneemens was die zaak ter kennisſe van de Staaren van *Gelderland* te brengen: en gaf teffens aan het Hof Provinciaal, laſt om de noodige voorzieninge te doen, ten einde 's Lands Ordonnantien, door geen eigenwillig beſluit van eenigen der 's Lands Ingezetenen gekrenkt wierdt. Welk Hof daar op eene ſterke Publicatie, niet alleen voor de Stad *Arnhem*, maar voor 't geheele Kwartier van de *Veluwe*, beraamde. De Regeering deedt dit ſchrijven van zijne Hoogheid aan Gelastigden uit de Gezworene Gemeente weeten, met bijgevoegden raad om de goede Burgerij tot gehoorzaamheid aan te maanen. Zij verſcheenen weder in den Raad, denzelven verzoekende geen verder Verbod aan de *Arnhemſche* Burgerij, wegens de Jagt op de *Veluwe* te doen: dewijl dezelve niet te verzetten zou weezen van haar oogmerk om, binnen kort, die Jagt werkſtellig te maaken.

Ten Najaars-Landsdage vonden hun Ed. Mogenden goed, ingeolge van eenen Brief des Erſtadhouders, een tweede,

nog sterker, Publicatie de Jagt der *Arnhemfche* Burgeren betreffende, vast te stellen. Het Kwartier van *Zutphen* bewerkte 'er nog eenige verzagting in. VAN DER KAPELLEN TOT DE MARSCH betuigde, dat hij de gevolgen ter verantwoording der Ontwerperen liet, en zijne Medeburgeren daadlijk zijne afkeuring zou te kennen geeven. In den Brief van zijne Hoogheid, en overeenkomstig met deezen was door de Staaten het Regeerings-Reglement van den Jaare 1750 als een onveranderlijke Grondwet aangemerkt. Dit gaf dien Ridder, nevens Jonkheer VAN ZUILEN VAN NYEVELDT, gelegenheid, om 't zelve als onwettig in deszelfs oorsprong en vorderingen te beschouwen: naardemaal zij geene Ordonnantien op de Bestuuring des Volks kenden dan die met deszelfs belangen overeenkwamen; „ dat een Reglement, „ in beroeringen en tijden van overheersching, op de on- „ wettigste wijze genomen, moest verbeterd worden — „ dat, zo het tegendeel doorging, hun Ed. Mogenden niet „ bevoegd waren geweest, in den Jaare 1747 den vastge- „ stelden Regeeringsvorm zo bijster te veranderen. — Hadt „ daarenboven die geen, die bij dat Reglement, zo veel „ magts gegeeven was, dat zelfde Reglement niet bij aan- „ houdenheid verbroomen? De gevolgtrekking hier uit liet „ hij voor hun Ed. Mogenden zelve over.”

Het verloop van een jaar, zints het voorgevallene omtrent het Kerkhof, hadt het geheugen daar van niet uitgewischt. In het laatst van de maand des Jaars 1784 vervoeerden zich zommige Burgers bij de Regeering, met aandrang om eenige verandering in den Muur van 't weder herstelde Kerkhof, en begeerden hier op antwoord, uiterlijk voor den tweeden Augustus, den Jaardag der jongste opschuddingen. Eenige dagen te vooren liepen 'er reeds gerugten, dat het schouwspel van 't voorleden jaar op nieuw zou gespeeld, en de muur van 't Kerkhof, dat wel in den ouden staat hersteld was, doch waar aan eenige ijveraars voorwendden, dat eenige duimen van de voorige grootte aan ontbraken, op nieuw, met geweld, zou omver gehaald worden. Men voegde 'er bij, dat men de Huizen van den Burgemeester BRANTSEN en den Gemeensman BECKING, die anders zich een

ijverig voorstander van 's Volks Regten getoond hadt, zou plunderen, als mede de Huizen van eenige anderen, onder welken zommigen genoemd wierden van de vijf Gekommitteerden uit de Burgerij, onlangs ontslagen, om dat zij niet hadden willen instemmen in de maatregelen der heetste Yvernaaren, oordeelende, dat door onbezuisde middelen, meer nadeels dan voordeels aan de goede zaak der Vrijheid zou toegebracht worden.

Men schieen zich dier door 't Gerugt aangeduide gewelddaadigheden niet te bekreunen; althans geene voorzorgen wierden 'er tegen genomen. De tweede Augustus zag egter de aanvangelijke vervulling. Een hoop zamengeschoold Volk, van een ladder, ketting en touwen voorzien, rukt aan. De voorbaarigste richt den ladder tegen het Yzeren hek, haalt den Lantaaren af, en maakt een zwaar touw aan het hek vast; een aantal van tien uit den hoop, slaat 'er de hand aan, en rukt, in weinig oogenblikken, 't zelve omver.

De voorzittende Burgemeester BRANTSEN, des verwittigd, deedt de Regeering bijeenkomen. Bij hervatte raadpleegingen viel het besluit, den Krijgsbevelhebber QUADT te gelasten bij het Kerkhof Schildwagten te zetten, eenige Manschap bij het huis van den Burgemeester BRANTSEN te plaatzen, en door de geheele Stad Ronden te laten doen, om alle samenrotting te stooren en te verstrooien. Dit alles geschiedde. — Dan tegen den avond begaven zich eenigen van den Burgerkrijgsraad tot den gemelden Krijgsoverste, met verzoek, dat hij de Schildwagten van het Kerkhof wilde te rug roepen, en de bewaaring van 't zelve, als ook van de geheele Stad, door het doen van Ronden aan hun overlaten. Hij antwoordde hier toe ongelast te zijn, en verpligt om de schriftelijke bevelen der Regeeringe te volgen. Zij vervoegden zich daar op bij den Burgemeester BRANTSEN, met het zelfde verzoek; doch wierden afgeweezen met het zeggen, dat nu de schikkingen van het Krijgsvolk reeds gemaakt waren, 'er weinig reden zich opdedden, om die te veranderen; en zou hij, zo zommigen willen, 'er bijgevoegd hebben, hoe het voorgaand jaar geleerd hadt, dat de Burgerije dan wel eens zodanig een dienst op hoogen prijs stelde, en

daar

daar voor daadlijken afstand van voorgewende Regten verderde.

Naa de weigering van deezen aangeboden dienst en hulpe, wierdt 'snagts de Gezworene Gemeente bij een geroepen. Midlerwijl vielen 'er tusfchen zekeren Burger op de markt en eenigen van de Krijgstronde woordwifeling voor. De Ronde beweerde dat hij weigerde voor hun te wijken; hij ontkende zulks; van woorden kwam men tot daaden, en een Grenadier trof den Burger met den kolf van zijn Snaphaan zo gevoelig, dat hij gewond na huis keerde. — Het verspreide gerugt deezes voorvals blies het vuur van verbittering, reeds zints eenigen tijd meer en meer tusfchen de Burgerij en Krijgsvolk aan 't gloeien, sterk aan, en borst het deezen nagt in volle vlam uit. De Wagt der Burgerije was, onder beleid en bevel van den Burger TROOST, op de Waag getrokken; hij zondt eenige Rondon door de Stad, gelijk van wegen het Krijgsvolk op de Hoofdwagt desgelijks gefchiedde. Over middernagt kwam eene Burger- en eene Krijgstronde elkander tegen. Het gefchil, welke voor de andere uit den weg zou gaan, met Woorden begonnen, fcheen door de Wapenen te moeten beflist worden; zij fchooten op elkander. Eenige Burgers van de Waag afgezonden om de Burgerronde bij te ftaan, fchooten fterk op de Soldaaten, die na de Hoofdwagt te rug trokken. Twee Officieren en eenige Soldaaten wierden gekwetst, één Grenadier bleef dood. De Soldaaten, hier door verwoed, vuurden hevig op de Waag: de kogels in de deuren en posten weezen zulks naderhand uit. Van de Waag bleef men hun niet fchuldig. De gefneuvelde Grenadier, met de gekwetften, aan de Hoofdwagt gebragt zijnde, nam de heftigheid des Krijgsvolks toe. Waar op QUADT een Officier na de Waag zondt; en TROOST liet ontbieden, dien hij bits toeduwde, dat men tog met het fchieten uit de Waag zou ophouden; dat het anders gefchaapen ftondt, dat hij zijn Volk niet zou kunnen bedwingen, of beletten om op de Waag storm te loopen; wanneer 'er een gedugt bloedbad zou te vreezen zijn. Hier op nam het fchieten een einde.

's Anderen daags vergaderde zo de Gezworene Gemeente als de Regeering. Een sterke bende Grenadiers geleidde den Burgemeester BRANTSSEN na het Stadhuis. De trom der Burgerij geroerd zijnde, kwam dezelve zamen, trok op, bezette het Stadhuis rondsom, zo dat niemand van de Regeering 'er af kon koomen. In deezen toestand verscheenen eenigen uit de Burgerij, daar toe afgezonden, op 't Stadhuis, om de Regeering het lang verzogte herstel hunner Regten af te vorderen. Het antwoord was, dat de Regeering, aangaande deeze Vordering, niets kon bepalen: dewijl 'er Gelastigden benoemd waren, om, van wegen de Hooge Overheid, daar op onderzoek en 'er den Staaten verslag van te doen. De Burgerij hieldt het Stadhuis bezet, en stondt niemand toe van 't zelve af te gaan. Doch de Regeering vondt middel om, door een heimlijken uitgang, een Secretaris na den Oversten QUADT te schikken, met berigt van haaren toestand, en de noodige bevelen. De geroerde Krijgstrom deedt het Krijgsvolk onmiddellijk te wapen loopen; de Burgers zakten langzaam af, verlieten het Stadhuis, latende zommige Snaphaanen en ook Vaandels agter, die hun terstond wierden terug gezonden. — Hier mede hielden alle Beweegingen op. Eenige Belhamels van 't geweld op 't Kerkhof gepleegd, wierden gevat. Zommigen maakten zich uit de Stad zoek. En wierdt eerlang de Hoofdaanvoerder van de handdaadigen aan het Kerkhof gestraft.

Eene nieuwe pooging, tot herstel van zaaken, deedt de Burger-Krijgsraad deezer Stad in den Jaare 1785. Dezelve vervoegde zich bij de Regeering met een drieledig schrift, behelzende, in de eerste plaats, dat, in de zorglijke omstandigheden des Vaderlands, de weerbaare Burgers mogten opgeschreeven, en van gelijke Geweeren voorzien worden, de vermogenden ten hunne eigene kosten de onvermogenden op die der Stad, om daar mede, onder hunne Vaandels, den Wapenhandel te leeren. — Ten anderen, om, tot geruststelling der Burgeren, te bewerken, dat de Batterijen, tot bescherming der Stadspoorten aangelegd, ten spoedigsten met het noodige Kanon mogten beplant worden. — En ten dertden, dat 'er onderzoek geschiede na den Raat der Artillerie

en

en der verdere Oorlogsbehoeften; en, ingevalle zij dit be-
rigt, door verwijl of verweigerige niet konden bekomen,
dit terstond ter kennisse der Staaten van *Gelderland* te bren-
gen; ten einde op den staat der Fortificatiën, Magazijnen en
Arsenaalen een naauwkeurig onderzoek mogt gedaan, en het
gebrekkige daar in spoedig verbeterd worden. — Dezelve
drong dit drievoudig voorstel aan, door de mogelijkheid,
dat het nog overig gebleeven Krijgsvolk zeer ligt uit de
Stad verlegd, en deeze ter bewaaring aan de Burgerij zou
kunnen overgelaaten worden.

Tusfchen het Krijgsvolk en de *Arnhemfche* Burgerij ont-
stonden, wegens het verschillend inzien der Staatsbelangen,
van tijd tot tijd, nieuwe oneenigheden, en liepen, op het
einde des verftreken jaars, zo hoog, dat de Burger-krijgs-
raad, met herhaalde klagten, zich bij de Regeering verwoeg-
de. Dan de Officiëren van het Regiment Gardes Dragon-
ders leeverden bij de Staaten van *Holland* een Smeekfchrift
in, zich beroepende op hunne onfchuld, en die van hun
Regiment, met klagten over den lafter hun en hun Regi-
ment in de Nieuwspapieren aangetijgd: 't zelve ging verge-
zeld van een Getuigfchrift der Stads Regeering, in welke
Perfoonen, door 's Stadhouders befchikking aangefield waren,
die de vereifchtens derfden, door 's Lands en Stads Voor-
regten gevorderd, gelijk zij oordeelden, die ten deezen
tijde, in *Arnhem* een Burger-Societeit tot stand bragten,

Niet gunftiger, dan de voorgaande, viel het Jaar 1786
voor de genoegelijke en stille zamenleving binnen deeze
Stad. Nieuwe beweëgingen, verzelde van het inslaan der
glazen, ginds en elders, bewoogen, in dat jaar, de Ge-
zworene Gemeente, om zich tot de Magiftraat te verwoeg-
gen, en bij dezelve op het fluiten van die ongeregeldeheden,
binnen den tijd van drie dagen, aan te dringen: onder be-
tuiging dat zij, zulks niet gefchiedende, zich verwoegen
zouden, waar zij meenden haare klagten, met regt en vrugt,
te kunnen uitforten. Eene Afkondiging tegen die ftraat-
fchenniffen en andere balddaadigheden was 'er het gevolg
van. — De tweefpalt tusfchen Burgers en Soldaaten ver-
toonde zich op nieuw, en leeverde de Burgerkrijgsraad des-

wegen een Vertoog vol klagten bij de Regeering in. — Wel verre van op te houden, groeide de verbittering, van dag tot dag aan, en de onlusten namen toe; terwijl het ongenoegen der Burger-Hoplieden aanwiesch, door de bepalingen onder welke de Magistraat wilde, dat de Voorjaars Wapenhandel zou moeten geschieden. Ingevolge van dezelve, mogten niet meer dan vijf Man, ten dien einde, te gelijk, ter poorte uitgaan; in deezer voege moesten zij op de plaats ten Wapenhandel geschikt bij een komen; daar geen Wijn of sterken Drank drinken; de Wapenoefening geëindigd zijnde, bij niet meer dan vijf Man teffens, na de Stad wederkeeren; en niemand tot den Wapenhandel toelaten, of hij moest altoorens zijn naam, op het Stadhuis, onder het opzigt des Kollonels hebben doen aantekenen. Zes Hoplieden, ontboden om deeze regelingen aan te hooren en te ontvangen, weigerden dezelve aan te neemen.

Mishandelingen den Burgeren door de Soldaaten aangedaan, zo dat 'er zekere DIRCK HENDERICKSEN het leeven bij inschoot, ontstaken het morrend ongenoegen tegen het daar gelegerd Regiment van DOUGLAS, meer en meer; het blaakte heftig op, toen een Corporaal van 't zelve, dien men voor een deelgenoot hieldt aan den moord deezes Mans, losgelaaten en op vrije voeten gesteld wierdt. De Dagpapieren spraken van dit geval met verontwaardiging. Het Weekblad *de Post van den Neder-Rhijn* maalde 't zelve met zwarte trekken af, en voegde 'er een Vertoog bij met de Vraag aan 't hoofd, *zou men een openlijk onregt doende Magistraat niet aldus mogen aanspreken* Een Vertoog, vol van de bitterste uitdrukkingen, en aanvangende met den tijtel: *Ontmenschten!*

Dit Vertoog trok zich, en geen wonder! de *Arnhemse* Regeering ten sterksten aan. Een openbaare Afkonding daar tegen geschiedde op den eenëntwintigsten April, waar in de Regeering verklaart, dat, wel verre van die geloofwaardige beëdigde Getuigen gehoord te hebben, die den Corporaal door hun ontslaagen, onder belofte van altoos des gevorderd zich voor hun te zullen vervoegen, voor een Medegenoot verklaarden, 'er zich geen enkelen Getuigen

gen hadt voorgedaan om dit ten diens opzigte te bevestigen. Waarom zij de Burgers, die eenige bewijzen des aangaande mogten hebben, bij herhaaling, opriepen, en één honderd Zilveren Ducatons beloofden aan den Ontdekker van den Schrijver of Opsteller des 433 Vertoogs in den *Post van den Neder-Rhijn*.

Onmiddelijk naa deeze Afkondiging, door de Stads Roodendraager gedaan, tradt een der Stads Secretarissen voor, en las van de puije van 't Stadhuis de Veroordeeling van dit Vertoog, 't geen zij „ als een vuil en oproerig Libel, „ onwaardig om door het Daglicht aanschouwd en in de „ Zamenleving getolereerd te worden, voor zo verre het „ oproerige betrof, verweezen, om openlijk, op een daar „ toe opgerigt Schavot, door handen des Scherpresters, tot „ asche verbrand te worden.” Terwijl zij teffens het verkoopen van dit Tijdschrift, in de Stad *Arnhem* en derzelver Regtsgebied, op eene boete van honderd Goudgulden, en ingevalle van niet betaaling, op bedreiging van crimineele straffe verboden. De verbranding der opgehaalde Vertoogen geschiedde door Beuls handen, in 't bijweezen van den Onderschout met de Geregtsdienaaren.

Een Brief der Regeeringe van *Arnhem* verzogt die van *Utrecht* om den Uitgever van dit Tijdschrift, G. T. VAN PADDENBURG, gereglijk af te vraagen, wie hem dat Stuk hadt toegezonden; ten einde tegen hem Schrijver en Zender, en alle anderen, volgens de Wetten tegen Lastering, voor den Hove van *Gelderland*, eisch te doen. — De Schrijver trok zich het verbranden van zijn Blad luttel aan, of liever stelde 'er eere in, en verbaasde de *Arnhemsche* Regeering eerlang met in zijn Tijdschrift niet alleen, maar in de Nieuwspapieren, te plaatzen, hoe hij de aanschrijving aan de *Utrechtsche* Regeering, ter naavorsching, met blijdschap vernomen, en daar op eenigen tijd gewagt hadt, wat door zijn Competenten Regter zou worden verrigt; doch daar hem toefcheen dat die van den Geregte der Stad *Utrecht* van gedagten waren, dat door hun Ed. Groot Agtb. in deezen niets behoorde gedaan te worden, oordeelde hij, die zich onderteekende PIETER 'T HOEN, *Rentmeester*

van 't Willebrords Collegie, reeds bekend voor den Verzamelaar van dit Weekchrift, zich verplicht te verklaren, dat hij de Steller en Schrijver was van de *Aanspraak aan een openlijk onregtdoende Regeering*; gereed om af te wagten, wat de Magistraat der Stad *Arnhem* tegen hem in regten zou aanvangen. Geene verdere gevolgen hadt, zo veel wij weeten, deeze zaak.

De kragtloosheid der voorzorgen tegen de geweldensrijen der Krijgslieden ontdekte zich bij aanhoudenheid te dier Stede. De toomlooste ongebondenheid baarde den Ingezetenen geduurigen schrik. Omtrent het midden van September, wierdt eene menigte van Huizen de glazen ingeslagen. Eenige Officieren van de Garde Dragonders de Stad uitwijkende, bevestigden daar door de andere bewijzen, die het vermoeden deezer schennis op hun deedt vallen; terwijl het openbaar was dat deeze Dragonders, kort te vooren, aan het *Malburgsche Veer*, de verregaandste schennisen gepleegd hadden. Van aanrandingen liepen de Burgers niet vrij. De Burger-ronden, door eene ondringliche schikking van Magistraat en Gemeente, eenigen tijd geleden afgeschafte, wilde men weder in trein brengen, en de klaagstem der Burgerije over de aanhoudende ongeregelheden doen hooren. Twaalf Burgers namen dit besluit, en vervoegden zich bij den Voorzitter des Burger Krijgsraads, verzoekende als Burgers voor hunne *Persoonen* een Krijgsraads Vergadering te beleggen: dit geschiedde den volgenden dag. De twaalf Burgers, (twee uit ieder der zes Burger Compagnien,) deeden aan de Hoplieden den voorflag, om, elk in zijne Compagnie, eene Vergadering van Burgeren zamen te roepen, tot het aanhooren eeniger voorstellen. Op de begeerte des Krijgsraads van nadere opening, gaven zij te verstaan, dat die voorstellen, hoofdzakelijk, bestonden — „ in klagten over de Moedwilligheden „ der Dragonders — waaromtrent zij, met de gezamenlijke „ Gildens en Burgers, als de wettige Volksstem uitmaaken „ de, dan nadere middelen konden beraamen, ten eindè de „ Gemeente te ondersteunen in de billijke klagten over die „ Moeitemaakers, ter plaatze waar zulks zou behooren, en „ tel-

teffens te bewerken, dat de Burgerwagten en Patrouilles, in eene goede orde kwamen, ter kragtige beteugeling van het oproer zoekend gedecte der Militairen." Wel voort- maar geen opgang hadt dit werk.

Gelijksortig met het afgeloopenē, was het Jaar 1787. De verbitering tuschen Burgers en Krijgslieden hieldt telkens stand, met toeneemende woede. De maand Junij leverde daar van een voorbeeld op. Omtrent den middag van den negenēntwintigsten Junij, begonnen de Soldaaten, hier en daar, de glazen in te smijten, en eindelijk de huizen te plonderen; bij de zodanigen, welke voor Patriotten te boek stonden. Op de plonderaars begon men, hier en daar, te schieten. Ten vier ure in den naamiddag wierdt alarm geslagen, en kwam het Krijgsvolk op de Markt bijeen, alwaar te gelijk een Stuk Kanon geplaatst wierdt. Eenige Burgers vergaderden gewapend op het Stadshuis, en schooten van daar, gelijk ook uit eenige huizen, op het Krijgsvolk; 't welk straks eene algemeene losbranding op het Stadshuis deedt; waarop de Burgers hunne wapens nederleiden. Intuschen wierp men uit een Koffyhuys met handgranaaten op de Markt; 't welk de woede van het Krijgsvolk dermaate ontfak, dat het huis in een oogenblik uitgeplunderd wierdt. 's Anderēdaags begonnen van nieuws de opschuddingen. Verscheiden huizen wierden nu, meer of min, geplunderd of beschadigd. Derzelve getal wordt, in alles, op zesēntwintig begroot. Eene Publicatie, ter ontwapeninge van de Burgerije, maakte een einde aan de wederzijdsche geweld- daadigheden. Soortgelijk eene opschudding, hoewel van minder belang, vertoonde de maand Augustus, de laatste van dien aart vóór de komst der Pruisfische Troepen, die den Patriotten den lust tot Vrijheidsbemoeijingen op eenmaal benamen.

ARREMBERG, zo als deeze naam hier verkeerdelijk gespeld is, VOOR AREMBERG. (JOHAN VAN LIGNE, Graaf van). Om den Leezer het vrugtloos zoeken op het overwezen Artikel LIGNE te bespaaren, willen wij hier deezen Krijgsman doen kennen. Een man van groot aanzien was hij, en een gun-

steling van Koning PHILIPS DEN II, als welke, naadat de Nederlanden door zijnen Vader Keizer KAREL op hem waren overgedraagen, de Graaf na *Friesland* en *Groningen* zondt, om in die Gewesten, in zijnen naame, de hulde te ontvagen. Nog verder blijk der Koninklijke gunste ondervondt hij in den Jaare 1559, als wanneer, bij de aanstelling van Stadhouders over de onderscheidepe Gewesten, de Landvoogdij over *Friesland*, *Overijssel*, *Groningen* en *Lingen* aan hem wierdt opgedraagen. Hoewel Prins WILLEM VAN ORANJE, ten zelfden tijde, eveneens wierdt bevorderd, stonden zij, nothans, niet in de zelfde begrippen; waar van, om van het vervolg niet te gewaagen, ten bewijze dient, dat wanneer de Prins en de Graaven van EGMOND en HOORNE een onderling Verbond had aangegaan, de Graaf VAN ARREMBERG weigerde, daar in deel te neemen. Zedert het bevel gekregen hebbende over eenige nieuw geworvene manschap, trok hij, in den Jaare 1567, daar mede na *Friesland*, om 'er de prediking der Hervorminge, die in dat Gewest, van lieverlede, veld won, te doen staaken, en de schaden, door de Beeldstormers, aan Kerken en Kloosters veroorzaakt, te doen boeten; met belofte, nothans, van 'er de Inquisitie en strenge Plakaaten te zullen doen staaken. Niet zo gemaklijk als in *Friesland*, slaagde de Graaf te *Groningen*, alwaar het volk, even als de Friezen, kregel van aart, zich daarenboven op de sterkte der Stad niet weinig liet voorstaan. Eindelijk gelukte het hem, onder allerlei glimpige beloften, die naderhand weinig gerekend wierden, vier Vaandelen Duitfche Knegten in de Stad te brengen, die meest bij Onroomsche burgers gehuisvest wierden. Nog voor het einde des Jaars 1567 zondt hem de Hertog VAN ALVA na *Frankrijk*, ter hulpe des Konings, die met zijne Onroomsche onderdaanen, van nieuws, in oorlog was geraakt. ARREMBERG geleidde derwaarts vijftienhonderd Ruiters en tweeduizend Knegten. Niet langer vertoefde hij aldaar, dan tot in de Lente des volgenden jaars. Kort naa zijne wederkomst zondt hem de Hertog VAN ALVA op Graaf LODEWYK VAN NASSAU af, die zich bij *Appingadam*, in de Provincie *Groningen*, gelegerd hadt. Onder ARREMBERG stonden

shans

thans duizend Spaansche en vierhonderd Duitfche Knegten, die door den Graaf VAN MEGEN, Stadhouder van *Gelderland*, nog moesten versterkt worden, en wier aankomst men dage-lijks te gemoet zag. Doch eer hij opdaagde, taste Graaf LODEWYK den Graaf VAN AREMBERG aan, bij het Klooster *Wittewierum*. Vinnig wierdt hier gevogten, en vleiden zich de Spaanschen, hunnen vijand eene volkomene nederlaag te hebben toegebracht. En, indedaad, naa het eindigen van den strijd, was Graaf LODEWYK na *Slogteren*, en voorts na het *Huis te Wedde* geweken. De Spanjaards, hier uit waanende, den vijand reeds aan het vlugten te hebben gebracht, dwongen den Graaf VAN AREMBERG, die den Graaf VAN MEGEN liever eerst wilde afgewagt hebben, hem te vervolgen. Graaf LODEWYK, hier van verkondfchapt, stelde zich in slag-orde bij het Klooster *Heiligerlee*, en viel toen de Spaansche voorhoede, welke hij geenen tijd gaf om zich te schaaren, met zijne Ruiters aan. AREMBERGS benden wierden, eerlang, geheellijk geslagen. Hij zelve, zich dapperlijk verweerende, sneuvelde in het heetste van het Gevegt, nevens verscheiden Hoplieden en een aanzienlijk getal Gemeenen. Men weete dat de Slag bij *Heiligerlee*, en alzo het overlijden van den Graave VAN AREMBERG, voorviel op den driewintigsten Maj des Jaars 1568.

Bij hetgeen wij tot hier toe, het geleide van J. WAGENNAAR volgende, aangaande den Graaf VAN AREMBERG vermeld hebben, zullen wij nu nog voegen eenige nadere ophelderingen van diens Graaven verrigtingen in *Friesland*. Zij zijn ontleend uit de onschatbaare *Bijvoegzels en Aanmerkingen* der Heeren VAN WYN, LAMBRECHTSEN, MARTINI, ENGELBERTS en anderen, op het onsterfelijk Werk van onzen Vaderlandschen Historieschrijver. Volgens het bovenstaande Verhaal scheenen de zaaken, in het gemelde Gewest, den Godsdienst betreffende, zich niet moeilijk te schikken. Een nader inzien doet de zaak eenigzins in eene andere gedaante voorkomen.

Te weeten, naadat de Landvoogdes, in de maand Julij des Jaars 1566, 't Verdrag, door haar met de verbondene Edelen aangegaan, aan 't Hof hadt gezonden, met bijvoe-

ging, dat de Koning te vrede was, de Inquisitie te doen ophouden; dat 'er verzagende bevelen nopens de Religie zouden worden gemaakt; dat men ook den verbondenen Edelen 't voorledene niet zoude wijten, mits men nieuwe Verbonden schuuwde enz., kwam 'er, den zestienden September, niet alleen een tegenstrijdig en strengere Plakkaat uit, houdende algemeenen last, op verbeurte van lijf en leeven, om met de *Rebellen* niet te handelen, koophandel te doen, of, onder eenig voorwendzel, penningen te schieten, (al 't welk, onder anderen, zal gezien hebben, op 't geen WAGENAAR bl. 220. reg. en 1 en 2. aanvoert,) maar ook wierdt, op den tweeden October, door den Stadhouder AREMBERG, aan de Friesche Steden, gelast, openlijk te doen afkondigen en zorge te draagen, dat de Priesters den Roomschen Godsdienst, in de Kerken, zouden verrigten, en men de naamen der onwilligen hem moest overschrijven. Hoe zeer de Stads Overheid van *Leeuwaarden* aan die afkondiging voldeedt, belette dit niet, dat, door den ijver veeler Ingezetenen, in de zaak zelve weinig verandering kwam, en in de Kerken, op veel plaatzen, de Hervormde Godsdienst wierdt verrigt. De Staaten, op den zeventienden November, over deeze wigtige zaak vergaderd, wierden, ten volgenden dage, voor 't Hof ontboden, 't geen hun zeide, dien zelfden morgen, bij brieven van AREMBERG, vernomen te hebben, dat de Hertogin geen verandering in 't stuk van den Godsdienst konde toelaaten, de afkondiging der Geloofs-Plakkaaten niet langer schorzen, en dat men de Vergaderingen der Friesche Edelen moest beletten. Dit klonk den Staaten hard in de ooren. Zij beslooten, twee dagen daar naa, drie hunner Leden aan den Stadhouder, of, des noods, aan de Landvoogdesse zelve, met voorschrijving aan VIGLIUS, „als ingebooren Eygenersden, en zondertingen Liefhebber van *Vrieslandt*,” te zenden, om de afkondiging der Plakkaaten, waar door 't geheele Land in onrust stondt te raaken, af te bidden, tot dat daar in, nader, bij 's Konings komst hier te lande, met kennis der algemeene Staaten, zoude voorzien zijn. Dan alles was vrugeloos. Den zesentwintigsten November vernieuwde AREMBERG scherpe-
lijke

lijk het bevel, van geene verandering in den Godsdienst en deszelfs uitoefening te gedoogen; en toen, op den negen-entwintigsten van die maand, de Gedeputeerde Staaten, ootmoedigst, den Hove van *Friesland* om hulp en bijstand smeekten, wierdt dit, den derden December, slegts gevolgd van eene Waarschouwing, zo van den Stadhouder, als van 't Hof, aan die van *Franeker*, en, zeker, ook aan andere Steden, dat men, bij langer tegenstreeving, zich 's Konings ongenade, „ tot zwaere last en onuerwinnelike schae van de voersz. Stad ende Inwoonders van dien, op den hals zoude haalen.” De Regeerders der Steden, egter, met naame die van *Leeuwaarden*, bleeven de afkondiging weigeren; wordende daar op, den vijftienden December, het Avondmaal, te *Leeuwaarden*, op een zeer plegtige wijze, overeenkomstig de nieuwe Leere, gehouden. Toen men, evenwel, kort hier naa, de aanstaande komst van ALVA, met een aanzienlijk Leger, na de Nederlanden vernam, toen *Oranje*, daar op, besloot na Duitschland te vertrekken, en *ARREMBERG* schielijk, uit *Overijsel*, met vier Vaandelen Knegten en zestig lichte Paarden, na *Friesland* sloof, schikten zich de gemoederen om den Stadhouder eenige voldoeninge te geeven, en die van *Leeuwaarden* slooten met hem, den dertienden Maart des Jaars 1567, een Verdrag.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie*; H. VAN WYN, *Bijvoegzels en Aantekeningen*.